

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีการศุลกากร
เกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้า



นายจักรกฤษณ์ งามขำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา นิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-4461-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LEGAL PROBLEMS OF PUBLIC SECTOR'S ELECTRONIC TRANSACTION : A STUDY OF
CUSTOMS PROCEDURE OF IMPORTATION AND EXPORTATION OF GOODS



Mr. Jukkrit Ngamkhum

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws

Faculty of Law
Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-4461-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีการศุลกากรเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้า
โดย	นายจักรกฤษณ์ งามขำ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์อรพรรณ พันธ์พัฒนา
อาจารย์ที่ปรึกษา (ร่วม)	อาจารย์กฤติกา ปั้นประเสริฐ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชิตพันธ์ เชื้อบุญชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์คณิง ภาไชย)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์อรพรรณ พันธ์พัฒนา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์กฤติกา ปั้นประเสริฐ)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ไพรัช รัชชพงษ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชยันติ ไกรกาญจน์)

..... กรรมการ
(อาจารย์สายัณห์ จันทรวีภาสวงศ์)

จักรกฤษณ์ งามขำ : ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีการศุลกากรเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้า (THE LEGAL PROBLEMS OF PUBLIC SECTOR'S ELECTRONIC TRANSACTION : A STUDY OF CUSTOMS PROCEDURE OF IMPORTATION AND EXPORTATION OF GOODS)
 อ.ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา, อ. ที่ปรึกษาร่วม : อาจารย์กฤตติกา ปิ่นประเสริฐ, 218 หน้า. ISBN 974-17-4461-7.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาให้แก่หน่วยงานภาครัฐที่ประสงค์จะนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจรอย่างแท้จริง โดยมีขอบเขตการวิจัยที่เน้นการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในพิธีการศุลกากรเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้าซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบการเกิดความมั่นใจในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับกรมศุลกากรมากขึ้น

ผู้วิจัยศึกษาวิจัยจากข้อมูลเอกสารประกอบด้วยข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาปรากฏว่า ขณะนี้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มีผลบังคับใช้แล้ว และมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐต้องทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา การกระทำนั้นจึงจะมีผลโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ในปัจจุบันยังไม่มีกรมตราพระราชกฤษฎีกาตามความในมาตรา 35 จึงถือเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความมั่นใจของผู้ประกอบการในการเข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐ เพราะยังขาดความชัดเจนว่าธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ทำลงไปนั้น จะมีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนดหรือไม่ ดังนั้น จึงส่งผลให้การใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพและครบวงจรอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบยังมีปัญหาอื่นที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และเป็นปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ได้อย่างเต็มที่ ได้แก่ ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล ปัญหาความพร้อมของอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง และปัญหาเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่

สาขาวิชา	นิติศาสตร์	ลายมือชื่อนิติศ
ปีการศึกษา	2546	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
		ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4386147234 : MAJOR LAWS

KEYWORD: PUBLIC SECTOR'S ELECTRONIC TRANSACTION / CUSTOMS PROCEDURE / IMPORT / EXPORT / ELECTRONIC TRANSACTION ACT

JUKKRIT NGAMKHUM : LEGAL PROBLEMS OF PUBLIC SECTOR'S ELECTRONIC TRANSACTION : A STUDY OF CUSTOMS PROCEDURE OF IMPORTATION AND EXPORTATION OF GOODS. THESIS ADVISOR: ASSOCIATE PROFESSOR ORABHUND PANUSPATTHNA, THESIS COADVISOR : KRITTIKA PANPRASERT, 218 PP. ISBN 974-17-4461-7

The purpose of this thesis is to study legal problems on the use of electronic transaction in public sector for seeking the guidance for using electronic transaction in any government authorities offices. The guidance will promote the efficiency and provide the whole process of the use of electronic transaction . The study methods were documentation analysis, questionnaires and interview. In studying and preparing this thesis, the case study is limited to only the use of electronic transaction in the Custom Department and any relevant problems incurred.

The study shows that although the Electronic Transaction Act of B.E. 2544 (2001) ("Act") became in force and Section 35 thereof provides a certain provision stipulating that the use of electronic transaction in public sector must be in compliance with the Act and any regulations or the Royal Decree to be issued, there is a problem incurred. This is because, currently, there is no any regulation or the Royal Decree providing the procedure of the use of electronic transaction in public sector be yet issued pursuant to the Act. This causes the uncertainty for private sector in dealing with the government authorities via electronic transaction as to whether the business dealt with the government authorities via electronic transaction is binding, lawful, valid and enforceable. As a consequence of which, there is inefficiency in using electronic transaction in public sector as well as there is no certain procedure for the same. As this thesis limited its study to only the use of electronic transaction in the Custom Department and any relevant problems incurred, this study also shows another problem of the use of electronic transaction in such authority. The problems includes the liabilities under the Custom Act of BE 2469 (1926), the security system in keeping and maintaining the information, the ability of both public and private sectors in handling and dealing with the electronic transaction and the misconduct of the government officials.

Field of study.....LAW.....Student's signature

Academic Year.....2003.....Advisor's signature.....

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือและสนับสนุนจากคณาจารย์ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และครอบครัวของผู้เขียน ซึ่งผู้เขียนขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรองศาสตราจารย์อรพรรณ พันธุ์พัฒนา และอาจารย์กฤติกา ปั้นประเสริฐ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ และแนวคิดในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนชี้แนะแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์คณิง ภาไชย ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช รัชพงษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชยันติ ไกรกาญจน์ และอาจารย์สายัณห์ จันทรวีภาสวงศ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ และแนวคิดในการปรับปรุงแก้ไขให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบพระคุณคุณสุรางคณา วายุภาพ และคุณอรดา เทพายน ที่ให้คำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติที่เอื้อเฟื้อข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างยิ่ง และขอขอบคุณผู้ประกอบการนำเข้าสู่ออกสินค้าที่เสียสละเวลากรอกแบบสอบถามซึ่งช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ท้ายที่สุดผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาของผู้เขียนที่ช่วยเป็นกำลังใจ และให้คำแนะนำที่ดีแก่ผู้เขียนตลอดมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนภูมิและตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 สมมติฐานการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตและวิธีการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	4
บทที่ 2 การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ.....	5
2.1 วิวัฒนาการในการติดต่อสื่อสาร.....	5
ก. การติดต่อสื่อสารในยุคแรก.....	5
ข. การติดต่อสื่อสารในยุคที่สอง.....	6
ค. การติดต่อสื่อสารในยุคที่สาม.....	7
ง. การติดต่อสื่อสารในยุคที่สี่.....	7
จ. การติดต่อสื่อสารในยุคที่ห้า.....	8
2.2 ความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำธุรกรรมในปัจจุบัน.....	9
2.3 ระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์.....	31
2.4 การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์.....	35
2.4.1 ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในเชิงพาณิชย์.....	36
ก. จากภาคธุรกิจสู่ภาคธุรกิจ (Business to Business : B2B).....	36
ข. จากภาคธุรกิจสู่ผู้บริโภค (Business to Consumer : B2C).....	37
ค. จากภาคธุรกิจสู่ภาครัฐ (Business to Government : B2G).....	38

	หน้า
2.4.2	38
ก. จากภาครัฐสู่ภาคธุรกิจ (Government to Business : G2B).....	38
ข. จากภาครัฐสู่ผู้บริโภค (Government to Consumer : G2C).....	39
ค. จากภาครัฐสู่ภาครัฐ (Government to Government : G2G).....	40
2.5	41
2.5.1	41
ความเป็นมาในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ ในประเทศไทย.....	41
2.5.2	41
ความเป็นมาของพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544.....	41
2.5.3	42
รูปแบบการดำเนินการกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ..	42
2.5.4	50
ความหมายของหน่วยงานของรัฐ.....	50
2.5.5	52
คณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์.....	52
2.6	54
การตีความมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544.....	54
บทที่ 3	61
การนำระบบ EDI มาใช้ในพิธีการศุลกากร.....	61
3.1	68
พิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้.....	68
3.1.1	68
ขั้นตอนการดำเนินพิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้ (ระบบ manual).....	68
3.1.2	71
ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินพิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้.....	71
3.2	73
การนำระบบ EDI มาใช้ในพิธีการศุลกากร.....	73
3.2.1	73
สาเหตุการนำระบบ EDI มาใช้แทนระบบเดิม.....	73
3.2.2	76
ประโยชน์ของการนำระบบ EDI มาใช้.....	76
3.2.3	77
ขั้นตอนการดำเนินพิธีการศุลกากรหลังจากนำระบบ EDI มาใช้.....	77
3.3	82
ข้อแตกต่างระหว่างระบบการดำเนินงานของกรมศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้และหลังนำระบบ EDI มาใช้.....	82
3.4	85
ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำระบบ EDI มาใช้.....	85
3.4.1	85
ผลกระทบด้านผลทางกฎหมายของการดำเนินการ.....	85

3.4.2 ผลกระทบด้านความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469.....	87
3.4.3 ผลกระทบด้านความปลอดภัยของข้อมูล.....	88
3.4.4 ผลกระทบด้านความพร้อมของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง.....	91
3.4.4.1 ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐ.....	91
3.4.4.2 ความพร้อมของผู้ประกอบการ.....	92
บทที่ 4 การนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการศุลกากรในต่างประเทศ.....	93
4.1 ประเทศสิงคโปร์.....	93
4.1.1 กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสิงคโปร์.....	95
4.1.1.1 วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติ.....	97
4.1.1.2 บทบัญญัติที่กำหนดให้นำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ในภาครัฐ.....	98
4.1.1.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูล.....	100
4.1.1.3.1 ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Signature).....	100
4.1.1.3.2 หน่วยงานรับรองความถูกต้องแท้จริง (Authentication Authority).....	102
4.1.2 กฎหมายศุลกากรของประเทศสิงคโปร์.....	104
4.1.2.1 ผู้มีอำนาจออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง.....	107
4.1.2.2 รูปแบบการให้บริการ.....	107
4.1.2.3 ความปลอดภัยของข้อมูล.....	108
4.1.2.4 ความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากร.....	109
4.1.2.5 ผลทางกฎหมายของการดำเนินการ.....	113
4.2 ประเทศญี่ปุ่น.....	114
4.2.1 กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศญี่ปุ่น.....	115
4.2.1.1 วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติ.....	115

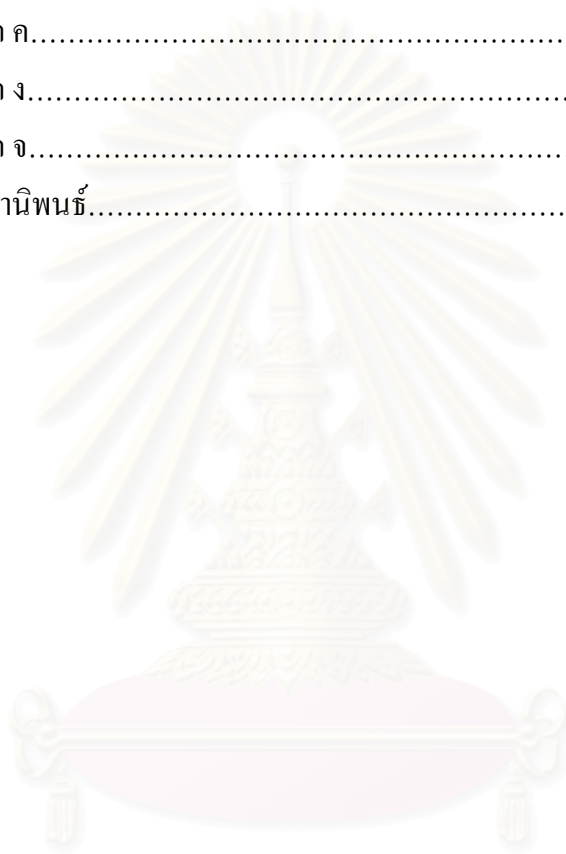
สารบัญ (ต่อ)

ญ

หน้า

4.2.1.2 บทบัญญัติที่กำหนดให้นำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ในภาครัฐ.....	118
4.2.1.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูล.....	120
4.2.2 กฎหมายศุลกากรของประเทศญี่ปุ่น.....	123
บทที่ 5 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกิจการศุลกากร.....	137
5.1 ปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายของการดำเนินการก่อนมีการตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35.....	138
5.2 ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469.....	149
5.3 ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล.....	152
5.4 ปัญหาเรื่องความพร้อมของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง.....	156
5.4.1 ปัญหาความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐ.....	156
5.4.1.1 ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน.....	156
5.4.1.2 ปัญหาด้านระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐ.....	157
5.4.1.3 ปัญหาด้านงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ.....	158
5.4.2 ปัญหาความพร้อมของผู้ประกอบการเอกชน.....	159
5.5 ปัญหาเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่ชอบของเจ้าหน้าที่.....	162
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	165
6.1 บทสรุป.....	165
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	168
6.2.1 ปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายของการดำเนินการก่อนมีการตรา พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35.....	168
6.2.2 ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469.....	172
6.2.3 ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล.....	173
6.2.4 ปัญหาเรื่องความพร้อมของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง.....	176
6.2.4.1 ปัญหาความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐ.....	176
6.2.4.2 ปัญหาความพร้อมของผู้ประกอบการเอกชน.....	178
6.2.5 ปัญหาเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่ชอบของเจ้าหน้าที่.....	178

	หน้า
รายการอ้างอิง.....	180
ภาคผนวก.....	186
ภาคผนวก ก.....	187
ภาคผนวก ข.....	191
ภาคผนวก ค.....	198
ภาคผนวก ง.....	207
ภาคผนวก จ.....	213
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	218



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	หน้า
ตารางแสดงตัวอย่างธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ.....	43
แผนภูมิการผ่านพิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้.....	70
แผนภูมิการผ่านพิธีการศุลกากรหลังนำระบบ EDI มาใช้.....	80
แผนภูมิเปรียบเทียบการผ่านพิธีการศุลกากรก่อนและหลังนำระบบ EDI มาใช้.....	84



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตมนุษย์จะติดต่อสื่อสารกัน โดยการแสดงกริยาท่าทางหรือการพูดซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารที่ทำได้เฉพาะกับบุคคลที่อยู่ต่อหน้าหรือภายในระยะทางที่จำกัด ต่อมาเมื่อสังคมมนุษย์ใหญ่ขึ้น เกิดความต้องการติดต่อสื่อสารในระยะทางที่ห่างไกลมากขึ้นจึงมีการพัฒนารูปแบบของการติดต่อสื่อสารเป็นการใช้คนหรือสัตว์เป็นพาหนะในการติดต่อสื่อสาร การส่งไปรษณีย์ โทรเลข โทรสาร โทรศัพท์ ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวเกิดขึ้นจากความต้องการให้การติดต่อสื่อสารมีรูปแบบที่ปลอดภัย เชื่อถือได้ และสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามา มีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา หรือวัฒนธรรม เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยีสารสนเทศถือเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาให้ระบบการติดต่อสื่อสารของมนุษย์สามารถกระทำร่วมกับบุคคลจำนวนมากในคราวเดียวกัน และเป็นรูปแบบที่ง่ายขึ้น สะดวกรวดเร็วขึ้น ส่งผลให้พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างก้าวกระโดด เนื่องจากการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ ต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ปลอดภัย เชื่อถือได้ และสะดวกรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการด้านคอมพิวเตอร์สู่ระบบการเชื่อมโยงเครือข่าย หรือที่เรียกว่า “อินเทอร์เน็ต” (Internet) ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยตรง ง่าย และสะดวกรวดเร็วขึ้น ส่งผลให้เกิดการค้าหรือการพาณิชย์ในรูปแบบใหม่ขึ้น นั่นคือ “พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” (E-Commerce) ซึ่งเป็นรูปแบบการค้าที่เพิ่มมูลค่าในการทำการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น

โดยฝ่ายที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากพัฒนาการของการติดต่อสื่อสารในการทำธุรกิจการค้าส่วนใหญ่คือภาคธุรกิจ เนื่องจากภาคธุรกิจมักจะมีความตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาให้ธุรกิจของตนมีความทัดเทียมหรือก้าวหน้ามากกว่าคู่แข่ง ส่งผลให้ภาคเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาขึ้น แต่เราต้องระลึกไว้เสมอว่าในภาคเศรษฐกิจนั้น มิใช่เพียงภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเท่านั้นที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางในการพัฒนา แต่ภาครัฐก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางดังกล่าวเช่นกัน ถึงแม้ภาคเอกชนจะเร่งพัฒนารูปแบบการทำ

แนวทางที่ 2 เห็นว่า การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐหรือโดยหน่วยงานภาครัฐจะทำได้เมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติก่อนจึงจะสามารถมีผลโดยชอบตามกฎหมายฉบับนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายที่รับรองสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เฉพาะในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้การใดต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง (มาตรา 8) เท่านั้น เช่น การขอตระเวนนิติบุคคล ดังนั้น การให้บริการอื่นที่กฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง แม้ไม่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ ก็สามารถออกกระเปียบหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้เอง เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายหรือขั้นตอนปฏิบัติที่หน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินการอยู่ได้³ นอกจากนี้ การตีความโดยเคร่งครัดจะทำให้การดำเนินการในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กับหน่วยงานของรัฐไม่สามารถทำได้เลยในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถดำเนินได้อย่างสะดวกและครบวงจร และไม่เป็นการส่งเสริมต่อการใช้และพัฒนาการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์⁴

1.2 สมมติฐานการวิจัย

การมีบทบัญญัติของกฎหมาย คือ พระราชกฤษฎีกาที่ออกตามความในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐจะส่งเสริมให้มีการใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจรอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะทำให้ผู้ประกอบการเข้ามาและส่งออกสินค้าเกิดความมั่นใจในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับกรมศุลกากรมากขึ้น

ประเทศไทย, วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาครบรอบ 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 448.

³ สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีอีดูเคชั่น จำกัด (มหาชน) , 2545), หน้า 140.

⁴ อรรถพร พันธ์พัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาครบรอบ 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 448.

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของการบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับการนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการศุลกากรในต่างประเทศ
2. วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ระบบ EDI ในกิจการศุลกากรในประเทศไทย
3. เสนอทางออกหรือแนวทางแก้ไขปัญหาในการนำรูปแบบของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐของประเทศไทย

1.4 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การศึกษาแนวทางในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์นี้ จะศึกษาถึงหลักเกณฑ์วิธีการ และผลทางกฎหมายของการดำเนินการต่าง ๆ กับหน่วยงานของรัฐ หรือโดยหน่วยงานของรัฐ ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งใช้อยู่ในต่างประเทศ โดยจะศึกษาเฉพาะกรณีการนำเข้าและส่งออกสินค้าในกิจการศุลกากรโดยการใช้ระบบ EDI ในประเทศประเทศสิงคโปร์ และประเทศญี่ปุ่น แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการของกรมศุลกากรในประเทศไทย โดยวิธีการวิจัยนี้จะเป็นการวิจัยศึกษาจากตัวบทกฎหมาย บทความ และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังมีการวิจัยภาคสนามโดยการสำรวจความคิดเห็น และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในกิจการนำเข้าและส่งออกสินค้า

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

เพื่อทราบถึงแนวทาง หลักเกณฑ์ รูปแบบและปัญหาในการนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการศุลกากรของต่างประเทศ และของประเทศไทยเพื่อให้ผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าเกิดความมั่นใจในการทำธุรกรรมกับกรมศุลกากร โดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นแนวทางในการพิจารณาแก่หน่วยงานของรัฐในการนำรูปแบบของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 2

การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ

2.1 วิวัฒนาการในการติดต่อสื่อสาร¹

การติดต่อสื่อสาร (Communication) หมายถึง กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Chanel)

การติดต่อสื่อสารของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีรูปแบบที่แตกต่างกัน เนื่องจากขนาดและความซับซ้อนของสังคมที่มากขึ้น ความต้องการในการติดต่อกันของมนุษย์ที่อยู่ห่างไกลกันเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีความต้องการทั้งทางด้านความถูกต้อง ปลอดภัย และรวดเร็ว ส่งผลให้รูปแบบของการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ต้องมีการพัฒนาเพื่อรองรับความต้องการดังกล่าวของมนุษย์

ก. การติดต่อสื่อสารในยุคแรก

เมื่อประมาณ 500,000 ปีที่ผ่านมา มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคม ได้มีการพัฒนาการครั้งยิ่งใหญ่ซึ่งทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นซึ่งถึงแม้จะเป็นสัตว์สังคมเช่นเดียวกันก็ไม่สามารถทำได้เสมอเหมือน นั่นคือ การพัฒนาการเครื่องมือสื่อสารภายในร่างกาย ทำให้สามารถสื่อสารกันได้ ในระหว่างกลุ่มอันเป็นการติดต่อสื่อสารที่มีความซับซ้อนยิ่งกว่าการติดต่อสื่อสารของสิ่งมีชีวิตอื่นใด โดยมนุษย์สามารถสื่อสารกันออกมาได้เป็นภาษาแทนความหมาย ซึ่งภาษาเหล่านี้นับว่าเป็นทั้งศาสตร์ ศิลปะ วิธีการที่เป็นการปฏิบัติการสื่อสารของมนุษย์จากยุคที่ไม่มีการใช้ภาษา มาเป็นยุคที่มีการใช้ภาษา และภาษานี้เองที่เป็นตัวก่อให้เกิดการสร้างอารยธรรมอัน ยิ่งใหญ่ในอดีตของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การใช้ภาษาในยุคนี้ยังคงเป็นการใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารในวงแคบ คือเป็นการติดต่อสื่อสารเฉพาะภายในเผ่าพันธุ์เดียวกันเองเท่านั้น

¹เรียบเรียงจากการสื่อสารแห่งประเทศไทย, ย้อนอดีตการสื่อสารไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟฟิค ซัพพลายส์ จำกัด, 2533), หน้า 14 – 21.

หลังจากที่มนุษย์รู้จักที่จะใช้ภาษาที่เกิดจากการพัฒนาเครื่องมือภายในร่างกายของตนเองแล้ว ต่อมาอีกหลายหมื่นปี มนุษย์ได้เริ่มรู้จักเครื่องมือสื่อสารนอกร่างกายเพื่อให้เกิดการสื่อสารในระยะไกล การสื่อสารในระยะนี้จึงจำเป็นต้องมีการนำเอารหัสเสียงเข้ามาช่วย เช่น การเคาะไม้ หรือการร้วกลอง หรือการใช้รหัสภาพหรือการมองเห็น เช่นการใช้ควันไฟ การโบกธง รวมถึงการเริ่มรู้จักการใช้เครื่องมือง่าย ๆ เพื่อบันทึกเหตุการณ์ ความจำ หรือความคิดไว้บนผนังถ้ำเป็นรูปภาพต่าง ๆ ซึ่งต่อมาจะได้รับการพัฒนาเป็นตัวอักษรนั่นเอง

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการติดต่อสื่อสารในยุคแรกนี้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาพูด การส่งรหัสเสียงหรือรหัสภาพ และการใช้เครื่องมือในการบันทึกเหตุการณ์ นั้น ถือเป็นรูปแบบ การติดต่อสื่อสารแบบง่าย ๆ ซึ่งมนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เร็วและเอามาใช้ประโยชน์กันได้อย่างทั่วถึง

ข. การติดต่อสื่อสารในยุคที่สอง

เมื่อประมาณ 5,000 ปีที่แล้ว มนุษย์ได้นำเอาภาษาพูดและรหัสเสียงเข้ามาผสมผสานกัน ออกมาเป็นภาษาเขียน ซึ่งถือเป็นการเพิ่มรหัสภาพ (ตัวอักษร) ให้กับรหัสเสียง (คำพูด) เกิดเป็นภาษาเขียน เพื่อให้สามารถบันทึกไว้เพื่อเก็บเป็นความจำนอกสมอง และสามารถนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประดิษฐ์สื่อหรือเครื่องมือที่ช่วยทำให้ภาษาพูดมีคุณสมบัติเพิ่มขึ้น การพัฒนาจุดนี้เองที่ถือเป็นรากฐานการพัฒนาไปสู่ภาษาพิมพ์และภาษาคอมพิวเตอร์ในอนาคต

ถึงแม้ภาษาเขียนจะถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือสื่อสารของมนุษย์ แต่มันกลับเป็นการพัฒนาที่สร้างปัญหาให้แก่มนุษย์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากภาษาเขียนมีความสลับซับซ้อน และสามารถเรียนรู้ได้ยากกว่าภาษาพูด ผู้ที่ต้องการใช้ภาษาเขียนเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารจำเป็นต้องใช้ความพยายามในฝึกฝนเล่าเรียนกันอย่างจริงจังจึงจะสามารถนำเอาภาษาเขียนมาใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากการที่ในอดีตที่ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบันยังมีมนุษย์จำนวนมากที่ยังไม่รู้หนังสือ ไม่สามารถใช้ภาษาเขียนได้ แต่มนุษย์เหล่านั้นยังคงใช้ภาษาพูดให้การติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ตามปกติ

ค. การติดต่อสื่อสารในยุคที่สาม

ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ได้มีการประดิษฐ์คิดค้นการพิมพ์ตัวอักษรโดยชาวเยอรมันชื่อ “กูเตินเบอร์ก” ก่อให้เกิดความสะดวกต่อการผลิตรหัสภาษาที่เหมือนกันได้ครั้งละมาก ๆ เพื่อให้สามารถส่งข่าวสารที่ต้องการออกไปยังผู้รับสารหลายคนในเวลาเดียวกัน ถึงแม้จะเป็นเพียงพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของการใช้ภาษาเขียน แต่การประดิษฐ์คิดค้นตัวพิมพ์ของกูเตินเบอร์กก็สามารถกระจายข่าวสารและอิทธิพลของภาษาเขียนให้กว้างไกลออกไปเท่าที่ระบบการคมนาคมจะเอื้ออำนวย และจุดนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสารมวลชน ซึ่งช่วยเพิ่มสมรรถนะการสื่อสารทางเดียวของคนเพียงบางกลุ่ม เช่น กลุ่มศาสนา กลุ่มการเมือง และกลุ่มเศรษฐกิจเท่านั้น โดยใช้การสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือในการส่งข่าวสารถึงประชาชนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่แต่ละกลุ่มวางเอาไว้ในตัวเอง แต่ในส่วนของประชาชนทั่วไปนั้น ยังไม่มีการใช้เครื่องมือหรือการพิมพ์เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะในการสื่อสารของกลุ่มตนเองได้อย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดการขยายตัวของปัญหาความไม่เสมอภาค และการครอบงำทางการสื่อสารให้กว้างออกไปอีก อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีประชากรโลกจำนวนมากที่ยังอ่านหนังสือไม่ออกและยังไม่พร้อมที่จะใช้เครื่องมือประเภทสิ่งพิมพ์เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร แต่นักประดิษฐ์ในยุคต่อมาก็ได้ประดิษฐ์คิดค้นสื่อประเภทโสตทัศนเพื่อให้ประชากรทุกคนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง

ง. การติดต่อสื่อสารในยุคที่สี่

ต่อมาเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 SAMUAL F.B. MORSE ได้ค้นพบวิธีการส่งรหัสสมอร์สซึ่งเป็นการส่งสัญญาณเสียงสั้นยาวแทนตัวอักษรด้วยพลังแม่เหล็กไฟฟ้าให้วิ่งไปตามเส้นลวดซึ่งเป็นตัวนำสัญญาณ และเริ่มมีการทดลองส่งรหัสสมอร์สเป็นครั้งแรกระหว่างกรุงวอชิงตันกับบัลติมอร์ ในปี ค.ศ.1844 ซึ่งเราเรียกเทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารรูปแบบนี้ว่า “โทรเลข” (Telegraph) อันเป็นจุดเริ่มต้นของยุคโทรคมนาคม หรือยุคแห่งเทคโนโลยีที่สามารถส่งรหัสเสียงและรหัสภาพออกไปด้วยความเร็วเท่ากับแสง ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เทคโนโลยีในการ โทรคมนาคมได้รับการพัฒนาอย่างมาก ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้อย่างทันทีทันใด ไม่ว่าผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะอยู่ห่างไกลกันเพียงใดก็ตาม นอกจากนี้เทคโนโลยีโทรคมนาคมยังช่วยเพิ่มสมรรถนะในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ทั้งในฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสาร เปิดโอกาสให้ผู้คนทั่วไปได้ใช้เครื่องมือนี้โดยทั่วหน้ากัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการประดิษฐ์และเปิดบริการโทรศัพท์และวิทยุโทรเลข อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทอันยิ่งใหญ่ของเทคโนโลยีโทรคมนาคมที่มีต่อการติดต่อสื่อสารสองทางมากขึ้นอย่างที่เกิดการสื่อสารมวลชนโดยการใช้สิ่งพิมพ์เป็นเครื่องมือไม่สามารถกระทำได้

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีเครื่องมือที่ดี แต่ภาวะทางการเมืองและเศรษฐกิจก็ยังไม่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้ใช้เครื่องมือเหล่านี้อย่างทั่วถึง ซึ่งจะเห็นได้จากในปี ค.ศ.1878 ที่ได้มีการเปิดให้บริการโทรศัพท์ในสหรัฐอเมริกา และในยุโรป จนกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งนับเป็นเวลากว่าร้อยปี มนุษย์ส่วนใหญ่ยังไม่มีโอกาสได้ใช้โทรศัพท์ให้เกิดประโยชน์มากเท่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา จากตัวเลขของสำนักงานสถิติแห่งชาติและบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) หรือองค์การโทรศัพท์เดิม แสดงให้เห็นว่าในปี 2533 ประชาชนชาวไทยมีโทรศัพท์ใช้เพียง 1 เครื่อง ต่อประชากร 100 คน ในขณะที่มีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงแล้วถึงร้อยละ 74.3 ของครัวเรือนทั่วประเทศ²

จากนั้นได้มีการนำเทคโนโลยีโทรคมนาคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารมวลชนมากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยในปี ค.ศ. 1920 และ 1930 ได้มีประดิษฐ์วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ตามลำดับ เท่ากับเป็นการพัฒนาการสื่อสารทางเดียวให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ในขณะที่การสื่อสารโทรคมนาคมระหว่างบุคคลยังคงเดินหน้าไปอย่างเชื่องช้า อันเนื่องมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจและการเมืองที่กล่าวมาแล้ว

จ. การติดต่อสื่อสารยุคที่ห้า

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1939 เป็นต้นมา คอมพิวเตอร์ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์อย่างมหาศาล เนื่องจากคอมพิวเตอร์ได้มีความสามารถเพียงเพิ่มรหัสภาพให้กับรหัสเสียงออกมาเป็นภาษาเขียน หรือเพียงการนำเอาเครื่องเล่นและแผ่นเสียง และภาพยนตร์ มาผสมประสานกับเทคโนโลยีโทรคมนาคมเกิดเป็นวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เท่านั้น แต่คอมพิวเตอร์ได้นำเอาคุณสมบัติของเครื่องมือสื่อสารแทบทุกอย่างในอดีตมารวมไว้ในเครื่องเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาพิมพ์ การรับ การแปล การเก็บ การประมวลผล วิเคราะห์ ตลอดจนการส่งรหัส ทำให้คอมพิวเตอร์มีความสามารถใกล้เคียงกับสมองของมนุษย์ แต่ที่พิเศษไปกว่านั้นคอมพิวเตอร์ยังมีความสามารถบางอย่างที่สมองของมนุษย์ไม่มี นั่นคือ ความสามารถในการจัดการกับข้อมูลจำนวนมากได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน รวดเร็วและมีความผิดพลาดน้อยมาก รวมถึงความสามารถในการสังเคราะห์

² อย่างไรก็ตามในปี 2545 สถิติจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ (ทั้งโทรศัพท์พื้นฐานและโทรศัพท์เคลื่อนที่) ที่มีผู้เช่า รวมทั้งสิ้น 8,829,190 เลขหมาย คิดเป็น 1 หมายเลข ต่อประชากร 7 คน (ที่มา : www.nso.go.th/thai/stat/stat_23/toc_15)

วิเคราะห์ คิดคำนวณ คัดเลือกและแปลความหมายข้อมูลที่ยุ่งยากซับซ้อนได้อย่างเที่ยงตรง และที่สำคัญที่สุด คือสามารถทำงานได้อย่างไม่มีวันเหน็ดเหนื่อย

จากนั้นไม่นาน หลังจากมนุษย์ได้ประดิษฐ์ดาวเทียมได้สำเร็จ ได้มีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาผนวกเข้ากับเทคโนโลยีทางด้านดาวเทียมเกิดเป็น เครื่องมือสื่อสารที่ติดตั้งอยู่นอกโลกชิ้นแรกของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ในช่วงพริบตาแม้จะอยู่ห่างไกลกันคนละมุมโลกก็ตาม ถือเป็นประสมประสานกันระหว่างเทคโนโลยีใช้สาย (คอมพิวเตอร์) และไม่ใช้สาย (ดาวเทียม) เข้าด้วยกันจนกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สามารถช่วยให้การติดต่อสื่อสารของมนุษย์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในด้านเวลาและระยะทาง

2.2 ความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำธุรกรรมในปัจจุบัน

เนื่องจากการติดต่อสื่อสารในยุคต้น ๆ ต้องเสียเวลามากและอาจเกิดการผิดพลาดคลาดเคลื่อนในการรับส่งข้อมูล หรืออาจมีความเป็นไปได้ที่ข้อมูลของผู้ส่งอาจไปไม่ถึงผู้รับ เนื่องจากปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผู้ส่งไม่อาจทราบได้ ดังนั้นมนุษย์จึงได้พยายามคิดค้นวิธีการติดต่อสื่อสารรูปแบบใหม่ในยุคต่อ ๆ มา เพื่อให้การติดต่อสื่อสารมีความปลอดภัย สะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยการกำหนดรูปแบบหรือจัดระบบการติดต่อสื่อสาร หรือระบบต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับข้อมูลให้มีความถูกต้อง รวดเร็ว และปลอดภัยมากขึ้น ทั้งนี้ โดยการผสมผสานระหว่างแนวความคิดริเริ่มแบบใหม่ ประกอบกับการพัฒนาของเทคโนโลยี เช่น การส่งไปรษณีย์ โทรเลข ตลอดจนการนำเอาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เข้ามาประยุกต์ใช้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น โทรสาร โทรศัพท์ หรือไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางสังคมในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้น ถือได้ว่าเป็นแรงผลักดันของเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) หรือที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า IT ซึ่งนอกจากระบบคอมพิวเตอร์และระบบสื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัยจะก่อให้เกิดการปฏิวัติทางเทคโนโลยีแล้วยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้เทคโนโลยีสารสนเทศยังได้กระตุ้นให้เกิดการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ภายในสังคม การ

แข่งขันและความร่วมมือทางธุรกิจ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมประจำวันของคนในสังคมให้แตกต่างไปจากในอดีต

โดยได้มีผู้ให้นิยามคำว่า “เทคโนโลยีสารสนเทศ” เอาไว้ ดังนี้

“เทคโนโลยีสารสนเทศ” หมายถึง ความรู้ในผลิตภัณฑ์หรือในกระบวนการดำเนินการใด ๆ ที่อาศัยเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ (Software) คอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ (Hardware) การติดต่อสื่อสาร การรวบรวมและการนำข้อมูลมาใช้อย่างทันการ เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพทั้งทางด้านการผลิต การบริการ การบริหาร และการดำเนินการ รวมทั้งเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ซึ่งส่งผลต่อความได้เปรียบทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพของประชาชนในสังคม³

“เทคโนโลยีสารสนเทศ” หมายถึง เทคโนโลยีที่ประกอบขึ้นด้วยระบบจัดเก็บและประมวลผลข้อมูล ระบบสื่อสาร โทรคมนาคม และอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงานด้านสารสนเทศที่มีการวางแผน จัดการ และใช้งานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ⁴

“เทคโนโลยีสารสนเทศ” เป็นเทคโนโลยีเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำสารสนเทศไว้ใช้งาน และอาจให้ความหมายได้ในทั้งในแบบแคบ และแบบกว้าง

ความหมายในแบบแคบมุ่งไปที่ตัวเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องใช้สำนักงาน และอุปกรณ์โทรคมนาคมทั้งหลาย คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเก็บและบันทึกข้อมูล เพื่อนำมาใช้ในการประมวลผลให้เกิดเป็นสารสนเทศ สำหรับจัดส่งไปให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานใช้ ซึ่งการจัดส่งนั้นอาจจะใช้ระบบโทรคมนาคม เช่น ระบบโทรสาร ระบบไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบอื่นใดก็ได้

ความหมายในแบบกว้าง หมายถึง การประยุกต์เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นในหน่วยงาน หรือในธุรกิจต่าง ๆ มุ่งไปที่การคิดค้นวิธีการจัดเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล การ

³ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ พ.ศ.2533 ข้อ 5.

⁴ ณัฐพันธ์ เจริญนันทน์, ไพบูลย์ เกียรติโกมล, ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ, (กรุงเทพฯ: มหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 3.

จัดระบบข้อมูลให้ผู้ใช้สามารถร่วมกันใช้ข้อมูลได้อย่างสะดวก การจัดทำรายงาน ตลอดจนผลลัพธ์ในรูปแบบกราฟิกที่ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย การจัดทำระบบต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุนการบริหารจัดการของผู้บริหารเลยไปจนถึงการสนับสนุนการจัดทำกลยุทธ์ธุรกิจ⁵

“เทคโนโลยีสารสนเทศ” หมายถึง เทคโนโลยีสารสนเทศหลายกลุ่มรวมกันเพื่อก่อให้เกิดการติดต่อเชื่อมโยงหรือการจัดการ การวิเคราะห์ ประมวลข้อมูลดิบ จนถึงความรู้วิชาการให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ ทั้งเสียง ภาพ และตัวอักษร ด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์⁶

จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกระบวนการดำเนินการซึ่งประกอบด้วย

1. ระบบประมวลผล อันได้แก่ คอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ และคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์
คอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ คือ เครื่องมือหรืออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ที่ใช้สำหรับการป้อนข้อมูล การประมวลผล และการนำเสนอข้อมูลในระบบสารสนเทศ อุปกรณ์เหล่านี้ได้แก่ตัวประมวลผล (CPU) อุปกรณ์สำหรับการป้อนข้อมูล อุปกรณ์บันทึกข้อมูล และหน่วยแสดงผล
คอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ คือ ชุดคำสั่งที่ใช้สำหรับการควบคุมการทำงานและประสานงานระหว่างอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ในระบบข่าวสารทำงานตามที่ต้องการ
2. ระบบสื่อสารโทรคมนาคม ประกอบด้วยอุปกรณ์และชุดคำสั่งที่ใช้สำหรับเชื่อมต่ออุปกรณ์ฮาร์ดแวร์เข้าด้วยกันเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน หรืออาจกล่าวง่าย ๆ ได้ว่าเป็นการเชื่อมต่อคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์เข้าหากัน เพื่อให้ผู้ที่อยู่ห่างไกลกันสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเชื่อมต่อเข้าด้วยกันนี้ทำให้เกิดเป็นโครงข่ายที่เรียกว่า “ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์” หรือที่นิยมใช้กันมากในขณะนี้ คือ “ระบบอินเทอร์เน็ต”
3. การจัดการข้อมูล เป็นขั้นตอนในการนำเอาข้อมูลข่าวสารที่ได้จากการประมวลผลและการติดต่อสื่อสารมาวางแผนจัดการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

⁵ ดร. ครรชิต มาลัยวงศ์, ไอทีกับธุรกิจ แนวคิดและแนวทาง, (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2537), หน้า 11.

⁶ ใอที่ 2000 : นโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, โครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2544), หน้า12.

วิธีการดำเนินธุรกิจในอดีตจะเน้นที่รูปแบบการเข้าหาลูกค้าแบบพบปะเข้าถึงตัว เพื่อสร้างความพอใจในการให้บริการ โดยตรงเป็นหลัก แต่ปัจจุบันเนื่องจากขอบเขตการทำธุรกิจได้ขยายวงออกไปมาก จากที่ติดต่อธุรกิจกันภายในชุมชน ขยายออกไปเป็นการติดต่อระหว่างชุมชน จากการติดต่อภายในประเทศ ขยายออกไปเป็นการติดต่อในระดับระหว่างประเทศ ทำให้การเข้าถึงลูกค้าแบบเดิมเป็นสิ่งที่ไม่สะดวก ทั้งสำหรับองค์กรธุรกิจและตัวลูกค้าเอง โดยได้มีสิ่งเข้ามาแทนที่การเข้าถึงลูกค้า นั่นคือ ข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการรับทราบอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศจึงก้าวเข้ามามีบทบาทในการดำเนินธุรกิจอย่างมาก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิธีการดำเนินธุรกิจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสถานะแวดล้อมของการแข่งขันในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ระบบเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กร⁷

1. ระบบเศรษฐกิจโลก

การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น หรือแม้แต่ประเทศไทย มีปัจจัยหลักขึ้นอยู่กับปริมาณการส่งสินค้าเข้าและส่งออก เกิดเป็นระบบเศรษฐกิจโลก (global economy) ซึ่งทวีความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันและอนาคตจึงต้องเป็นการดำเนินงานระดับโลกไม่ใช่ระดับท้องถิ่นหรือระดับระหว่างประเทศอีกต่อไป ระบบสารสนเทศจึงได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันซึ่งจะต้องทำงานตลอดวันตลอดคืนโดยไม่มีวันหยุดพัก การควบคุมธุรกิจได้ขยายขอบเขตออกไปทั่วทุกภูมิภาคของโลกที่มีสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไป ระบบสารสนเทศที่ดีจะต้องสามารถแก้ไขปัญหาคความแตกต่างและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นได้

กระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) นอกจากทำให้เกิดการค้าในระดับโลกแล้วยังมีผลกระทบต่อการค้าในระดับท้องถิ่นด้วย เนื่องจากลูกค้าได้รับข่าวสารที่ทันสมัยของสินค้าจากทั่วโลกทำให้เกิดการเปรียบเทียบทั้งในด้านราคาและคุณภาพกับสินค้าท้องถิ่นโดยตรง ปรัชญาการนี้จึงบังคับให้การค้าระดับท้องถิ่นต้องปรับตัวให้สามารถแข่งขันกับสินค้าในตลาดโลก

⁷ เรียบเรียงจาก Kenneth C. Laudon, Jane P. Laudon, ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ, เรียบเรียงโดย สักยUTH สว่างวรรณ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า จำกัด, 2545), หน้า 3-5.

ให้ได้แม้ว่าจะเป็นการค้าขายให้กับลูกค้าในท้องถิ่นนั้น ๆ ก็ตาม ระบบสารสนเทศจึงมีความจำเป็นสำหรับการค้าขายในระดับท้องถิ่นไปด้วย

2. การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ (transformation of industrial economies) ในปัจจุบันทำให้ประเทศอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ อย่างสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น หรือสหพันธรัฐเยอรมัน ต้องมีการปรับตัวโดยการย้ายโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลายไปยังประเทศอื่นที่มีค่าจ้างแรงงานต่ำกว่าเพื่อลดต้นทุนการผลิตสินค้าให้ต่ำลง ในขณะที่เดียวกันก็ได้เริ่มการผลิตสินค้าชนิดใหม่ขึ้นในประเทศตนเอง คือ การบริการด้านความรู้และข่าวสาร (knowledge-based and information-based services) ซึ่งจะกลายเป็นสินค้าที่สำคัญยิ่งในอนาคต

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ความสำคัญของการให้บริการด้านความรู้และข่าวสารเริ่มขึ้นตั้งแต่ตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 และได้ทวีความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ ในปี ค.ศ.1976 โรงงานอุตสาหกรรมทั่วประเทศมีพนักงานที่มีความรู้สูง (knowledge workers) เพิ่มมากขึ้นจนมีจำนวนมากกว่าพนักงานที่ใช้แรงงานเป็นหลัก (labor-intensive workers) ปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานกลไกกรรมฟาร์มเลี้ยงสัตว์ หรือโรงงานอุตสาหกรรมอีกต่อไป แต่ได้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ หรือใช้ความรู้มากขึ้น เช่น งานการตลาด การศึกษา การสุขภาพ การประกันภัย การธนาคาร หรืองานเกี่ยวกับกฎหมาย งานบางส่วนยังคงเกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานอยู่บ้าง เช่น การจัดทำเอกสาร การโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การรับส่งสินค้า เป็นต้น ผลผลิตโดยรวมของบุคลากรด้านนี้มีมากกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ของผลิตผลมวลรวมประชาชาติ และคิดเป็นจำนวนพนักงานมากกว่า 55 เปอร์เซ็นต์ของแรงงานทั้งหมด

3. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กร

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นประเภทที่สาม คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กร (transformation of the business enterprise) ซึ่งหมายถึงวิธีการดำเนินกิจกรรมภายในองค์กรและวิธีการบริหารงานที่แตกต่างไปจากเดิม โครงสร้างแบบเดิม และส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นโครงสร้างแบบลำดับชั้นที่มีการสั่งงานจากศูนย์กลาง และมีการจัดวางองค์ประกอบและวิธีปฏิบัติงานต่าง ๆ ตามมาตรฐาน เพื่อการผลิตสินค้าหรือบริการในปริมาณมาก องค์กรในระบบใหม่จะมีจำนวนลำดับชั้นของผู้บริหารน้อยลง (flattend) กระจายความรับผิดชอบการสั่งงานไปตามส่วนต่าง ๆ มากขึ้น และมีความอ่อนตัวในการจัดการ โดยใช้ข่าวสารที่ทันสมัยในขณะนั้น เพื่อเน้นการผลิตสินค้าหรือให้บริการปริมาณ

มากที่เหมาะสมกับลูกค้าแต่ละกลุ่ม (customized products) เป็นหลัก แม้ว่าหลักการแบบใหม่นี้จะยังไม่มีความแน่นอน คือมีความหลากหลายในการปฏิบัติ แต่ก็มีความชัดเจนในทิศทางที่เป็นไปในทางเดียวกันตามที่กล่าวถึง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยระบบสารสนเทศที่ดี

ทางด้านผู้บริหาร ในระบบเดิมจะต้องปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้อย่างเป็นทางการ มีการแบ่งโครงสร้างองค์กรออกเป็นส่วนต่าง ๆ ที่มีความรับผิดชอบชัดเจน มีกฎเกณฑ์จำนวนมาก ซึ่งพนักงานทุกคนจะต้องกระทำตาม โดยเคร่งครัดเพื่อความมั่นคงขององค์กร ผู้บริหารในระบบใหม่จะทำงานโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนขึ้นมาจากเนื้อหาของข่าวสารผ่านระบบเครือข่ายสื่อสารที่ได้รับ กำหนดกลุ่มผู้รับผิดชอบที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ให้เข้ากับความต้องการของลูกค้าแต่ละกลุ่ม และมีความเป็นมืออาชีพซึ่งต้องอาศัยความรู้อย่างมาก ในการทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และการค้าระหว่างประเทศ ด้วยศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงวิธีการบริหารงานภายในองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการให้มีคุณภาพสูงขึ้น ลดต้นทุนการผลิต และก่อให้เกิดบริการและสินค้าในรูปแบบใหม่

อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีสารสนเทศมิได้เข้ามามีบทบาทเฉพาะกับการทำธุรกรรมของภาคธุรกิจเท่านั้น ในการทำธุรกรรมด้านอื่น ๆ เทคโนโลยีสารสนเทศก็ได้เข้ามามีส่วนในการพัฒนารูปแบบให้เกิดความคล่องตัว ความสะดวก รวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการที่หลาย ๆ ประเทศได้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินงานของภาครัฐ ซึ่งมีทั้งการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมภาคธุรกิจให้สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างเต็มที่ และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อให้บริการประชาชนของภาครัฐโดยไม่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจ ตัวอย่างของประเทศที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสิงคโปร์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละประเทศได้มีแนวทางในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้

ประเทศออสเตรเลีย⁸

ประเทศออสเตรเลียได้ให้ความสำคัญอย่างสูงเพื่อเตรียมความพร้อมผู้ศตวรรษที่ 21 และเพื่อรองรับความเป็นเศรษฐกิจและสังคมแห่งการเรียนรู้และยุคสารสนเทศ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาให้ประชาชนและสังคมมีการพัฒนาวิสัยทัศน์ และทัศนคติรวมถึงต้องมีความพร้อมในการใช้ประโยชน์และพัฒนาทุนทางสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังจะต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวต่อสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว โดยรัฐบาลได้จัดตั้งสภาข้อมูลสารสนเทศแห่งชาติ (National Information Services Council : NISC) มีประธานาธิบดีแห่งออสเตรเลียเป็นประธาน และระดมผู้แทนระดับสูงจากภาคอุตสาหกรรม ผู้แทนชุมชน และสถาบันวิจัยต่าง ๆ สภานี้มีหน้าที่ให้บริการและคำปรึกษาแก่รัฐบาลในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่สังคมสารสนเทศ

ในปี 1988 รัฐบาลกลางออสเตรเลียได้จัดทำร่างนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ทางด้าน IT ของประเทศ รับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย แผนและนโยบายนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อสร้างหลักประกันว่าประชาชนออสเตรเลียจะได้รับประโยชน์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพิ่มการจ้างงาน สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ รวมถึงรับประกัน โอกาสที่เท่าเทียมกันจากการได้รับประโยชน์ของเศรษฐกิจสารสนเทศ ซึ่งนโยบายและแผนที่รัฐบาลประกาศต่อสาธารณะประกอบด้วยแผนกลยุทธ์ 9 ประการ คือ

1. การสร้างความเท่าเทียมกันให้ประชาชนออสเตรเลียทุกคนได้รับประโยชน์จากเศรษฐกิจสารสนเทศ (Information Economy)
2. ฝึกอบรมกำลังแรงงานเพื่อสร้างโอกาสในการแข่งขันในสังคมยุคใหม่
3. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีมาตรฐานสูงระดับสากล
4. พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการออกกฎหมายและระเบียบที่กำกับการดำเนินการ
5. การพัฒนาอุตสาหกรรมโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ
6. ส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในหน่วยงานของรัฐและการให้บริการของภาครัฐผ่านระบบเครือข่าย

⁸ เรียบเรียงจาก <http://www.egov.thaigov.net/knowledge/eGovernmentInter/Australia.pdf>

7. ออกกฎหมายเพื่อใช้บังคับและการควบคุมที่เหมาะสม
8. พัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในภาคการศึกษาและสาธารณสุข
9. การสร้างหลักประกันด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของออสเตรเลีย

สำหรับการพัฒนาระบบการให้บริการโดยภาครัฐผ่านระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ออสเตรเลียให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการให้บริการของรัฐผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ เพื่อผลักดันให้ภาคธุรกิจและหน่วยงานอื่น ๆ ต้อง ติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานของรัฐผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์เช่นเดียวกัน รวมทั้งผู้ที่ต้องติดต่อกับหน่วยงานราชการ เกิดการเรียนรู้และสร้างวัฒนธรรมการทำงานและรูปแบบการบริหาร จัดการภายใต้ระบบเศรษฐกิจสารสนเทศได้เป็นอย่างดี

โดยรัฐบาลกลางและท้องถิ่น ได้มีการพัฒนาระบบการให้บริการผ่านระบบออนไลน์มาอย่างต่อเนื่องกว่า 10 ปี อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็พบอุปสรรคมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาและการปรับปรุงโครงสร้างและระบบ IT ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการปรับองค์การการบริหาร (re-engineering) รวมทั้งการวางกลยุทธ์ทางการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศ และการรักษาระดับมาตรฐานของฐานข้อมูล (metadata standards) โดยในเว็บไซต์แบ่งข้อมูลและบริการเป็น 4 หมวดหลัก คือ ข้อมูลสำหรับชาวออสเตรเลีย ซึ่งส่วนนี้คือ e-citizen โดยตรง ข้อมูลสำหรับภาคธุรกิจ ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศออสเตรเลีย และข้อมูลส่วนราชการในประเทศออสเตรเลีย ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

1. รูปแบบการดำเนินการประเภทคำขอ

ได้แก่ - การสมัครเป็นผู้จัดหาพัสดุสำหรับหน่วยงานของรัฐบาล⁹
 - การขอวีซ่าเข้ามาท่องเที่ยวแบบออนไลน์ การขอวีซ่านักเรียนแบบออนไลน์
 การขออพยพ หรือขอย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศ การขอสมัครเป็นประชาชน เปลี่ยนสัญชาติแบบ
 ออนไลน์¹⁰

⁹ดูรายละเอียดได้จาก www.business.gov.au

¹⁰ดูรายละเอียดได้จาก www.immi.gov.au

2. การดำเนินการอื่น ๆ

ได้แก่ - บริการข้อมูลในการทำธุรกิจกับหน่วยงานของรัฐ บริการแนะนำให้คำปรึกษาในการจัดซื้อพัสดุและบริการรับเรื่องราวจ้างทุกซ์ ให้ความช่วยเหลือในทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหารธุรกิจขนาดเล็ก บริการข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรม เช่น ข้อมูลภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมของผู้ใช้บริการ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับอุตสาหกรรม รวมถึงการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ และการให้ความช่วยเหลือแก่อุตสาหกรรม¹¹

- ข้อมูลชุมชน เป็นเหมือนแหล่งข้อมูลสำหรับแต่ละชุมชน มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพัฒนาชุมชน บริการข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน หรือการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน เป็นต้น¹² ชุมชนต่าง ๆ จะให้ข้อมูล หรือสร้างเว็บไซต์ e-citizen เพื่อบริการประชาชนในชุมชนนั้น แล้วเชื่อมโยงมาที่เว็บไซต์ www.community.gov.au ซึ่งเป็นเว็บท่า

- ข้อมูลบริการสำหรับประชาชนที่อยู่ในเขตชนบท และในท้องถิ่นนอก ชุมชนเมือง มีข้อมูลที่ภาครัฐสนับสนุนให้กับประชาชนกลุ่มนี้¹³

- ข้อมูลสำหรับครอบครัว เช่น การแต่งงาน การมีครอบครัว การมีลูก การหาสถานศึกษา การหางานทำ การหย่า การเกษียณอายุ การเสียชีวิต มีข้อมูลกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง¹⁴

- ข้อมูลสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น ข้อมูลการศึกษา ทุนการศึกษา การประกอบอาชีพ กิจกรรมและข้อมูลกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ หรือบริการของภาครัฐที่มีให้แก่เยาวชน¹⁵

- ข้อมูลสำหรับสตรี เช่น การดูแลตัวเอง การป้องกันตัวเอง การวางแผนชีวิต กิจกรรมสำหรับสตรี บริการและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐ¹⁶

¹¹ ดูรายละเอียดได้จาก www.business.gov.au/BEP/Search

¹² ดูรายละเอียดได้จาก www.community.gov.au

¹³ ดูรายละเอียดได้จาก www.regionalaustralia.gov.au

¹⁴ ดูรายละเอียดได้จาก www.families.gov.au

¹⁵ ดูรายละเอียดได้จาก www.youth.gov.au

¹⁶ ดูรายละเอียดได้จาก www.women.gov.au

- ข้อมูลสุขภาพ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ แหล่งความรู้และกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อการรักษาโรค การดูแลสุขภาพ การใช้ยา บทบาท นโยบาย และมาตรการของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง¹⁷

- ข้อมูลสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การวางแผนชีวิต การทำงานหรือกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุหลังเกษียณ การดูแลสุขภาพ นโยบายบริการ และสวัสดิการที่ภาครัฐที่มีให้กับผู้สูงอายุ¹⁸

- ข้อมูลการศึกษา เช่น ข้อมูลระบบการศึกษาในประเทศ ข้อมูลสถานศึกษา และรายละเอียดการเรียน มีการแบ่งหมวดหมู่เพื่อการค้นหาตั้งระดับประถม มัธยม อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา และแบ่งตามเขตพื้นที่รวมถึงการแบ่งหมวดหมู่ตามลักษณะของผู้ใช้งาน นอกจากนี้ยังมีข้อมูลบริการ และกฎระเบียบของภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้วย¹⁹

- ข้อมูลศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศ เช่น งานศิลปะ ประติมากรรม จิตรกรรม การแสดง ดนตรี การจัดงานนิทรรศการ ประเพณีวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง สื่อบันเทิงต่าง ๆ²⁰

- ข้อมูลสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติในประเทศ กฎระเบียบ และกิจกรรมของภาครัฐที่ใช้ในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ²¹

ประเทศสหรัฐอเมริกา²²

หน่วยงานที่กำหนดนโยบายในการพัฒนา IT ของสหรัฐอเมริกามีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น Digital Economy 2000 ซึ่งรับผิดชอบโดย U.S. Department of Commerce โดยเนื้อหาหลัก ๆ กล่าวถึงการปฏิวัติทาง IT และผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ และนโยบายเรื่อง National Plan for Information Systems Protection “An Invitation to a Dialogue” ซึ่งจัดทำโดย The White

¹⁷ ดูรายละเอียดได้จาก www.health.gov.au

¹⁸ ดูรายละเอียดได้จาก www.health.gov.au/acc/fofa

¹⁹ ดูรายละเอียดได้จาก www.education.gov.au

²⁰ ดูรายละเอียดได้จาก www.cultureandrecreation.gov.au

²¹ ดูรายละเอียดได้จาก www.ea.gov.au

²² เรียบเรียงจาก <http://www.e.gov.thaigov.net/knowledge/eGovernmentInter/USA.pdf>

House 2000 โดยกล่าวถึงการป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นในการใช้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ทั้งในด้านข้อมูลที่เป็นความลับ และอุปสรรคที่เกิดจากวิกฤติของ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น การพังทลายของโครงข่ายข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากหน่วยงานดังกล่าวแล้ว ยังมีแผนงานของแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายการพัฒนา IT ของแต่ละกระทรวงด้วย เช่น โครงการ IT เพื่อการศึกษา มีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดแนวทางพัฒนาการศึกษาโดยใช้ IT เป็นเครื่องมือที่สำคัญ เป็นต้น โดยรัฐบาลได้เห็นความสำคัญกับการพัฒนาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางด้าน IT ของภาครัฐเป็นอย่างมาก โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้วางงบประมาณเอาไว้ถึง 2,268 ล้านดอลลาร์ในปี 2001 โดยมีมูลค่าเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าถึงร้อยละ 36 โดยมีข้อสังเกตว่าถึงแม้การพัฒนาทางด้าน IT ของสหรัฐอเมริกาจะก้าวหน้ากว่าชาติอื่น ๆ มากแล้วก็ตาม แต่ทางรัฐบาลก็ยังให้ความสำคัญกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น กองทุนวิทยาศาสตร์แห่งชาติได้รับเงินสนับสนุนมากถึง 740 ล้านดอลลาร์ในปี 2001 ซึ่งเพิ่มจากปีก่อนหน้าถึงร้อยละ 43 อย่างไรก็ตามด้านผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็ได้ให้ความสำคัญกับการลงทุนและการพัฒนาด้าน IT เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการวิจัยและพัฒนา (R&D) ซึ่งในอุตสาหกรรม IT นั้นมีมูลค่าการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาถึง 45.7 พันล้านเหรียญ เมื่อเปรียบเทียบปริมาณเงินที่ลงทุนของภาครัฐและเอกชนจะเห็นได้ว่าภาคเอกชนได้ลงทุนมากกว่าภาครัฐหลายเท่าตัว และเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญกว่าภาครัฐ ในการพัฒนาด้าน IT ดังนั้น การพัฒนาทางด้าน IT แทบทั้งหมดเป็นการค้นคิดและพัฒนามาจากภาคเอกชนแทบทั้งสิ้น

หากเราแบ่งการพัฒนาทางด้าน IT ของสหรัฐอเมริกาเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นการพัฒนาของภาครัฐ และการพัฒนาในส่วนของภาคเอกชนจะพบว่าภาคเอกชนเป็นผู้มีบทบาทนำในส่วน of ภาครัฐ โดยภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนา โดยผ่านการวางนโยบายที่สนับสนุนการพัฒนา IT เป็นหลัก ดังนั้น ปัจจุบันการพัฒนาต่าง ๆ ที่เริ่มจากภาคเอกชนจะมุ่งสร้างความสามารถทางการแข่งขันให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเป็นหลัก โดยในปัจจุบันนี้ภาคเอกชนได้มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาซอฟต์แวร์ต่าง ๆ เพื่อการใช้งานมากกว่าที่จะมุ่งเน้นการผลิตสินค้ากลุ่มฮาร์ดแวร์ดังเช่นในอดีต ส่วนของภาครัฐนั้นได้เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนา IT ในส่วนของสังคมมากขึ้น (IT for social) ทั้งในเรื่องของการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนาทางด้าน IT ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การนำ IT มาใช้ในการให้บริการประชาชน เช่น ในเรื่องของการ สาธารณสุข การศึกษา การจัดหาหรือสนับสนุนการใช้ประโยชน์จาก IT ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิด

การค้าผ่านระบบ IT มากยิ่งขึ้น เป็นต้น โดยสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการออกกฎหมายหลายฉบับเพื่อส่งเสริมการให้บริการภาครัฐโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตัวอย่างเช่น

- Paperwork Reduction Act (1995) ซึ่งกำหนดนโยบาย ขั้นตอน และเป้าหมายที่จะลดปริมาณกระดาษ ลดค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บรวบรวม และการใช้ข้อมูลร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการใช้ข้อมูล

- IT Management Reform Act (1996) มีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงแนวทางการจัดซื้อ และจัดการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

- Paperwork Elimination Act (1997) มีวัตถุประสงค์ที่จะให้หน่วยงานของรัฐเสนอทางเลือกให้แก่ประชาชนในการนำเสนอ การจัดเก็บรักษา และการเปิดเผยข้อมูลสารสนเทศโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์

นอกจากนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดทำโครงการ e-citizen โดยพัฒนาเว็บไซต์อย่างเป็นทางการคือ www.firstgov.gov โดยมีลักษณะเป็นเว็บท่า (Web Portal) หรือประตูสู่ข้อมูลและบริการของภาครัฐ ให้บริการสำหรับประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐด้วยกันเอง โดยลักษณะการให้บริการจะเน้นการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งสัมพันธ์กับบริการหรือภารกิจของภาครัฐและเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ที่ให้บริการนั้นของภาครัฐโดยตรงซึ่งกระจายอยู่ในเขตพื้นที่ ต่าง ๆ โดยประชาชนไม่จำเป็นต้องทราบว่าหน่วยงานใดเป็นผู้ดูแล ในการใช้งานประชาชนจะต้องเลือกเรื่องที่สนใจและอาจต้องระบุเขตพื้นที่ประกอบด้วย เนื่องจากรายละเอียดของข้อมูลและบริการจะแตกต่างกันในแต่ละรัฐ โดยสามารถสรุปบริการที่เชื่อมโยงจากเว็บไซต์ได้ ดังนี้

1. รูปแบบการดำเนินการประเภทคำขอ

ได้แก่

- บริการสมัครขอทุนการศึกษาจากภาครัฐแบบออนไลน์²³
- การสมัครขอทำประกันสังคมแบบออนไลน์ การขอสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องประกันสังคมแบบออนไลน์เช่น ทำบัตรสุขภาพ²⁴

²³ ดูรายละเอียดได้จาก www.ed.gov

²⁴ ดูรายละเอียดได้จาก www.medicare.gov

- การแจ้งเปลี่ยนแปลงที่อยู่แบบออนไลน์ การสมัครขอใช้บริการ สาธารณูปโภคแบบออนไลน์ เช่น ไฟฟ้า ประโทศัพท เป็นต้น²⁵

- บริการลงทะเบียนเกณฑ์ทหารแบบออนไลน์ บริการขอค่าตอบแทน ค่าชดเชย บำเหน็จ บำนาญ หรือรางวัลสำหรับทหารแบบออนไลน์²⁶

2. รูปแบบการดำเนินการประเภทการอนุญาต

ได้แก่ บริการเกี่ยวกับการขับขี่ และยานพาหนะ รวมการเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ ที่ให้บริการเกี่ยวกับการออกใบขับขี่ การจัดการข้อมูลยานพาหนะในแต่ละรัฐ ซึ่งในแต่ละรัฐมีกฎหมาย และขั้นตอนที่แตกต่างกัน²⁷

3. รูปแบบการดำเนินการประเภทการจดทะเบียน

ได้แก่ - การจดสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ให้บริการแบบออนไลน์ เช่น ค้นหา ข้อมูลสิทธิบัตร ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า²⁸

- การจดลิขสิทธิ์ ความรู้พื้นฐานในเรื่องลิขสิทธิ์ ขั้นตอนวิธีการจด รวมถึง ค่าใช้จ่าย²⁹

4. รูปแบบการดำเนินการประเภทการชำระเงิน

ได้แก่ บริการชำระภาษีรายได้ส่วนบุคคลแบบออนไลน์³⁰

5. การดำเนินการอื่น ๆ

ได้แก่ - แนะนำการขอข้อมูลส่วนบุคคล เช่น ใบรับรองสุขภาพ ใบสูติบัตร มรณะบัตร ใบสำคัญสมรส สำหรับแต่ละรัฐ โดยเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ที่ให้บริการในรัฐนั้นโดยตรง³¹

²⁵ คุรายละเอียดได้จาก www.moverguide.com

²⁶ คุรายละเอียดได้จาก www.sss.gov

²⁷ คุรายละเอียดได้จาก www.workers.gov/child.asp?intCategoryId=4

²⁸ คุรายละเอียดได้จาก www.uspto.gov

²⁹ คุรายละเอียดได้จาก www.loc.gov/copyright

³⁰ คุรายละเอียดได้จาก www.irs.gov

³¹ คุรายละเอียดได้จาก www.cdc.gov/nchs/howto/w2w/w2welcom.htm

- ข้อมูลกิจกรรมนันทนาการ มีข้อมูลการท่องเที่ยวสถานที่สำหรับจัดกิจกรรม ซึ่งทั้งหมดเป็นสถานที่ที่อยู่ในความดูแลของหน่วยงานภาครัฐ เช่น วนอุทยานแห่งชาติ เขตสงวนพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น³²
- ข้อมูลโรงเรียน มหาวิทยาลัย และห้องสมุดในแต่ละมลรัฐ³³
- ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพพื้นฐานสำหรับประชาชน มีหัวข้อความรู้ การดูแลสุขภาพ รวมถึงโปรแกรมแบบทดสอบความเสี่ยงต่อการเป็นโรคต่าง ๆ ให้ทดลองใช้ด้วย³⁴
- ข้อมูลความรู้เพื่อการทดลองทางการแพทย์ เชื่อมโยงผู้ป่วยกับการวิจัยทางการแพทย์ เช่น การใช้ยา วิธีการรักษาชนิดใหม่ เป็นต้น³⁵
- บริการเกี่ยวกับงานประกันสังคม เช่น คำนวณสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ รวมถึงมีแบบฟอร์มขอสมัครหรือขอรับสิทธิประโยชน์ให้ดาวน์โหลด เช่น ทำบัตรสุขภาพ และบริการค้นหาข้อมูลสถานพยาบาลสำหรับผู้ถือบัตรสุขภาพในแต่ละเขตพื้นที่ เป็นต้น³⁶
- ข้อมูลเพื่อดูแลผู้สูงอายุ³⁷
- ข้อมูลและบริการที่เกี่ยวกับการย้ายที่อยู่ เช่น บริการค้นหาบริษัทย้ายบ้าน การค้นหาข้อมูลระบบสาธารณสุขโลก³⁸
- การทำหนังสือเดินทาง บริการดาวน์โหลดแบบฟอร์มสำหรับทำหนังสือเดินทาง ขั้นตอนในการทำหนังสือเดินทาง³⁹
- บริการจัดหางานแบบออนไลน์ ทั้งการหางาน และการหาบุคลากรหรือคนงาน เป็นฐานข้อมูลสำหรับให้บริการจัดหางานของประเทศ และรวมแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีบริการที่ช่วยในการเขียนเอกสารแนะนำตัวเพื่อใช้ในการสมัครงาน และบริการสมัครงานกับหน่วยงานของรัฐแบบออนไลน์ มีข้อมูลงานที่ภาครัฐต้องการ สามารถค้นหาตามเขตพื้นที่ได้⁴⁰

³² ดูรายละเอียดได้จาก www.recreation.gov

³³ ดูรายละเอียดได้จาก www.ed.gov

³⁴ ดูรายละเอียดได้จาก www.healthfinder.gov

³⁵ ดูรายละเอียดได้จาก www.clinicaltrials.gov

³⁶ ดูรายละเอียดได้จาก www.medicare.gov

³⁷ ดูรายละเอียดได้จาก www.aoa.dhhs.gov

³⁸ ดูรายละเอียดได้จาก www.moverguide.com

³⁹ ดูรายละเอียดได้จาก www.travel.state.gov/passportservices.com

⁴⁰ ดูรายละเอียดได้จาก www.ajb.org, www.acinet.org, www.alx.org, www.servicelocator.org

- การเลือกตั้ง บริการตรวจสอบหรือยืนยันรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งแบบออนไลน์⁴¹

- บริการตรวจสอบสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับจากภาครัฐ ประชาชนจะต้องให้ข้อมูลที่แสดงถึงสถานะต่าง ๆ และระบบจะตรวจสอบข้อมูลเพื่อสรุปสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้รับแบบออนไลน์ รวมถึงให้ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ เช่น แสตมป์อาหาร เงินช่วยเหลือผู้ตกงาน เป็นต้น⁴²

- ข้อมูลและบริการเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ประกาศรายการสินค้าในหมวดต่าง ๆ ที่พบว่ามีปัญหา หรือไม่ผ่านเกณฑ์การตรวจสอบตามข้อกำหนด มาตรฐาน หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ⁴³

- เว็บไซต์รวมข้อมูลสินค้าของภาครัฐสำหรับขายให้ประชาชน รวมถึงสินค้าและบริการจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ โดยแบ่งเป็นเรื่อง ๆ ให้สืบค้นได้ง่าย เช่น แสตมป์ เหรียญ สิ่งสะสม สิ่งตีพิมพ์ หนังสือ วารสาร พันธบัตรออมทรัพย์เพื่อประชาชน ตัวเงินคลัง การประมูลทรัพย์สิน บ้านและที่ดินที่ภาครัฐเป็นเจ้าของ ตัวเดินทางของระบบขนส่งมวลชน ประเภทต่าง ๆ แบบออนไลน์ เป็นต้น⁴⁴

- ข้อมูลเชิงพื้นที่ ให้ข้อมูลรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ สำหรับพื้นที่เฉพาะ อาจเป็นรัฐ เมือง หรือชุมชน มีข้อมูลบริการของภาครัฐในเขตพื้นที่นั้นด้วย เช่น ข้อมูลการกสิกรรม ธุรกิจ เศรษฐกิจ กิจกรรมของภาครัฐ การสาธารณสุข การศึกษา ตลาดแรงงาน ระบบศาล และกฎหมาย การเดินทาง การท่องเที่ยว เป็นต้น⁴⁵

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴¹ ดูรายละเอียดได้จาก www.fec.gov/votregis/vr.htm

⁴² ดูรายละเอียดได้จาก www.govbenefits.gov

⁴³ ดูรายละเอียดได้จาก www.cpsc.gov/cpscpub/prerel/prerel.html

⁴⁴ ดูรายละเอียดได้จาก www.firstgov.gov/citizen/shopping.shtml

⁴⁵ ดูรายละเอียดได้จาก www.firstgov.gov/citizen/facts.shtml

ประเทศสิงคโปร์⁴⁶

สิงคโปร์เป็นเกาะที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ชาวสิงคโปร์ได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะและความขยันขันแข็งในด้านการศึกษาและเทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ชาวสิงคโปร์ตระหนักว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นในการผลักดันให้สิงคโปร์เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

ประเทศสิงคโปร์ได้จัดตั้ง “องค์การพัฒนาอินโฟคอมแห่งสิงคโปร์” (Infocomm Development Authority of Singapore : IDA) ขึ้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 1999 โดยเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงกับกระทรวงการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ (Ministry of Communication and Information Technology : MCIT) โดยเป็นการรวมอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (National Computer Board : NCB) และการสื่อสารแห่งสิงคโปร์ (Telecommunication Authority of Singapore : TAS) ไว้ด้วยกัน เนื่องจากสิงคโปร์เห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารควรจะได้รับ การหลอมรวม (convergence) เข้าด้วยกัน

IDA มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำนโยบายและดำเนินการตามนโยบายเพื่อส่งเสริมพัฒนาและออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ สำหรับอุตสาหกรรมการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ (Communication and Information Technology Industries) ของประเทศสิงคโปร์

วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ของ IDA คือ การผลักดันสิงคโปร์ให้เป็นศูนย์กลางกรสื่อสารสารสนเทศทั่วโลกเสมือนจริง (Virtual Global Infocommunication Center) และศูนย์กลางดิจิทัลของโลก (Worldwide Digital Hub) โดยในส่วนของแผนการดำเนินงานในส่วนของภาครัฐ วิสัยทัศน์ของรัฐบาลสิงคโปร์ คือ การเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถให้บริการที่ดีขึ้นแก่ชาวสิงคโปร์ในยุคเศรษฐกิจใหม่ และเพื่อให้วิสัยทัศน์และผลการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ รัฐบาลได้ตั้งงบประมาณสำหรับการเริ่มต้นอินโฟคอมในภาครัฐ เป็นเงินถึง 1.5 ล้านล้านเหรียญ ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์ที่ใช้ในการผลักดัน 5 กลยุทธ์ ได้แก่

⁴⁶ เรียบเรียงจาก <http://www.egov.thaigov.net/knowledge/eGovernmentInter/Singapore.pdf>

- กลยุทธ์ที่ 1 การผลักดันให้มีการให้บริการอิเล็กทรอนิกส์
- กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างความสามารถใหม่และการปฏิบัติงานแบบใหม่
- กลยุทธ์ที่ 3 การสร้างนวัตกรรมด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต
- กลยุทธ์ที่ 4 การสร้างความกระตือรือร้นและความรู้สึกรับรอง
- กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาความเป็นผู้นำโดยรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์

โดยประเทศสิงคโปร์ได้จัดทำ โครงการ e-citizen โดยพัฒนาเว็บไซต์อย่างเป็นทางการที่ www.ecitizen.gov.sg เพื่อให้บริการทางอินเทอร์เน็ต โดยมีลักษณะเป็นเว็บท่ารวบรวมบริการทั้งหมดของภาครัฐ ซึ่งเริ่มต้นใช้งานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยสามารถสรุปภาพรวมของข้อมูลและบริการได้ ดังนี้

1. รูปแบบการดำเนินการประเภทคำขอ

- ได้แก่
 - การเกณฑ์ทหาร โดยการสมัครแบบออนไลน์ ทูการศึกษาในสายอาชีพทหาร⁴⁷
 - บริการรับสมัครเข้าศึกษาในสถาบันศึกษาแบบออนไลน์ สมัครทุนการศึกษาแบบออนไลน์การ⁴⁸
 - สมัครเข้าสถานดูแลครรภ์แบบออนไลน์⁴⁹
 - การขอใบประกอบโรคศิลป์และใบรับรองสำหรับสถานพยาบาลแบบออนไลน์⁵⁰
 - สมัครขอใช้ระบบสาธารณูปโภคแบบออนไลน์⁵¹
 - การสมัครเข้าศูนย์กีฬาแบบออนไลน์⁵²

⁴⁷ คุรรายละเอียดได้จาก mindef.miw.com.sg/ecitizen

⁴⁸ คุรรายละเอียดได้จาก www.moe.edu.sg

⁴⁹ คุรรายละเอียดได้จาก www.familytown.gov.sg

⁵⁰ คุรรายละเอียดได้จาก www.moh.gov.sg/Healthtown/health.htm

⁵¹ คุรรายละเอียดได้จาก www.mnd.gov.sg/ecitizen/housing_home.htm

⁵² คุรรายละเอียดได้จาก www.sportstown.com.sg/stown

- การจ้างงาน การประกอบอาชีพ เช่น ข้อมูลสำหรับนายจ้าง การวางแผนกำลังคน การหาคนงาน การฝึกหัดคนงาน ข้อมูลสำหรับคนทำงาน การวางแผนอาชีพ การหางาน กฎระเบียบที่เกี่ยวกับภาษี กฎหมายแรงงาน ระเบียบกฎเกณฑ์ในการจ้างงาน คุณภาพชีวิต การให้ค่าตอบแทน สวัสดิการ และการคุ้มครองความปลอดภัยในการทำงาน⁶¹

- การเลือกตั้ง เช่น การตรวจสอบรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งแบบออนไลน์ ตรวจสอบผลการเลือกตั้ง ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง รูปแบบการเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้งในอดีต⁶²

- ครอบครัว เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการมีบุตร การดูแลครรภ์ การค้นหา สถานที่ดูแลแม่และบุตร ข้อมูลและขั้นตอนในการแจ้งเกิด ข้อมูลสำหรับเยาวชน การหาสถานศึกษาที่ปรึกษา ปัญหาสำหรับวัยรุ่นแบบออนไลน์ สมัครงานการศึกษาแบบออนไลน์ บริการหาครอบครัว บริการที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน กฎระเบียบที่ต้องรู้สำหรับคู่สมรส ข้อมูลสำหรับผู้สูงอายุ และการดูแลผู้สูงอายุ การแจ้งตาย การจัดพิธีศพ การจัดการมรดก⁶³

- สุขภาพและการสาธารณสุข เช่น บริการค้นหาข้อมูลผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แบบออนไลน์ ค้นหาข้อมูลสถานบริการด้านการแพทย์สำหรับประชาชนแบบออนไลน์ สั่งซื้อยาแบบออนไลน์ ตรวจสอบข้อมูลการรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลแบบออนไลน์ สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพทางเว็บไซต์ การทำประกันสุขภาพ⁶⁴

- ที่อยู่อาศัย ที่จอดรถ เช่น ค้นหา ซื้อ ขาย เช่าที่อยู่อาศัยแบบออนไลน์ ข้อมูลคำแนะนำ และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุง ต่อเติมที่อยู่อาศัย การย้ายที่อยู่ ข้อมูลกฎหมาย ระเบียบ เอกสารที่ใช้ในการซื้อขายที่อยู่อาศัย เอกสารทางราชการ⁶⁵

- กิจกรรมสันทนาการ และการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมสันทนาการ และสถานที่จัดกิจกรรม ค้นหาและจองใช้งานสถานที่จัดกิจกรรม⁶⁶

⁶¹ คุรายละเอียดได้จาก www.employmenttown.gov.sg/ecareer

⁶² คุรายละเอียดได้จาก www.election.gov.sg

⁶³ คุรายละเอียดได้จาก www.familytown.gov.sg

⁶⁴ คุรายละเอียดได้จาก www.moh.gov.sg/Healthtown/health.htm

⁶⁵ คุรายละเอียดได้จาก www.mnd.gov.sg/ecitizen/housing_home.htm

⁶⁶ คุรายละเอียดได้จาก www.recreationtown.npark.gov.sg

- ความปลอดภัยและการดูแลสุขภาพความสงบ เช่น การตรวจสอบยืนยันตัวตนบุคคลสำหรับประชาชน การตรวจสอบสถานะของคนต่างชาติ ข้อมูลสำหรับการเตรียมรับเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ การแจ้งความ แจ้งพบของหาย คนหายกับเจ้าหน้าที่ตำรวจแบบออนไลน์⁶⁷
- การกีฬา เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการเล่นกีฬา วิธีการเล่น ข้อมูลและบริการสำหรับนักกีฬา และผู้ฝึกสอน⁶⁸
- การขนส่งและการเดินทาง เช่น เรียนขั้ยานพาหนะ การทำประกันรถยนต์ ข้อมูลเพื่อการขั้ยานพาหนะ การคิดภาษี เอกสารทางราชการต่าง ๆ ข้อมูลการเดินทาง การจองตั๋วรถขนส่งมวลชน⁶⁹

ประเทศไทย⁷⁰

ในส่วนของประเทศไทยได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ พ.ศ.2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานด้านการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยให้คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติมีอำนาจและหน้าที่ในการเสนอแนะแผนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติต่อ คณะรัฐมนตรีเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการดำเนินงานต่าง ๆ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคม ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ให้สอดคล้องกับการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่โดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ส่งเสริมการผลิต การบริการ การวิจัยและพัฒนาให้มีเทคโนโลยีด้านสารสนเทศขึ้นในประเทศไทย ตลอดจนส่งเสริมผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็ก

นอกจากนั้น ยังให้มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิต การบริการ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศ และเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดมาตรการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁷ คุรายละเอียดได้จาก www.gov.sg/mha/mhahq/ecitizen/S&Stown

⁶⁸ คุรายละเอียดได้จาก www.sportstown.com.sg/stown

⁶⁹ คุรายละเอียดได้จาก www.gov.sg/mot/transport/transport.htm

⁷⁰ เรียบเรียงจาก สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, โครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2544), หน้า 12-14.

แก้ไขปัญหาคืออุปสรรคในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการใด ๆ ตามระเบียบอื่นใดตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

เพื่อปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่และภารกิจที่ได้รับมอบหมาย คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติจึงได้จัดทำนโยบาย IT 2000 ขึ้น โดยเสนอภารกิจหลักเบื้องต้นที่รัฐควรจะดำเนินการโดยด่วน 3 ประการ คือ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติ การลงทุนในด้านพัฒนาคุณภาพของพลเมือง และการลงทุนในการบริหารและบริการภาครัฐที่ดี ทั้งนี้ โดยมีกลยุทธ์ในการบรรลุเป้าหมายหลักแห่งภารกิจในประการสำคัญ ๆ ได้แก่ นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศโดยเร่งพัฒนาและขยายระบบสื่อสารในชนบทไทย รวมทั้งทบทวนและปฏิรูปกฎหมายโทรคมนาคมและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการเร่งผลิตบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างจริงจังในทุกระดับ และนโยบายพัฒนาระบบสารสนเทศภาครัฐและปรับปรุงบทบาทของภาครัฐเพื่อบริการที่ดีขึ้นและเพื่อสร้างฐานอุตสาหกรรมสารสนเทศที่แข็งแกร่งโดยดำเนินโครงการระบบสารสนเทศภาครัฐให้ครอบคลุมทั่วประเทศ

โดยสามารถจัดกลุ่มการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในภาครัฐ โดยจัดตามภารกิจของภาครัฐและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกได้เป็น 10 กลุ่ม ดังนี้⁷¹

กลุ่มที่ 1 ระบบสารสนเทศทางเศรษฐกิจ และขีดความสามารถทางการแข่งขัน ตัวอย่างเช่น โครงการ e-Economic ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงการ e-Investment ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน โครงการ e-Industry ของกรมโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ระบบสารสนเทศทางการเงิน การคลัง และทรัพย์สิน ระบบสารสนเทศงบประมาณ ตัวอย่างเช่น โครงการ e-Financial ของธนาคารแห่งประเทศไทย โครงการ e-Revenue ของกรมสรรพากร ระบบ EDI ในงานศุลกากร ของกรมศุลกากร เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 ระบบสารสนเทศทางสวัสดิการสังคม ระบบสารสนเทศบุคลากร ระบบสารสนเทศทางการศึกษา ตัวอย่างเช่น โครงการ e-service ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ

⁷¹ วุฒิพงศ์ พงศ์สุวรรณ, “รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์” ใน การปฏิรูประบบราชการ : รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ สำนักงาน ก.พ. , 2544), หน้า 18.

พลเรือน สายด่วนผู้บริโภค ออ. 1556 ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โครงการเว็บไซต์ คนไทยคอตคอม ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง โครงการพัฒนาระบบ MU-ADMIN-IS (ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารมหาวิทยาลัย) ของมหาวิทยาลัยมหิดล ระบบบริหารงานข้อมูลโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ ระบบสารสนเทศเพื่อการควบคุมและประเมินผล ระบบสารสนเทศในการทำบัญชี และตรวจเงินแผ่นดิน ตัวอย่างเช่น ระบบบัญชีและการนำเงินส่งคลังด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ของกรมสรรพากร เป็นต้น

กลุ่มที่ 5 โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต ระบบทางด่วนข้อมูลทางการศึกษา ตัวอย่างเช่น เครือข่ายสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา ของสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย การวิจัยพัฒนาระบบบริหารและจัดการการเรียนรู้ KC (Knowledge Cerator) เป็นต้น

กลุ่มที่ 6 ระบบสารสนเทศในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติ GIS, Remote Sensing ตัวอย่างเช่น โครงการจัดทำแผนที่และข้อเสนอระบบจำหน่ายไฟฟ้า ของการไฟฟ้านครหลวง โปรแกรมวิเคราะห์พื้นที่ด้านกายภาพสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการแข่งขัน 10 ชนิด ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

กลุ่มที่ 7 ระบบสารสนเทศทางความมั่นคง ระบบสารสนเทศทางทหาร ระบบสารสนเทศในกระบวนการยุติธรรม ระบบร้องทุกข์ ระบบรับฟังความคิดเห็น ระบบเตือนภัย ตัวอย่างเช่น โครงการตรวจคนเข้าเมืองด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ระบบคอมพิวเตอร์ประกอบภาพใบหน้าคนร้าย ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โครงการบริการข้อมูลนิติบัญญัติ รัฐสภาอิเล็กทรอนิกส์ ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

กลุ่มที่ 8 ระบบรับฟังความคิดเห็น ระบบร้องทุกข์ ระบบ e-Commerce ภาคประชาชน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการอินเทอร์เน็ตตำบล ตัวอย่างเช่น โครงการบริการข้อมูลระดับหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นต้น

กลุ่มที่ 9 ระบบสารสนเทศในการเผยแพร่ศาสนา ระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรม

กลุ่มที่ 10 ระบบจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ ตัวอย่างเช่น โครงการ e-Procurement และโครงการ e-Auction ของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

2.3 ระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ปัจจุบันทั่วโลกได้ให้ความสนใจกับระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Interchange : EDI) เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานในภาครัฐหรือภาคธุรกิจก็ตาม เนื่องจากระบบดังกล่าวเป็นระบบที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่รวดเร็วและถูกต้องมากขึ้น กว่าระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ใช้อยู่ในอดีต ส่งผลให้ระบบการบริหารงานและการดำเนินการ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ได้มีผู้ที่ให้นิยามคำว่า “การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์” เอาไว้ ดังนี้

การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การส่งและการรับข้อมูล โดยข้อมูลจากระบบคอมพิวเตอร์ของผู้ส่งจะวิ่งผ่านอุปกรณ์แปลสัญญาณ (Interpreter) ซึ่งอยู่ภายใน หน่วยงานของผู้ส่งเพื่อแปลข้อมูลที่ทำกรส่งนั้นให้มีมาตรฐานตามที่กำหนด จากนั้นข้อมูลจะถูกส่ง ผ่านไปยังผู้รับด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในส่วนของผู้รับก็จะมีอุปกรณ์แปลสัญญาณอีกชุดหนึ่งเพื่อแปร ข้อมูลมาตรฐานที่ได้รับนั้นให้เป็นข้อมูลที่ใช้ได้โดยตรงกับระบบคอมพิวเตอร์ที่หน่วยงานของผู้รับมีอยู่ และทำให้ผู้รับสามารถนำข้อมูลที่ได้รับนั้นมาประมวลผลได้ตามต้องการทันที⁷²

การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การแลกเปลี่ยนเอกสารทาง ธุรกิจระหว่างบริษัทคู่ค้าในรูปแบบมาตรฐานสากลจากเครื่องคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่ง ไปยังเครื่อง คอมพิวเตอร์อีกเครื่องหนึ่ง มีสององค์ประกอบที่สำคัญในระบบ EDI คือ การใช้เอกสาร อิเล็กทรอนิกส์มาแทนเอกสารที่เป็นกระดาษ และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้ต้องอยู่ในรูปแบบ มาตรฐานสากล⁷³

⁷² กองบรรณาธิการฝ่ายตำราและหนังสือวิชาการ บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น (มหาชน) จำกัด, พจนานุกรมคอมพิวเตอร์เรียบเรียงจาก Microsoft Press Computer Dictionary, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น (มหาชน) จำกัด, 2543), หน้า 143.

⁷³ www.eanthai.org/html_aug_thai/smez.shtml

การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การส่งข้อมูลของคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานต่าง ๆ โดยใช้มาตรฐานของข้อมูลอย่างเดียวกัน (standard format) ซึ่งมีรูปแบบของโครงสร้างข้อมูลที่แน่นอนตายตัว ผ่านโครงข่ายสื่อสารระหว่างองค์กรที่เรียกว่า “VAN” (Value Added Network)⁷⁴

การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การใช้เครื่องในการรับส่งเอกสารธุรกิจระหว่างหน่วยงานตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไปที่มีมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยผ่านข่ายสื่อสาร เช่น สายโทรศัพท์ สัญญาณดาวเทียม เป็นต้น⁷⁵

การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง ระบบการแลกเปลี่ยนเอกสารธุรกิจด้วยวิธีการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ ระหว่างหน่วยงานตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป โดยใช้มาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับ ซึ่งมีผู้ให้บริการ EDI (Service Provider) ทำหน้าที่รับส่งข้อมูลด้วยบุรุษไปรษณีย์⁷⁶

จากคำนิยามดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า “ระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์” หมายถึง การรับและส่งข้อมูลระหว่างหน่วยงานอย่างน้อยสองหน่วยงาน โดยใช้คอมพิวเตอร์ผ่านทางโครงข่ายสื่อสารระหว่างหน่วยงานภายใต้มาตรฐานที่ได้ตกลงกัน ซึ่งระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลนี้ถือเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำธุรกรรม ตัวอย่างของข้อมูลที่มีการแลกเปลี่ยนกันโดยระบบ EDI ได้แก่ Letter of credit, ใบสั่งซื้อ, บัญชีราคาสินค้า, เอกสารด้านพิธีศุลกากร เป็นต้น

⁷⁴ ประสาธน์ เกียรติไพบูลย์กิจ, คู่มือธุรกิจนำเข้า – ส่งออก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเท่นทองปรีณตั้ง เซอร์วิส จำกัด, 2544), หน้า 307.

⁷⁵ วิชัย มากวัฒนาสุข, คู่มือศุลกากรฉบับพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด , 2545), หน้า 53.

⁷⁶ วิชัย มากวัฒนาสุข, คู่มือศุลกากรฉบับใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บรรณศิลป์ พีรณตั้ง จำกัด, 2543), หน้า 20.

เหตุที่หน่วยงานต่าง ๆ จำนวนมากให้ความสนใจกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นอย่างมากในปัจจุบันนั้น เป็นผลมาจากประโยชน์ของการใช้ระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลชนิดนี้ที่มีหลายประการ ประโยชน์ประการสำคัญที่ทำให้ระบบดังกล่าวจะยิ่งได้รับความนิยมมากขึ้นจนถึงขั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการบริหารงานของหน่วยงานในอนาคต มีดังนี้⁷⁷

1. ลดระยะเวลาในการส่งผ่านข้อมูล เนื่องจากสามารถยกเลิกการส่งผ่านข้อมูลทางไปรษณีย์และระบบการส่งผ่านข้อมูลภายในของหน่วยงานได้ทั้งหมด
2. ลดค่าใช้จ่ายด้านการจัดการข้อมูลและการส่งข้อมูล (ไปรษณีย์และระบบภายในองค์กร) ซึ่งรวมทั้งค่าใช้จ่ายในส่วนของบุคลากร ค่าไปรษณีย์ กระดาษและอุปกรณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ลดความผิดพลาดของข้อมูลที่มีการแลกเปลี่ยนกัน โดยเฉพาะในส่วนของกรพิมพ์ซ้ำ ซึ่งไม่มีความจำเป็นเมื่อนำ EDI มาใช้
4. มีการตอบรับทันทีระหว่างผู้ส่งและผู้รับข้อมูลซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจลงได้เป็นอย่างมากซึ่งทำให้ผู้รับและผู้ส่งสามารถวางแผนการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

หลังจากที่ประสบผลสำเร็จในการใช้ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ภายในหน่วยงานแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานอยู่แล้วจึงเห็นว่าการนำระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์จะเป็นประโยชน์เช่นกัน จึงมีการนำระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ระหว่างหน่วยงานกันอย่าง แพร่หลาย ซึ่งรวมไปถึงการค้า หรือการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วย

สำหรับประเทศไทยได้เริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่นำระบบ EDI มาใช้ โดยเมื่อปี พ.ศ. 2535 คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ (NITC) ได้ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพัฒนาโครงการ EDI ทางด้านการค้าระหว่างประเทศ (สทท.) เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลตลอดจนกำหนดเป้าหมายและนโยบายการใช้ EDI ในประเทศไทย โดยทำงานภายใต้สังกัดของศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ที่ประเทศไทยเริ่มเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวก็เนื่องมาจากระบบการค้าขายสินค้าระหว่างประเทศ

⁷⁷ อรพรรณ พันธุ์พัฒนา, “การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Interchange – EDI) ประเด็นพิจารณาในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติกรรมสัญญา,” บทบัญญัติ, เล่ม 53 ตอน 3 (กันยายน 2540), หน้า 96-97.

เติบโตขึ้นมาในลักษณะของการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปใช้ ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปรับปรุงระบบการค้าขายของประเทศไทยให้สอดคล้องกับธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างประเทศ⁷⁸ โดยประเทศไทยมีการยอมรับมาตรฐาน EDIFACT เป็นมาตรฐานหลักในการใช้ EDI โดย Thailand EDI Council (TEDIC) ร่วมกับสำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม (สมอ.) ในการรับมาตรฐาน ISO 9735 – 1990 (UN/EDIFACT) ให้เป็นมาตรฐานของประเทศไทยในการทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ประเทศไทยยังเข้าร่วมเป็นสมาชิกของ ASIA/EDIFACT BOARD ในปี 2538⁷⁹

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเริ่มมีความตื่นตัวในการนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการต่าง ๆ หลายประเภท เช่น ธุรกิจด้านการซื้อขายหลักทรัพย์ การโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ การขนส่ง สุลกากร และการเงินการธนาคาร เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้นำระบบ BAHTNET และระบบฝากถอนเงินด้วยระบบ ATM มาใช้ ส่วนกรมศุลกากรก็มีแผนการนำระบบ EDI มาใช้ในระบบพิธีการสินค้าเข้าออก และระเบียบต่าง ๆ ของพิธีการศุลกากร และกรมสรรพากรก็นำระบบ EDI มาใช้ในระบบประเมินและจัดเก็บภาษีอากรและระบบใบแจ้งหนี้ นอกจากนี้รัฐวิสาหกิจอื่น ๆ ก็ได้มีการนำระบบ EDI มาใช้ระบบบัญชีการเงินและระบบใบแจ้งหนี้ เป็นต้น⁸⁰

อย่างไรก็ตามการนำระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในสมัยนั้น ยังคงมีอุปสรรคปัญหาที่พบหลายประการ ดังนี้⁸¹

1. ยังไม่มีกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ระบบเทคโนโลยี รูปแบบการสื่อสาร และแบบฟอร์มการติดต่อ เป็นต้น (แต่ก็มีองค์การระหว่างประเทศได้พยายามสร้างมาตรฐานสากล คือ UN/EDIFACT เพื่อใช้พัฒนาระบบการใช้ EDI ให้มีความก้าวหน้าและมีความนิยม)

⁷⁸ พรเพชร วิชิตชลชัย, วารสารกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ, หน้า 308.

⁷⁹ สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, แนวทางการพัฒนากฎหมายแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย, (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์และปีพิมพ์), หน้า 27.

⁸⁰ อรรถพร พันธ์พัฒนา, “การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Interchange – EDI) ประเด็นพิจารณาในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติกรรมสัญญา,” บทบัญญัติ, เล่ม 53 ตอน 3 (กันยายน 2540), หน้า 97.

⁸¹ เรื่องเดียวกัน : 96-98.

2. ยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง โดยเฉพาะในเรื่องการให้การรับรองและอ้างอิงเอกสารตัวจริง รวมทั้งภาระความรับผิดชอบในกรณีเกิดความผิดพลาดที่เกิดจากบุคคลหรือคอมพิวเตอร์ จึงเกิดความลังเลและสับสนในประเทศทางกฎหมาย
3. ยังขาดนโยบายและแนวทางที่เหมาะสมและชัดเจนที่จะนำระบบ EDI มาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานของรัฐ
4. ขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน โดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จึงยังผลให้การนำระบบ EDI มาใช้ยังไม่อาจเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่
5. ไม่มีศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่ใช้ระบบ EDI และกำหนดมาตรฐานในการใช้ และก่อให้เกิดการยอมรับข้อมูลที่มีการแลกเปลี่ยนทางอิเล็กทรอนิกส์

2.4 การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง ธุรกรรมที่กระทำขึ้นโดยอาศัยกระบวนการ หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ไม่ว่าทั้งหมด หรือบางส่วน โดยอาจกระทำผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือเครือข่ายอื่นก็ได้⁸² เช่น การทำธุรกรรมโดยใช้โทรเลข โทรพิมพ์ โทรสาร หรืออุปกรณ์อื่นใดที่เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่โดยที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อเครือข่ายต่าง ๆ หลายเครือข่ายเข้าด้วยกันทำให้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ทั่วโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ นอกจากนี้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ยังเป็นเครือข่ายที่ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายแต่มีประสิทธิภาพสูง จึงทำให้การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ส่วนใหญ่จะกระทำผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

อย่างไรก็ตาม การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มิได้หมายความว่าเฉพาะธุรกรรมในเชิงแพ่งหรือพาณิชย์เท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงการทำธุรกรรมของภาครัฐด้วย ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ซึ่งกำหนดให้พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับแก่ธุรกรรมในการดำเนินงานของรัฐตามที่กำหนดในหมวด 4 ด้วย ดังนั้น จึงอาจแบ่งรูปแบบของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ออกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

⁸² สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2544), หน้า 41.

2.4.1 ธุรกิจทางอิเล็กทรอนิกส์ในเชิงพาณิชย์

การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในเชิงพาณิชย์ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) เป็นการกระทำในส่วนของภาคเอกชน หรือภาคธุรกิจเพื่อประโยชน์ในเชิงการค้าพาณิชย์เป็นสำคัญ โดยเป็นการกระทำผ่านสื่อกลางที่เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นหลัก ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบตามลักษณะของคู่กรณีที่มีนิติสัมพันธ์กันได้ ดังนี้

ก. จากภาคธุรกิจสู่ภาคธุรกิจ (Business To Business : B2B)

เป็นรูปแบบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีมูลค่าการประกอบการสูง เนื่องจากผู้ประกอบการในรูปแบบนี้ได้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กร สร้างมูลค่าเพิ่มและโอกาสในการทำธุรกรรม⁸³ โดยสามารถแบ่งรูปแบบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างภาคธุรกิจกับภาคธุรกิจออกเป็น การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ภายในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกัน และการพาณิชย์ระหว่างองค์กร⁸⁴

การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ภายในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกันมักเกิดขึ้นระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ภายในองค์กรนั้น ๆ เอง เช่น ระหว่างฝ่ายวิจัยและพัฒนา ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายจัดจำหน่าย เป็นต้น

ส่วนการพาณิชย์ระหว่างองค์กร ยังสามารถแบ่งออกได้เป็น การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างกลุ่มบริษัทคู่ค้าที่เฉพาะเจาะจง และที่ไม่เฉพาะเจาะจง โดยการพาณิชย์ระหว่างกลุ่มบริษัทคู่ค้าที่เฉพาะเจาะจงมักจะเกิดขึ้นระหว่างบริษัทที่เป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนและบริษัทอื่น ๆ ซึ่งเปรียบเสมือนซี่ล้อ โดยบริษัทที่เป็นซี่ล้อจะไม่แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันเอง แต่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลกับบริษัทที่เป็นศูนย์กลางเท่านั้น ส่วนการพาณิชย์ระหว่างองค์กรแบบไม่เฉพาะเจาะจงนั้น

⁸³ ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, คู่มือการทำสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พาณิชยพระนคร (2535) จำกัด, 2545), หน้า 17.

⁸⁴ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (ส่วนหนึ่งของโครงการแผนแม่บทกระทรวงพาณิชย์ พ.ศ.2540 – 2549), (สถานที่พิมพ์ ไม่ระบุ, 2541), หน้า 4.

บริษัทที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการผ่านเครือข่ายสาธารณะ เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งบริษัทใด ๆ สามารถเข้าร่วมก็ได้ โดยแต่ละบริษัทสามารถติดต่อระหว่างกันได้ทั้งหมด ไม่มีบริษัทใดเป็นแกนกลางของการติดต่อเหมือนรูปแบบแรก

ข. จากภาคธุรกิจสู่ผู้บริโภค (Business To Consumer : B2C)

เป็นรูปแบบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งผู้ประกอบการมักเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ ๆ และมีขนาดเล็ก ประกอบกับมูลค่าการค้าขายในแต่ละรายการไม่สูงมากนัก⁸⁵ โดยรูปแบบที่สำคัญที่สุดของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์รูปแบบนี้ คือ การค้าปลีกอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Retailing) ซึ่งเราสามารถแบ่งระดับของกิจกรรมของการค้าปลีกอิเล็กทรอนิกส์ออกเป็น 5 ระดับดังต่อไปนี้⁸⁶

1. การโฆษณา และแสดงสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Showcase) หมายถึง การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการของบริษัทเท่านั้น โดยยังไม่มี การรับสั่งสินค้าทางเครือข่าย
2. การสั่งซื้อสินค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Ordering) หมายถึง การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสั่งซื้อสินค้า แต่ยังคงชำระเงินด้วยวิธีการเดิม เช่น ชำระด้วยเช็ค หรือบัตรเครดิตผ่านทางช่องทางปกติ
3. การชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Payment) หมายถึง การใช้ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสั่งซื้อสินค้าและชำระเงิน โดยในปัจจุบันการชำระเงินผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมักชำระด้วยการบอกหมายเลขบัตรเครดิต ในอนาคตการชำระเงินอาจทำได้โดยใช้เงินอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Money)
4. การจัดส่งและบริการหลังการขายด้วยอินเทอร์เน็ต (Electronic Delivery and service) หมายถึง การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการค้าปลีกอย่างครอบคลุม ตั้งแต่การโฆษณา การรับสั่งสินค้า การชำระเงิน ตลอดจนการให้บริการหลังการขาย ในกรณีที่สินค้าเป็น “สินค้าสารสนเทศ” (Information Goods) เช่น

⁸⁵ ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, คู่มือการทำสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้ประกอบการ, หน้า 17.

⁸⁶ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (ส่วนหนึ่งของโครงการแผนแม่บทกระทรวงพาณิชย์ พ.ศ.2540 – 2549), หน้า 5.

ข่าวสาร ซอฟต์แวร์ ภาพยนตร์ หรือเพลง การจัดส่งสินค้าเหล่านี้ยังสามารถทำได้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อีกด้วย

5. การทำธุรกรรมและการแลกเปลี่ยนทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Transaction) เช่น การแลกเปลี่ยนเงินตรา การซื้อขายสินค้าทางการเงิน เช่น หลักทรัพย์ การซื้อขายสินค้าทั่วไป เช่น น้ำมัน หรือทองคำ เป็นต้น

ค. จากภาครัฐสู่ภาครัฐ (Business To Government : B2G)

เป็นรูปแบบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างภาครัฐกับภาครัฐ ซึ่งคู่กรณีในนิติสัมพันธ์รูปแบบนี้ คือ ระหว่างภาครัฐกับภาครัฐ เช่นเดียวกันกับคู่กรณีในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จากภาครัฐสู่ภาครัฐ (Government To Business : G2B) ที่จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป แต่นิติสัมพันธ์รูปแบบนี้เป็นมุมมองจากวัตถุประสงค์ของภาครัฐกิจที่เข้าดำเนินธุรกรรมกับภาครัฐเพื่อประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ ตัวอย่างของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์รูปแบบนี้ได้แก่ การที่ผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าเลือกใช้ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินพิธีการศุลกากรกับกรมศุลกากร หรือการชำระภาษีผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.4.2 การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับบริการของรัฐ

หน้าที่หลักของหน่วยงานภาครัฐ คือ การให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่สังคมหรือเศรษฐกิจ และเพื่อให้สามารถให้บริการประชาชนหรือภาคเอกชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ภาครัฐจึงได้มีการพัฒนารูปแบบการให้บริการของแต่ละหน่วยงานโดยการนำเอารูปแบบของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์สเข้ามาใช้ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อของ โครงการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-government) โดยสามารถแบ่งรูปแบบตามลักษณะของคู่กรณีที่มีนิติสัมพันธ์กัน ดังนี้

ก. จากภาครัฐสู่ภาครัฐ (Government To Business : G2B)

นิติสัมพันธ์รูปแบบนี้มีคู่กรณี คือ ภาครัฐและภาครัฐกิจเช่นเดียวกันกับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จากภาครัฐสู่ภาครัฐ (Business To Government : B2G) ที่กล่าวมาแล้ว แต่เป็นมุมมองจากวัตถุประสงค์ของภาครัฐ ซึ่งเป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่าภาครัฐกิจมีความตื่นตัวในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำธุรกรรมอย่างสูง ดังนั้น ภาครัฐในฐานะของหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนภาครัฐกิจให้สามารถดำเนินการทางธุรกิจได้อย่างประสบผลสำเร็จ และแข่งขันกับต่างชาติได้ จึงมีหน้าที่ต้องกระทำการใด ๆ เพื่อให้การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี

สารสนเทศของภาครัฐกิจเป็นไปได้อย่างครบวงจร ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยการนำเอา รูปแบบของธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินการของภาครัฐเช่นเดียวกัน ซึ่งภารกิจสำคัญของ ภาครัฐที่จะทำ G2B สำเร็จลุล่วง ประกอบด้วย⁸⁷

- ช่วยดูแลและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ทำให้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐกิจ ประสบผลสำเร็จ
- ช่วยทำให้กิจการและการดำเนินกิจการง่ายขึ้น
- ช่วยกระจายกิจกรรมทางธุรกิจ
- ช่วยทำให้บทบาททางการตลาดเข้าสู่ตลาดโลกในลักษณะ Virtual World Market
- ช่วยทำให้โครงสร้างโมเดลแบบธุรกิจสมัยใหม่ประสบผลสำเร็จ

ข. จากภาครัฐสู่ประชาชน (Government To Citizen : G2C)

ภารกิจหลักอีกประการหนึ่งของภาครัฐ นอกเหนือจากการให้การสนับสนุนส่งเสริม ทางด้านเศรษฐกิจ คือ การให้บริการประชาชนในด้านสังคมเพื่อให้ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ยิ่งขึ้น โดยเน้นการให้บริการผ่านระบบเครือข่ายเพื่อก่อให้เกิดบริการในรูปแบบเบ็ดเสร็จภายใน จุดเดียว หรือที่เรียกว่า One Stop Service ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและ ดำเนินการขอใช้บริการได้ ตลอดเวลา และสามารถเข้าถึงข้อมูลจากที่ใดก็ได้⁸⁸ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนสามารถติดต่อกับภาครัฐ ในลักษณะที่มีการโต้ตอบและมีปฏิสัมพันธ์ผ่านระบบเครือข่ายตามความต้องการของประชาชน อันจะ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนเองได้อย่างเต็มที่

โดยในปัจจุบันได้มีหน่วยงานของรัฐหลาย ๆ แห่ง ดำเนินการให้บริการประชาชน ผ่านระบบเครือข่ายแล้ว ตัวอย่างเช่น โครงการจัดทำระบบการให้บริการประชาชนทางด้านการ ทะเบียนและบัตรด้วยระบบคอมพิวเตอร์ของกรมการปกครอง โครงการจัดทำระบบแผนที่และ ข้อมูลระบบจำหน่ายไฟฟ้าและศูนย์บริการข้อมูลผู้ใช้ไฟฟ้าตลอด 24 ชั่วโมงของ การไฟฟ้า นครหลวง โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศในการผลิตและบริการข่าวสารเพื่อประชาชนขององค์การ สื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย หรือโครงการระบบสารสนเทศการบริหารระบบงานสารบรรณของ สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างโครงการเหล่านี้ล้วนเป็น โครงการที่ได้รับรางวัล

⁸⁷ ยืน ภู่วรรณ, “การดำเนินงานอิเล็กทรอนิกส์ในหน่วยงานของรัฐ : บทบาทและความสำคัญ,” ใน การ ปฏิรูประบบราชการ : รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government), หน้า 48 – 49.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน : 50.

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐดีเด่น ในงานสัปดาห์เทคโนโลยี สารสนเทศภาครัฐ ครั้งที่ 1 พ.ศ.2543 ทั้งสิ้น

ค. จากภาครัฐสู่ภาครัฐ (Government To Government : G2G)

การที่หน่วยงานภาครัฐจะให้บริการประชาชนได้อย่างสะดวกรวดเร็วได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องและได้ข้อมูลนั้น ๆ มาอย่างรวดเร็ว ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาหน่วยงานของภาครัฐยังดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการแจ้งเกิดที่หน่วยทะเบียนราษฎรก็จะมีกรขึ้นทะเบียนไว้ที่ทะเบียนบ้านของกรมการปกครอง ต่อมาเมื่อมีการเข้าเรียนก็จะมีกรขึ้นทะเบียนเข้าเป็นนักเรียนและบันทึกข้อมูลทางการศึกษาของโรงเรียน เมื่อถึงวัยทำงานก็ต้องมีการกรอกประวัติขึ้นทะเบียนเป็นพนักงานของหน่วยงานนั้น ๆ หรือเมื่อต้องการขอใบอนุญาตขับขี่ก็จะต้องมีการขึ้นทะเบียนกับกรมการขนส่งทางบก ซึ่งกระบวนการเหล่านี้บางส่วนเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลที่ซ้ำซ้อนทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ กำลังเจ้าหน้าที่ เสียเวลา และทำให้ประชาชนเกิดความไม่สะดวกในการติดต่อดำเนินการกับหน่วยงานภาครัฐ

แต่ในปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐเกือบทุกแห่งมีฐานข้อมูลการดำเนินการของตนเอง มีการวางเครือข่ายภายในองค์กรและบางหน่วยงานยังได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างหน่วยงานกันบ้างแล้ว⁸⁹ ดังนั้น การดำเนินการร่วมกันหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ภาครัฐประหยัดงบประมาณ กำลังเจ้าหน้าที่ และระยะเวลาในการดำเนินการ ประชาชนได้รับความสะดวกสบายและความรวดเร็วในการทำธุรกรรมกับหน่วยงานของรัฐ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีผู้สมัครงานในหน่วยงานใด ๆ หน่วยงานนั้น ๆ สามารถตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ ที่ต้องการ เช่น ประวัติส่วนตัว ประวัติการศึกษา หรือประวัติ การรับราชการทหาร ได้โดยตรงจากแต่ละหน่วยงานที่เก็บข้อมูลดังกล่าวอยู่ โดยผู้สมัครงานไม่จำเป็นต้องจัดเตรียมสำเนาเอกสารดังกล่าวให้ยุ่งยากอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนข้อมูลดังกล่าวจำเป็นต้องมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ขึ้นทะเบียนที่อยู่ข้อมูล และรับรู้ข้อตกลงสิทธิการใช้ข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงต้องมีระบบการตรวจสอบและรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และการเรียกค้นข้อมูลจะต้องผ่านหน่วยงานกลางเพื่อตรวจสอบสิทธิต่าง ๆ⁹⁰

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน : 45.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน

2.5 วิวัฒนาการในการดำเนินการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐในประเทศไทย

2.5.1 ความเป็นมาในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐในประเทศไทย

สืบเนื่องมาจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ ครั้งที่ 3 เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2542 ณ ประเทศฟิลิปปินส์ ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้มีการดำเนินความร่วมมือด้านอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในเวทีเศรษฐกิจโลก ภายใต้กรอบความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์อาเซียน (e-ASEAN Agreement) เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันของประเทศสมาชิกในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีหลัก 5 ประการที่ประเทศสมาชิกจะต้องทำงานร่วมกัน โดยหนึ่งในนั้นคือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานของ ภาครัฐเพื่อให้เกิด e-government ดังนั้น ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกที่ตกลงจะดำเนินการตามกรอบ e-ASEAN จึงต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อเตรียมประเทศให้พร้อมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ e-ASEAN

2.5.2 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544

เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2539 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบต่อนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติเพื่อพัฒนาสังคมและเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางด้านธุรกิจ อุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศ โดยหนึ่งในมาตรการสำคัญของนโยบายดังกล่าวคือ การปฏิรูปกฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้เกิดโครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ ในฐานะสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ได้ดำเนินการ โครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งประกอบด้วยกฎหมาย 6 ฉบับ ได้แก่ กฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายเกี่ยวกับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกัน กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ และกฎหมายเกี่ยวกับการโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์

สำหรับการร่างกฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ นั้น เดิมได้แยกออกเป็น 2 ฉบับ เนื่องจากหลักการของกฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ นั้น ตราขึ้นเพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ข้อความที่อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีสถานะเท่าเทียมกับข้อความที่ปรากฏอยู่บนกระดาษ หลักการดังกล่าวมีลักษณะเป็นกฎหมายกลางที่เสริมประมวลกฎหมายแพ่งและ

พาณิชย์ เพียงแต่อาจจะมีขอบเขตการบังคับใช้กว้างขวางมากเนื่องจากใช้ครอบคลุมธุรกรรมทุกประเภท ที่ทำในรูปอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งกิจกรรมทางแพ่ง ทางพาณิชย์ และการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐ และยังรับรองสถานะทางกฎหมายของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งใช้ในการยืนยันตัวตนบุคคลเอาไว้ด้วย เพื่อให้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างขึ้นมีสถานะเช่นเดียวกันกับลายมือชื่อธรรมดาของมนุษย์

อย่างไรก็ตาม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกามีข้อสังเกตว่าร่างพระราชบัญญัติ ทั้งสองฉบับเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกัน ดังนั้น จึงควรแยกกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับ ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นพระราชกฤษฎีกาเพื่อให้สามารถระบุรายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน และสามารถปรับเปลี่ยนได้ทันตามเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเสมอ จึงได้จัดทำร่าง พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. เสนอต่อคณะรัฐมนตรีในแบบที่ 2 โดยรวม หลักการของร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติ ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. เข้าด้วยกัน ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกาได้เสนอร่างพระราชบัญญัติ ทั้ง 2 แบบ ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาพร้อมกัน โดยคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบกับร่าง พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ซึ่งมีการรวมร่างกฎหมายทั้งสองฉบับ เข้าด้วยกันและได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาพิจารณาตามลำดับ โดยวุฒิสภาได้เพิ่มหลักการ สำคัญบางประการเกี่ยวกับเรื่องลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ จนกระทั่งในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2544 สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติ เห็นชอบด้วยกับการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติ ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ของวุฒิสภา โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้นำลงประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2544 และมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่ วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน 2545

2.5.3 รูปแบบการดำเนินการกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ

ในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้กำหนดรูปแบบของการดำเนินการกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ เอาไว้ คือ คำขอ การอนุญาต การจดทะเบียน คำสั่งทางปกครอง การชำระเงิน การประกาศ การดำเนินการอื่น ๆ

โดยในปัจจุบันได้มีหน่วยงานรัฐบาลหลายหน่วยงานในการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ในการให้บริการประชาชน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางแสดงตัวอย่างธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
<p>e-Revenue บริการทาง อิเล็กทรอนิกส์ ทางด้านภาษี</p>	<p>กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง www.rd.go.th</p>	<p>เป็นบริการเกี่ยวกับการยื่นแบบและชำระภาษีผ่านอินเทอร์เน็ต โดยผู้เสียภาษีเป็นผู้ป้อนข้อมูลที่จะต้องกรอกในแบบแสดงรายการ ที่ได้รับอนุญาตให้ยื่นผ่านอินเทอร์เน็ต แทนการกรอกแบบและยื่นแบบฯ ด้วยกระดาษ พร้อมชำระภาษีโดยใช้คำสั่งทางอิเล็กทรอนิกส์ให้ธนาคาร โอนเงินค่าภาษีให้กรมสรรพากรดังนั้น บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง คือ</p>
		<p>1.1 การยื่นแบบเพื่อประเมินภาษีผ่านระบบอินเทอร์เน็ต</p>
		<p>1.2 ชำระภาษีผ่านบริการอิเล็กทรอนิกส์ (e-Payment Service) ของธนาคารพาณิชย์ เช่น ภาษีมูลค่าเพิ่ม ตามแบบ ภพ.30 ผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นความร่วมมือของกรมสรรพากรและธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)</p>
<p>e-Procurement & e-Auction การจัดซื้อจัดจ้าง และการประมูลด้วย ระบบอิเล็กทรอนิกส์</p>	<p>กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง www.gprocurement.or.th</p>	<p>เป็นการบริการเป็นศูนย์กลางในการจัดซื้อพัสดุและครุภัณฑ์ ในรูปแบบการประมูลผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม และ รัฐวิสาหกิจ บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องได้แก่</p>
		<p>1. การจัดซื้อจัดจ้าง และการประมูลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Procurement & e-Auction)</p>
		<p>2. จัดหาผู้ให้บริการตลาดกลางอิเล็กทรอนิกส์ (e-MarketPlace Service Provider) เป็นผู้ให้บริการตลาดกลางอิเล็กทรอนิกส์ โดยทำหน้าที่จัดการประมูลและเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ซื้อกับผู้ค้า รวมทั้งจัดหาผู้ค้าเพิ่มเติมผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีศูนย์กลางการติดต่ออยู่ที่เว็บไซต์ของตลาดกลาง</p>
<p>3.การจัดทำระบบ e-Catalog รวบรวมรายละเอียดของสินค้าและบริการ ซึ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ค้า/ผู้รับจ้าง (Supplies) ที่มีคุณสมบัติสามารถเข้ามาทำธุรกรรมสามารถเข้ามาทำการแจ้งและปรับปรุงรายการสินค้า/บริการของตนเองได้</p>		

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
<p>e-Customs</p> <p>พิธีการทางศุลกากรผ่านระบบอีดีไอ และระบบอินเทอร์เน็ต</p>	<p>กรมศุลกากร</p> <p>กระทรวงการคลัง</p> <p>www.customs.go.th</p>	<p>เป็นบริการเกี่ยวกับการผ่านพิธีการศุลกากร เป็นบริการรูปแบบใหม่ที่กระทรวงการคลัง และกรมศุลกากร พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้นำเข้า-ผู้ส่งออก บริการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่</p>
		<p>3.1 พิธีการศุลกากรผ่าน EDI VAN</p>
		<p>3.2 บริการ e-Customs บริการผ่านพิธีการศุลกากรทางระบบอินเทอร์เน็ต (INTERNET XML) ตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม 2546</p>
		<p>3.3 ระบบ e-Manifest ได้แก่ การปฏิบัติพิธีการศุลกากรในการรายงานเรือเข้าด้วยระบบ EDI</p>
		<p>3.4 การรับชำระค่าภาษีอากรผ่านธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์ (Financial Electronic Data Interchange: FEDI) เป็นบริการรับชำระค่าภาษีอากรผ่านธนาคาร โดยความร่วมมือระหว่างกรมศุลกากรกับธนาคารพาณิชย์อีก 6 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ธนาคารเอเซีย จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) ธนาคารกสิการไทย จำกัด (มหาชน) และธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน)</p>
<p>Certificate Service</p> <p>บริการเกี่ยวกับใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์</p>	<p>กรมการปกครอง</p> <p>กระทรวงมหาดไทย</p> <p>http://www.dola.go.th</p> <p>สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ (สบทร.) ภายใต้อำเภอเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ</p>	<p>1. เป็นบริการของหน่วยงานภาครัฐ โดยการออกใบรับรองเพื่อยืนยันตัวตนบุคคลผู้เป็นเจ้าของลายมือชื่อดิจิทัล ที่ใช้สำหรับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยบริการให้กับประชาชน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย</p> <p>2. เป็นบริการการออกใบรับรองเพื่อยืนยันตัวตนบุคคลผู้เป็นเจ้าของลายมือชื่อดิจิทัล ที่ใช้สำหรับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยบริการเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ</p>

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
PIN:Personal Identification Number โครงการรหัสบุคคล	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย http://www.dola.go.th	<p>รหัสบุคคล(PIN) คือ เลขหรืออักษรจำนวนหนึ่งที่กำหนดขึ้นเป็นรหัสลับเพื่อใช้เป็นรหัสผ่านเข้าไปสู่ระบบงานหรือการให้บริการในระบบคอมพิวเตอร์ภายใต้ข้อกำหนดหรือรูปแบบที่หน่วยงานผู้ให้บริการจะกำหนดขึ้น และเป็นรหัสในการรับส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ของประชาชนแต่ละคน โดยใช้ควบคู่กับเลขประจำตัวประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำหรับใช้ในการรับส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์(E-mail) - สำหรับการขอตรวจคัดกรองสำเนารายการทะเบียนผ่านทาง Internet - สำหรับการลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งต่างจังหวัดและต่างประเทศ ผ่านทาง อินเทอร์เน็ต - สำหรับการใช้สิทธิในอนาคดผ่านทาง Internet - สำหรับการยืนยันตัวบุคคลในการขอทำบัตรประจำตัวประชาชนครั้งต่อไป เพื่อเป็นการป้องกันบุคคลอื่นมาสวมสิทธิของท่านในการทำบัตร - สำหรับการเปิดดูข่าวสารที่ทางราชการจะแจ้งสิทธิต่างๆของท่าน เช่น สิทธิไปเลือกตั้ง ที่้องที่ที่จะต้องไปขึ้นทะเบียนทหาร เป็นต้น - ใช้ในการแสดงความคิดเห็นและลงประชามติ - ในการขอเข้ารับบริการต่าง ๆ ของภาครัฐ (E-GOVERMENT) การใช้บริการทางธุรกิจ (E-BUSSINESS) หรือการยื่นคำร้อง สอบถามข้อมูล หรือจ่ายค่าบริการภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
e-Payment Service บริการชำระเงิน ค่าสาธารณูปโภค ผ่านทางอินเทอร์เน็ต	การประปานครหลวง บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)**	1. บริการชำระค่าน้ำประปาผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
	** อาจจะต้องมีการ พิจารณาขอบเขต ของคำว่าหน่วยงานภาครัฐ	1. ชำระค่าบริการ โทรคมนาคม(Bill Payment Service) บริการรับชำระเงินค่าใช้บริการ โทรคมนาคม ของ กสท. เช่น ค่าโทรศัพท์มือถือ ค่าโทรศัพท์ระหว่างประเทศ ฯลฯ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือ เว็บไซต์ที่ผู้ให้บริการ จัดเตรียมไว้ให้ผู้ให้บริการสามารถชำระค่าบริการได้โดยการ หักเงินผ่านบัญชีธนาคาร บัตรเดบิต (Digital Cash) และบัตรเครดิต โดยท่านสามารถขอเปิดบัญชีธนาคาร และ ลงทะเบียน เพื่อใช้บัตรเดบิต (Digital Cash) ได้ที่ธนาคาร กรุงไทยทุกสาขา
	การประปานครหลวง	2. การชำระค่าน้ำประปาผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (โดยความร่วมมือของธนาคารพาณิชย์) โดยปัจจุบันให้บริการ ผ่านระบบ Internet Banking
การประปานครหลวง http://www.mea.or.th		3. ให้บริการชำระเงินค่าไฟฟ้าผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (โดยความร่วมมือของธนาคารพาณิชย์) โดยปัจจุบันให้บริการ หลายช่องทางคือ ชำระผ่านเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ (ATM) ผ่านระบบ internet Banking และ Mobile Banking
	กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ www.thairegistration.com	4. การชำระค่าธรรมเนียมสำหรับการจดทะเบียนการค้าทาง อินเทอร์เน็ตชำระผ่านทางอินเทอร์เน็ต(หักบัญชี)ได้โดยผ่าน ระบบของธนาคาร(โดยเลือกที่จะชำระเงินผ่านธนาคารใด ได้แก่ ธนาคารกรุงไทย ,ธนาคารไทยพาณิชย์และธนาคาร เอเซีย)โดยผู้จดทะเบียนต้องขอทำการตกลงขอใช้บริการ ชำระเงินดังกล่าวด้วย ซึ่งผู้จดทะเบียนจะได้รับ User ID และ Password สำหรับดำเนินการชำระเงินผ่านระบบของ ธนาคาร

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
<p>e-Form การให้บริการเกี่ยวกับแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการขอให้บริการ</p>	<p>บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)**</p> <p>**อาจจะต้องมีการพิจารณาขอบเขตของคำว่าหน่วยงานภาครัฐ</p>	<p>1. การให้บริการแบบฟอร์มคำขอใช้บริการโทรคมนาคมของบริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) ผ่านทางเว็บไซต์ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - คำขอลดทะเบียนใช้บริการ โทรศัพท์และ/หรือ โทรสารระหว่างประเทศ - คำขอใช้บริการ โทรศัพท์ระหว่างประเทศระบบอัตโนมัติ ประเภทเรียกเก็บเงินปลายทาง - คำขอใช้บริการ โทรสารผ่านชุมสายโทรศัพท์ทั้งในและระหว่างประเทศ APPLICATION FORM FOR INTERNATIONAL TELEFAX SERVICE - คำขอลดทะเบียนใช้บริการ โทรศัพท์และ/หรือ โทรสารระหว่างประเทศ - คำขอลดทะเบียนใช้บริการ PhoneNet ประเภท A No. - บริการวิทยุคมนาคม - บริการวิทยุคมนาคมเฉพาะกิจ - บริการวิทยุคมนาคมเฉพาะกิจแบบมือถือ - ใบขออนุญาตบริการการประชุมทางจอภาพ เป็นต้น
	<p>การไฟฟ้านครหลวง</p> <p>www.mea.or.th/</p>	<p>2. โครงการ e-Application ให้บริการแบบฟอร์มเกี่ยวกับบริการทางไฟฟ้าผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต ยกตัวอย่างเช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - แบบขอใช้ไฟฟ้า - แบบขอโอนและรับโอนสิทธิการใช้ไฟฟ้า - แบบขอเปลี่ยนชื่อผู้ใช้ไฟฟ้า - สัญญาซื้อขายไฟฟ้าแบบขอคืนเงินประกัน - แบบคำร้องเกี่ยวกับการใช้ไฟฟ้าเอกสารขอใช้บริการ - แบบขอชำระค่าไฟฟ้าโดยหักบัญชีเงินฝากธนาคาร

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
e-Booking & Online Ticket บริการตรวจสอบและสำรองที่นั่งโดยการ	การบินไทย www.thaiairways.com ** **อาจจะต้องมีการพิจารณาขอบเขตของคำว่าหน่วยงานภาครัฐ	เป็นบริการของบริษัทการบินไทยเพื่อให้ผู้โดยสารสามารถตรวจสอบที่นั่ง เที่ยวบิน และสามารถซื้อบัตรโดยสารผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ และนอกจากนี้ยังมีบริการเกี่ยวกับ การตรวจสอบค่าบัตรโดยสาร การตรวจสอบเที่ยวบินขาเข้า-ออก เป็นต้น
e-Complain บริการร้องเรียนและร้องทุกข์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต	สำนักนายกรัฐมนตรี www.rakang.thai.gov.go.th	1. บริการการร้องเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ (ระฆังห่วงใยจากใจนายกรัฐมนตรี)ประชาชนสามารถส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรือส่งข้อความเพื่อร้องทุกข์ในปัญหาต่างผ่านเว็บไซต์
	การเคหะแห่งชาติ www.nhanet.or.th/submit.html	2. บริการข้อมูลและรับเรื่องร้องทุกข์(การเคหะแห่งชาติ) ให้บริการประชาชนสามารถยื่นคำร้องขอความช่วยเหลือได้ผ่านทางเว็บไซต์
	กระทรวงกลาโหม www.mod.go.th/	3. รับแจ้งข้าราชการทหารทำความผิดตลอด 24 ชั่วโมง ผ่านทางเว็บไซต์ของกระทรวง
	กระทรวงการต่างประเทศ www.mfa.go.th/web/498.php	4. การช่วยเหลือคนไทยในต่างประเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ตคือการบริการให้ผู้ตกทุกข์หรือญาติสามารถยื่นคำร้องขอความช่วยเหลือได้โดยผู้ตกทุกข์ที่อยู่ในต่างประเทศได้ โดย Online ผ่านทางเว็บไซต์ของกระทรวงการต่างประเทศ
e-Registraion บริการเกี่ยวกับงานทะเบียนทางอิเล็กทรอนิกส์	กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ http://www.thairegistration.com/	1. ให้บริการเกี่ยวกับงานทะเบียนของนิติบุคคลผ่านทางอินเทอร์เน็ต เช่น ค้นหาและจองชื่อนิติบุคคล จดทะเบียนนิติบุคคลชำระค่าทำเนียบการจดทะเบียนการค้าทางธนาคารพาณิชย์บริการตรวจค้นข้อมูลทะเบียนธุรกิจตรวจค้นข้อมูลงบการเงิน

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย http://www.dola.go.th	2. ให้บริการตรวจสอบงานทะเบียน และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลธรรมดาในประเทศ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - ตรวจสอบทะเบียนหย่าของตนเอง - ตรวจสอบทะเบียนชื่อสกุล(ตรวจสอบเบื้องต้น) - ค้นหาราคาประเมินทรัพย์สินที่ดิน - ขอนหนังสือรับรองราคาประเมิน - บัตรประชาชน ทะเบียนสมรส ประวัติบุคคล - บริการตรวจสอบข้อมูลและคำรับรองสำเนา - ตรวจสอบหนังสือเดินทาง - ตรวจสอบข้อมูลทะเบียนทหารกองเกิน - ตรวจสอบข้อมูลข้าราชการ/ประกันสังคม/ประกันสุขภาพ
บริการเกี่ยวกับการซื้อขาย ชุรกรรม การลงทุน และตลาดหลักทรัพย์	กรมส่งเสริมสหกรณ์ www.cpd.go.th	1. ระบบซื้อขายสินค้าสหกรณ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตของกรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยการจัดศูนย์แสดงสินค้าทางอินเทอร์เน็ตเพื่อประชาสัมพันธ์ ทั้งซื้อและขายสินค้าระหว่างกัน
	ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย www.set.or.th/th/index.html	2. ระบบซื้อขายหลักทรัพย์ผ่านอินเทอร์เน็ต
	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน www.amlo.go.th	3. การรายงานธุรกรรมผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ AMLO Electronic Reporting System (AERS) เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลและตรวจสอบการทำธุรกรรมที่น่าสงสัย

โครงการ	หน่วยงาน	ลักษณะของการดำเนินงาน
โครงการFinderบริการไปเว็บไซต์ด้วยชื่อไทย	สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ	โครงการFinderระบบให้บริการไปเว็บไซต์ด้วยชื่อสั้น ๆ ที่ง่าย ๆ ไม่ว่าจะเป็นอักษรย่อ เป็นได้ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษที่สามารถสร้าง และเพิ่มชื่อ หรือคีย์เวิร์ดเองได้โดยง่าย โดยระบบดังกล่าวเป็นผลงานวิจัยและพัฒนาโดยสำนักบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ (สบทร.) ภายใต้ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ จุดมุ่งหมายของการจัด ทำระบบให้สินค้าดังกล่าวคือเพื่ออำนวยความสะดวกเข้าถึงเว็บไซต์ ที่มีชื่อยาว ๆ และกำลังเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน แค่เพียงจดจำคำย่อ ๆ ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน หรือคำที่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยก็สามารถไปเว็บไซต์นั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องจดจำชื่อเว็บไซต์ที่ยาวแสนยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐ ที่มีเว็บไซต์มากมาย ซึ่งทั้งยาวและยากต่อการจำ

ที่มา : เอกสารประกอบการประชุมคณะอนุกรรมการ โครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมาย ครั้งที่ 3/2547
วันที่ 20 มกราคม 2547

2.5.4 ความหมายของหน่วยงานของรัฐ

มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้ให้นิยามคำว่า “หน่วยงานของรัฐ” ว่าหมายถึง กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา และให้หมายความรวมถึงนิติบุคคล คณะบุคคล หรือบุคคลซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานของรัฐไม่ว่าในการใด ๆ

จากนิยามดังกล่าวอาจสรุปได้ว่าหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่

- ก. กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม
- ข. ราชการส่วนภูมิภาค
- ค. ราชการส่วนท้องถิ่น

- ง. รัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา
 จ. นิติบุคคล คณะบุคคล หรือบุคคลซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานของรัฐ

อย่างไรก็ตาม นิยามดังกล่าวยังคงมีความคลุมเครืออาจส่งผลให้มีผู้ที่มีความเห็นแตกต่างกันในความหมายของคำว่า หน่วยงานของรัฐ ว่าบทบัญญัติดังกล่าวครอบคลุมถึงฝ่ายนิติบัญญัติหรือตุลาการด้วยหรือไม่ โดยสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติได้อธิบายเอาไว้ในคำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 เกี่ยวกับประเด็นนี้เอาไว้ว่า “เจตนารมณ์ในการบัญญัติคำนิยามคำนี้ในขั้นตอนการผ่านความเห็นชอบของสภา ต้องการให้หมายความถึงหน่วยงานของรัฐทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ บริหารหรือตุลาการ โดยเห็นว่าคำว่า “...ให้หมายความรวมถึงนิติบุคคล คณะบุคคล หรือบุคคล ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานของรัฐไม่ว่าในการใด ๆ” เป็นคำที่มีความหมายกว้างสามารถครอบคลุมถึงทุกหน่วยงานได้อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคำนิยามคำนี้เป็นการให้คำนิยามตามรูปแบบของกฎหมายเดิมที่มีอยู่ ดังนั้น จึงอาจมีปัญหาในการตีความว่าครอบคลุมถึงฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการหรือไม่ แม้ว่าตามเจตนารมณ์ต้องการให้ครอบคลุมถึงก็ตาม”⁹¹

โดยในส่วนนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายในกรณีที่ต้องมีการตีความบทบัญญัติควรตีความไปในทางที่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้ ประกอบกับวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัตินี้ตามที่บัญญัติไว้ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติ คือ เพื่อรองรับสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้เสมือนกับการทำเป็นหนังสือ หรือหลักฐานเป็นหนังสือ การรับรองวิธีการส่งและรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ การใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนการรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของการรับฟังพยานหลักฐานถือเป็นขั้นตอนการดำเนินการในชั้นศาลซึ่งเป็นราชการฝ่ายตุลาการ ได้มีการบัญญัติเอาไว้ชัดเจนในมาตรา 11 ของพระราชบัญญัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้กับราชการฝ่ายตุลาการด้วย ดังนั้น บทนิยามตามมาตรา 4 ในส่วนของคำว่า “หน่วยงานของรัฐ” จึงน่าจะ

⁹¹ สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานครบริษัท : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2545), หน้า 20 – 21.

หมายความรวมถึงหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือ ฝ่ายตุลาการ ก็ตาม

2.5.5 คณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

ในพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 36 ได้บัญญัติให้มีคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นประธาน โดยมีผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการ และกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการสรรหาอีกจำนวนสิบสองคน โดยในจำนวนนี้ต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ด้านละสองคน ได้แก่

- การเงิน
- การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์
- นิติศาสตร์
- วิทยาการคอมพิวเตอร์
- วิทยาศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์
- สังคมศาสตร์

ซึ่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิคนหนึ่งของแต่ละด้านต้องมาจากภาคเอกชนด้วย

โดยปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์แล้วเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2546 โดยได้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งประธาน จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประธานคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

1. นายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเงิน

2. นายสถาพร ชินะจิตร
กรรมการผู้จัดการธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย

3. นายชาติศิริ โสภณพนิช
กรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

4. นางสาวณิ สุวรรณชีพ
ที่ปรึกษาธนาคารแห่งประเทศไทย
5. นางสาววิลาวรรณ วนคุรงค์์วรรณ
ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารเอเซีย จำกัด (มหาชน)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านนิติศาสตร์

6. นายคัมภีร์ แก้วเจริญ
รองอัยการสูงสุด
7. นายชวลิต อรรถศาสตร์
กรรมการบริษัท ที่ปรึกษากฎหมายสากล จำกัด (ILCT)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์

8. นายสหัส ตรีทิพย์บุตร
รองกรรมการผู้จัดการธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)
9. นายครรชิต มาลัยวงศ์
ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริษัท ไอ.ซี.ซี อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิทยาศาสตร์หรือวิศวกรรม

10. ดร.เจริญศรี มิตรภานนท์
ผู้อำนวยการสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล รักษาการตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
11. นายประยูร เชี่ยววัฒนา
ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารไทยพาณิชย์

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมศาสตร์

12. ดร.อาณัติ ลิ้มกเดช

รองผู้อำนวยการ โครงการปริญญาทางการเงิน ผู้อำนวยการศูนย์ธรรมศาสตร์
พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

13. นายสุคนธ์ กาญจนหัตถกิจ

ประธานกรรมการบริษัท ไพร์ชวอเตอร์เฮาส์คูเปอร์ส์

เลขานุการ

14. นายทวีศักดิ์ กอนันตกุล

ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ

ในส่วนของหน้าที่ของคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ นั้น มาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ได้กำหนดเอาไว้ดังต่อไปนี้

1. เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง
2. ติดตามดูแลการประกอบธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์
3. เสนอแนะหรือให้คำปรึกษาต่อรัฐมนตรีเพื่อการตราพระราชกฤษฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้
4. ออกระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้
5. ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น

2.6 การตีความมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 35 บัญญัติว่า “คำขอ การอนุญาต การจดทะเบียน คำสั่งทางปกครอง การชำระเงิน การประกาศ หรือการดำเนินการใด ๆ ตามกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ ถ้าได้กระทำในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา ให้นำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับและให้ถือว่ามิมีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการ

ที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนด ทั้งนี้ ในพระราชกฤษฎีกาอาจกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ หรือให้หน่วยงานของรัฐออกระเบียบเพื่อกำหนดรายละเอียดในบางกรณีด้วยก็ได้

ในการออกพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่ง พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวอาจกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ต้องแจ้งให้ทราบ ต้องขึ้นทะเบียน หรือต้องได้รับใบอนุญาต แล้วแต่กรณี ก่อนประกอบกิจการก็ได้ ในกรณีนี้ ให้นำบทบัญญัติในหมวด 3 และบทกำหนดโทษที่เกี่ยวข้องมาใช้บังคับโดยอนุโลม⁹²

หลังจากที่พระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้ได้มีผู้ที่ให้ความเห็นในการตีความมาตรา 35 ดังกล่าว ออกเป็น 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 เห็นว่า ระหว่างที่ยังไม่มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต้องถือว่าไม่อาจใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับแก่ธุรกรรมภาครัฐ แม้กฎหมายอื่นจะให้อำนาจแก่หัวหน้าหน่วยงานเป็นผู้ออกระเบียบและหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานภายในหน่วยงานของตนเองได้ แต่หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในระหว่างที่ยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับ ก็จะนำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับแก่ ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐไม่ได้ กล่าวคือไม่อาจถือว่าการทำข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้ทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีการลงลายมือชื่อแล้ว เป็นต้น ตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้⁹²

แนวทางที่ 2 เห็นว่า การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐหรือโดยหน่วยงานภาครัฐจะทำได้เมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานของรัฐจะต้องปฏิบัติก่อน จึงจะสามารถมีผลโดยชอบตามกฎหมายฉบับนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายที่รับรองสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เฉพาะในกรณีที่กฎหมาย

⁹² ชวลิต อัครศาสตร์, ไพบุลย์ อมรวิญญูเกียรติ และพวก, กฎหมายไซเบอร์, (กรุงเทพมหานคร : เนชั่นบุ๊คส์, 2545) หน้า 138. อ้างถึงใน อรรถพรณ พันธ์พัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาคุ้มครอง 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 448.

กำหนดให้การใดต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง (มาตรา 8) เท่านั้น เช่น การขอตระเบียนนิติบุคคล ดังนั้น การให้บริการอื่นที่กฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ หลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง แม้ไม่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ ก็สามารถออกกระเปียบหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้เอง เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายหรือขั้นตอนปฏิบัติที่หน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินการอยู่ได้⁹³ นอกจากนี้ การตีความโดยเคร่งครัดจะทำให้การดำเนินการในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กับ หน่วยงานของรัฐไม่สามารถทำได้เลยในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถดำเนินได้อย่างสะดวกและครบวงจร และไม่เป็นการส่งเสริมต่อการใช้และ พัฒนาการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์⁹⁴

ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงหลักการตีความกฎหมายเพื่อให้ทราบว่าเราควรจะตีความมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 อย่างไร

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law ซึ่งเป็นระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในประเทศแถบยุโรป หลักกฎหมายทั่วไปของประเทศจะจัดทำในรูปของกฎหมายลายลักษณ์อักษรโดยมีการวางหลักกฎหมายไว้ในลักษณะทั่วไปอย่างกว้างโดยครบถ้วนและชัดเจน มิได้ถือว่าคำพิพากษาของศาลสูงเป็นที่มาของหลักกฎหมายอย่างเช่นที่ประเทศที่ใช้ระบบ Common Law ยึดถือกัน ทั้งนี้ เนื่องจากในระบบ Civil Law และระบบ Common Law มี “นิติวิธี” ซึ่งหมายถึง วิธีคิด วิธีศึกษา วิธีการบัญญัติกฎหมาย รวมถึงวิธีการใช้และการตีความกฎหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในการตีความกฎหมายจึงต้องพึงระลึกไว้เสมอว่า ประเทศไทยใช้ระบบ Civil Law จะต้องใช้หลักการตีความกฎหมายอย่างประเทศในระบบ Civil Law พึงจะใช้ หากมีการนำเอาหลักการ ตีความกฎหมายของระบบ Common Law มาใช้ อาจทำให้เกิดการตีความและใช้กฎหมายไปในทางที่ผิดวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมายก็ได้

⁹³ สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร บริษัท : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2545), หน้า 140.

⁹⁴ อรพรรณ พนัสพัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาครบรอบ 5 ปี, หน้า 448.

การตีความกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law มีหลักสำคัญอยู่สองประการ คือ หลักการตีความตามตัวอักษร (Grammatical Interpretation) และหลักการตีความเจตนารมณ์ของกฎหมาย (Logical Interpretation)⁹⁵

การตีความตามตัวอักษร (Grammatical Interpretation) คือ การตีความกฎหมายที่ยึดถ้อยคำตามตัวอักษร โดยการตีความกฎหมายจะกระทำโดยการพิจารณาถ้อยคำตามตัวอักษรควบคู่ไปกับการค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นไปพร้อม ๆ กัน ต่างจากระบบ Common Law ซึ่งจะใช้แต่วิธีพิจารณาเฉพาะแต่ถ้อยคำตามตัวอักษรไปก่อนจนเมื่อไม่สามารถที่จะค้นหาความหมายที่แท้จริงได้แล้ว จึงจะไปใช้หลักการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

การตีความกฎหมายของประเทศในระบบ Civil Law ที่กล่าวข้างต้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นผลที่ได้มาจากงานค้นคว้าในทางวิชาการ การวิวัฒนาการแนวความคิดหลักการตีความกฎหมายในกรณีของประเทศฝรั่งเศสนั้นได้เริ่มในศตวรรษที่ 19 ความคิดที่มีอิทธิพลในขณะนั้นเป็นแนวความคิดของ School of Exegesis แนวความคิดของนักกฎหมายกลุ่มนี้เห็นว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาโดยทั่วไปของคนในสังคมหนึ่งที่ผ่านมาตราขึ้นจากรัฐสภา ถือว่าเป็นที่มาของหลักเกณฑ์กฎหมายอย่างแท้จริงในเรื่องนั้น ๆ เพราะฉะนั้นบทบาทของผู้พิพากษาจึงเป็นผู้มีหน้าที่แปลความหมายบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นปัญหาในแต่ละกรณี ที่เกิดขึ้น และนั่นคือที่มาดั้งเดิมของหลักการตีความตามตัวอักษรโดยเคร่งครัด จนกระทั่งปลายศตวรรษที่ 19 ก็มีแนวความคิดของนักวิชาการทางกฎหมายอีกสถาบันหนึ่ง คือ School of free scientific research ที่เห็นว่าการตีความโดยยึดมั่นอย่างเคร่งครัดในตัวของประมวลกฎหมายซึ่งสนับสนุนโดย School of Exegesis นั้น ไม่น่าจะมีเหตุผลเพียงพอที่จะยึดเป็นหลักในการตีความกฎหมายได้อย่างแท้จริง เพราะเมื่อพิจารณาแล้วหลังจากที่ได้ตรากฎหมายออกมาใช้บังคับ ยิ่งเวลาผ่านไปนานเท่าใดก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ายิ่งจะเป็นการยากที่จะทราบได้ถึงเจตนาของฝ่ายนิติบัญญัติที่ออกกฎหมายมากขึ้นเท่านั้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องใช้บทบัญญัตินั้นต่อสถานการณ์หรือเหตุการณ์ในภายหลังที่ผู้ตรากฎหมายในขณะนั้น ไม่อาจคาดเห็นได้ เพราะฉะนั้นการยึดมั่นอยู่ในการตีความถ้อยคำตามตัวอักษรอย่างที่ยึดถืออยู่ดั้งเดิม จึงไม่ทำให้การใช้กฎหมายถูกต้องและเป็นธรรมแก่สังคมได้ Francois Geny ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของ School of free

⁹⁵ เรียบเรียงจาก อักษราทร จุฬารัตน, “การตีความกฎหมาย”, ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศ.ดร. สมภพ โหตระกิตย์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2540), หน้า 247.

scientific research ได้กล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดของ School นี้ไว้ว่า ผู้ร่างกฎหมายทั้งหลายย่อมไม่สามารถที่จะมองเห็นหรือคาดการณ์ในเหตุต่าง ๆ ได้ทุกกรณีที่อาจเกิดขึ้น และเมื่อต้องพบกับสถานการณ์ที่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายไม่อาจให้คำตอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ผู้มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดก็ต้องใช้บทบัญญัติในทางสร้างสรรค์ (creative role) มากขึ้น โดยเริ่มจากเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในประมวลกฎหมาย เพราะฉะนั้นก็ต้องแปลบทบัญญัติของกฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นธรรมในสังคมและเป็นไปตามเจตจำนงของสังคมส่วนใหญ่ หรือธรรมเนียมประเพณีของบ้านเมือง ซึ่งโดยวิธีการเช่นนี้ก็จะทำให้บทบัญญัติเหล่านั้นสามารถใช้ได้กับทุกเวลาและในทุกสถานการณ์อย่าง ทันสมัยอยู่เสมอ School of free scientific research จึงเป็นที่มาทำให้แนวทางการตีความกฎหมายที่ยึดมั่นอย่างเคร่งครัดกับถ้อยคำตามตัวอักษรนั้นได้เปลี่ยนไปและทำให้มีการใช้หลักการตีความตามตัวอักษรหรือ Grammatical Interpretation ควบคู่ไปกับการค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมาย (Logical Interpretation) ในที่สุด

อาจสรุปได้ว่าหลักการตีความกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law นั้น ประการแรก ผู้ใช้กฎหมายจะพิเคราะห์หรือคำนึงถึงถ้อยคำตามตัวอักษรเป็นหลัก แต่ถ้าหากว่า ถ้อยคำที่บัญญัติในกฎหมายนั้น ๆ มีความหมายที่ไม่ชัดเจนหรืออาจแปลได้หลายทาง ผู้ใช้กฎหมายย่อมมีหน้าที่ในการค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น โดยวิธีการในการค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น อาจทำได้ดังนี้

1. ศึกษาจากเหตุผลของผู้บัญญัติกฎหมาย โดยอาจค้นหาจากรายงานการประชุมบันทึกหลักการและเหตุผล บันทึกชี้แจงในการเสนอร่างกฎหมาย เนื่องจากผู้ร่างหรือพิจารณาร่างย่อมมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนในการตราบทบัญญัติในเรื่องนั้น ๆ แต่วิธีนี้อาจมีปัญหาในการจัดการรายงานการประชุม หรือบันทึกชี้แจงในการเสนอร่างกฎหมาย ซึ่งบางครั้งสามารถทำได้ยาก เนื่องจากเป็นเรื่องภายในของหน่วยงานที่เป็นต้นร่างของกฎหมายนั้น

2. ศึกษามาตราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกฎหมายนั้น ๆ เนื่องจากในการตรากฎหมายจะมีขอบเขตและโครงสร้างที่ผู้จัดทำร่างมีความประสงค์ ซึ่งในการยกร่างนั้น ทุกส่วนต้องมีความสอดคล้องและเป็นเหตุผลต่อกัน⁹⁶ นอกจากนี้ การศึกษามาตราอื่น ๆ รวมทั้งคำปรารภของกฎหมาย

⁹⁶ ธนุชัย หุ่นนิวัฒน์, “การตีความกฎหมาย,” วารสารพัฒนาข้าราชการ ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2545), : 120.

นั่นเองทั้งฉบับเพื่อสิ่งที่เป็นหลักการเดียวกันในกฎหมายนั้นออกมา⁹⁷ ก็สามารถทำให้ทราบเจตนารมณ์ของกฎหมายได้เช่นเดียวกัน อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า บทบัญญัติในบทเฉพาะกาลก็สามารถให้ความกระจ่างแก่เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง⁹⁸

3. วิธีการที่จะทำให้ทราบความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายได้อีกวิธีหนึ่งก็คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสังคมในช่วงเวลาที่จะมีการบัญญัติกฎหมายนั้น⁹⁹

อย่างไรก็ตามในการตีความกฎหมายนอกจากจะตีความตามตัวอักษรและตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว ยังมีหลักการตีความทั่วไปอีกว่าต้องตีความให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ได้มากกว่าตีความแล้วกฎหมายไร้ผล กรณีนี้ หมายความว่าถ้าบทบัญญัตินั้นเป็นที่เคลือบคลุมต้องมีการตีความ แต่ถ้าตีความแล้วเกิดความเห็น 2 ทาง คือ ตีความหมายหนึ่ง ทำให้กฎหมายนั้นใช้บังคับไม่ได้ กรณีอย่างนี้รัฐย่อมไม่ชอบเพราะรัฐเป็นผู้ออกกฎหมายย่อมประสงค์ที่จะให้กฎหมายนั้นใช้บังคับได้มากกว่าที่จะใช้บังคับไม่ได้¹⁰⁰ นอกจากนั้น ยังมีผู้กล่าวว่า “กฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำงานของระบบสังคม อย่างมองว่ากฎหมายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนหิ้ง ไม่อาจแตะต้องได้ และการตีความกฎหมายต้องเพื่อให้ปฏิบัติงานได้ไม่ใช่การตีความโดยไม่มีความรับผิดชอบ เมื่อเกิดปัญหาว่าตีความแล้วเกิดข้อขัดข้องจะต้องหาวิธีและกลไกที่จะทำให้เรื่องนั้นผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติงานต่อไปได้”¹⁰¹

ในส่วนของการตีความบทบัญญัติมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 นี้ ผู้เขียนเห็นว่าในขณะที่ยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์

⁹⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “การตีความกฎหมาย : ตัวอักษรหรือเจตนารมณ์,” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2542), : 33.

⁹⁸ พรชัย รัศมีแพทย์, “การตีความกฎหมาย,” วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2545), : 168.

⁹⁹ วิระดา สมสวัสดิ์, วีระวุฒิ วัฒนายน, กฎหมายเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท มิตรนราการพิมพ์ จำกัด, 2527), หน้า 114.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน : 115.

¹⁰¹ ธนุชัย หุ่นนิวัฒน์, “การตีความกฎหมาย,” วารสารพัฒนาข้าราชการ ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 :121.

และวิธีการในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐ ซึ่งส่งผลให้ต้องมีการตีความบทบัญญัติดังกล่าว โดยการตีความควรจะมีผลไปในทางใด นั้น ผู้เขียนจะขอวิเคราะห์ในส่วนของบทวิเคราะห์ต่อไป



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การนำระบบ EDI มาใช้ในพิธีการศุลกากร

ระบบการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันมีความแตกต่างจากในอดีตไม่เพียงแต่เฉพาะวิธีการขนส่งสินค้าที่พัฒนาขึ้นเท่านั้น แต่วิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ตลอดจนระบบธนาคารได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันจึงมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย นอกเหนือจากผู้ซื้อและผู้ขาย ได้แก่

1. สื่อต่าง ๆ

การเปิดตลาดการค้าในปัจจุบันสามารถกระทำได้โดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต โทททัศน์ การจัดแสดงสินค้า (EXPO) หรือการผ่านตัวแทนผู้ประกอบการโฆษณา หรือตัวกลางอื่น ๆ เป็นต้น

2. ธนาคารและสถาบันการเงิน

ธนาคารจะเข้ามาในระบบการค้าโดยเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดบัญชีเช็คเดอริวออฟเครดิต (Letter of Credit : L/C) หรือการให้วงเงินกู้ ตลอดจนการให้ชำระเงินหรือโอนเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

3. ผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ (Freight Forwarder หรือ Forwarding Agent)

ในการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ เจ้าของสินค้าอาจดำเนินการเองหรืออาจใช้บริการของผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ (Freight Forwarder)² ก็ได้ ซึ่งปัจจุบันกิจการ

¹ สัมภาษณ์ กฤติกา ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 3 กันยายน 2546.

² Freight Forwarder หมายความว่าบุคคลหรือนิติบุคคลที่รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ โดยเป็นผู้รวบรวมสินค้ารายเล็กรายน้อยเพื่อขนส่งไปยังจุดหมายปลายทางและมีรายรับจากค่าบริการตลอดจนส่วนต่างของค่าระวางบรรทุกที่เสียน้อยลงหากมีการขนส่งในตู้คอนเทนเนอร์เดียวกัน โดยใน Black's Law Dictionary ได้ให้ความหมายของ Freight Forwarder ไว้ ดังนี้

1. A person or company whose business is to receive and ship goods for other.

ดังกล่าวมีความเป็นสากลและได้พัฒนาขึ้นจนสามารถจัดตั้งเป็นสมาคมผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศแล้ว ในส่วนของประเทศไทย ได้แก่ Thai International Freight Forwarder Association หรือ TIFFA

4. ผู้ขนส่ง (Carrier)

การขนส่งสินค้าระหว่างประเทศแต่เดิมมีเพียงการขนส่งทางเรือเป็นหลัก แต่ปัจจุบันมีการขนส่งทั้งทางอากาศและทางบก เช่น ทางรถไฟ หรือรถยนต์ ตลอดจนการขนส่งทางท่อ (Tube) ซึ่งมักนำมาใช้ในการขนส่งน้ำมันหรือก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น และการขนส่งทางเรือก็ได้วิวัฒนาการจนกระทั่งสามารถแยกชนิดของเรือที่รับขนส่งสินค้าออกได้หลายประเภท ตามลักษณะของสินค้าที่จะขนส่ง เช่น เรือ Tanker สำหรับขนส่งสินค้าประเภทของเหลวต่าง ๆ ได้แก่ น้ำมัน เคมีภัณฑ์ เป็นหลัก เรือ Container สำหรับขนส่งสินค้าชนิดต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ในตู้คอนเทนเนอร์ได้ ตลอดจนเรือ Bulk หรือเรือที่เหมาะสมจะขนส่งประเภทเทกอง เช่น ข้าวสาร มันอัดเม็ด ทราบ เป็นต้น และผู้ขนส่งเหล่านี้มีการรวมตัวกันขึ้นเป็นบริษัทเรือที่ขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ ซึ่งรู้จักกันในนามของ “สายการเดินเรือ” เช่น บริษัท โทโฮวาก จำกัด บริษัท NYK จำกัด บริษัท Mersk Line จำกัด หรือบริษัท มิตรชุยแอนด์คัมปานี จำกัด เป็นต้น ตัวแทนสายการเดินเรือเหล่านี้ปัจจุบันจะมีการตั้งสำนักงานสาขาอยู่ทั่วโลกที่มีการติดต่อซื้อขาย และขนส่งสินค้าระหว่างกัน

5. บริษัทประกันภัย

การขนส่งระหว่างประเทศมีความเสี่ยงต่อการสูญหายหรือความเสียหายของสินค้า เนื่องจากมักเป็นการขนส่งที่ไกลและผ่านภูมิประเทศที่แตกต่างกัน การประกันภัยสินค้าเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกระจายความเสี่ยง ลดความเสียหาย และช่วยเหลือให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปได้ด้วยความสะดวก ราบรื่นยิ่งขึ้น เนื่องจากหากเกิดความเสียหายขึ้นเจ้าของสินค้าหรือผู้ซื้อจะได้รับการชดเชยความเสียหาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการประกันภัยแต่ละครั้ง

-
2. A freight-forwarder who assembles less than carload shipments (small shipments) into carload shipments, thus taking advantage of lower freight rates.

6. เจ้าของโรงพักสินค้า

เมื่อสินค้ามาถึงปลายทางผู้ขนส่งจำเป็นต้องขนถ่ายสินค้าออกจากเรือโดยเร็วเพื่อไม่ให้เสียเวลา จึงมักต้องขนส่งสินค้าดังกล่าวเข้าเก็บไว้ในโรงพักสินค้าก่อน เพื่อรอให้ผู้รับหรือเจ้าของสินค้ามาดำเนินการต่อไป โรงพักสินค้าเหล่านี้ในประเทศไทยแต่เดิมจะมีเพียงโรงพักสินค้าของการท่าเรือแห่งประเทศไทยเท่านั้น แต่ปัจจุบันมีเอกชนหลายรายขออนุญาตเป็นผู้ประกอบกิจการโรงพักสินค้าด้วย โรงพักสินค้าจะทำหน้าที่ดูแล และเก็บรักษาทรัพย์สินสินค้าที่ฝากไว้โดยคิดค่าใช้จ่าย (ค่าเช่าโกดังสินค้า หรือ ค่า rent) จากเจ้าของสินค้าต่อไป และจะมีหน้าที่คัดแยกสินค้าของแต่ละเจ้าของออกมาเมื่อเจ้าของสินค้าประสงค์จะนำของออกไปจากอารักขาของศุลกากร

7. เจ้าหน้าที่ศุลกากร

เมื่อเจ้าของสินค้าประสงค์จะนำของออกไปจากอารักขาของศุลกากรจะต้องมาดำเนินการพิธีการศุลกากร (Customs Clearance) ตามระเบียบ เช่น จะต้องปฏิบัติตามมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ซึ่งบัญญัติว่า “ก่อนที่จะนำของใด ๆ ไปจากอารักขาของศุลกากร ผู้นำเข้าต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนตามพระราชบัญญัตินี้ และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศุลกากร กับต้องยื่นใบขนสินค้าโดยถูกต้อง และเสียภาษีอากรจนครบถ้วน หรือวางเงินไว้เป็นประกัน ...”

8. Customs Broker

การมาดำเนินการพิธีการศุลกากรสามารถดำเนินการด้วยตนเอง หรือ ผ่านตัวแทนทั่วไป หรือผ่านตัวแทนที่เป็น Customs Broker ก็ได้ แต่เดิมการผ่านพิธีการศุลกากรเป็นไปในลักษณะที่ต้องมาติดต่อและยื่นเอกสาร เช่น ใบขนสินค้า ด้วยตัวเอง ทำให้เกิดความไม่สะดวกคล่องตัว และต้องใช้เวลามาก ตลอดจนเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่และผู้มาติดต่อใช้ความสัมพันธ์มุกันเคยดำเนินการในลักษณะไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันได้ ปัจจุบันกรมศุลกากรได้นำระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เรียกว่า ระบบ Electronic Data Interchange หรือ EDI มาใช้เพื่อให้การผ่านพิธีการ ศุลกากรเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น

สำหรับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีการศุลกากร นั้น ประมวลระเบียบปฏิบัติศุลกากร พ.ศ.2544 ภาค 2 พิธีการนำของเข้า ได้กล่าวถึงส่วนของใบขนสินค้าและเอกสารพิธีการ ดังนี้³

³ ประมวลระเบียบปฏิบัติศุลกากร พ.ศ.2544 ภาค 2 พิธีการนำของเข้า, หน้า 33 – 99.

1. ใบขนสินค้าขาเข้าและเอกสารอื่นที่กำหนดให้ใช้แทนใบขนสินค้าขาเข้า

ใบขนสินค้าขาเข้า เป็นแบบพิมพ์ที่อธิบดีกรมศุลกากรกำหนดขึ้นตามความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2480 และมาตรา 10 และ 11 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ.2482

ใบขนสินค้าขาเข้าและเอกสารอื่นที่กำหนดให้ใช้แทนใบขนสินค้าขาเข้า แบ่งออกเป็น 9 ประเภท คือ

- (1) แบบ กศก.99/1 ใบขนสินค้าขาเข้าพร้อมแบบแสดงรายการภาษีสรรพสามิตและภาษีมูลค่าเพิ่ม ใช้สำหรับพิธีการนำเข้าทุกประเภท
- (2) แบบ กศก.102 ใบขนสินค้าขาเข้าพิเศษพร้อมแบบแสดงรายการภาษีสรรพสามิตและภาษีมูลค่าเพิ่ม ใช้สำหรับพิธีการนำเข้าทางท่าอากาศยานหรือพิธีการอื่นที่กรมศุลกากรกำหนดสำหรับของที่นำเข้าในลักษณะเฉพาะ
- (3) แบบ กศก.103 คำร้องขอผ่อนรับของ/ส่งของออกไปก่อน ใช้สำหรับพิธีการนำเข้าหรือส่งของออกไปก่อนปฏิบัติพิธีการใบขนสินค้าในลักษณะที่กำหนดในประมวลฯ นี้
- (4) แบบ A.T.A. CARNET ใบขนสินค้าสำหรับนำเข้าหรือส่งของออกชั่วคราว ใช้สำหรับพิธีการนำเข้าหรือส่งออกชั่วคราว สำหรับของที่นำเข้าหรือส่งออกในลักษณะเฉพาะที่กำหนดในประมวลฯ นี้
- (5) แบบ JDA (JOINT DEVELOPMENT AREA) ใบขนสินค้าสำหรับพื้นที่พัฒนา ร่วม ไทย – มาเลเซีย
- (6) แบบใบแนบ 9 ใบขนสินค้าถ่ายลำ (แบบที่ 379) ใช้สำหรับพิธีการถ่ายลำ
- (7) แบบที่ 448 ใบขนสินค้าผ่านแดน ใช้สำหรับพิธีการสินค้าผ่านแดน
- (8) ใบขนสินค้าพิเศษสำหรับรถยนต์และจักรยานยนต์นำเข้าหรือส่งออกชั่วคราว ใช้สำหรับพิธีการนำรถยนต์และจักรยานยนต์นำเข้าหรือส่งออกชั่วคราว
- (9) ใบขนสินค้าพิเศษสำหรับเรือสำราญและกีฬาที่นำเข้าหรือนำออกชั่วคราว ใช้สำหรับพิธีการนำเรือสำราญและกีฬาที่นำเข้าหรือนำออกชั่วคราว

2. เอกสารที่ต้องยื่นพร้อมกับใบขนสินค้าขาเข้า

2.1 เอกสารที่ต้องยื่นพร้อมกับใบขนสินค้าขาเข้า

- (1) ใบตราส่งสินค้า (BILL OF LADING ; B/L) บริษัทตัวแทนเรือต้องรับรองความถูกต้องให้ตรงตามบัญชีสินค้าสำหรับเรือก่อนที่จะให้ผู้นำเข้ายื่นประกอบใบขนสินค้าขาเข้าและต้องมีรายการตามที่กำหนด
- (2) บัญชีราคาสินค้า (INVOICE) บัญชีราคาสินค้าและเอกสารอื่นที่ผู้นำเข้ายื่นมานั้น ต้องเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ถ้าเป็นภาษาอื่นต้องมีคำแปลและผู้ยื่นต้องลงลายมือชื่อรับรอง
- (3) เอกสารอย่างอื่น หมายถึงเอกสารหรือคำสำแดงเกี่ยวกับการนำเข้าหรือการซื้อขาย ซึ่งผู้ขายหรือผู้ส่งของที่อยู่ต่างประเทศทำขึ้นและส่งมาให้ หรือซึ่งได้สำแดงการเสนอและสนองในการซื้อขายของหรือเอกสารการติดต่อระหว่างผู้ส่งของและผู้นำเข้า หรือของผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำเข้า โดยเอกสารอย่างอื่นนี้จะใช้เฉพาะกรณีที่ไม่มีบัญชีราคาสินค้า หรือเมื่อมีเหตุอันพึงสงสัยบัญชีราคาสินค้า
- (4) กรณีผู้นำเข้าไม่มีบัญชีราคาสินค้าหรือเอกสารอย่างอื่นมาแสดงให้ผ่อนผันไม่ต้องเรียกเฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้
 - ผู้นำเข้าเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งมิได้นำเข้าเป็นปกติทั้งของที่นำเข้าก็มีปริมาณไม่มาก
 - ของตัวอย่างที่นำเข้าทางไปรษณีย์ในหีบห่อและอัตราฝากส่งประเภทตัวอย่างสินค้า
 - ของที่ปล่อยโดยไม่ต้องตรวจ
- (5) ใบส่งปล่อย (กศก.100/1)

2.2 เอกสารที่ต้องยื่นตามที่เงื่อนไขกำหนด

- (1) แบบธุรกิจต่างประเทศ ธ.ต.2 (F.T. FOREIGN TRANSACTION) คือแบบพิมพ์ของธนาคารแห่งประเทศไทยตามพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ.2485 ใช้สำหรับยื่นประกอบใบขนสินค้าขาเข้าซึ่งสินค้าที่นำเข้ามีราคา CIF เกินกว่า 500,000 บาท
- (2) แบบแสดงรายละเอียดราคาศุลกากร (กศก.170) เป็นแบบที่กำหนดให้ผู้นำเข้าต้องยื่นเป็นเอกสารประกอบใบขนสินค้าขาเข้า เว้นแต่ในบาง

กรณี เช่น ของที่มีราคาตามบัญชีราคาสินค้า หรือเอกสารอื่น ๆ ที่แสดงการซื้อขายไม่เกิน 100,000 บาท หรือของที่เสียอากรตามสภาพ เป็นต้น

สำหรับการนำของเข้ามาในราชอาณาจักรหรือการส่งของออกนอกราชอาณาจักร จำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการทางด้านศุลกากรเพื่อตรวจสอบว่าของดังกล่าวมีภาระในการชำระภาษีศุลกากรหรือต้องอยู่ภายใต้ข้อห้ามหรือข้อจำกัดในการนำเข้าหรือส่งออกหรือไม่ ซึ่งในทางศุลกากรเรียกกระบวนการนี้ว่า “พิธีการศุลกากร”⁴ โดยการนำเข้าหรือส่งออกของนั้น อาจกระทำโดยผ่านทางเส้นทางคมนาคมทางน้ำ อากาศ หรือทางบก แต่ไม่ว่าจะเป็นการใช้เส้นทางคมนาคมเส้นทางใด ก็จะต้องผ่านพิธีการศุลกากรในลักษณะเดียวกัน เพียงแต่อาจจะแตกต่างในรายละเอียดของเอกสารบางประการเท่านั้น

ตามมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 วรรคแรก บัญญัติว่า “ก่อนที่จะนำของใด ๆ ไปจากอารักขาของศุลกากร ผู้นำของเข้าต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนตามพระราชบัญญัตินี้ และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศุลกากร กับต้องยื่นใบขนสินค้าโดยถูกต้อง และเสียภาษีอากรจนครบถ้วนหรือวางเงินไว้เป็นประกัน การขอวางเงินประกันให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด” และมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 วรรคแรก บัญญัติว่า “ก่อนที่จะส่งของใด ๆ ออกนอกราชอาณาจักร ผู้ส่งของออกต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนตามพระราชบัญญัตินี้ และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศุลกากร กับต้องยื่นใบขนสินค้าโดยถูกต้อง และเสียภาษีอากรจนครบถ้วนหรือวางเงินไว้เป็นประกัน การขอวางเงินประกันให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด” ประกอบกับมาตรา 11 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2482 บัญญัติว่า “ก่อนจะขนของใดๆ ออกจากรือถ้าใด ให้ผู้นำของเข้ายื่นใบขนสินค้า ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและมีฉบับคู่เป็นจำนวนเท่าที่อธิบดีต้องการ และถ้าต้องเสียอากร ก็ให้เสียอากรที่พึงเรียกเก็บแก่ของนั้น หรือถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่สั่งก็ให้วาง เงินเป็นประกันเงินอากรนั้น”

จากบทบัญญัติข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการจะนำของใด ๆ เข้ามาในราชอาณาจักรหรือส่งของใด ๆ ออกจากราชอาณาจักร จะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

⁴ มานะ หลักทอง, ความรับผิดชอบทางกฎหมายและการระงับคดีของผู้นำเข้า – ส่งออก (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2535), หน้า 7.

- ปฏิบัติให้ครบถ้วนตามพระราชบัญญัติศุลกากร
- ปฏิบัติให้ครบถ้วนตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศุลกากร เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการนำเข้ามาในหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ.2524 เป็นต้น
- ยื่นใบขนสินค้าโดยถูกต้องตามแบบที่อธิบดีกำหนดในมาตรา 11 วรรค 2
- ชำระภาษีจนครบถ้วน หรือวางเงินไว้เป็นประกันค่าภาษีตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

ขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ถือเป็น การปฏิบัติพิธีการศุลกากรในระบบกระดาษ (ระบบ manual) ซึ่งยังคงต้องมีการยื่นเอกสารที่เป็นกระดาษต่อเจ้าหน้าที่ โดยต่อไปนี้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอเรียกการปฏิบัติพิธีการศุลกากรในระบบกระดาษนี้ว่า “ระบบ manual”

โดยที่ความมีประสิทธิภาพของหน่วยงานภาครัฐมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับภาคธุรกิจซึ่งรัฐบาลจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในรูปแบบของการกำหนดกฎเกณฑ์พื้นฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การค้าระหว่างประเทศในยุคของเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ (age of economic globalization) ซึ่งการปฏิบัติพิธีการศุลกากรต้องคำนึงถึงความสำคัญของเวลาเป็นหลัก โดยสถานการณ์ของการค้าซึ่งต้องการความเที่ยงตรงในการส่งมอบสินค้า พิธีการศุลกากรยังคงเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลานานซึ่งทำให้เกิดภาระต้นทุนทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายผู้ประกอบการ⁵ ซึ่งในส่วนของประเทศไทย การผ่านพิธีการศุลกากรเพื่อรับมอบของไปจากอารักขาของศุลกากรได้มีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้เป็นไปโดยสอดคล้องและเหมาะสม จนถึงปัจจุบันได้มีการนำเอาระบบคอมพิวเตอร์ (EDI) มาใช้ในงานศุลกากร ซึ่งถือเป็น การปฏิบัติพิธีการศุลกากรในระบบไร้กระดาษ โดยต่อไปนี้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอเรียกการปฏิบัติพิธีการศุลกากรในระบบนี้ว่า “ระบบ EDI” ดังนั้นจะขอกล่าวถึงพิธีการศุลกากรที่ก่อนที่จะนำระบบ EDI มาใช้ และภายหลังจากการนำระบบ EDI มาใช้ ดังต่อไปนี้

⁵ Douglas Holms, EGov, an Ebusiness plan for government, (Finland : Nicholas Brealey Publishing, 2001), p.34.

3.1 พิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้

3.1.1 ขั้นตอนการดำเนินพิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้ (ระบบ manual)

กรมศุลกากรได้กำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการผ่านพิธีการไว้ในประมวลระเบียบปฏิบัติศุลกากร พ.ศ.2544 ภาค 2 พิธีการนำของเข้า ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ผู้ประกอบการหรือตัวแทนนำข้อมูลในบัญชีราคาสินค้า (invoice) และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รายการบรรจุสินค้าในหีบห่อ (packing list) หรือ ใบแสดงรายละเอียดของสินค้าหรือรายการสินค้า (catalogue) มาใช้เป็นข้อมูลในการสำแดงรายการและรายละเอียดต่าง ๆ ลงในใบขนสินค้า เช่น ชนิดของ ประเภทของ ราคาของ และพิกัดอัตราศุลกากรสำหรับของดังกล่าว การสำแดงรายการในใบขนสินค้านี้อาจจะใช้วิธีพิมพ์หรือกรอกข้อความด้วยลายมือบรรจงก็ได้ เสร็จแล้วลงลายมือชื่อและหรือประทับตราสำคัญของบริษัท ห้าง ร้าน แล้วนำมายื่นต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรเพื่อตรวจสอบ

2. เจ้าหน้าที่ศุลกากร ตรวจสอบความถูกต้องด้านพิธีการทั่วไป เช่น ตรวจสอบบัตรตัวอย่างลายมือชื่อเจ้าของหรือผู้จัดการ หรือผู้รับมอบอำนาจ ตรวจสอบว่าปริมาณของ ชนิดของ ถูกต้องตรงตามเอกสารประกอบหรือไม่ หากถูกต้องก็จะออกเลขที่ใบขนสินค้าให้ตามชนิด ประเภท และสถานที่ทำการ แล้วลงนามกำกับไว้

3. เจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจสอบความถูกต้องด้านพิกัดอัตราศุลกากร การประเมินอากร การคำนวณ และ “สั่งการตรวจ” ตามลักษณะและชนิดประเภทของสินค้านั้น ๆ ทั้งนี้ ตามที่ประมวลระเบียบปฏิบัติกรมศุลกากรกำหนดไว้ เช่น

⁶ ตามประมวลระเบียบปฏิบัติศุลกากร พ.ศ.2544 ภาค 2 พิธีการนำของเข้า ข้อ 2 01 08 01 การสั่งการตรวจให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ให้หน่วยงานประเมินอากรผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบใบขนสินค้าขาเข้าเป็นผู้สั่งการตรวจสำหรับใบขนสินค้าระบบ Manual และใบขนสินค้าระบบ EDI ประเภทต้องตรวจสอบพิธีการ (red line)

- หากเป็นสินค้าที่เป็นเคมีภัณฑ์ จำเป็นต้องวินิจฉัย โดยกระบวนการวิเคราะห์ทางเคมีก่อน จึงจะสามารถชี้ประเภทพิกัดอัตราศุลกากรที่ถูกต้องได้ จะสั่งการตรวจว่า “ให้เปิดตรวจ และให้ชักตัวอย่างส่งวิเคราะห์สินค้าพอใจก่อนปล่อย”
- หากเป็นสินค้าที่เจ้าหน้าที่ประเมินอากรผู้มีหน้าที่พิจารณาพิกัดของสินค้าไม่อาจจัดประเภทพิกัดอัตราศุลกากรให้แก่สินค้านั้นได้ โดยอาศัยเฉพาะเอกสารเท่านั้น ก็อาจสั่งการให้ “เจ้าหน้าที่ประเมินอากรขอตรวจร่วม” เพื่อจะได้เห็นสินค้าจริง และสามารถกำหนดพิกัดอัตราศุลกากรที่ถูกต้องให้แก่สินค้านั้นได้ เป็นต้น

4. เจ้าหน้าที่ศุลกากรทำการบันทึกข้อมูลใบขนสินค้าลงในคอมพิวเตอร์

5. ผู้ประกอบการหรือตัวแทนนำใบขนสินค้าที่ผ่านการพิจารณาในเบื้องต้นตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1. – 3. ไปชำระภาษีหรือวางเงินประกันตามประเภทพิกัดและอัตราอากรที่เจ้าหน้าที่ประเมินอากรเห็นชอบ ณ ที่ทำการศุลกากรที่ผ่านพิธีการใบขนสินค้าฉบับนั้น ๆ

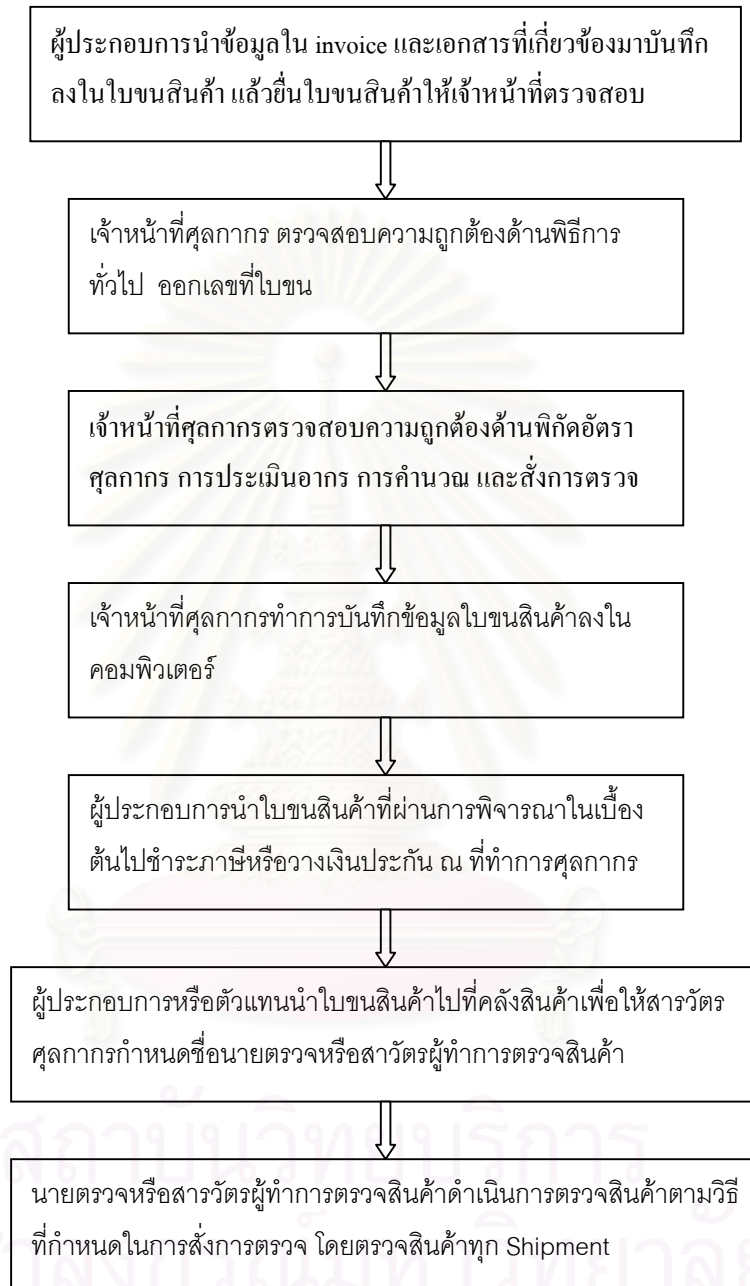
6. เมื่อชำระอากรเรียบร้อยแล้ว ผู้ประกอบการหรือตัวแทนนำใบขนสินค้าดังกล่าวไปที่คลังสินค้าเพื่อให้สารวัตรศุลกากรกำหนดชื่อนายตรวจหรือสารวัตรผู้ทำการตรวจสินค้า

7. นายตรวจหรือสารวัตรผู้ทำการตรวจสินค้าดำเนินการตรวจสินค้าตามวิธีที่กำหนดใน “การสั่งการตรวจ” โดยการตรวจสินค้าจะทำการตรวจทุก Shipment

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

-
2. ให้หัวหน้าหน่วยงานตรวจปล่อยหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจตรวจสอบการสั่งการตรวจและสั่งแก้ไขการสั่งการตรวจตามควรแก่กรณี สำหรับใบขนสินค้าระบบ EDI ประเภทไม่ต้องตรวจสอบพิธีการ (green line)

แผนภูมิการผ่านพิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้



3.1.2 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินพิธีการศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้

ปัญหาที่พบจากการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual มีหลายประการ ตัวอย่างเช่น⁷

- ผู้ประกอบการต้องมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่โดยตรง ดังนั้น ย่อมก่อให้เกิดโอกาสที่เจ้าหน้าที่จะใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบได้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีดำเนินการล่าช้า ไม่ดำเนินการตามลำดับก่อน – หลัง ตลอดจนการเรียกเก็บเงินสินบนในการปฏิบัติงานทั้งด้านการปฏิบัติงาน โดยชอบและโดยมิชอบ เป็นต้น
- การสำแดงรายละเอียดในใบขนสินค้า เป็นการพิมพ์หรือการเขียนโดยนำข้อมูลมาจากเอกสารประกอบการนำเข้า เช่น บัญชีราคาสินค้า (invoice) หรือ รายการบรรจุสินค้าในหีบห่อ (packing list) ดังนั้น จึงอาจเกิดความผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากการพิมพ์หรือเขียน หรืออ่านไม่ชัดเจนได้หากเป็นการเขียนด้วยลายมือที่อ่านยาก
- ทำให้ต้องใช้เวลาทั้งเวลาในการเตรียมเอกสาร ได้แก่ การกรอกข้อมูลในใบขนสินค้า และการเดินทางมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ณ ที่ทำการของศุลกากร
- ต้องจัดทำสำเนาหลายฉบับตามระเบียบที่กรมศุลกากรกำหนด และตามที่ผู้ประกอบการจะต้องเก็บไว้เพื่อเป็นหลักฐาน ทำให้เพิ่มค่าใช้จ่ายและเพิ่มภาระในการเก็บเอกสารทั้งของภาครัฐและเอกชน
- ทำให้เกิดความสูญเปล่าของการทำงาน เช่น เมื่อมีการยื่นใบขนสินค้าเพื่อผ่านพิธีการแล้ว จะต้องส่งสำเนาใบขนสินค้าไปทำการบันทึกข้อมูลสถิติอีกครั้งหนึ่ง การเก็บสถิตินี้จะต้องทำการบันทึกข้อมูลไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ จึงเป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนเพราะข้อมูลที่จะบันทึกนี้เป็นข้อมูลชนิดเดียวกับที่ผู้ประกอบการได้กรอกหรือพิมพ์มาแล้วครั้งหนึ่งในใบขนสินค้า แต่ก็ไม่สามารถนำมาใช้ได้และการทำการบันทึกข้อมูลเดิมอาจมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากการพิมพ์ได้อีกด้วย
- ไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล กล่าวคือ ปัจจุบันนี้การผ่านพิธีการศุลกากร มักจะดำเนินการโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์หรือใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนใหญ่

⁷ สัมภาษณ์ กฤติกา ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 3 กันยายน 2546.

ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาของการทำงานในระบบกระดาษ (paper work) ซึ่งมีข้อเสียหลายประการดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้

- ไม่มีข้อมูลที่จะเป็นพื้นฐานในการจัดทำระบบเลือกตรวจสินค้าที่เหมาะสม (Cargo Selection) กล่าวคือ การจะกำหนดให้เครื่องคอมพิวเตอร์เลือกว่าสมควรจะสุ่มตรวจสินค้านั้นอย่างไร จำเป็นต้องมีข้อมูลมาก่อน เช่น หากในอดีตสินค้าบางพิกัดอัตราศุลกากรมีการสำแดงเท็จเพื่อหลีกเลี่ยงอากรบ่อยครั้ง ก็เป็นข้อมูลอย่างหนึ่งที่จะกำหนดโปรแกรมให้เครื่องคอมพิวเตอร์สั่งการให้ตรวจของพิกัดดังกล่าว แต่หากข้อมูลนี้ไม่เคยมีมาก่อน เครื่องคอมพิวเตอร์ก็ไม่สามารถจะมีข้อมูลเพื่อเป็นฐานในการจัดระบบการเลือกตรวจสินค้าที่เหมาะสมได้ การเก็บข้อมูลที่เป็นพื้นฐานเหล่านี้ กรมศุลกากรจะนำมาใช้เพื่อจัดทำข้อมูลพื้นฐานในการเลือกตรวจสินค้านั้นต่อไป แต่ในระบบ manual ข้อมูลเหล่านี้จะอยู่ในรูปของเอกสารที่เป็นกระดาษ ทำให้ยากต่อการนำมาใช้หากจะนำมาใช้ต้องทำการบันทึกข้อมูลดังกล่าวเก็บไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ก่อน
- นอกจากนี้ ตามที่กล่าวมาแล้วใน บทที่ 2 ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในการทำธุรกรรมต่าง ๆ ทั้งของภาคธุรกิจและภาครัฐ โดยมีการนำระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้เพื่อเป็นเครื่องทุ่นแรงและช่วยให้การทำงานในหน่วยงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างก็มีระบบการจัดเก็บข้อมูลและการจัดทำเอกสารที่ต้องใช้ในการติดต่อสื่อสาร ข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมของตนซึ่งมีความแตกต่างกัน เมื่อต้องมีการส่งข้อมูลหรือเอกสารระหว่างหน่วยงาน หน่วยงานที่เป็นผู้รับก็ต้องบันทึกข้อมูลที่ได้มาในรูปแบบที่องค์กรของตนใช้อยู่ ทำให้เกิดการบันทึกข้อมูลที่ซ้ำซ้อนกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการขาดมาตรฐานในการรับส่งข้อมูลและปัญหาเกี่ยวกับการขยายระบบการสื่อสารข้อมูลที่จะต้องเพิ่มมากขึ้นตามสัดส่วนของหน่วยงานที่ต้องทำการติดต่อ ซึ่งกรมศุลกากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนเรือสายการบิน ผู้ประกอบการส่งออก ตัวแทนออกของ ธนาคารพาณิชย์ หรือผู้ขนส่งต่างก็ประสบปัญหานี้เช่นเดียวกัน

3.2 การนำระบบ EDI มาใช้ในพิธีการศุลกากร

3.2.1 สาเหตุการนำระบบ EDI มาใช้แทนระบบงานเดิม

ดังที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.1.2 ว่าการผ่านพิธีการศุลกากรตามระบบเดิมหรือระบบ manual นั้น มีปัญหาหลายประการ ดังนั้น กรมศุลกากรจึงพัฒนาการผ่านพิธีการศุลกากรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้⁸

- เพื่อลดการติดต่อกันโดยตรงระหว่างผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้โอกาสในการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยทุจริตของเจ้าหน้าที่ลดน้อยลง
- เพื่อให้การมาติดต่อกับกรมศุลกากรใช้เวลาและค่าใช้จ่ายน้อยลง
- เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถติดต่อกับกรมศุลกากรได้ไม่ว่าผู้ประกอบการจะอยู่ที่ใด และเวลาใดก็ตาม
- เพื่อลดการซ้ำซ้อนในการบันทึกข้อมูลของเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นข้อมูลชนิดเดียวกันกับที่ผู้ประกอบการบันทึกมาในใบขนสินค้าแล้ว โดยให้เจ้าหน้าที่สามารถนำข้อมูลที่ผู้ประกอบการบันทึกมาแล้วไปใช้ได้ทันทีโดยไม่ต้องบันทึกซ้ำอีก
- เพื่อให้การผ่านพิธีการศุลกากรเป็นไปตามมาตรฐานสากล ซึ่งจะเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการ ต่างประเทศ
- เพื่อสร้างมาตรฐานในการรับส่งข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินพิธีการศุลกากร ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเมื่อมีมาตรฐานในการรับส่งข้อมูลที่เป็นมาตรฐานเดียวกันจะช่วยให้การรับส่งข้อมูลเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ประกอบกับปัจจุบันได้มีองค์กรที่ต้องการติดต่อรับส่งข้อมูลข่าวสารกับกรมศุลกากรหลายองค์กร หากกรมศุลกากรต้องทำการตกลงมาตรฐานในการรับส่งข้อมูลกับทุก ๆ องค์กร และกำหนดเส้นทางของเครือข่ายสื่อสารที่จะติดต่อสำหรับแต่ละองค์กรแล้ว องค์กรแต่ละองค์กรก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การขาดมาตรฐานในการรับส่งข้อมูล และปัญหาเกี่ยวกับการขยายระบบการสื่อสารข้อมูลที่จะต้องเพิ่มมากขึ้นตามสัดส่วนของจำนวนคู่ค้า

⁸ สัมภาษณ์ กฤติกา ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกองกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 3 กันยายน 2546.

รัฐบาลจึงได้นำระบบ Switch Network มาใช้โดยมีการสื่อสารแห่งประเทศไทย (ปัจจุบันคือ บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)) และองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ปัจจุบันคือ บริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)) เป็นผู้ให้บริการสาธารณะและเกิดแนวคิดจัดตั้งองค์กรผู้ให้บริการ EDI (EDI Clearing House, EDI Service Provider) หรือ VAN : Value Added Network Provider⁹ ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้บริการผู้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์และรักษาความปลอดภัยของข้อมูล โดยได้มีการจัดตั้งบริษัท เทคสยาม จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่รัฐบาลและเอกชนร่วมลงทุน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อระหว่างผู้ให้บริการ EDI กับกรมศุลกากรและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการพัฒนามาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลให้เป็นสากล โดยมีมาตรฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาชาติทั่วโลก อันเกิดจากการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ (United Nation : UN) คือ UN/EDIFACT¹⁰ ดังนั้น กรมศุลกากรจึงได้นำระบบ EDI ตามมาตรฐาน UN/EDIFACT มาใช้สำหรับปฏิบัติพิธีการศุลกากร¹¹ เพื่อลดขั้นตอนและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน¹²

⁹ ผู้ให้บริการ EDI จะให้บริการในการเก็บและส่งข้อมูลต่อ ตรวจสอบสถานะของข้อมูล เก็บข้อมูลไว้เพื่อการตรวจสอบ ตรวจสอบข้อมูลว่าตรงตามมาตรฐานหรือไม่ แปลข้อมูลจากมาตรฐานหนึ่งไปเป็นอีกมาตรฐานหนึ่ง เช่น มาตรฐานในระบบปิดไปเป็นมาตรฐานในระบบเปิด หรือให้บริการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยปัจจุบันมีบริษัท เทคสยาม จำกัดเป็นตัวกลางในการติดต่อระหว่างผู้ให้บริการ EDI กับกรมศุลกากรและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจัดตั้งบริษัท เทคสยาม จำกัด นี้เป็นผลมาจากการศึกษาของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพัฒนาโครงการ EDI ด้านการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีอธิบดีกรมศุลกากรเป็นประธานคณะอนุกรรมการฯ โดยได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้จัดตั้งบริษัทผู้ให้บริการ EDI หรือบริษัท เทคสยาม จำกัด ขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2538 ให้เป็นบริษัทที่รัฐบาลและเอกชนร่วมลงทุนในอัตราส่วน 49:51 เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการให้บริการ EDI กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการ EDI แห่งชาติ (EDI Service Provider) ในการเชื่อมโยงรับส่งข้อมูล (Gateway) ระหว่างผู้ให้บริการ EDI เอกชนที่เรียกว่า VAN (Value Added Network) กับกรมศุลกากร (เรียบเรียงจาก ประสาธน์ เกียรติไพบูลย์กิจ, คู่มือธุรกิจนำเข้า – ส่งออก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แท่นทองปริ้นติ้งเซอร์วิส จำกัด, 2544), หน้า 309.)

¹⁰ ในอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ จะมีการจัดทำมาตรฐาน EDI ที่เปิดเผยต่อสาธารณะ ตัวอย่างมาตรฐานที่เป็นที่รู้จักได้แก่ ANSI X.12 (พัฒนาโดย American National Standards Institute, Accredited Standards Committee X12) และ EDIFACT (EDI for Administration, Commerce, and Transport) ที่องค์การสหประชาชาติเป็นผู้พัฒนามาตรฐานดังกล่าว (กฤษณะ ช่างกล่อม, ร่างรายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง กฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2542), หน้า 21.)

¹¹ มาตรฐาน UN/EDIFACT เป็นมาตรฐานที่ได้รับการสนับสนุนจากสภาแลกเปลี่ยนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แห่งประเทศไทย (สสท.) และสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) โดยองค์กรดังกล่าวได้ให้การรับรอง

โดยที่กรมศุลกากรเล็งเห็นว่า การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมเข้ามาใช้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อรองรับการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและสมรรถนะในการบริหารงานของกรมศุลกากรแล้ว ยังเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลในการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนส่งเสริมให้ภาคเอกชนสามารถแข่งขันในตลาดการค้ากับต่างประเทศได้ กรมศุลกากรจึงได้กำหนดนโยบายในการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบริหารงานศุลกากร ดังนี้¹³

- ก. นำระบบคอมพิวเตอร์ On-line Network มาใช้ในการบริหารงานศุลกากรในด้านพิธีการ การจัดเก็บภาษีอากร การตรวจปล่อยสินค้า การส่งเสริมการส่งออก และการป้องกันปราบปรามการลักลอบหนีภาษีศุลกากร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานและเอื้ออำนวยต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
- ข. ให้มีการนำระบบ EDI มาใช้ในด้านการค้าระหว่างประเทศ โดยให้สอดคล้องกับระบบสากล
- ค. จัดทำระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อการบริหาร การตัดสินใจ และการควบคุมติดตามการปฏิบัติงาน

มาตรฐาน UN/EDIFACT เป็นมาตรฐาน EDI สำหรับประเทศไทย สำหรับผู้ประกอบการที่ใช้มาตรฐาน EDI ต่างจากกรมศุลกากร เช่น ANSI X.12 จะต้องทำการแปลงมาตรฐานเอกสาร EDI ให้เป็นมาตรฐาน UN/EDIFACT ก่อน (เรียบเรียงจาก ประสาธน์ เกียรติไพบูลย์กิจ, คู่มือธุรกิจนำเข้า – ส่งออก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แทนทองปรีณดี เซอร์วิส จำกัด, 2544), หน้า 308.) อย่างไรก็ตาม ในปี 2547 กรมศุลกากรกำลังอยู่ระหว่างการพัฒนาระบบงานให้เป็นระบบงานมาตรฐาน XML ซึ่งเป็นมาตรฐานหนึ่งของสหประชาชาติ เพื่อให้สามารถส่งข้อมูลผ่านระบบ internet ได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่าน VAN (สัมภาษณ์ กฤติกา ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 13 กุมภาพันธ์ 2547.) โดยสถิติจำนวนใบขนสินค้าที่ดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านระบบ EDI ในไตรมาสที่สองของปี 2547 สำหรับพิธีการขาเข้า คิดเป็นร้อยละ 94 และ พิธีการขาออก คิดเป็นร้อยละ 81 (รายงานของสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมศุลกากร ประจำปีไตรมาสที่สอง (มกราคม – มีนาคม 2547))

¹² วิชัย มากวัฒนาสุข, คู่มือศุลกากรระบบใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2545), หน้า 24.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

3.2.2 ประโยชน์ของการนำระบบ EDI มาใช้

การนำระบบ EDI มาใช้ในงานศุลกากรจะสามารถลดปัญหาของระบบงานเดิมที่อิงอยู่กับระบบกระดาษได้หลายประการ ดังนี้¹⁴

- ทำให้เกิดความโปร่งใสในการทำงาน ลดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลยพินิจในการเลือกปฏิบัติลงไปได้ เพราะไม่มีการมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่โดยตรง เช่น ในระบบงานเดิม เว้นแต่เข้ากรณียกเว้นบางประการเท่านั้น
- ทำให้เกิดความถูกต้องของการพิมพ์ข้อมูล เนื่องจากจะมีการตรวจสอบ 2 ชั้น กล่าวคือ ผู้ประกอบการตรวจสอบความถูกต้องมาแล้วครั้งหนึ่ง และเจ้าหน้าที่ต้องการจะตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ถ้าพบว่ามีข้อมูลใดน่าจะผิดพลาดจะสามารถแก้ไขได้โดยไม่สูญเสียทรัพยากรมากนัก เพราะสามารถแก้ไขข้อมูลที่กำลังบันทึกในเครื่องคอมพิวเตอร์ได้ จึงลดความผิดพลาดของการบันทึกข้อมูลลงได้ในระดับหนึ่ง
- ลดระยะเวลาทั้งในด้านการเตรียมเอกสาร และการเดินทางมาติดต่อเพื่อยื่นใบขนสินค้าและชำระภาษี เนื่องจากสามารถยื่นใบขนสินค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ได้รวมทั้งชำระภาษีทางธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ได้เช่นกัน
- ไม่ต้องจัดทำสำเนาหลายฉบับเหมือนระบบเดิม แต่ในขณะนี้ยังคงต้องดำเนินการพิมพ์ใบขนสินค้าและลงนามผู้มีอำนาจ และ/หรือประทับตรานิติบุคคลนั้นอยู่ เนื่องจากยังอาจมีปัญหาด้านกฎหมายว่าจะรับฟังข้อมูลในเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นพยานหลักฐานได้แค่ไหน อย่างไร
- ไม่เกิดความสูญเปล่าและความซ้ำซ้อนของงาน เพราะข้อมูลที่ทำการบันทึกไว้ในระบบ EDI ตั้งแต่ขณะทำใบขนสินค้าเพื่อผ่านพิธีการนี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ โดยไม่ต้องทำการบันทึกข้อมูลเข้าไปใหม่ เช่น เอาไปจัดทำข้อมูลสถิติ เป็นต้น

¹⁴ สัมภาษณ์ กฤติกา ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 3 กันยายน

- เป็นไปตามมาตรฐานสากลดังที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาเกียวโต (Kyoto Convention) ซึ่งเป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการปฏิบัติพิธีการศุลกากรที่ง่ายและเป็นอย่างเดียวกันทั่วโลก การทำพิธีการศุลกากรให้เป็นมาตรฐานโลกย่อมจะได้รับการยอมรับจากนานาประเทศมากกว่าจะใช้ระบบภายในของประเทศใดประเทศหนึ่ง

3.2.3 ขั้นตอนการดำเนินพิธีศุลกากรหลังจากนำระบบ EDI มาใช้

หลังจากที่มีการนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการนำเข้าและส่งออกสินค้าแล้วสามารถสรุปขั้นตอนในการนำเข้าและส่งออกสินค้าได้ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ประกอบการหรือตัวแทนนำข้อมูลในบัญชีราคาสินค้า (invoice) และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รายการบรรจุสินค้าในหีบห่อ (packing list) หรือ ใบแสดงรายละเอียดของสินค้าหรือรายการสินค้า (catalogue) มาใช้เป็นข้อมูลในการสำแดงรายการและรายละเอียดต่าง ๆ ลงในคอมพิวเตอร์

2. ผู้ประกอบการ (หรือตัวแทน) ส่งข้อมูลใบขนสินค้าจากเครื่องคอมพิวเตอร์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มายังกรมศุลกากร ซึ่งขั้นตอนนี้ถือเป็นการยื่นคำขอต่อกรมศุลกากรอันเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544

3. หน่วยบริการศุลกากรจะทำการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์แล้วทำการออกเลขที่ใบขนและสั่งการตรวจผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปยังผู้ประกอบการ โดยผู้ประกอบการจะเป็นผู้จัดพิมพ์ใบขนสินค้าด้วยตนเอง ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีการตรวจสอบเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กรมศุลกากรกำหนดไว้ เพื่อจัดกลุ่มใบขนสินค้าในขั้นตอนการตรวจสอบพิธีการเป็น 2 ประเภท คือ ใบขนสินค้าขาเข้าประเภทที่ไม่ต้องตรวจสอบพิธีการ (green line) และใบขนสินค้าขาเข้าประเภทที่ต้องตรวจสอบพิธีการ (red line)¹⁵

¹⁵ ประมวลระเบียบปฏิบัติศุลกากร พ.ศ.2544 ภาค 2 พิธีการนำเข้าของเข้า ข้อ 2 01 03 08

- กรณีเป็นใบขนสินค้าประเภท red line จะต้องส่งใบขนสินค้าให้เจ้าหน้าที่ศุลกากร ตรวจสอบความถูกต้องด้านพิกัดอัตราศุลกากร การประเมินอากร การคำนวณ และตั้งการตรวจ ตามลักษณะและชนิดประเภทของสินค้านั้น ๆ ก่อนจึงจะสามารถชำระภาษีอากรได้
- กรณีเป็นใบขนสินค้าประเภท green line สามารถชำระภาษีอากรได้ทันทีโดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนการตั้งตรวจ

4. การชำระเงินสามารถทำได้สองทาง ทางแรกเป็นการชำระด้วยเงินสด ซึ่งผู้ประกอบการจะต้องมาชำระที่กรมศุลกากรเอง วิธีที่สองเป็นการชำระโดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเรียกว่า การโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบ Electronic Fund Transfer (EFT)¹⁶ ซึ่งวิธีนี้หลังจากที่ผู้ประกอบการจะส่งข้อมูลใบขนสินค้าที่ต้องการนำเข้ามายังกรมศุลกากรเพื่อตรวจสอบแล้ว กรมศุลกากรจะส่งข้อมูลการชำระเงิน ไปยังธนาคาร ซึ่งธนาคารจะทำการหักบัญชีจากธนาคารของผู้ประกอบการและเพิ่มลงในบัญชีของกรมศุลกากรโดยผ่านระบบการโอนเงินระหว่างธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบ BATHNET ซึ่งเป็นระบบเครือข่ายเพื่อการโอนเงินระหว่างธนาคารของธนาคารแห่งประเทศไทย¹⁷ จากนั้นธนาคารของผู้ประกอบการจะแจ้งให้ผู้ประกอบการทราบถึงรายการ

¹⁶ การโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Fund Transfer : EFT) หมายถึงการโอนเงินจากบัญชีหนึ่งไปยังอีกบัญชีหนึ่ง หรือเป็นการโอนจากผู้ซื้อไปยังผู้ขายโดยทางโทรศัพท์ หรือโดยผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์ ตัวอย่างของการโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ เครื่อง ATM หรือ ระบบหักเงิน ณ จุดขาย (Point of Sale System) ซึ่งจะพบเห็นได้ตามห้างสรรพสินค้า กล่าวคือ ลูกค้าสามารถเลือกวิธีชำระค่าสินค้าได้โดยใช้เงินสดหรือบัตร ATM เพื่อให้ระบบคอมพิวเตอร์ ณ จุดขาย ทำการโอนเงินค่าสินค้าจากบัญชีลูกค้าเพื่อนำไปชำระระบบของห้างสรรพสินค้าได้ทันที อีกรูปแบบหนึ่งของ EFT ได้แก่ การบริการโอนเงินทางโทรศัพท์ ซึ่งหลาย ๆ ธนาคารได้ให้บริการเช่นนี้แล้วในชื่อต่าง ๆ กัน เช่น Tele Banking เป็นต้น สำหรับการนำมาปรับใช้กับระบบการชำระค่าภาษีอากรของกรมศุลกากรนั้น ผู้นำเข้าสามารถโอนเงินจำนวนเท่ากับค่าภาษีอากรที่ต้องชำระจากบัญชีเงินฝากของตนเข้าสู่บัญชีของกรมศุลกากรได้ในทันที (เรียบเรียงจาก วิชัย มากวัฒนาสุข, คู่มือศุลกากรระบบใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2545.), หน้า 28.)

¹⁷ ระบบการโอนเงินระหว่างธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบ BATHNET เป็นหนึ่งในระบบเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ของธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นระบบของการโอนเงินระหว่างธนาคารพาณิชย์ในประเทศ โดยมุ่งเน้นในการสร้างระบบมาตรฐานโลกเพื่อการโอนเงินระหว่างธนาคารให้มีความสะดวกรวดเร็ว แทนการใช้เช็คอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต การทำงานของระบบ BATHNET ประกอบด้วยธนาคารสมาชิกซึ่งจะมีระบบสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มายังเครื่องคอมพิวเตอร์ BATHNET Host ซึ่งตั้งอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยและเครื่องคอมพิวเตอร์นี้

ชำระเงินดังกล่าวต่อไป โดยการชำระเงินผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์นี้ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544

5. ผู้ประกอบการนำใบขนสินค้าตามข้อมูลที่ส่งมาให้กรมศุลกากร พร้อมกับแนบใบเสร็จรับเงิน (กรณีชำระด้วยเงินสด) หรือใบรับชำระเงิน (กรณีชำระผ่านระบบ EFT) และนำไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้อง โดยเทียบกับ Manifest (บัญชีสินค้าทั้งหมดที่จะนำเข้า) ที่ตัวแทนเรือหรือเครื่องบินส่งผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาให้ไว้ก่อนแล้ว เมื่อรายการสินค้าที่ผู้ประกอบการต้องการนำเข้ากับรายการสินค้าในใบ Manifest ตรงกัน เจ้าหน้าที่จะทำการตัดบัญชีสินค้าด้วยคอมพิวเตอร์ และเครื่องคอมพิวเตอร์จะกำหนดชื่อนายตรวจหรือสารวัตรผู้ทำการตรวจโดยอัตโนมัติ ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อย และทำการตัดบัญชีสินค้าและกำหนดชื่อนายตรวจโดยคอมพิวเตอร์นี้ ถือได้ว่าเป็นการมีคำสั่งอนุญาตให้นำสินค้าไปจากอารักขาของกรมศุลกากร ซึ่งถือเป็นการอนุญาตตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544

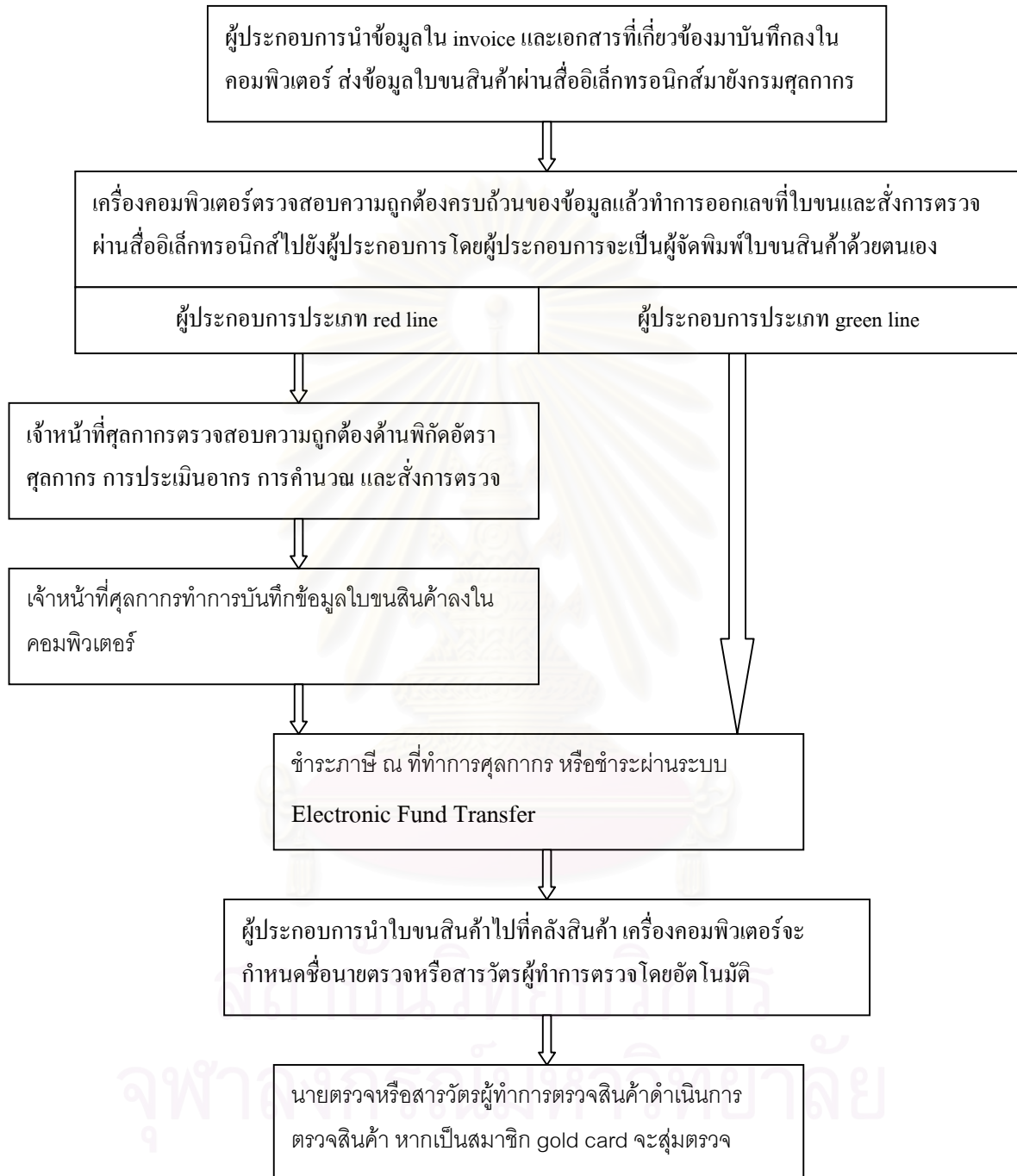
6. นายตรวจหรือสารวัตรผู้ทำการตรวจดำเนินการตรวจปล่อยสินค้าตามขั้นตอนต่อไป กรณีเป็นผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกประเภท gold card จะเป็นการตรวจสินค้าแบบสุ่มตรวจ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จะเชื่อมต่อกับระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อการประมวลผลระบบ BATHNET การส่งผ่านข้อมูลจะเริ่มจากธนาคารสมาชิกส่งข้อมูลมายังธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งข้อมูลจะถูกส่งไปที่เครื่อง BATHNET Host จากนั้นข้อมูลจะถูกนำไปประมวลผลในเครื่องคอมพิวเตอร์ของธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อได้ผลที่ต้องการก็จะส่งมายังเครื่อง BATHNET Host เพื่อส่งข้อมูลไปยังธนาคารสมาชิกต่อไป (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, แนวทางการพัฒนากฎหมายแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย, (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์และปีที่พิมพ์), หน้า 33 – 34.)

แผนภูมิการผ่านพิธีการศุลกากรหลังนำระบบ EDI มาใช้



โดยการเข้าสู่ระบบ EDI ของกรมศุลกากร ผู้ประกอบการมีทางเลือกอยู่ 3 วิธี คือ¹⁸

1. เป็นผู้ใช้ EDI โดยตรง (EDI direct user)

วิธีนี้เหมาะสำหรับผู้ประกอบการ/ส่งออกรายใหญ่ ซึ่งมีปริมาณการนำเข้าและ/หรือส่งออกเดือนละไม่ต่ำกว่า 50 ใบขนสินค้าที่มีระบบคอมพิวเตอร์ภายในของตัวเองแล้ว ผู้ประกอบการที่จะเลือกใช้วิธีนี้จะต้องมีเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สื่อสารครบชุด พร้อมกับ EDI software และ software สำหรับบันทึกข้อมูล invoice, ข้อมูลใบขนสินค้า ฯลฯ โดยจัดหาได้จาก software house นอกจากนี้จะต้องเลือกว่าจะส่งข้อมูล EDI ผ่านผู้ให้บริการ EDI รายใด (VAN provider) ผู้ให้บริการจะต้องมาจดทะเบียนเป็น EDI user ตามประกาศกรมศุลกากรที่ 12/2541 ก่อน และจะต้องทดสอบการรับ/ส่งข้อมูล EDI กับกรมศุลกากรก่อนที่จะใช้จริง นอกจากนี้ผู้ใช้บริการจะต้องเซ็นสัญญาการใช้ระบบ EDI กับกรมศุลกากรในระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมาย รองรับข้อมูลที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้ใช้เป็นหลักฐานทางกฎหมายได้อีกด้วย¹⁹

2. ใช้บริการของ Customs Broker ที่ให้บริการด้วยระบบ EDI

โดยผู้ประกอบการ/ส่งออกไม่ต้องจัดหาอะไรพิเศษเลย เพียงแต่ติดต่อ Customs Broker หรือตัวแทนออกของที่เป็นสมาชิก EDI และผ่านการทดสอบการรับส่งข้อมูล EDI กับกรมศุลกากรแล้วว่าต้องการใช้ระบบ EDI ในการปฏิบัติพิธีการศุลกากร Customs Broker หรือตัวแทนออกของก็จะเป็นผู้ดำเนินการให้ตามต้องการ เพียงแต่ผู้ประกอบการ/ส่งออกจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าบริการให้แก่ Customs Broker หรือตัวแทนออกของตามที่ตกลงกัน

3. ใช้บริการของ Service Counter เอกชน

Service Counter เอกชน คือบริษัทเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการรับ-ส่งข้อมูล EDI แก่ลูกค้ารายย่อยที่ไม่เป็นผู้ใช้ EDI โดยตรง หรือไม่ประสงค์จะใช้บริการ EDI ของ Customs Broker ผู้ประกอบการ/ส่งออกต้องนำ invoice และเอกสารอื่น ๆ มาให้ที่จุด Service Counter เอกชน พนักงานที่จุดบริการดังกล่าวก็จะบันทึกข้อมูลจาก invoice และเอกสารของลูกค้าลงในเครื่องคอมพิวเตอร์แล้วส่งข้อมูล EDI ไปยังกรมศุลกากร โดยผ่านผู้ให้บริการ EDI (VAN) เมื่อเครื่องคอมพิวเตอร์ของกรม

¹⁸ วิชัย มากวัฒนาสุข, คู่มือศุลกากรฉบับพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2545), หน้า 66 – 67.

¹⁹ www.customs.go.th/edi02-3.htm

ศุลกากรตรวจสอบแล้วถูกต้องและแจ้งผลการตรวจมาให้ทราบ Service Counter เอกชน ก็จะพิมพ์ใบขนสินค้าฯ ให้แก่ผู้ใช้บริการเพื่อนำไปยื่นต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรต่อไป โดย Service Counter เอกชน จะคิดค่าบริการจากผู้ให้บริการเป็นรายใบขนฯ ตามที่ตกลงกัน โดย ตัวอย่างของ Service Counter เอกชน ในปัจจุบัน ได้แก่ บริษัท เทคสยาม จำกัด การสื่อสารแห่งประเทศไทย บริษัท เอ็กซิมนีท จำกัด บริษัท ไทยเทรอดเน็ท จำกัด บริษัท ทีพีฟา อีดีไอ เซอร์วิสเซส จำกัด บริษัท โซลชั่น คอร์ปอเรชั่น จำกัด บริษัท ฟิสแควร์ เน็ทเวิร์ค จำกัด บริษัท เอ็น.วาย.เค บริการขนส่ง (ประเทศไทย) จำกัด บริษัท เจเนอรัล อิเล็กทรอนิกส์ คอมเมอร์ซ เซอร์วิสเซส จำกัด เป็นต้น²⁰

3.3 ข้อแตกต่างระหว่างระบบการดำเนินงานของกรมศุลกากรก่อนนำระบบ EDI มาใช้ และหลังนำระบบ EDI มาใช้แล้ว

เมื่อได้ทราบถึงกระบวนการในการนำเข้าและส่งออกสินค้าทั้งก่อนที่จะมีการนำระบบ EDI มาใช้ และหลังนำระบบ EDI มาใช้แล้ว จึงควรนำกระบวนการดังกล่าวมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างของทั้งสองกระบวนการ ซึ่งสามารถสรุปในเบื้องต้นได้ ดังนี้

1. ในหน่วยบริการศุลกากร การตรวจสอบทั้งหมดจะทำโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ แทนการใช้คนพิมพ์เข้าไป และที่สำคัญคือ ผู้ประกอบการ หรือตัวแทนผู้ส่งออกของไม่ต้องมาขึ้นเอกสารที่กรมศุลกากร แต่สามารถจะส่งข้อมูลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เข้ามาที่กรมศุลกากรได้ทันที ไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ที่ใด หรือจะเป็นเวลาใดก็ตาม

2. ผู้ที่จะส่งผ่านข้อมูลเพื่อนำของออกมายังกรมศุลกากรต้องเป็นผู้ประกอบการ หรือตัวแทนออกของที่ได้จดทะเบียนกับกรมศุลกากรแล้ว คนทั่วไปจะส่งข้อมูลเข้ามาโดยตรงไม่ได้

3. ในขณะที่การชำระเงินยังต้องมาชำระเงินที่กรมศุลกากรอยู่ ระบบ EFT ยังอยู่ระหว่างทดลองใช้ โดยในหลักการธนาคารทุกแห่งจะเข้าร่วมในเครือข่าย BAHTNET ของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่ง BAHTNET นี้ นอกจากจะทำ EFT แล้วยังจะนำมาใช้เรื่อง Electronic Clearing

²⁰ วิชัย มากวัฒนาสุข, คู่มือศุลกากรฉบับพิเศษ, หน้า 65.

ซึ่งเมื่อมีการนำมาใช้แล้วจะเป็นดังนี้ต่อไปนี้ ถ้าผู้ประกอบการต้องการชำระเงิน 1 ล้านบาท ให้กรมศุลกากร ผู้ประกอบการอาจนำเงินดังกล่าวไปชำระกับสาขาของธนาคารกรุงเทพ ข้อมูลนี้จะส่งไปยังธนาคารกรุงเทพ สำนักงานใหญ่ ซึ่งจะมีสถานี (Terminal) ต่อเข้ากับ BAHTNET บอกว่า ผู้ประกอบการจ่ายเงิน 1 ล้านบาทให้กรมศุลกากร และที่กรมศุลกากรก็จะมีบัญชีอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย เพราะฉะนั้นบัญชีของกรมศุลกากรก็จะมี Credit เท่ากับ 1 ล้านบาท ขณะเดียวกันที่กรมศุลกากรจะมีสถานี (Terminal) ต่อกับ BAHTNET เพื่อตรวจสอบว่าขณะที่ผู้ประกอบการมาออกของ ได้มีการนำเงินหนึ่ง ล้านบาทเข้าบัญชีเรียบร้อยแล้วหรือยัง ถ้ากรมศุลกากรยังไม่ได้รับเงินก็จะยังไม่ให้มีการออกของ²¹

4. การนำระบบ EDI มาใช้จะช่วยลดขั้นตอนในการทำงาน ซึ่งอาจจะช่วยให้การใช้เวลาในการนำเข้า หรือส่งออกสินค้าลดน้อยลงด้วย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยที่จะช่วยให้การใช้เวลาในการนำเข้า หรือส่งออกสินค้านั้นมีหลายประการ เช่น เรื่องความพร้อมของเอกสาร เป็นต้น

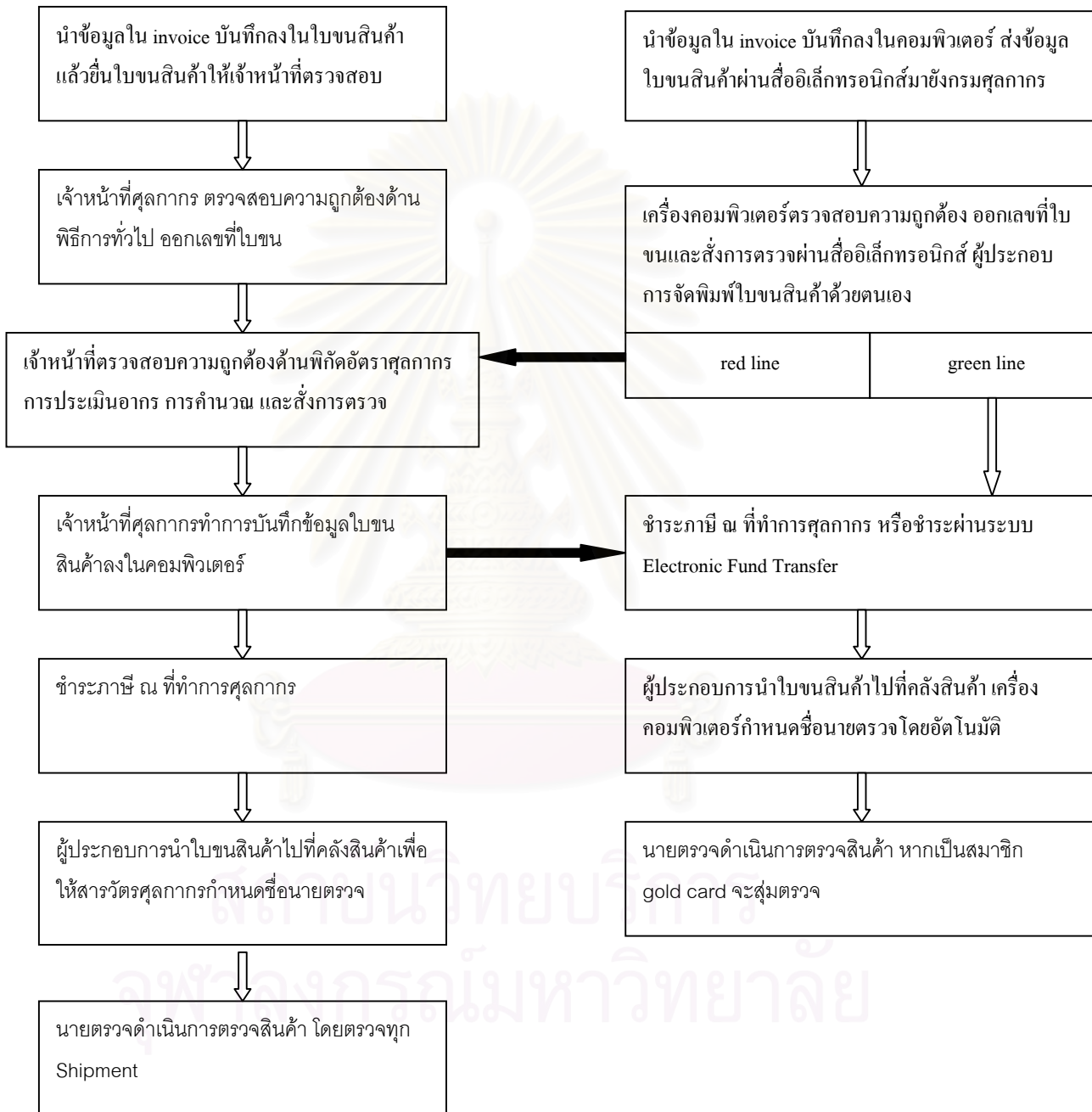
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²¹ สัมภาษณ์ กฤติกา ปิ่นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกองกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 3 กันยายน 2546.

แผนภูมิเปรียบเทียบการผ่านพิธีการศุลกากรก่อนและหลังนำระบบ EDI มาใช้

ก่อนนำระบบ EDI มาใช้

หลังนำระบบ EDI มาใช้



3.4 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำระบบ EDI มาใช้

จากการนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการศุลกากรก่อให้เกิดผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งในหัวข้อนี้จะขอกกล่าวถึงผลกระทบแต่ละด้านในเบื้องต้นเท่านั้น โดยจะวิเคราะห์ถึงผลกระทบหรือปัญหาดังกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป

3.4.1 ผลกระทบด้านผลทางกฎหมายของการดำเนินการ

โดยที่มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการทำธุรกรรมในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เอาไว้ว่าจะต้องกระทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา จึงจะนำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับและให้ถือว่า มีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนด โดยได้มีผู้ให้ความเห็นในการตีความบทบัญญัติดังกล่าวเอาไว้เป็น 2 แนวทาง แนวทางที่ 1 เห็นว่า ระหว่างที่ยังไม่มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต้องถือว่าไม่อาจใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับแก่ธุรกรรมภาครัฐ แม้กฎหมายอื่นจะให้อำนาจแก่หัวหน้าหน่วยงานเป็นผู้ออกระเบียบและหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานภายในหน่วยงานของตนเองได้ แต่หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในระหว่างที่ยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับก็จะนำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับแก่ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐไม่ได้ กล่าวคือไม่อาจถือว่าการทำข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้ทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีการลงลายมือชื่อแล้ว เป็นต้นตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้²²

แนวทางที่ 2 เห็นว่า การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐหรือโดยหน่วยงานภาครัฐจะทำได้เมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานของรัฐจะต้องปฏิบัติก่อน จึงจะสามารถมีผลโดยชอบตามกฎหมายฉบับนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายที่รับรองสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เฉพาะในกรณีที่กฎหมาย

²² ชวลิต อัครศาสตร์, ไพบุลย์ อมรภิญโญเกียรติ และพวก, กฎหมายไซเบอร์, (กรุงเทพมหานคร : เนชั่นบุ๊คส์, 2545), หน้า 138. อ้างถึงใน อรพรรณ พันธุ์พัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาคุ้มครอง 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 448.

กำหนดให้การใดต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง (มาตรา 8) เท่านั้น เช่น การขอลดทะเบียนนิติบุคคล ดังนั้น การให้บริการอื่นที่กฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ หลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง แม้ไม่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ ก็สามารถออกระเบียบหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้เอง เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายหรือขั้นตอนปฏิบัติที่หน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินการอยู่ได้²³ นอกจากนี้ การตีความโดยเคร่งครัดจะทำให้การดำเนินการในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กับหน่วยงานของรัฐไม่สามารถทำได้เลยในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถดำเนินได้อย่างสะดวกและครบวงจร และไม่เป็นการส่งเสริมต่อการใช้และพัฒนาการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์²⁴

จากความไม่ชัดเจนของกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้ผู้ประกอบการเกิดความไม่มั่นใจว่า ธุรกรรมที่ตนได้ดำเนินการกับกรมศุลกากร โดยผ่านระบบ EDI ก่อนที่พระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 35 จะมีผลใช้บังคับ จะมีผลโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เนื่องจากการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านระบบ EDI ถือเป็นดำเนินการตามมาตรา 35 เช่นเดียวกัน

โดยเฉพาะในส่วนของกรมศุลกากรมีปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ต่อไปว่าหากมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินพิธีการศุลกากรสำหรับกรมศุลกากรแล้ว พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้หรือไม่ เพียงใด เนื่องจากพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 120 บัญญัติว่า “เมื่อใดบทพระราชบัญญัตินี้แตกต่างกับกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศอื่นที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้ ท่านว่าในเรื่องอันเกี่ยวแก่ศุลกากรนั้น ให้ยกเอาบทพระราชบัญญัตินี้ขึ้นบังคับ และกฎหมายพระราชบัญญัติหรือประกาศใดซึ่งจะได้ให้ใช้ในภายหน้านั้น มิให้ถือว่าเพิกถอนจำกัดเปลี่ยนแปลงหรือถอนไปเสียซึ่งอำนาจและบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เว้นไว้แต่ในกฎหมายพระราชบัญญัติหรือประกาศใหม่นั้น จะแสดงไว้โดยชัดแจ้งว่ามีประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น” ถือเป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะพิเศษที่ไม่ให้นำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับในเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่การศุลกากร เว้นแต่ในกฎหมายนั้นจะบัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้บังคับตามกฎหมายดังกล่าว

²³ สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จีระจัดการพิมพ์ จำกัด, 2545), หน้า 140.

²⁴ อรรถพรณ พนัสพัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญากรบรอบ 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 448.

3.4.2 ผลกระทบด้านความรับผิดชอบพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469

ในการดำเนินการนำเข้าของหรือส่งของออก ผู้ประกอบการจะต้องปฏิบัติตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ.2482 ซึ่งบัญญัติว่า

“เมื่อนำของใด ๆ เข้ามาหรือส่งของใด ๆ ออกไปและของนั้นต้องเสียอากรหรือไม่ก็ตาม ให้ผู้นำของเข้าหรือผู้ส่งของออกแสดงรายการต่อไปนี้เป็นใบขนสินค้า คือ ชนิดของ คุณภาพ ปริมาณ น้ำหนัก ราคาศุลกากร และรายการอย่างอื่น ๆ ตามแต่อธิบดีกำหนดเพื่อรับรองใบขนสินค้าว่า ข้อความที่แสดงไว้นั้นเป็นความจริง

ถ้าไม่พึงสอบทราบราคาศุลกากรได้ให้ผู้นำของเข้าหรือผู้ส่งของออกแสดงค่าแห่งของ ประเภท และชนิดเดียวกันซึ่งจะพึงส่งมอบได้ ณ ที่ที่นำของเข้าหรือส่งของออกแล้วแต่กรณี แต่ในส่วน ของขาเข้าไม่รวมค่าอากร”

หากผู้ใดสำแดงรายการในใบขนสินค้าขาเข้าหรือใบขนสินค้าขาออกเป็นเท็จ ผู้นั้น ย่อมมีความรับผิดชอบตามมาตรา 99 หรือมาตรา 99 ประกอบมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 แล้วแต่กรณี²⁵

²⁵ มาตรา 99 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำหรือจัดหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำ หรือยื่น หรือจัดให้ผู้อื่นยื่นซึ่งใบขน สินค้า คำแสดง ใบรับรอง บันทึก เรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในเรื่องใด ๆ อันเกี่ยวกับ พระราชบัญญัตินี้ หรืออันพระราชบัญญัตินี้บังคับให้กระทำนั้นเป็นความเท็จก็ดี เป็นความไม่บริบูรณ์ก็ดี หรือเป็น ความชักพาให้ผิดหลงในรายการใด ๆ ก็ดี หรือถ้าผู้ใดซึ่งพระราชบัญญัตินี้บังคับให้ตอบคำถามอันใดของพนักงาน เจ้าหน้าที่มิได้ตอบคำถามอันนั้นโดยสัตย์จริงก็ดี หรือถ้าผู้ใด ไม่ยอม หรือละเลยไม่ทำไม่รักษาไว้ซึ่งบันทึกเรื่องราว หรือทะเบียน หรือสมุดบัญชี หรือเอกสาร หรือตราสารอย่างอื่น ๆ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้บังคับไว้ก็ดี หรือถ้าผู้ใดปลอมแปลงหรือใช้เมื่อปลอมแปลงแล้วซึ่งเอกสารบันทึกเรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นที่พระราชบัญญัตินี้บังคับไว้ให้ทำ หรือใช้ในกิจการใด ๆ เกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ก็ดี หรือแก้ไขเอกสารบันทึกเรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นภายหลังที่ ได้ออกไปแล้วในทางราชการก็ดี หรือปลอมดวงตรา ลายมือชื่อ ลายมือชื่อย่อ หรือเครื่องหมายอย่างอื่นของพนักงาน กรมศุลกากร หรือซึ่งพนักงานกรมศุลกากรใช้เพื่อการใด ๆ อันเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ก็ดี ท่านว่าผู้นั้นมีความผิด ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน”

มาตรา 27 บัญญัติว่า “ผู้ใดนำหรือพาของที่ยังมิได้เสียค่าภาษี หรือของต้องจำกัด หรือของต้องห้าม หรือที่ยังมิได้ผ่านศุลกากร โดยถูกต้องเข้ามาในพระราชอาณาจักรสยามก็ดี หรือส่งหรือพาของเช่นว่านี้ออกไปนอก พระราชอาณาจักรก็ดี หรือช่วยเหลือด้วยประการใด ๆ ในการนำของเช่นว่านี้เข้ามา หรือส่งออกไปก็ดี หรือย้ายออกไป หรือช่วยเหลือให้ย้ายออกไปซึ่งของดังกล่าวนี้จากเรือกำปั่น ท่าเทียบเรือ โรงเก็บสินค้า คลังสินค้าที่มั่นคง หรือโรง

โดยที่บทบัญญัติมาตรา 10 มาตรา 99 และมาตรา 27 ดังกล่าว ล้วนแล้วแต่เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้กับการสำแดงรายการในใบขนสินค้าที่เป็นกระดาษ แต่เนื่องจากมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มีลักษณะพิเศษที่ไม่ให้นำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับในเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่การศุลกากร เว้นแต่ในกฎหมายนั้นจะบัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้บังคับตามกฎหมายดังกล่าว จึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าหากมีการกระทำความผิดในการสำแดงใบขนสินค้าโดยระบบ EDI ซึ่งไม่มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ประกอบกับการตีความกฎหมายอาญาซึ่งเป็นโทษต่อบุคคลจะต้องตีความโดยเคร่งครัด จะนำมาตรา 99 และ 27 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากรมาใช้บังคับกับกรณีดังกล่าวได้หรือไม่

3.4.3 ผลกระทบด้านความปลอดภัยของข้อมูล

เดิมในพิธีการศุลกากรแบบ manual การยื่นใบขนสินค้าซึ่งประกอบด้วยข้อมูลต่าง ๆ ใน invoice และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการจะนำยื่นต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรโดยตรง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวไม่ต้องกระทำผ่านตัวกลางใด ๆ ข้อมูลต่าง ๆ ที่สำแดงอยู่ในใบขนสินค้า เช่น ราคาสินค้า ประเทศกำเนิดสินค้า หรือส่วนผสมหรือส่วนประกอบของสินค้า นั้น ก็จะไม่รั่วไหลไปยังบุคคลอื่น เนื่องจากเป็นระบบที่ต้องทำการยื่นเอกสาร (ซึ่งอยู่ในรูปกระดาษ) ต่อ เจ้าหน้าที่ศุลกากรโดยตรง แต่เมื่อมีการนำระบบ EDI มาใช้ ผู้ประกอบการสามารถยื่นใบขนสินค้าต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรได้โดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ หากระบบที่นำมาใช้เป็นตัวกลางในการส่งผ่านข้อมูล ไม่มีความปลอดภัยเพียงพอ อาจทำให้บุคคลอื่นสามารถเข้าดูข้อมูลที่สำแดงอยู่ในใบขน สินค้าของผู้ประกอบการได้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ประกอบการ ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้ประกอบการเกิดความเสียหายในการดำเนินธุรกิจได้ เนื่องจากข้อมูลต่าง ๆ ที่สำแดงอยู่ในใบขนสินค้านั้นถือเป็นความลับทางการค้าของผู้ประกอบการแต่ละราย หากข้อมูลดังกล่าวถูกเปิดเผยย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอย่างแน่นอน

เก็บของโดยไม่ได้รับอนุญาตก็ดี หรือให้อาศัยเก็บ หรือเก็บ หรือซ่อนของเช่นว่านี้ หรือยอม หรือจัดให้ผู้อื่นทำการเช่นว่านี้ก็ดี หรือเกี่ยวข้องด้วยประการใด ๆ ในการขนหรือย้ายถอน หรือกระทำการใดแก่ของเช่นว่านี้ก็ดี หรือเกี่ยวข้องด้วยประการใด ๆ ในการหลีกเลี่ยง หรือพยายามหลีกเลี่ยงการเสียค่าภาษีศุลกากรหรือในการหลีกเลี่ยง หรือพยายามหลีกเลี่ยงบทกฎหมายและข้อจำกัดใด ๆ อันเกี่ยวข้องการนำเข้า ส่งของออก ขนของขึ้น เก็บของในคลังสินค้า และการส่งมอบของโดยเจตนาจะหนีค่าภาษีของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะต้องเสียสำหรับของนั้น ๆ ก็ดี หรือหลีกเลี่ยงข้อห้ามหรือข้อจำกัดอันเกี่ยวข้องของนั้นก็ดี สำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ ให้ปรับเป็นเงินสี่เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว หรือจำคุกไม่เกินสิบปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”

เพื่อสร้างความมั่นใจในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ จึงได้มีการกำหนดมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

1. การระบุตัวตนบุคคลและอำนาจหน้าที่ (authentication & authorization) คือ การระบุตัวตนบุคคลที่ติดต่อกันว่าเป็นบุคคลตามที่ได้กล่าวอ้างไว้จริง และมีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้กล่าวอ้างไว้จริง (เปรียบได้กับการแสดงตัวด้วยบัตรประจำตัวซึ่งมีรูปติดอยู่ด้วย หรือ การใช้ระบบล็อกซึ่งผู้ที่เปิดได้จะต้องมีกุญแจอยู่เท่านั้น เป็นต้น)
2. การรักษาความลับของข้อมูล (confidentiality) คือ การรักษาความลับของข้อมูลที่เก็บไว้หรือส่งผ่านทางเครือข่าย โดยป้องกันไม่ให้ผู้อื่นที่ไม่มีสิทธิ์ลบลอบดูได้ (เปรียบเทียบกับได้กับการปิดผนึกซองจดหมาย การใช้ซองจดหมายที่ทึบแสง หรือ การเขียนหมึกที่มองไม่เห็น เป็นต้น)
3. การรักษาความถูกต้องของข้อมูล (integrity) คือ การป้องกันไม่ให้ข้อมูลถูกแก้ไข โดยตรวจสอบไม่ได้ (เปรียบเทียบกับได้กับการเขียนด้วยหมึกซึ่งถ้าถูกลบแล้วจะก่อให้เกิดรอยลบขึ้น การใช้ไฮโลแกรมกำกับบนบัตรเครดิต เป็นต้น)
4. การป้องกันการปฏิเสธ หรืออ้างความรับผิดชอบ (non-repudiation) คือ การป้องกันการปฏิเสธว่าไม่ได้มีการส่งหรือรับข้อมูลจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือ ป้องกันการอ้างที่เป็นเท็จว่าได้รับหรือส่งข้อมูล (เปรียบเทียบกับได้กับการส่งจดหมายลงทะเบียน เป็นต้น)²⁶

นอกจากมาตรการที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นซึ่งเป็นมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลในระดับบุคคลแล้ว ในกรณีขององค์กรหรือหน่วยงานซึ่งจะมีเครือข่ายภายในองค์กรหรือหน่วยงานของตัวเองจำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรการดังต่อไปนี้ด้วย²⁷

²⁶ ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, e-Commerce FAQ คำถามนี้มีคำตอบ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีอีเคยูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2546), หน้า 56.

²⁷ สัมภาษณ์ สุรางคณา วายุภาพ, หัวหน้าโครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ ศูนย์อิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 23 มกราคม 2547.

- การควบคุมการเข้าถึง (Access Control) ซึ่งอนุญาตให้เฉพาะบุคคลซึ่งมีสิทธิหรือได้รับอนุญาตเท่านั้นในการเข้าถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และป้องกันมิให้บุคคลซึ่งไม่มีสิทธิหรือไม่ได้รับอนุญาตเข้าถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์²⁸
- ความมั่นคงในการรักษาความปลอดภัยของระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Security) หน่วยงานหรือองค์กรควรจัดให้มีการมีความมั่นคงในการรักษาความปลอดภัยของระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การติดตั้ง Firewall²⁹, SSL³⁰, การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) หรือการจัดทำนโยบายและมาตรการด้านความมั่นคง (Security Policy & Security Guidelines หรือ Security Procedures) เป็นต้น

จากผลกระทบด้านความปลอดภัยของข้อมูลที่อาจเกิดขึ้นดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปว่าผลกระทบด้านนี้ส่งผลต่อความมั่นใจในการเข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่ เพียงใด

²⁸ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2545), หน้า 87.

²⁹ Firewall หรือ ไฟร์วอลล์ หมายถึง ระบบหรือกลุ่มของระบบที่บังคับใช้กำหนดนโยบายการควบคุมการเข้าถึงของระหว่างเครือข่ายสองเครือข่าย โดยวิธีการกระทำนั้นอาจจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ระบบ ประเภทของไฟร์วอลล์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ระดับเครือข่าย (Network Level Firewall) และระดับแอปพลิเคชัน (Application Level Firewall) ขีดความสามารถของไฟร์วอลล์ คือ ป้องกันการ login ที่ไม่ได้รับอนุญาตที่มาจากภายนอกเครือข่าย ปิดกั้นไม่ให้ข้อมูลจากนอกเครือข่ายเข้ามาภายในเครือข่ายแต่ก็ยอมให้ผู้ที่อยู่ในเครือข่ายสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้ และเป็นจุดรวมสำหรับสำหรับการรักษาความปลอดภัยและการทำตรวจจับ (เปรียบเสมือนจุดรับแรงกระแทกของเครือข่าย) ส่วนข้อจำกัดของไฟร์วอลล์ คือ ไม่สามารถป้องกันการโจมตีที่ไม่ได้กระทำผ่านไฟร์วอลล์ (เช่น การโจมตีจากภายในเครือข่ายเอง ไม่สามารถป้องกันการโจมตีที่เข้ามากับ โปรแกรมประยุกต์ต่าง ๆ และไม่สามารถป้องกันไวรัสได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากจำนวนไวรัสมียู่มากมายจึงเป็นการยากมากที่ไฟร์วอลล์จะสามารถตรวจจับรูปแบบของไวรัสทั้งหมดได้ (ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, Safety Net ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างไรให้ปลอดภัย, กรุงเทพมหานคร : ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, 2546), หน้า 9 – 10.)

³⁰ SSL (Secure Sockets Layer) เป็นรูปแบบหนึ่งของระบบรักษาความปลอดภัยในเว็บไซท์ ใช้เพื่อเข้ารหัส (encrypt) ข้อมูลตัวมันเองนั้น ใช้เพียงแก่การตรวจสอบหรือยืนยันได้เฉพาะฝั่งผู้ขายว่ามีตัวตนจริง ไม่สามารถยืนยันตัวผู้ซื้อได้ (ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, e-Commerce FAQ คำถามนี้มีคำตอบ, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2546), หน้า 70.)

3.4.4 ผลกระทบด้านความพร้อมของคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง

คู่กรณีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพิธีการศุลกากร ได้แก่ กรมศุลกากร และผู้ประกอบการนำเข้าส่งออกสินค้า

3.4.4.1 ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐ

ในหัวข้อความพร้อมของหน่วยงานของรัฐนี้ จะกล่าวถึงปัญหา 3 ด้าน คือปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ปัญหาด้านระเบียบปฏิบัติของหน่วยงาน และปัญหาด้านงบประมาณของหน่วยงาน

- ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ผู้ที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการ หรือทำหน้าที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศโดยตรง คือ ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้น การนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความพร้อมของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้วย เช่นกัน เนื่องจากระบบอิเล็กทรอนิกส์ต้องมีการเรียนรู้พอสมควร ทั้งนี้ เพื่อให้การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบอิเล็กทรอนิกส์เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐอาจพบปัญหา ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ต่อต้านการดำเนินงานดังกล่าว และไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติงานแบบใหม่ ซึ่งปัญหาในลักษณะนี้อาจจะรุนแรงมากในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เนื่องมาจากการขาดความเข้มแข็งในเรื่องทรัพยากรมนุษย์ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไม่มั่นคงนัก รวมทั้งภาวะการจ้างงานค่อนข้างต่ำ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากระบบอิเล็กทรอนิกส์สูงสุด โดยจะวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป

- ปัญหาด้านระเบียบปฏิบัติของหน่วยงาน

เนื่องจากกระบวนการในการออกกฎระเบียบเพื่อรองรับการดำเนินการในรูปแบบใหม่ ๆ ของหน่วยงานของรัฐมีขั้นตอนซับซ้อนและต้องใช้เวลาพอสมควร แต่การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงเกิดปัญหาที่หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถออกกฎระเบียบมารองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้ทัน

- ปัญหาด้านงบประมาณของหน่วยงาน

เนื่องจากการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐมีภาระต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง จำเป็นที่หน่วยงานต้องมีงบประมาณหรือรายได้รองรับต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง แต่โดยที่มีหลายกรณีที่หน่วยงานของรัฐได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณอย่างไม่ต่อเนื่องทำให้โครงการของหน่วยงานดังกล่าวไม่สามารถดำเนินต่อไปได้จนบรรลุวัตถุประสงค์

3.4.4.2 ความพร้อมของผู้ประกอบการ

เนื่องจากการนำระบบ EDI มาใช้ทำให้ผู้ประกอบการต้องดำเนินการพิจารณาวิธีการบุคลากรโดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายในการเตรียมการดำเนินการดังกล่าวของผู้ประกอบการซึ่งได้แก่ ค่าใช้บริการของ customs broker ที่ให้บริการด้วยระบบ EDI หรือ ค่าใช้บริการของ service counter เอกชน ในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ประสงค์จะเป็นผู้ใช้ EDI โดยตรง แต่ถ้าหากผู้ประกอบการมีความประสงค์ที่จะเป็นผู้ใช้ EDI โดยตรง ก็จะมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีกหลายด้าน เช่น ค่าใช้จ่ายด้าน hardware software การฝึกอบรมบุคลากร เป็นต้น ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ล้วนแต่ก่อให้เกิดภาระต้นทุนที่สูงขึ้นทั้งสิ้น

โดยที่ผลกระทบด้านการลงทุนของผู้ประกอบการดังกล่าวอาจส่งผลต่อความมั่นใจของผู้ประกอบการในการเข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ จึงจำเป็นต้องศึกษาต่อไปว่าผลกระทบด้านนี้ส่งผลต่อความมั่นใจในการเข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่ เพียงใด โดยจะวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 4

การนำระบบ EDI มาใช้ในกิจการศุลกากรในต่างประเทศ

ในบทนี้จะกล่าวถึงการนำระบบ EDI มาใช้ในพิธีการนำเข้า – ส่งออกสินค้าในต่างประเทศ โดยจะเปรียบเทียบระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และกฎหมายศุลกากรของประเทศในแถบภูมิภาคเอเชีย คือประเทศสิงคโปร์และประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากทั้งสองประเทศเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ทางการค้าขายทางเรือที่ยาวนานเพราะลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเกาะและมีท่าเรือจำนวนมากเหมือนกัน มีอัตราการค้าระหว่างประเทศที่ค่อนข้างสูงเป็นผลให้ทั้งสองประเทศมีกิจการศุลกากรที่มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับการค้าระหว่างประเทศดังกล่าวให้เป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็ว ประกอบกับทั้งสองประเทศต่างมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาประเทศเช่นเดียวกัน โดยรัฐบาลของประเทศสิงคโปร์มีจุดมุ่งหมายที่จะจัดตั้งรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-government) เพื่อการให้บริการที่ดียิ่งขึ้นสำหรับประเทศสิงคโปร์และชาวสิงคโปร์ในยุคเศรษฐกิจใหม่ที่เน้นพื้นฐานด้านความรู้เป็นหลัก (new knowledge-based economy)¹ ส่วนประเทศญี่ปุ่นมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (knowledge-emergent society)² ดังนั้นจึงควรศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และกฎหมายศุลกากรของประเทศสิงคโปร์และประเทศญี่ปุ่นเพื่อเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศไทยต่อไป

4.1 ประเทศสิงคโปร์

สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นเกาะเพียงเกาะเดียว ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีเนื้อที่เพียง 650 ตารางกิโลเมตร และประชากร 4 ล้านคน แต่ทั้ง ๆ ที่มีพื้นที่เพียงเล็กน้อยและมีทรัพยากรธรรมชาติที่จำกัด แต่สิงคโปร์ก็เป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคที่มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีและสามารถรอดพ้นจากเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียในช่วงปีคริสต์ศักราช 1997 – 1998 โดยรายได้ประชาชนเฉลี่ยต่อหัวอยู่ในอันดับต้น ๆ ของโลก สิงคโปร์ได้พยายามหาทางที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งในด้านขนาดของประเทศและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่าง

¹ www.egov.gov.sg

² www.kantei.go.jp/foreign/it/network/0122full_e.html

จำกัดโดยการต่อสู้ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ทั้งในด้านการเป็นฐานการผลิต และเป็นศูนย์กลางในการให้บริการ³

ยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งในปัจจุบันของสิงคโปร์ คือ การเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology Hub : ICT Hub) เนื่องจาก ICT สามารถช่วยลดอุปสรรคทางด้านระยะทางและเวลา ทำให้เทคโนโลยีช่วยพัฒนาความสามารถในการผลิตและการแบ่งสรร ผลิตต้นทุนและเวลาในการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร (Information gathering) กระบวนการในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีตัวบ่งชี้หลายอย่างที่ทำให้เห็นว่าสิงคโปร์เป็นประเทศที่ก้าวหน้ามากที่สุดในกลุ่มประเทศเอเชียใต้ในการพัฒนาและขยายตัวของ ICT⁴

ในส่วนของการนำ ICT มาใช้ในภาครัฐนั้น รัฐบาลสิงคโปร์มีวิสัยทัศน์ คือ การเป็นผู้นำในด้านรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) เพื่อให้บริการที่ดียิ่งขึ้นสำหรับประเทศสิงคโปร์และชาวสิงคโปร์ในยุคเศรษฐกิจใหม่ที่เน้นพื้นฐานความรู้เป็นหลัก (new knowledge-based economy)⁵ โดยมี the Infocomm Development Authority (IDA) เป็นหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบการนำ ICT มาใช้ในภาครัฐ⁶

สำหรับกิจกรรมการนำเข้าและส่งออกสินค้าของประเทศสิงคโปร์ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมศุลกากรแห่งสิงคโปร์ (Singapore Customs) นั้น ได้มีการจัดทำเว็บไซต์เพื่อให้บริการออนไลน์เกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้าผ่านระบบ EDI ขึ้นภายใต้ชื่อ โครงการ TradeNet โดยระบบ

³ Chia Siow Yue and James Jerome Lim, "Singapore : A Regional Hub in ICT", In *Designing E-Government on the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change*, Edited by J.E.J Prins, (The Netherlands : Kluwer Law International, 2001), p.261.

⁴ Ibid, pp.273 – 274.

⁵ www.egov.gov.sg

⁶ Seiichi Masuyama and Donna Vandenbrink, *Towards a Knowledge-based Economy : East Asia's changing industrial Geography*, (Singapore : Seng Lee Press Pte, Ltd., 2003), p. 81.

TradeNet นี้ จะอนุญาตให้เฉพาะบริษัทที่จดทะเบียนในสิงคโปร์เท่านั้นที่สามารถเข้าใช้บริการดังกล่าวได้⁷

4.1.1 กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ 2 ฉบับ คือ

1. Electronic Transaction Act 1998

บทบัญญัตินี้บังคับใช้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 1998 โดยตราขึ้นเพื่อ

- ให้การปฏิบัติเป็นไปตามมาตรฐานสากลและแม่แบบระหว่างประเทศ ในเรื่องความร่วมมือของประเทศต่าง ๆ ในการทำการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์
- หลีกเลี่ยงการก้าวก่ายดูแลที่มากเกินไป
- ก่อให้เกิดความเป็นกลางและความยืดหยุ่นทางเทคโนโลยีเพื่อให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก
- เพื่อให้กฎหมายมีความโปร่งใสและสามารถคาดคะเนได้

โดยบทบัญญัตินี้มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- บังคับใช้กฎหมายพาณิชย์ (commercial code) เพื่อรองรับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์
- จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานของระบบกฎหมาย
- ให้องค์กรของรัฐสามารถยอมรับการยื่นเอกสารและทำการออก ใบอนุญาตในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้
- กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ให้บริการระบบ (network services providers) ต่อบุคคลที่ 3 อย่างชัดเจน

⁷ www.gov.sg/customs/trade/trde2_2.html

2. Singapore Electronic Transactions (Certification Authority) Regulations of 1999

ประเทศสิงคโปร์ได้บังคับใช้กฎเกณฑ์นี้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1999 เพื่อการออกใบอนุญาตให้แก่หน่วยงานออกใบรับรอง (Certification Authorities) โดยจะกล่าวถึงการออกใบอนุญาตด้วยความสมัครใจของหน่วยงานออกใบรับรอง และการวางกรอบโครงสร้างการบริหารสำหรับการออกใบอนุญาตโดยผู้ควบคุมหน่วยงานออกใบรับรอง ในกฎเกณฑ์จะกำหนดเงื่อนไขในการขอใบอนุญาตและความต้องการความต่อเนื่องในการบริหารงานของหน่วยงานออกใบรับรองหลังจากที่ได้รับใบอนุญาตไปแล้ว

เนื้อหาของกฎเกณฑ์นี้สามารถแบ่งได้เป็นหัวข้อย่อย ๆ ดังนี้

- แนวทางในการออกใบอนุญาตสำหรับหน่วยงานออกใบรับรอง
- เงื่อนไขในการออกใบอนุญาตและการต่ออายุใบอนุญาต ซึ่งได้แก่ เงื่อนไขทางด้านฐานะการเงิน เงื่อนไขทางการบริหารจัดการ และแนวทางในด้านความปลอดภัย
- ข้อกำหนดในการเก็บรักษาข้อมูล
- การจัดการใบรับรอง
- ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้
- ประเภทของใบรับรอง
- ข้อกำหนดเรื่องความลับ
- หน่วยงานออกใบรับรองภาครัฐ

โดยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดเฉพาะ Electronic Transaction Act 1998 เท่านั้น เนื่องจาก Singapore Electronic Transaction (Certification Authority) Regulations of 1999 เป็นกฎหมายที่กล่าวถึงเฉพาะกฎเกณฑ์ในการออกใบอนุญาตแก่หน่วยงานออกใบรับรองเท่านั้น โดยจะแบ่งเนื้อหาออกวิเคราะห์เป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกว่าด้วยวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติ ส่วนที่สองว่าด้วยบทบัญญัติที่กำหนดให้นำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ และส่วนที่สามว่าด้วยเรื่องบทบัญญัติเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูล

4.1.1.1 วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติ

ใน Electronic Transaction Act 1998 ได้กำหนดวัตถุประสงค์และโครงสร้าง (Purposes and construction) ของบทบัญญัติเอาไว้ในมาตรา 3 ดังนี้

“มาตรา 3 บทบัญญัตินี้จะต้องถูกตีความโดยยึดหลักเหตุผลทางด้านพาณิชย์อย่างเคร่งครัด ภายใต้สถานการณ์และเพื่อให้วัตถุประสงค์เหล่านี้เกิดผลขึ้นมา

- (a) ทำให้การติดต่อสื่อสารผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์สะดวกรวดเร็วโดยวิธีการข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้
- (b) เพื่อให้การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สะดวกรวดเร็ว ทำลายอุปสรรคในการทำการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นผลมาจากความไม่แน่นอนของการเขียนและลายมือชื่อที่ต้องการ และเพื่อส่งเสริมการพัฒนาของโครงสร้างพื้นฐานทางด้านกฎหมายและธุรกิจที่มีความจำเป็นในการดำเนินการให้เป็นไปตามการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้
- (c) เพื่อก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการยื่นเอกสารกับหน่วยงานของรัฐ และเพื่อส่งเสริมการให้บริการของรัฐที่มีประสิทธิภาพโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้
- (d) เพื่อลดการปลอมแปลงข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ การเปลี่ยนแปลงของข้อมูลไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม รวมถึงการจู่โจมในการทำพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์หรือการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบอื่น
- (e) เพื่อช่วยให้มีการจัดทำกฎเกณฑ์ กฎระเบียบและมาตรฐานที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกี่ยวกับความถูกต้องแท้จริงและความสมบูรณ์ของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และ
- (f) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และเพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางการใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อแสดงถึงความแท้จริงและความสมบูรณ์ในการโต้ตอบผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใด ๆ”⁸

⁸ คู่มือทบทวน ก

4.1.1.2 บทบัญญัติที่กำหนดให้นำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ

ใน Electronic Transaction Act 1998 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการนำ ICT มาใช้ในการดำเนินการของภาครัฐเอาไว้ใน บรรพ 11 การใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ในภาครัฐ (Part XI : Government Use of Electronic Records and Signatures) มาตรา 47 ดังนี้

“มาตรา 47 (1) กระทรวง ทบวง กรม หรือ หน่วยงานใดของรัฐบาล ซึ่งดำเนินการตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมายในการ

- (a) ขอมรับการยื่น การสร้าง หรือการเก็บรักษาเอกสาร
- (b) การออกใบอนุญาตหรือใบรับรอง หรือ
- (c) จัดให้มีวิธีการและกระบวนการในการชำระเงิน

อาจจะ

- (i) ขอมรับการยื่น การสร้าง หรือการเก็บรักษาเอกสารเหล่านั้นในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
- (ii) ออกใบอนุญาตหรือใบรับรองในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
- (iii) หรือสามารถกำหนดวิธีการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ได้

ถึงแม้จะเป็นการขัดต่อกฎหมายลายลักษณ์อักษรก็ตาม

(2) หากหน่วยงานของรัฐหน่วยงานใดตัดสินใจที่จะกระทำการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ใน (1) (i), (ii) หรือ (iii) ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ หน่วยงานเหล่านั้นจะต้องกำหนด

- (a) วิธีการและรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จะถูกยื่น สร้าง เก็บรักษา หรือออก
- (b) ถ้าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ใดต้องมีการลงลายมือชื่อต้องมีการกำหนดประเภทของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องการ (รวมทั้ง ข้อกำหนดว่าผู้ส่งข้อมูลใช้ลายมือชื่อดิจิตอล หรือลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบอื่นที่เชื่อถือได้ถ้าเหมาะสม)
- (c) วิธีการและรูปแบบที่ลายมือชื่อนั้นจะถูกประทับลงบนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และ หลักฐานในการระบุตัวบุคคลหรือเงื่อนไขซึ่งเป็นไปตามที่หน่วยงานออกใบรับรองที่ผู้ยื่นเอกสารใช้บริการอยู่กำหนดไว้
- (d) กระบวนการและวิธีการควบคุมที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความมั่นใจที่เพียงพอในเรื่องความสมบูรณ์ ความปลอดภัยและความเป็นความลับของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และวิธีการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ และ

(e) กำหนดคุณสมบัติเฉพาะที่เป็นที่ต้องการสำหรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งถูกกำหนดไว้ในลักษณะเดียวกันกับกรณีเอกสารในรูปแบบกระดาษ

“ไม่มีมาตราใดในบทบัญญัตินี้ ที่บังคับให้หน่วยงานของรัฐจะต้องยอมรับหรือออกเอกสารในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์”⁹

นอกจากนี้ ใน Electronic Transaction Act 1998 ยังกล่าวในส่วนของวัตถุประสงค์และโครงสร้าง (Purposes and Construction) ซึ่งอยู่ในความเบื้องต้น (Preliminary) ว่า บทบัญญัตินี้จะต้องถูกตีความ (construe) โดยยึดหลักเหตุผลในเชิงพาณิชย์ (commercially reasonable) ภายใต้สถานการณ์และเพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น เพื่อให้การติดต่อสื่อสารผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์สะดวกมากขึ้น โดยวิธีการของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ ซึ่งหนึ่งในวัตถุประสงค์เหล่านั้นคือ เพื่อให้การยื่นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ต่อหน่วยงานของรัฐทำได้สะดวกเร็วยิ่งขึ้น และเพื่อส่งเสริมการให้บริการของหน่วยงานของรัฐที่มีประสิทธิภาพ โดยวิธีการของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

ซึ่งอาจสรุปหลักเกณฑ์ตามมาตรา 47 ดังกล่าวได้ว่า บทบัญญัติของ Electronic Transaction Act 1998 ในส่วนนี้มีลักษณะคล้ายกับข้อความในหลักการและเหตุผล และที่บัญญัติในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ของประเทศไทย กล่าวคือ แม้ใน Electronic Transaction Act 1998 และ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 จะกำหนดขอบเขตไว้ให้ใช้บังคับกับธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ที่ดำเนินการในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แต่ในกฎหมายดังกล่าวก็บัญญัติให้นำมาใช้บังคับกับการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐด้วยเช่นเดียวกัน โดยต่างมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือ เพื่อส่งเสริมการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้น่าเชื่อถือและมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกันกับการทำธุรกรรมโดยวิธีการทั่วไปที่เคยปฏิบัติกันอยู่เดิม

⁹ คู่มือทบทวน ก

4.1.1.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูล

ในส่วนนี้จะขอกล่าวถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ และหน่วยงานรับรองความถูกต้องแท้จริง

4.1.1.3.1 ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Signature)

ใน Electronic Transaction Act 1998 ได้บัญญัติเรื่องลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เอาไว้ใน 2 รูปแบบ คือ ทั้งรูปแบบที่รักษาความเป็นกลางทางเทคโนโลยีและรูปแบบที่เน้นเทคโนโลยีเฉพาะทาง

ในส่วนของรูปแบบที่รักษาความเป็นกลางทางเทคโนโลยี เป็นรูปแบบที่สามารถปรับใช้กับเทคโนโลยีทางด้านลายมือชื่อได้หลายรูปแบบและมีความยืดหยุ่นมาก โดยเทคโนโลยีทุกรูปแบบจะได้รับการรับรองทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นลายมือชื่อดิจิตอล หรือลายมือชื่อที่สร้างขึ้นตามเทคโนโลยีแบบใหม่ โดยใช้คำเป็นกลางว่า Secure Electronic Signature ซึ่งกฎหมายจะสันนิษฐานว่าถูกต้องแท้จริงและสมบูรณ์¹⁰ โดยใน Electronic Transaction Act 1998 ได้บัญญัติเรื่อง Secure Electronic Signature หรือลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ เอาไว้ใน มาตรา 17 และ 18

โดยมาตรา 17 ได้บัญญัติว่า “โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการที่เชื่อถือได้ที่ถูกกำหนดไว้ หรือกระบวนการที่เชื่อถือได้ที่เป็นไปตามเหตุผลทางด้านพาณิชย์ ถ้าสามารถยืนยันได้ในเวลาที่ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ถูกสร้างขึ้น ว่าลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้น

- (a) ถูกใช้โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ
- (b) โดยสามารถระบุถึงตัวบุคคลนั้นได้
- (c) ถูกสร้างโดยกระบวนการหรือใช้วิธีการภายใต้การควบคุมของผู้ใช้ลายมือชื่อนั้นเพียงคนเดียว และ
- (d) เชื่อมโยงถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการที่แสดงว่าถ้าข้อมูลถูกเปลี่ยนแปลง ลายมือชื่อนั้นก็จะไม่สามารถนำมาใช้ได้

¹⁰ อรรถพรณ พนัสพัฒนา, การพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 46 – 47.

ให้ถือว่าลายมือชื่อนั้นเป็นลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้¹¹

ซึ่งบทบัญญัตินี้มีลักษณะใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ใน UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures แต่ต่างกันตรงที่ใน UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures จะมีบทบัญญัติต่อไปว่ายังมีวิธีการอื่นที่จะทำให้ลายมือชื่อนั้นเป็นลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้อีกด้วย¹² ซึ่งใน Electronic Transaction Act 1998 ไม่มีการบัญญัติในลักษณะดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่เป็นบทสันนิษฐานเกี่ยวกับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ในมาตรา 18(2) ซึ่งบัญญัติว่า

“ในกระบวนการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ หากไม่มีหลักฐานเป็นอย่างอื่น ให้สันนิษฐานว่า

- (a) ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้เป็นลายมือชื่อของบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์กับลายมือชื่อนั้น และ
- (b) ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้นั้นถูกประทับโดยบุคคลนั้นด้วยความตั้งใจที่จะลงลายมือชื่อหรือพิสูจน์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์¹³

ส่วนในรูปแบบที่เน้นเทคโนโลยีเฉพาะนั้นเป็นรูปแบบที่เน้นเฉพาะโครงสร้างเทคโนโลยี “asymmetric cryptosystem” หรือระบบกุญแจสมมาตร ซึ่งเป็นรูปแบบการเข้ารหัสที่ใช้เทคโนโลยีเฉพาะ (technology specific) เอื้ออำนวยให้การประกอบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทำได้มีประสิทธิภาพ โดยการใช้ลายมือชื่อดิจิตอลอันเป็นเทคโนโลยี ที่น่าเชื่อถือในขณะนี้ ซึ่งในรายละเอียดจะมีการกำหนดในเรื่องการอนุญาตให้จัดทำโครงสร้างของระบบกุญแจสาธารณะ การจัดสรรหน้าที่ระหว่างคู่สัญญา การกำหนดมาตรฐานในเรื่องความรับผิดชอบ ตลอดจนการสร้างมาตรฐานและข้อสันนิษฐานในเรื่องพยานหลักฐานเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของลายมือชื่อและเอกสาร¹⁴ โดยใน Electronic Transaction Act 1998 ได้บัญญัติเรื่อง digital signature

¹¹ ดูภาคผนวก ก

¹² ดูภาคผนวก ก

¹³ ดูภาคผนวก ก

¹⁴ อรรถพรธ พันธ์พัฒนา, การพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์, หน้า 46.

เอาไว้ใน Part VI Effect of digital signature และ Part VII General duties relating to digital signature มาตรา 23 – 26 โดยสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าหากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ใดถูกลงลายมือชื่อโดยใช้ลายมือชื่อดิจิตอลก็ให้ปฏิบัติต่อข้อมูลนั้นเช่นเดียวกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ ถ้าลายมือชื่อดิจิตอลนั้นเป็นลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดใน Electronic Transaction Act 1998 (มาตรา 19 – 20) นอกจากนี้ยังมีบทสันนิษฐานของใบรับรองว่าข้อมูลที่อยู่ในใบรับรองซึ่งออกโดยหน่วยงานรับรองที่ได้รับอนุญาต (licensed certification authorities) เป็นข้อมูลที่ต้องการ ถ้าใบรับรองนั้นได้รับการยอมรับจากผู้ใช้บริการ (subscriber) (มาตรา 21) รวมถึงบทบัญญัติเกี่ยวกับลายมือชื่อดิจิตอลที่เชื่อถือไม่ได้ (unreliable digital signature) อีกด้วย (มาตรา 22)

4.1.1.3.2 หน่วยงานรับรองความถูกต้องแท้จริง (Authentication Authority)

เนื่องจากลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความมั่นใจ ให้แก่ผู้เข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในเรื่องความถูกต้องแท้จริงของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และผู้สร้างข้อมูลหรือเจ้าของข้อมูลนั้น ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์จึงต้องมีความน่าเชื่อถือเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงมีการตั้งหน่วยงานออกใบรับรอง (certification authorities) ขึ้นมา โดยใน Electronic Transaction Act 1998 ได้กำหนดหน้าที่ของหน่วยงานออกใบรับรองเอาไว้ใน บรรพ 8 หน้าที่ของหน่วยงานออกใบรับรอง (Part VIII Duties of certification authorities) และกำหนดหน้าที่ของผู้ใช้บริการไว้ใน บรรพ 9 หน้าที่ของผู้ใช้บริการ (Part IX Duties of subscribers) รวมถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงานออกใบรับรองต้องปฏิบัติตามใน บรรพ 10 กฎเกณฑ์ในการกำกับดูแลหน่วยงานออกใบรับรอง (Part X Regulations of certification authorities) ซึ่งสามารถสรุปในแต่ละบรรพได้ ดังนี้

บรรพ 8 หน้าที่ของหน่วยงานออกใบรับรอง (Duties of certification authorities)

- กำหนดให้หน่วยงานออกใบรับรองใช้ระบบที่เชื่อถือได้ (trustworthy systems) ในการให้บริการ (มาตรา 27)
- หน่วยงานออกใบรับรองต้องเปิดเผยสิ่งต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ใบรับรองของหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยกุญแจสาธารณะที่ถูกระบุไว้ในใบอนุญาตและเป็นคู่เดียวกันกับกุญแจส่วนตัว ซึ่งถูกใช้โดย

หน่วยงานนั้นเพื่อลงลายมือชื่อดิจิทัลในใบ รับรองอื่น ๆ ซึ่งใน section นี้เรียกว่า “ใบรับรองหน่วยงานออกใบ รับรอง” (certification authority certificate) หรือการแจ้งถึงการ เพิกถอนหรือพักใช้ใบรับรองหน่วยงาน ออกใบรับรองของหน่วยงานนั้น ๆ เป็นต้น (มาตรา 28)

- กำหนดเงื่อนไขในการออกใบรับรอง (มาตรา 29) การพักใช้ใบรับรอง (มาตรา 31) การเพิกถอนใบรับรอง ซึ่งมีทั้งการเพิกถอนตามคำร้องขอของผู้ใช้บริการ (มาตรา 32) และโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ใช้บริการ (Part IX Duties of subscribers)

บรรพ 9 หน้าที่ของผู้ใช้บริการ (Duties of subscribers)

- กำหนดหน้าที่ของผู้ใช้บริการให้ใช้ระบบที่เชื่อถือได้ในการสร้างกุญแจคู่ (key pair) (มาตรา 36)
- ถือว่าผู้บริการยอมรับใบรับรองถ้าผู้บริการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดใน มาตรา 38 (1) เช่น จัดพิมพ์เผยแพร่ หรืออนุญาตให้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ใบอนุญาตแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่านั้น เป็นต้น
- ผู้บริการยังมีหน้าที่ควบคุม ดูแลรักษาการใช้กุญแจส่วนตัว (private key) และป้องกันไม่ให้มีการเปิดเผยกุญแจส่วนตัวให้แก่ผู้อื่นทราบ (มาตรา 39) และหากมีการ compromise กุญแจส่วนตัว ผู้บริการจะต้องแจ้งให้หน่วยงานออกใบรับรอง ดำเนินการพักใช้หรือเพิกถอนใบรับรองโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ (มาตรา 40)

บรรพ 10 กฎเกณฑ์ในการกำกับดูแลหน่วยงานออกใบรับรอง (Regulations of certification authorities)

- เป็นส่วนที่บัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ในการกำกับดูแลหน่วยงานออกใบรับรองอีกชั้นหนึ่ง โดยให้รัฐมนตรีมีอำนาจในการแต่งตั้งผู้ควบคุมหน่วยงานออกใบรับรอง (controller of certification authorities) ขึ้นทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้โดยเฉพาะการเพื่อวัตถุประสงค์ในการออกใบอนุญาต การรับรอง การตรวจสอบ และการ

กำกับดูแลกิจกรรมของหน่วยงานออกไปรับรอง (มาตรา 41(1)) ตามพระราชบัญญัตินี้และตามกฎเกณฑ์ที่รัฐมนตรีกำหนด (มาตรา 42)

- ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของรัฐมนตรีที่กำหนดใน section นี้ ถือเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งอาจถูกลงโทษปรับไม่เกิน 50,000 เหรียญ หรือจำคุกไม่เกิน 12 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 42)

4.1.2 กฎหมายศุลกากรของประเทศสิงคโปร์

กฎหมายศุลกากร (Customs Act) ของประเทศสิงคโปร์ เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพิธีการศุลกากร โดยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอลำถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในพิธีการศุลกากร ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติเบ็ดเตล็ดทั่วไป (miscellaneous provisions) เรื่องการให้บริการผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (computer service) มาตรา 90A ดังนี้

“(1) อธิบดีอาจจัดตั้งและดำเนินการการให้บริการผ่านระบบคอมพิวเตอร์ และกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับ รายการสินค้า (manifest) การออก (return) บัญชีรายการ (list) รายการ ค่าใช้จ่าย (statement) การแจ้งสินค้าเพื่อให้เจ้าหน้าที่ประเมินภาษี (declaration) คำแนะนำ (direction) ประกาศ (notice) ใบอนุญาต (permit) ใบเสร็จ (receipt) หรือเอกสารอื่นใดที่กำหนดให้มี หรือออกให้ตามกฎหมายนี้ ให้สามารถจัดทำส่งหรือยอมรับโดยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (ซึ่งในกฎหมายนี้จะเรียกว่า electronic notice)

(2) ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน (13) ผู้ให้บริการที่ลงทะเบียนแล้ว (registered user) อาจจะทำหรือส่ง electronic notice ไปยังเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ถือว่าเป็นของอธิบดีได้

(3) ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในอนุมาตรา 13 อธิบดีหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากอธิบดี อาจจัดทำ หรือส่ง electronic notice ไปยังเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ถือว่าเป็นของผู้ให้บริการที่ลงทะเบียนแล้วได้

(4) เมื่อ electronic notice ถูกส่งไปยังเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ถือว่าเป็นของอธิบดีโดยใช้รหัสที่รับรองว่าเป็นของแท้ซึ่งผู้ให้บริการที่ลงทะเบียนแล้วได้รับมอบ (the authentication code assigned to a registered user) ไม่ว่าจะกระทำโดย(อำนาจของ)ผู้ให้บริการที่ลงทะเบียนแล้วหรือไม่ และกระทำก่อนที่ผู้ให้บริการที่ลงทะเบียนแล้วจะแจ้งยกเลิกรหัสที่รับรองว่าเป็นของแท้ต่ออธิบดีตามวิธีการ

ที่กำหนดเพื่อวัตถุประสงค์แห่งกฎหมายนี้ ให้ถือว่า electronic notice นั้นถูกกระทำโดยผู้ใช้บริการที่ลงทะเบียนแล้วนั้น จนกว่าผู้นั้นจะมีพยานหลักฐานมาหักล้างเป็นอย่างอื่น

(5) เมื่อผู้ใช้บริการที่ลงทะเบียนแล้วกล่าวอ้างว่าตนมิได้ส่ง electronic notice ตาม (4) ให้การพิจารณาพิสูจน์ตกเป็นของผู้ใช้บริการที่ลงทะเบียนแล้วนั้น

(6) เพื่อวัตถุประสงค์แห่งกฎหมายนี้ electronic notice หรือสำเนาของมันจะไม่ถูกปฏิเสธในการรับฟังเป็นพยานหลักฐานเพียงเพราะเหตุที่ข้อความนั้นถูกส่งในรูปแบบที่มีมิได้ทำหรือส่งในรูปแบบกระดาษ

(7) ถึงแม้ในกฎหมายจะกำหนดเป็นอย่างอื่น ในกระบวนการใด ๆ ภายใต้กฎหมายนี้ electronic notice หรือสำเนาของมัน (รวมถึง print-out ของ electronic notice หรือสำเนานั้นด้วย) หรือรายงานฐานข้อมูลใด ๆ (รวมถึง print-out ของรายงานนั้นด้วย) ที่เกี่ยวข้องกับ notice นั้น ๆ ถ้าได้รับการรับรองโดยอธิบดีให้บรรจุข้อมูลทั้งหมดหรือบางส่วนที่ถูกส่งต่อตามที่กำหนดใน section นี้ และแสดงถึงความแท้จริงของเอกสารนั้น ได้อย่างเหมาะสมตามวิธีการที่กำหนดใน (8.) หรือแสดงถึงความแท้จริงของเอกสารนั้น ได้อย่างเหมาะสม โดยแสดงให้เห็นว่าไม่มีเนื้อหาที่ไม่ตรงกันระหว่างข้อมูลหรือสำเนาที่รับรองโดยอธิบดี กับสำเนาของ notice ซึ่งเก็บรักษาโดยผู้เก็บข้อมูลอิสระที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายที่กำหนดใน (13) จะต้องถูกยอมรับเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความจริงที่ถูกระบุหรือบรรจุอยู่ในนั้น

(8) เพื่อวัตถุประสงค์แห่งมาตรานี้ ใบรับรองที่ให้แก่รหัสที่รับรองว่าเป็นของแท้ ผู้ใช้รายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะ และอุปกรณ์ (ถ้ามี) ที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง การส่ง และการระบุ คุณสมบัติของ electronic notice หรือสำเนาของมัน และมีวัตถุประสงค์เพื่อลงลายมือชื่อโดยอธิบดี หรือโดยบุคคลที่มีตำแหน่งที่ต้องรับผิดชอบซึ่งเกี่ยวกับการจัดการให้บริการผ่านคอมพิวเตอร์ในเวลานั้น ให้ถือว่าเป็นหลักฐานที่เพียงพอว่า electronic notice หรือสำเนาได้ถูกรับรองอย่างเหมาะสม จนกว่าศาลจะพิจารณาแล้วเห็นควรเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติม

(9) ถ้า electronic notice หรือสำเนาได้รับการยอมรับตามมาตรา 7 ให้สันนิษฐานว่าเนื้อหาของ electronic notice หรือสำเนาของมันได้ถูกส่งอย่างถูกต้อง จนกว่าจะมีหลักฐานพิสูจน์เป็นอย่างอื่น

(10) เพื่อวัตถุประสงค์ในการให้ความสะดวกแก่การส่งข้อมูลผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ ภายใต้มาตรานี้ อธิบดีอาจยอมรับการใช้สัญลักษณ์ รหัส ตัวย่อ หรือการใช้เครื่องหมายใด ๆ ที่ส่งผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อแสดงถึงลักษณะเฉพาะหรือข้อมูลซึ่งต้องการตามพระราชบัญญัตินี้

(11) เจ้าหน้าที่ของศาลากรหรือบุคคลในตำแหน่งผู้บริหารตามกฎหมายนี้ ไม่อาจถูกกล่าวว่าการทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว และความลับ เพียง

เพราะว่าคนเหล่านั้นได้ติดต่อกับผู้เก็บรักษาข้อมูลที่เป็นอิสระหรือลูกจ้าง หรือเพราะบุคคลเหล่านั้นได้อนุญาตให้ผู้เก็บรักษาข้อมูลเข้าถึง electronic notice หรือข้อมูลที่อยู่ในนั้น

(12) ห้ามมิให้ผู้เก็บรักษาข้อมูลที่เป็นอิสระ ลูกจ้างและบุคคลใดที่เป็นผู้ส่ง electronic notice ในนามของผู้อื่นเปิดเผยความลับหรือเปิดเผยเนื้อหาใน electronic notice หรือในสำเนาของมัน ก่อนที่จะได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากอริบดี

(13) รัฐมนตรีอาจออกกฎ

- (a) กำหนดเงื่อนไขในการสมัครเข้าใช้บริการผ่านระบบคอมพิวเตอร์ รวมถึงวิธีการในการมอบหมายรหัสที่รับรองว่าเป็นของแท้
- (b) กำหนดเรื่องการยื่นเอกสารต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ ซึ่งอาจส่งผ่านระบบบริการคอมพิวเตอร์รวมถึงรูปแบบและวิธีการในการส่งผ่านข้อมูลเหล่านั้น
- (c) เพื่อตรวจสอบความผิดพลาดใน electronic notice หรือการแก้ไข electronic notice
- (d) กำหนดกระบวนการเพื่อการใช้บริการคอมพิวเตอร์รวมถึงกระบวนการในกรณีที่ไม่อาจให้บริการได้เนื่องจากบริการเสียหาย หรือบริการถูกรบกวน
- (e) เพื่อแต่งตั้งให้ผู้เก็บรักษาข้อมูลอิสระมีหน้าที่รักษาข้อมูลทั้งหมดของ electronic notice และธุรกรรมที่กระทำผ่านทางผู้ให้บริการข้อมูล (data service provider) ระหว่างอริบดีกับผู้ให้บริการที่ลงทะเบียนภายในระยะเวลาที่กำหนด รวมถึงหน้าที่เก็บรักษารายงานฐานข้อมูลด้วย
- (f) เพื่อให้ผู้เก็บรักษาข้อมูลจัดทำสำเนาของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ electronic notice หรือสำเนาของมัน สำหรับอริบดีหรือผู้ให้บริการที่ลงทะเบียนเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ
- (g) เพื่อมาตรฐานความปลอดภัย ความลับ ความสมบูรณ์ของข้อมูลและการจัดการบริการทางคอมพิวเตอร์ และเพื่อตรวจสอบการจัดการและกิจกรรมของผู้ให้บริการข้อมูล โดยผู้มีอำนาจหรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งอาจถูกกำหนดขึ้น และ
- (h) กฎเกณฑ์ใด ๆ เพื่อให้บริการทางคอมพิวเตอร์ที่ดีขึ้น¹⁵

¹⁵ คู่มือทศวรรษ ก ข

โดยจะขอล่าวแยกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งว่าด้วยผู้มีอำนาจออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สองว่าด้วยรูปแบบการให้บริการ ส่วนที่สามว่าด้วยความปลอดภัยของข้อมูล ส่วนที่สี่ว่าด้วยความรับผิด และส่วนที่ห้าว่าด้วยผลทางกฎหมายของการดำเนินการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.2.1 ผู้มีอำนาจออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ในมาตรา 90A(1) บัญญัติให้อธิบดีกรมศุลกากรมีอำนาจกำหนดบทบัญญัติ (provision) สำหรับการจัดทำ ส่ง หรือยอมรับเอกสารต่าง ๆ ที่กระทำผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเรียกตามกฎหมายนี้ว่า electronic notice โดยในมาตรา 90A(1) นี้ เป็นการกำหนดอำนาจทั่วไปของอธิบดีฯ ว่าหากอธิบดีฯ มีความประสงค์ที่จะจัดให้มีการให้บริการต่าง ๆ ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ อธิบดีฯ ก็สามารถกำหนดบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้

ส่วนในมาตรา 90A(13) เป็นการให้อำนาจแก่รัฐมนตรีในการออกกฎหรือข้อบังคับ (regulations) ซึ่งกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น เงื่อนไขในการสมัครเข้าใช้บริการผ่านระบบคอมพิวเตอร์ วิธีการส่งผ่านข้อมูลเหล่านั้น รวมถึงกฎเกณฑ์ในการดำเนินการของผู้เก็บรักษาข้อมูลอิสระ เป็นต้น

4.1.2.2 รูปแบบการให้บริการ

มาตรา 90A(1) ได้กำหนดรูปแบบของการดำเนินการที่สามารถกระทำผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้เอาไว้ ดังนี้

- รายการสินค้า (manifest)
- การออก (return)
- บัญชีรายการ (list)
- รายการค่าใช้จ่าย (statement)
- การแจ้งสินค้าเพื่อให้เจ้าหน้าที่ประเมินภาษี (declaration)
- คำแนะนำ (direction)
- ประกาศ (notice)
- ใบอนุญาต (permit)

- ใบเสร็จ (receipt)
- เอกสารอื่นใดที่กำหนดให้มี หรือออกให้ ตามพระราชบัญญัตินี้

4.1.2.3 ความปลอดภัยของข้อมูล

ประเด็นเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลนั้น กฎหมายศุลกากรได้กำหนดให้รัฐมนตรีมีอำนาจในการออกกฎหรือข้อบังคับ (regulations) เพื่อให้เกิดมาตรฐานในเรื่องความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล และการควบคุมดูแลให้บริการผ่านคอมพิวเตอร์ และเพื่อตรวจสอบการดำเนินงาน และกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ให้บริการข้อมูลโดยหน่วยงานผู้มีอำนาจหรือผู้เชี่ยวชาญตามที่กำหนด แต่มีข้อสังเกตว่าในกฎหมายศุลกากรไม่ได้กล่าวถึงรูปแบบของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องการเอาไว้เลย จึงเกิดเป็นข้อที่น่าสงสัยว่ากรมศุลกากรของสิงคโปร์จะยอมรับรูปแบบของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ทุกประเภทที่ผู้ให้บริการนำมาใช้หรือไม่ ทั้ง ๆ ที่ใน Electronic Transaction Act 1998 ก็ได้บัญญัติเอาไว้ชัดเจนแล้วว่าให้หน่วยงานที่จะทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ต้องกำหนดรูปแบบของลายมือชื่อที่หน่วยงานนั้น ๆ ยอมรับ ซึ่งประเด็นเรื่องลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์นี้จะเกี่ยวโยงถึงความมั่นใจของทั้งฝ่ายผู้ให้บริการและผู้รับบริการในเรื่องความถูกต้องแท้จริงของข้อมูลในเอกสารอิเล็กทรอนิกส์และความถูกต้องแท้จริงของผู้เป็นเจ้าของข้อมูล

นอกจากนี้ในกฎหมายศุลกากรก็มิได้บัญญัติประเด็นของหน่วยงานรับรองความถูกต้องแท้จริง (Authentication Authority) เอาไว้เช่นกัน อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าประเด็นเรื่องหน่วยงานรับรองความถูกต้องนี้ ถึงแม้จะไม่มีบัญญัติในกฎหมายศุลกากรแต่หน่วยงานย่อมสามารถนำหลักเกณฑ์ที่กำหนดใน Electronic Transaction Act 1998 ซึ่งเป็นกฎหมายกลางมาบังคับใช้ได้ เนื่องจากประเด็นเรื่องหน่วยงานรับรองความถูกต้องแท้จริง คู่กรณีต้องการเพียงแต่ความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือของหน่วยงานเท่านั้น ซึ่งถือเป็นเรื่องที่สามารถกำหนดไว้ในกฎหมายกลางได้ โดยไม่จำเป็นที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะต้องกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือของหน่วยงานอีกชั้นหนึ่ง

4.1.2.4 ความรับผิดตามกฎหมายศุลกากร

ประเด็นเรื่องความรับผิดในการดำเนินการตามกฎหมายศุลกากรของประเทศสิงคโปร์ ใน Part XV offences and penalties มาตรา 128 ได้กำหนดเกี่ยวกับความรับผิดในการสำแดงเท็จ (incorrect declarations) และการปลอมแปลงเอกสาร (falsifying document) เอาไว้ดังนี้

“(1) ผู้ใด

- (a) ทำ โดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร หรือลงลายมือชื่อในการสำแดงรายการสินค้า ใบรับรอง หรือเอกสารอื่นที่ระบุไว้ในกฎหมายนี้ ซึ่งไม่เป็นความจริงหรือไม่ถูกต้องในส่วนใดส่วนหนึ่งหรือซึ่งทำให้ไม่สมบูรณ์โดยการละเว้นส่วนที่เป็นสาระสำคัญของเอกสารนั้น ๆ
- (b) ทำ โดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร หรือลงลายมือชื่อในการสำแดงรายการสินค้า หรือเอกสารซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อยื่นประกอบการพิจารณาค่าของต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ศุลกากร ซึ่งไม่เป็นความจริงหรือไม่ถูกต้องในส่วนใดส่วนหนึ่งหรือซึ่งทำให้ไม่สมบูรณ์โดยการละเว้นส่วนที่เป็นสาระสำคัญของเอกสารนั้น ๆ
- (c) ปลอมแปลงเอกสารหรือใช้เอกสารที่ถูกปลอมแปลง ซึ่งเอกสารนั้นเป็นเอกสารที่ระบุหรือหรืออาจถูกระบุตามกฎหมายนี้ หรือเอกสารใด ๆ ที่ใช้เพื่อการทำธุรกรรมทางธุรกิจหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการศุลกากร
- (d) เป็นผู้ซึ่งถูกระบุในกฎหมายให้สำแดงรายการของมูลค่าสินค้าที่ต้องเสียภาษีศุลกากรซึ่งถูกนำเข้าหรือผลิตให้ประเทศสิงคโปร์เพื่อวัตถุประสงค์ในการประเมินภาษีศุลกากร หรือภาษี ไม่สำแดงรายการตามที่ระบุหรือสำแดงรายการซึ่งไม่เป็นความจริงหรือไม่ถูกต้องในส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือซึ่งทำให้ไม่สมบูรณ์โดยการละเว้นส่วนที่เป็นสาระสำคัญของเอกสารนั้น ๆ
- (e) เปลี่ยนแปลงเอกสารใด ๆ ด้วยการฉ้อฉล หรือปลอมแปลงตราประทับลายมือชื่อ ชื่อย่อ หรือเครื่องหมายอื่นใดของเจ้าหน้าที่ศุลกากรหรือที่ถูกใช้โดยเจ้าหน้าที่ศุลกากรเพื่อการระบุถึงตัวเอกสารนั้น หรือเพื่อความปลอดภัยของสินค้า หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่นใดในการดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวกับศุลกากร

- (f) เป็นผู้ซึ่งถูกระบุในกฎหมายนี้ให้สำแดงรายการสินค้าที่ต้องเสียภาษีซึ่งถูกนำเข้ามา ส่งออก หรือเปลี่ยนเรือ ไม่สำแดงรายการตามที่ระบุ หรือ
- (g) ไม่จัดทำหรือปฏิเสธที่จะจัดทำเอกสารเพื่อยืนยันต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรซึ่งเป็นเอกสารที่ต้องจัดทำตามที่ระบุในมาตรา 90

ถือเป็นผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 เหรียญ หรือเท่ากับจำนวนภาษีศุลกากรที่ต้องชำระจริง แล้วแต่ว่าจำนวนใดสูงกว่ากัน หรือจำคุกไม่เกิน 12 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ

(2) เมื่อการสำแดงรายการสินค้า ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร หรือใบ รับรองใด ๆ หรือเอกสารอื่นใดตามที่ระบุใน (1) (a), (b), (c) และ (d) ถูกพิสูจน์ถึงความไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่สมบูรณ์ หรือการปลอมแปลง ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน อาจถือว่าไม่มีการโต้แย้งข้อกล่าวหา

- (a) ว่าการสำแดงรายการ ใบรับรอง หรือเอกสารอื่นใดนั้นถูกสร้างหรือถูกใช้โดยมิได้ตั้งใจหรือไม่มีเจตนาข้อโกงในทางอาญา หรือบุคคลนั้นลงลายมือชื่อเหมือนโดยมิได้ระมัดระวัง หรือไม่เข้าใจในเนื้อหาของเอกสาร หรือ
- (b) กรณีที่การสำแดงรายการถูกระงับหรือบันทึกเป็นภาษาอังกฤษโดยการแปลจากภาษาอื่นซึ่งการสำแดงรายการนั้นถูกแปลผิดพลาด หรือแปลไม่สมบูรณ์โดยผู้แปลซึ่งผู้สำแดงรายการเป็นผู้จัดหา

(3) เมื่อการไม่สำแดงรายการตามที่ระบุใน (1)(f) ถูกพิสูจน์ อาจถือว่าไม่มีการโต้แย้งข้อกล่าวหาว่าการไม่สำแดงรายการนั้นมีได้มีเจตนาหรือปราศจากเจตนาการฉ้อฉลทางอาญา หรือไม่ทราบว่าการสำแดงรายการนั้นถูกระบุให้ต้องกระทำ”¹⁶

และมาตรา 129 กำหนดความผิดในการปฏิเสธ ไม่ตอบคำถาม หรือการให้ข้อมูลเท็จ หรือเอกสารเท็จ ดังนี้

“(1) ผู้ใดที่ถูกระบุในกฎหมายนี้ให้ตอบคำถามที่ถามโดยเจ้าหน้าที่ศุลกากร หรือเพื่อให้ข้อมูลหรือจัดทำเอกสารซึ่งอาจถูกร้องขออย่างมีเหตุผลโดยเจ้าหน้าที่และอยู่ในอำนาจของผู้ที่นั้นที่จะให้ได้

- (a) ปฏิเสธที่จะตอบคำถามหรือตอบคำถามที่ไม่ตรงกับความจริง
- (b) ปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลนั้น หรือจัดทำเอกสารนั้น หรือ

¹⁶ ดูภาคผนวก ข

(c) ตกแต่งข้อมูลหรือเอกสารให้ดูเหมือนถูกต้อง โดยรู้หรือเชื่อได้ว่ารู้ว่ามันไม่ถูกต้อง

ถือเป็นผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 เหรียญ หรือจำคุกไม่เกิน 12 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ

(2) เมื่อคำตอบนั้น ๆ หรือข้อมูลนั้น ๆ หรือเอกสารนั้น ๆ ถูกพิสูจน์ว่าไม่เป็นจริง ไม่ถูกต้อง ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน อาจไม่มีการโต้แย้งข้อกล่าวหาว่าคำตอบนั้น ๆ ข้อมูลนั้น ๆ หรือเอกสารนั้น ๆ หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของมัน ถูกสร้างหรือตกแต่งหรือจัดทำโดยมิได้ตั้งใจหรือมิได้มีเจตนาฉ้อโกงในทางอาญา หรือถูกแปลผิดพลาดหรือแปลไม่สมบูรณ์โดยผู้แปลที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้จัดหา

(3) ไม่มีอะไรในมาตรานี้ที่จะทำให้ผู้ใดตอบคำถามใด ๆ ซึ่งอาจทำให้ผู้นั้นต้องโทษทางอาญา หรือถูกลงโทษหรือถูกปรับ¹⁷

นอกจากบทกำหนดโทษสำหรับความผิดในการสำแดงเท็จ และการปลอมแปลงเอกสาร ตามมาตรา 128 และความผิดในการปฏิเสธไม่ตอบคำถาม หรือการให้ข้อมูลเท็จหรือเอกสารเท็จ มาตรา 129 แล้วในกฎหมายนี้ยังกำหนดความผิดในการหลีกเลียงภาษีโดยการเปลี่ยนแปลงข้อมูลหรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์โดยไม่มีอำนาจเอาไว้ในมาตรา 130A ดังนี้

“(1) ผู้ใดซึ่งกระทำการดังต่อไปนี้ โดยปราศจากอำนาจของอธิบดี

(a) ทำลาย ทำให้เสียหาย ลบ หรือกระทำการอื่นใดในการจัดการเปลี่ยนแปลงข้อมูลซึ่งบรรจุอยู่ในเครื่องคอมพิวเตอร์หรือข้อมูลซึ่งใช้ติดต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์

(b) นำมา บันทึก หรือบรรจุไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยวิธีการใด ๆ ซึ่งข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์

(i) ในการทำลาย ทำให้เสียหาย ลบ หรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลอื่นซึ่งบรรจุอยู่ในเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือ

(ii) ในการขัดขวาง หรือรบกวนการใช้คอมพิวเตอร์หรือข้อมูลที่บรรจุอยู่ในคอมพิวเตอร์โดยชอบด้วยกฎหมาย หรือ

¹⁷ ดูภาคผนวก ข

(c) การใช้คอมพิวเตอร์ด้วยวิธีอื่นใด ซึ่งมีเจตนาหรือส่งผลให้มีการเสียหายลดลง หรือหลีกเลี่ยงการเสียหายที่สุดการซึ่งถูกกำหนดหรืออาจถูกกำหนดโดยกฎหมายนี้ หรือเพื่อไม่ให้บทบัญญัติใด ๆ ในกฎหมายนี้ไม่มีผลบังคับใช้ ถือเป็นผู้กระทำความผิดต่อระวางโทษ

(i) สำหรับการลงโทษครั้งแรก ปรับไม่ต่ำกว่า 10 เท่าของจำนวนภาษีสุทธการ หรือ 5,000 เหรียญแล้วแต่จำนวนใดน้อยกว่า และปรับไม่เกิน 20 เท่าของจำนวนภาษีสุทธการ หรือ 5,000 เหรียญแล้วแต่จำนวนใดมากกว่า กัน และกรณีที่ไม่สามารถระบุจำนวนภาษีสุทธการได้อย่างชัดเจน ให้ปรับไม่เกิน 5,000 เหรียญ

(ii) สำหรับการลงโทษครั้งที่ 2 เป็นต้นไป ปรับตามที่ระบุใน (i) หรือจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

(2) ใน (1) “ข้อมูล” หมายความว่ารวมถึง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ใด ๆ หรือส่งของ โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อใช้เกี่ยวกับการให้บริการทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งถูกจัดให้มีตามมาตรา 90A ไม่ว่าจะถูกรับรองโดยอธิบดีหรือไม่ก็ตาม”¹⁸

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการกำหนดความผิดที่กระทำขึ้นกับการดำเนินการพิธีการนำเข้า – ส่งออกผ่านระบบคอมพิวเตอร์เอาไว้อย่างชัดเจนว่าการกระทำเช่นใดถือเป็นความผิดตามกฎหมายนี้ซึ่งเป็นลักษณะของการบัญญัติลักษณะของการกระทำกว้าง ๆ ไม่จำกัดรูปแบบ แต่มุ่งเน้นที่เจตนาของผู้กระทำ คือเพื่อให้มีการเสียหายลดลง หรือหลีกเลี่ยงการเสียหายที่สุดการซึ่งถูกกำหนดหรืออาจถูกกำหนดโดยกฎหมายนี้ หรือเพื่อไม่ให้บทบัญญัติใด ๆ ในกฎหมายนี้ไม่มีผลบังคับใช้ นั่นเอง ซึ่งการบัญญัติกฎหมายในลักษณะนี้จะเป็นการสร้าง ความยืดหยุ่นให้แก่กฎหมายกล่าวคือ ไม่ว่าจะมีการกระทำในรูปแบบใด หรือใช้เทคโนโลยีแบบใด หากเป็นการกระทำกับระบบคอมพิวเตอร์และมีเจตนาตามที่กล่าวมาแล้ว ก็ถือเป็นความผิดตามกฎหมายนี้ทั้งสิ้น

¹⁸ ดูภาคผนวก ข

4.1.2.5 ผลทางกฎหมายของการดำเนินการ

การวิเคราะห์ถึงผลทางกฎหมายของการดำเนินการผ่านระบบคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากรนั้น จำเป็นต้องวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องควบคู่กันไป คือทั้ง Electronic Transaction Act 1998 และกฎหมายศุลกากร โดยใน Electronic Transaction Act 1998 มาตรา 47 กำหนดว่า หากหน่วยงานภาครัฐยอมรับการยื่น การสร้าง หรือการเก็บรักษาเอกสารเหล่านั้นในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ออกไปอนุญาตหรือใบรับรองในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือกำหนดวิธีการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ หน่วยงานเหล่านั้นจะต้องกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น วิธีการและรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จะถูกยื่น สร้าง เก็บรักษา หรือออก หรือ กระบวนการและวิธีการควบคุมที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความมั่นใจที่เพียงพอในเรื่องความสมบูรณ์ ความปลอดภัยและความเป็นความลับของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และวิธีการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น โดยในบทบัญญัติดังกล่าวไม่มีการกำหนดเงื่อนไขว่าการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จะมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินธุรกรรมในรูปแบบเดิม (ระบบกระดาษ) ก็ต่อเมื่อมีการบัญญัติกฎหมายอื่นมารองรับการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์นั้น ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ของประเทศไทย

ส่วนบทบัญญัติในมาตรา 90A ของกฎหมายศุลกากรของประเทศสิงคโปร์ นั้น เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะสอดคล้องตาม Electronic Transaction Act 1998 มาตรา 47 (2) กล่าวคือ มีการบัญญัติให้อำนาจแก่อธิบดีกรมศุลกากรในการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับกรมศุลกากร ดังนั้น เมื่อมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ โดยอธิบดีฯ และรัฐมนตรีแล้ว การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวย่อมเป็นการดำเนินการที่ชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกันกับการดำเนินการตามระบบเดิมคือระบบกระดาษ

จากบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการทำธุรกรรมของภาครัฐดังกล่าว จะเห็นได้ว่านอกจากสิงคโปร์จะมีบทบัญญัติใน Electronic Transaction Act 1998 ที่กำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไปในการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการทำธุรกรรมของภาครัฐแล้ว ในกฎหมายศุลกากร (Customs Act) ของประเทศสิงคโปร์ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการนำเอาระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการกิจการศุลกากรเอาไว้ต่างหากอีกส่วนหนึ่งด้วย

สาเหตุที่ประเทศสิงคโปร์ต้องบัญญัติหลักเกณฑ์ในการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ ในกิจการศุลกากรขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งต่างหากจากที่กำหนดเอาไว้ใน Electronic Transaction Act 1998 นั้น อาจเนื่องจากใน Electronic Transaction Act 1998 ได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐที่ต้องการทำธุรกรรมในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะต้องกำหนดวิธีการและรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จะใช้ในการทำธุรกรรม ประเภทของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องการในกรณีที่เอกสารอิเล็กทรอนิกส์นั้นต้องมีการลงลายมือชื่อ รวมถึงกระบวนการในการควบคุมเพื่อให้ผู้ใช้บริการเกิดความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวของข้อมูล

อย่างไรก็ตามในกฎหมายศุลกากรก็เป็นเพียงการกำหนดการยอมรับในการนำเอา รูปแบบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกิจการศุลกากร โดยกฎหมายศุลกากรได้กำหนดให้อธิบดี หรือรัฐมนตรีมีอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการต่าง ๆ ในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ อีกชั้นหนึ่ง

4.2 ประเทศญี่ปุ่น

เนื่องจากการขยายตัวของข้อมูลดิจิทัลผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดการประยุกต์ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มากขึ้นในสังคม แต่กรณีที่เข้าทำธุรกรรมไม่มีความมั่นใจว่าข้อมูลของบุคคลที่เป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งถูกสร้างขึ้นโดยบุคคลนั้นจริง ๆ และข้อมูลนั้นจะไม่ถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์และการปลอมแปลงข้อมูลสามารถกระทำได้อย่างง่ายดาย ดังนั้น การจัดทำมีระบบกฎหมายเพื่อรับรองหลักฐานที่ระบุว่าบุคคลนั้นเป็นผู้สร้างข้อมูลและข้อมูลนั้นถูกต้อง จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ประเด็นเกี่ยวกับ ผลทางกฎหมายในเรื่องความเท่าเทียมกันของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์กับลายมือชื่อที่ใช้อยู่จริงในปัจจุบันก็ถือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้¹⁹

¹⁹ www.moj.go.jp/ENGLISH/CIAB/ciab-17.html

ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1998 กลุ่มศึกษาระบบกฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Study Group on the Legal System of Electronic Commerce) ของประเทศญี่ปุ่น ได้จัดพิมพ์ “รายงานเรื่องระบบกฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” (Report on the Legal System of Electronic Commerce) ขึ้น โดยกลุ่มศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 คณะอนุกรรมการ คือ คณะอนุกรรมการด้านระบบ (System Subcommittee) ทำหน้าที่ศึกษาพื้นฐานของระบบที่จำเป็นที่จะทำให้เกิดการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้และการประยุกต์ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ (Secure Electronic Commerce and Electronic Applications) และคณะอนุกรรมการด้านระบบกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน (Substantive Committee) ทำหน้าที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน และความจำเป็นในการแก้กฎหมายดังกล่าว²⁰

4.2.1 กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศญี่ปุ่น

ปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ของญี่ปุ่นได้แก่ Law Concerning Electronic Signature and Certification Services²¹ ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ.2001²²

โดยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะแบ่งเนื้อหาออกวิเคราะห์เป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกว่าด้วยวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติ ส่วนที่สองว่าด้วยบทบัญญัติที่กำหนดให้นำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ในภาครัฐ และส่วนที่สามว่าด้วยเรื่องบทบัญญัติเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูล

4.2.1.1 วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติ

กฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการขยายตัวของ การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร โดยใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์และกระบวนการจัดทำข้อมูลโดยใช้ประโยชน์จากการใช้ลายมือชื่อ

²⁰ www.moj.go.jp/ENGLISH/CIAB/ciab-17.html

²¹ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จีระวิชาการพิมพ์ จำกัด, 2545), หน้า 194.

²² www.meti.go.jp/english/report/data/gesignline.html

อิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยการจัดทำกฎหมาย คือ Law Concerning Electronic Signature and Certification Services ซึ่งกำหนดบทบัญญัติที่แบ่งออกเป็น 3 หมวด ดังนี้ (มาตรา 1)

ก. บทบัญญัติที่ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความถูกต้องแท้จริงของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ข. บทบัญญัติเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูก แต่งตั้ง

ค. บทบัญญัติอื่น ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับเรื่อง ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์

โดยในแต่ละหมวดสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ก. บทบัญญัติที่ตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความถูกต้องแท้จริงของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

บทบัญญัติในส่วนนี้ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดข้อสันนิษฐานว่า ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (electro – magnetic record) ที่ถูกสร้างขึ้นเป็นข้อมูลที่แท้จริง ถ้าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น ๆ มีการลงลายมือชื่อโดยบุคคลซึ่งยืนยันว่าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ถูกสร้างขึ้นโดยบุคคลใด โดยเฉพาะเจาะจง และมีความสัมพันธ์กับข้อมูลดังกล่าว ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 3

ข. บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้ง

เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองความน่าเชื่อถือ (accreditation) สำหรับบริการออกใบรับรองที่ได้รับมอบหมาย (designated certification services) โดยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบทบัญญัติในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือการรับรองความน่าเชื่อถือสำหรับบริการออกใบรับรองในประเทศ และการรับรองความน่าเชื่อถือสำหรับบริการออกใบรับรองต่างประเทศ โดยในส่วนนี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะการรับรองความน่าเชื่อถือสำหรับบริการออกใบรับรองในประเทศ

ในส่วนของการรับรองความน่าเชื่อถือสำหรับบริการออกใบรับรองในประเทศ ได้มีการกำหนดให้ต้องมีการยื่นคำขอและให้ข้อเท็จจริง รวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่กำหนดโดยกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตามรายละเอียดที่ระบุไว้ในมาตรา 4 เช่น ต้องมีการกำหนดโครงสร้างเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะมิไว้เพื่อให้บริการ หรือขั้นตอนในการดำเนินการให้บริการ เป็นต้น

ส่วนในมาตรา 5 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดลักษณะของบุคคลที่ไม่มีสิทธิที่จะยื่นคำขอ เช่น บุคคลที่เคยถูกลงโทษจำคุก หรือบุคคลที่เคยถูกเพิกถอนใบรับรองความน่าเชื่อถือ เป็นต้น

ในมาตรา 6 จะเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขที่ผู้ยื่นคำขอจะต้องกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งใบรับรองความน่าเชื่อถือ เช่น ต้องมีอุปกรณ์ทั้ง hardware และ software เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการตามที่รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกำหนด เป็นต้น จากนั้นในมาตรา 10 จะกำหนดให้ผู้ให้บริการออกใบรับรองที่เชื่อถือได้ (accredited certification services provider) ต้องแจ้งให้รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องทราบโดยไม่ชักช้าถึงการที่ตนจะไม่ให้บริการออกใบรับรองอีกต่อไป และมีหน้าที่ตามมาตรา 11 ที่ต้องสร้างและเก็บรักษาหนังสือและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการของตน รวมถึงการไม่ใช้ข้อมูลที่ได้มาจากผู้ให้บริการไปในทางที่ไม่จำเป็นสำหรับการให้บริการ (มาตรา 12) และสุดท้ายจะเป็นการกำหนดเงื่อนไขที่รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องอาจเพิกถอนใบรับรองความน่าเชื่อถือได้ตาม มาตรา 14

นอกจากกฎหมายนี้จะบัญญัติถึงการให้บริการออกใบรับรองซึ่งเป็นบริการที่ช่วยให้ผู้เข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เกิดความมั่นใจในการเข้าทำธุรกรรมแล้ว ยังมีการบัญญัติถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนบริการออกใบรับรองอีกชั้นหนึ่งอีกด้วยซึ่งจะยิ่งช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มากยิ่งขึ้น ซึ่งอำนาจในการสืบสวนนี้เป็นของรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง แต่กฎหมายนี้กำหนดให้รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องมีอำนาจในการแต่งตั้งองค์กรสืบสวนซึ่งเรียกว่า องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้ง (designated investigating organization) ตามมาตรา 17 เพื่อทำหน้าที่ในการสอบสวนบริการออกใบรับรอง (ไม่ว่าจะทำหน้าที่ทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน) ว่าเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดเอาไว้หรือไม่ ซึ่งเมื่อรัฐมนตรี มอบหมายหรือแต่งตั้งแล้ว รัฐมนตรีเองก็จะไม่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่ได้มอบหมายไปแล้วแต่อาจมีการตรวจสอบผลการสอบสวนขององค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งได้ และองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งมีหน้าที่ส่งผลการสอบสวนให้รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องโดยไม่ชักช้า (มาตรา 17)

สำหรับการแต่งตั้งผู้ที่ประสงค์จะเป็นองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งต้องยื่นคำขอตามกฎระเบียบที่กำหนดโดยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรา 18 โดยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องจะออกใบแต่งตั้งให้แก่ผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดในมาตรา 20 เช่น ข้อกำหนดด้านฐานะการเงิน หรือข้อกำหนดที่อาจจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการสอบสวน เป็นต้น และผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งต้องไม่มีคุณสมบัติต้องห้ามตามมาตรา 19 เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้วองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งต้องทำการ

สืบสวนโดยเร็วเมื่อถูกร้องขอ (มาตรา 24) และต้องไม่เปิดเผยความลับที่ตนได้รู้มาจากการปฏิบัติหน้าที่สอบสวน (มาตรา 23) โดยองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งจะต้องอธิบายกฎเกี่ยวกับการให้บริการสอบสวน และได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 25 และหาก องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้ง ปฏิบัติการใด ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 29 ก็อาจถูกพักใช้ หรือ เพิกถอนใบแต่งตั้งได้ ซึ่งหากมีการ พักใช้หรือเพิกถอนใบแต่งตั้ง รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องอาจเข้ามาทำหน้าที่ให้บริการสืบสวนเองก็ได้ โดย ต้องมีการประกาศให้ทราบล่วงหน้าตามมาตรา 30

ก. บทบัญญัติอื่น ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับเรื่อง ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์

เป็นบทบัญญัติทั่วไป เช่นมาตรา 33 และ 34 กำหนดให้รัฐบาลสนับสนุนให้มีการ จัดตั้งและให้บริการออกใบรับรอง และให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์และบริการออกใบรับรองมากยิ่งขึ้น รวมถึงกำหนดให้หน่วยงานหรือองค์กร ต่าง ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่หรือให้บริการตามกฎหมายนี้ต้องจัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานหรือให้ บริการและพร้อมที่จะให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าไปตรวจสอบสถานที่ และการให้บริการเมื่อถูกร้องขอ และบทกำหนดโทษซึ่งมีทั้ง โทษจำคุกและ โทษปรับ นอกจากนี้ในมาตรา 40 ได้อธิบายถึงคำว่า “รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง” (“related ministries”) ตามที่กล่าวถึงในกฎหมายนี้ว่า หมายถึง รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและ อุตสาหกรรม แต่ที่กล่าวถึงรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องในมาตรา 33 หมายถึงเฉพาะรัฐมนตรีว่าการกระทรวง กลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม โดยการกำหนดตัวรัฐมนตรีที่ เกี่ยวข้องนี้เป็นเพียงการชั่วคราวเท่านั้น

4.2.1.2 บทบัญญัติที่กำหนดให้นำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ

ใน Law Concerning Electronic Signature and Certification Services ไม่มีมาตรา ใดที่กำหนดให้นำบทบัญญัติที่กำหนดในกฎหมายดังกล่าวไปใช้ในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ของภาครัฐ เหมือนอย่างที่กำหนดในมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ของประเทศไทย หรือในมาตรา 47 แห่ง Electronic Transaction Act 1998 ของประเทศ สิงคโปร์ แต่ประเทศญี่ปุ่นก็มีความตื่นตัวในการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐเช่นกัน โดย

จะเห็นได้จากการที่ประเทศญี่ปุ่นได้จัดให้มีแผนยุทธศาสตร์ e-Japan (e-Japan strategy)²³ และแผนยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศพื้นฐาน (Basic IT strategy)²⁴ เป็นต้น

โดยในแผนยุทธศาสตร์ทั้งสองแผนดังกล่าวได้วางนโยบายที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วนเอาไว้ 4 ประการ คือ

1. การสร้างโครงสร้างพื้นฐานของโครงข่ายความเร็วสูงเป็นพิเศษ (Ultra high-speed network infrastructure) และนโยบายการแข่งขัน
2. การทำให้การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ง่ายและสะดวกขึ้น
3. การทำรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นจริง และ
4. การให้การสนับสนุนทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพสูง

ซึ่งในนโยบายข้อ 3 คือการทำให้รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์เป็นจริงนั้น มีพื้นฐานความคิดคือ การทำธุรกรรมระหว่างภาครัฐด้วยกัน หรือระหว่างภาครัฐกับประชาชนหรือภาคธุรกิจจะต้องสามารถทำได้โดยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลต่าง ๆ ต้องสามารถนำมาใช้ร่วมกันและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างหลากหลายต่อหน่วยงานราชการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยผ่านระบบโครงข่าย โดยบทบาทของรัฐบาลญี่ปุ่นในการดำเนินนโยบายในข้อนี้ได้แก่

1. การปรับเปลี่ยนการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจำกัดการใช้ระบบกระดาษให้ลดน้อยลง และจัดให้มีระบบโครงข่ายที่ปลอดภัยเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินการ รวมถึงการจัดให้มีการสนับสนุนหน่วยงานส่วนภูมิภาคให้ใช้ข้อมูลร่วมกันผ่านระบบเครือข่าย
2. ปรับเปลี่ยนการให้บริการแก่ภาคเอกชนผ่านระบบ อิเล็กทรอนิกส์ โดยกำหนดให้รัฐบาลกลางต้องจัดให้มีการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐอย่างจริงจังในทุก ๆ หน่วยงานภายในปี 2003 โดยเน้นการให้บริการเบ็ดเสร็จในจุดเดียว (one-stop service)

²³ www.kantei.go.jp/foreign/it/network/0122full_e.html

²⁴ www.kantei.go.jp/foreign/it/council/basic_it.html

3. การเผยแพร่และส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของภาครัฐผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต
4. ให้การสนับสนุนแก่รัฐบาลส่วนภูมิภาค เช่น การจัดให้มีการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างรัฐบาลส่วนภูมิภาคด้วยกัน เป็นต้น
5. ปฏิรูปกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และระบบต่าง ๆ โดยในส่วนนี้มีการกำหนดให้มีการพิจารณาทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและการเก็บรักษาเอกสารในระบบกระดาษภายในปี 2001 เพื่อให้การดำเนินการและการบริหารจัดการของหน่วยงานของรัฐผ่านระบบอินเทอร์เน็ตสามารถกระทำได้อย่างจริงจัง และ
6. พิจารณาทบทวนวิธีการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยต้องจัดให้มีการร่วมมือระหว่างรัฐบาลส่วนภูมิภาคเพื่อให้เกิดความโปร่งใสมากยิ่งขึ้น

4.2.1.3 บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูล

ใน Law Concerning Electronic Signature and Certification Services จะมีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับการรับรองบริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้ง (Provisions for accreditation of designated certification services) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่บัญญัติขึ้นเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่ต้องการใช้ประโยชน์จากการส่งผ่านข้อมูลโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยการให้อำนาจแก่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรับรองการดำเนินการของผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้งว่าเป็นบริการที่เชื่อถือได้ รวมถึงการแต่งตั้งองค์กรสืบสวนเพื่อตรวจสอบการให้บริการของผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้งอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อหาออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ บรรพ 3 การรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้ง (Chapter 3 : Accreditation, etc. of designated certification services) และ บรรพ 4 องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้ง (Chapter 4 : Designated investigating organization, etc.) โดยแต่ละบรรพมีสาระสำคัญ ดังนี้

บรรพ 3 การรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้ง (Chapter 3 : Accreditation, etc. of designated certification services)

ในบรรพนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกบัญญัติถึงการรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้ง และลักษณะที่ 2 บัญญัติถึงการรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้งซึ่งตั้งอยู่ในต่างประเทศ โดยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอล่าวโดยละเอียดเฉพาะลักษณะแรก คือ การรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้งซึ่งตั้งอยู่ในประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น ส่วนการรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้งซึ่งตั้งอยู่ในต่างประเทศจะไม่ขอล่าวรายละเอียดในที่นี้ เนื่องจากบทบัญญัติส่วนใหญ่จะเป็นการกำหนดให้นำบทบัญญัติในลักษณะที่ 1 มาบังคับใช้โดยอนุโลม

บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้งซึ่งตั้งอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ถูกบัญญัติไว้ใน มาตรา 4 – มาตรา 14 โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า ผู้ที่ต้องการเป็นผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ถูกแต่งตั้งสามารถยื่นคำร้องขอต่อรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง (รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายนี้ หมายถึง รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 40 ซึ่งได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม)

โดยในคำร้องขอดังกล่าวต้องระบุข้อเท็จจริงตามที่รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกำหนดได้แก่ ชื่อ ที่อยู่ (หากเป็นนิติบุคคลให้ระบุชื่อผู้แทนนิติบุคคลด้วย) และโครงสร้างของรายการอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะใช้ในการให้บริการ รวมถึงวิธีการดำเนินการให้บริการนั้น ๆ ทั้งนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4²⁵ ซึ่งผู้ที่จะยื่นคำร้องขอตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 4 จะต้องไม่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 5 กล่าวคือ ต้องไม่เป็นผู้ที่เคยต้องโทษจำคุกหรือโทษที่สูงกว่านั้น (รวมถึงโทษที่เท่ากันตามที่กำหนดในกฎหมายต่างประเทศ) หรือเคยต้องโทษตามกฎหมายนี้ และพ้นโทษดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกิน 2 ปี ต้องไม่เป็นผู้ซึ่งถูกเพิกถอนการรับรองตามที่บัญญัติในมาตรา 14 วรรค 1 หรือมาตรา 16 วรรค 1 และผู้ซึ่งถูกเพิกถอนการรับรองมาแล้วยังไม่เกิน 2 ปี รวมถึงกรณีที่เป็นนิติบุคคลผู้บริหารนิติบุคคลดังกล่าวจะต้องไม่มีลักษณะตามที่กล่าวมาแล้ว ทั้งหมด²⁶

²⁵ ดูภาคผนวก ก

²⁶ ดูภาคผนวก ก

ในการให้การรับรองนั้น รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องจะให้การรับรองก็ต่อเมื่อพบว่าการร้องขอนั้นเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดให้มาตรา 6 ทั้งหมด เช่น เครื่องมืออุปกรณ์ (รวมถึง อุปกรณ์ hardware และ software) ซึ่งถูกใช้เพื่อให้บริการออกใบรับรองเป็นไปตามเงื่อนไขที่ระบุโดยกฎระเบียบของรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และการยืนยันถึงการให้บริการออกใบรับรองว่าปฏิบัติตามวิธีการที่ระบุโดยกฎระเบียบของรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น²⁷

หากผู้ให้บริการออกใบรับรองซึ่งได้รับการรับรองอยู่แล้วต้องการเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริงที่ได้ให้ไว้ในมาตรา 4 ผู้ให้บริการออกใบรับรองนั้นจะต้องได้รับการรับรองจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องก่อนจึงจะทำการเปลี่ยนแปลงได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย จึงจะไม่ต้องได้รับการรับรอง (มาตรา 9)²⁸

เมื่อผู้ให้บริการออกใบรับรองได้รับการรับจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้ให้บริการออกใบรับรองดังกล่าวมีหน้าที่ในการจัดทำและเก็บรักษารายงานและบันทึก (books and records) เกี่ยวกับการให้บริการของตนตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 11²⁹ และจะต้องไม่นำข้อมูลของผู้ใช้บริการที่ตนได้มาจากการให้บริการไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น นอกเหนือจากเพื่อการให้บริการที่ได้รับการรับรอง (มาตรา 12)³⁰

ในกรณีที่ผู้ให้บริการออกใบรับรองที่ได้รับการรับรองจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องแล้วมีคุณสมบัติหรือดำเนินการตามที่กำหนดในมาตรา 14³¹ ผู้ให้บริการออกใบรับรองนั้นอาจถูกเพิกถอนการรับรองโดยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องได้ โดยคุณสมบัติหรือการดำเนินการตามที่กำหนดในมาตรา 14 ได้แก่ การที่ผู้ให้บริการออกใบรับรองกลายเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ในมาตรา 5 ข้อ 1 หรือ 3 การที่ผู้ให้บริการออกใบรับรองไม่ดำเนินการตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 วรรค 1 หรือการที่

²⁷ คู่มือภาคผนวก ก

²⁸ คู่มือภาคผนวก ก

²⁹ คู่มือภาคผนวก ก

³⁰ คู่มือภาคผนวก ก

³¹ คู่มือภาคผนวก ก

ผู้ให้บริการออกไปรับรองฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติมาตรา 9 วรรค 1 มาตรา 11 มาตรา 12 หรือ มาตรา 13 วรรค 2 เป็นต้น

บรรพ 4 องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้ง (Chapter 4 : Designated investigating organization, etc.)

ในบรรพนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้ง (Designated investigating organization) และลักษณะที่ 2 องค์กรสืบสวนที่ผ่านการรับรอง (Approved investigating organization) โดยลักษณะที่ 2 จะเป็นการกล่าวถึงผู้ที่ต้องการดำเนินการเป็น องค์กรสืบสวนซึ่งดำเนินธุรกิจโดยการตั้งสำนักงานอยู่ในต่างประเทศ ในบทบัญญัติส่วนนี้จึงเป็นการ บัญญัติให้นำบทบัญญัติในส่วนที่ 1 มาใช้โดยอนุโลมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงขอ กล่าวรายละเอียดที่สำคัญเฉพาะในส่วนที่ 1 เท่านั้น

โดยในบทบัญญัติในลักษณะที่ 1 ดังกล่าวสามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่ารัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้องอาจทำการแต่งตั้งบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการสืบสวนตามบทบัญญัติในกฎหมายนี้ (ใน กฎหมายนี้จะเรียกบุคคลดังกล่าวว่า “องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้ง”) โดยอาจเป็นการแต่งตั้งให้ปฏิบัติ หน้าที่ทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ได้ และถ้ารัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องได้ทำการแต่งตั้งองค์กรสืบสวนที่ถูก แต่งตั้งเพื่อปฏิบัติการสืบสวนใด ๆ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนแล้ว รัฐมนตรีจะไม่ดำเนินการ สืบสวนนั้น ๆ เอง แต่ในกรณีนี้รัฐมนตรีจะต้องทำการทดสอบผลการสืบสวนขององค์กรสืบสวนที่ถูก แต่งตั้ง เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ตามที่บัญญัติในกฎหมายนี้ และเมื่อรัฐมนตรีได้ดำเนินการแต่งตั้ง องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งเรียบร้อยแล้ว ผู้ที่ต้องการได้รับการรับรองตามที่บัญญัติไว้ในบรรพ 3 ของ กฎหมายนี้ จะต้องยื่นคำร้องตามที่รัฐมนตรีกำหนดต่อองค์กรสอบสวนที่ถูกแต่งตั้ง ถึงแม้ว่าในมาตรา 4 วรรค 2 จะกำหนดให้ผู้ที่ต้องการได้รับการรับรองยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องก็ตาม โดยเมื่อ องค์กรสอบสวนที่ถูกแต่งตั้งได้ดำเนินการสืบสวนคำร้องขอดังกล่าวแล้ว องค์กรสอบสวนที่ถูกแต่งตั้ง มีหน้าที่ในการแจ้งผลการสืบสวนให้รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องทราบโดยไม่ชักช้า (มาตรา 17)³²

³² ดูภาคผนวก ก

การแต่งตั้งบุคคลเพื่อเป็นองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งตามที่ระบุในมาตรา 17 นั้น รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องจะแต่งตั้งจากผู้ที่ยื่นคำร้องแสดงความประสงค์ที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการสืบสวนตามเงื่อนไขของกฎเกณฑ์ที่กำหนดโดยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 18³³ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ยื่นคำร้องดังกล่าวจะต้องเป็นผู้ที่ไม่มีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ในมาตรา 19³⁴ คือ ต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยต้องโทษจำคุกหรือโทษสูงกว่านั้น หรือผู้ที่เคยต้องโทษตามตามกฎหมายนี้ และเป็นผู้ที่พ้นโทษดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกิน 2 ปี และต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยถูกเพิกถอนการแต่งตั้งหรือการรับรองดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกิน 2 ปี รวมถึงกรณีที่เป็นนิติบุคคล ผู้บริหารนิติบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีลักษณะตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด

หลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งบุคคลเป็นองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้ง รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องจะพิจารณาจากคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในมาตรา 20³⁵ ได้แก่ เป็นผู้มีฐานะทางการเงินและความสามารถทางเทคโนโลยีเพียงพอที่จะให้บริการสืบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินการสืบสวนได้ด้วยความเรียบร้อย ในกรณีที่เป็นิติบุคคลจะต้องไม่มีความเสี่ยงที่คณะกรรมการของนิติบุคคลนั้นจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการสืบสวนซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม หรือถ้าองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งนั้นเป็นผู้ให้บริการอื่นด้วยนอกเหนือไปจากบริการสืบสวนเพียงอย่างเดียว การให้บริการนั้นจะต้อง ไม่มีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดการสืบสวนที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

เมื่อผู้ยื่นคำร้องขอเป็นองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีแล้ว องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งนั้นมีหน้าที่ ดังนี้

- กำหนดกฎเกี่ยวกับการให้บริการสืบสวน (ในกฎหมายดังกล่าวเรียกว่า “กฎในการให้บริการสืบสวน”) ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง โดยรายละเอียดที่จะกำหนดให้กฎในการสืบสวนนี้จะถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และหากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องเห็นว่ากฎในการให้บริการสืบสวนที่ได้รับความเห็นชอบไปแล้วไม่เหมาะสม

³³ ดูภาคผนวก ก

³⁴ ดูภาคผนวก ก

³⁵ ดูภาคผนวก ก

แก่การสืบสวนอย่างเป็นทางการอื่นต่อไป รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องอาจสั่งให้แก้ไขกฎในการให้บริการสืบสวนนั้นได้ (มาตรา 25)³⁶

- ดำเนินการสืบสวนโดยไม่ชักช้าเมื่อได้รับคำร้องขอให้ดำเนินการสืบสวน เว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควร (มาตรา 24)³⁷
- จัดทำและเก็บรักษารายงานและบันทึกเกี่ยวกับการให้บริการสืบสวนตามเงื่อนไขของกฎเกณฑ์ที่กำหนดโดยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง (มาตรา 26)³⁸
- องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งจะต้องไม่เปิดเผยความลับใด ๆ ที่ตนได้รับรู้มาจากการให้บริการสืบสวน (มาตรา 23)³⁹
- องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งจะเลื่อน หรือยกเลิกการสืบสวนไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วนไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง (มาตรา 27)⁴⁰
- หากองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งมีลักษณะไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในมาตรา 20 รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องอาจสั่งให้องค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งนั้นดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าวได้ (มาตรา 24)⁴¹

ถ้าหากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องพบว่าองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งมีคุณสมบัติหรือดำเนินการตามที่ระบุในมาตรา 29 รัฐมนตรีอาจมีคำสั่งให้เพิกถอนการรับรอง หรือพักการให้บริการสืบสวนในช่วงเวลาที่กำหนด โดยคุณสมบัติหรือการดำเนินการตามที่ระบุในมาตรา 29⁴² ได้แก่ การฝ่าฝืนบทบัญญัติใด ๆ ในส่วนนี้ การกลายเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามมาตรา 19 การดำเนินการสืบสวนโดยฝ่าฝืนต่อกฎในการให้บริการสืบสวนที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีแล้ว หรือการแต่งตั้งนั้นเป็นไปโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง เป็นต้น โดยเมื่อองค์กรสืบสวนที่ถูกแต่งตั้งถูกสั่งให้พักการให้บริการหรือไม่สามารถดำเนินการสืบสวนได้ เนื่องจากเหตุความเสียหายทางธรรมชาติหรือด้วยเหตุอื่นใด

³⁶ คู่มือสนทนาก ก

³⁷ คู่มือสนทนาก ก

³⁸ คู่มือสนทนาก ก

³⁹ คู่มือสนทนาก ก

⁴⁰ คู่มือสนทนาก ก

⁴¹ คู่มือสนทนาก ก

⁴² คู่มือสนทนาก ก

รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องอาจดำเนินการสืบสวนด้วยตนเองหากเห็นว่ามีความจำเป็น ถึงแม้ว่ามาตรา 17 วรรค 2 จะกำหนดห้ามไว้ก็ตาม (มาตรา 30)⁴³

4.2.2 กฎหมายศุลกากรของประเทศญี่ปุ่น

กฎหมายศุลกากรของประเทศญี่ปุ่น (Customs Law) เป็นกฎหมายสำหรับใช้บังคับเกี่ยวกับการกำหนด การชำระ การเรียกเก็บ และการคืนภาษีศุลกากร รวมถึงการส่งออกและนำเข้าสินค้า (มาตรา 1) โดยกฎหมายศุลกากรของประเทศญี่ปุ่นได้แบ่งบทบัญญัติออกเป็น 11 บรรพ ดังนี้

บรรพ 1 บทบัญญัติทั่วไป (General Provisions)

ในบทบัญญัติทั่วไปจะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมาย คือ จัดให้มีวิธีการที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการบังคับใช้พิธีการศุลกากรที่เหมาะสมเกี่ยวกับการกำหนด การชำระ การเรียกเก็บ และการคืน ภาษีศุลกากร รวมถึงการส่งออกและการนำเข้าซึ่งสินค้า (มาตรา 1) นอกจากนี้ ในมาตรา 2 จะเป็นการกำหนดบทนิยามของถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพิธีศุลกากร เช่น คำว่า การนำเข้า (Importation) การส่งออก (Exportation) สินค้าต่างประเทศ (Foreign Goods) หรือสินค้าภายในประเทศ (Domestic Goods) เป็นต้น

บรรพ 2 การกำหนด การชำระ การเรียกเก็บ และการคืนภาษีศุลกากร (Determination, Payment, Collection and Refund of Customs Duty)

ในบรรพนี้แบ่งบทบัญญัติออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 บทบัญญัติทั่วไป มีสาระสำคัญ คือ ในมาตรา 3 จะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการประเมินภาษี คือ ภาษีศุลกากรจะถูกเรียกเก็บจากสินค้านำเข้าภายใต้กฎหมายนี้ และกฎหมายว่าด้วยพิกัดอัตราศุลกากรและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาษีศุลกากร แต่ในกรณีที่มีอนุสัญญากำหนดบทบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับภาษีศุลกากรก็ให้บังคับตามกฎหมายพิเศษนั้น นอกจากนี้

⁴³ ดูภาคผนวก ก

ในมาตรา 5 จะกล่าวถึงกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่จะบังคับใช้กับการเรียกเก็บภาษีว่าต้องเป็นกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่มีผลใช้บังคับในวันที่สำแดงการนำเข้าเป็นหลัก โดยผู้ที่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีศุลกากร คือ ผู้นำเข้าสินค้าทุกคน ตามที่กำหนดในมาตรา 6 ส่วนมาตรา 6-2 จะกำหนด เกี่ยวกับระบบการกำหนดจำนวนภาษี

ลักษณะที่ 2 เป็นเรื่องการกำหนดภาษีศุลกากรภายใต้ระบบการสำแดงภาษี
(Determination of Customs Duty under Duty-Declaration System)

ลักษณะที่ 3 เป็นเรื่องการกำหนดภาษีศุลกากรภายใต้ระบบการประเมินภาษี
(Determination of Customs Duty under Duty-Assessment System)

ลักษณะที่ 4 การชำระและการเรียกเก็บภาษีศุลกากร มีสาระสำคัญ ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับการชำระภาษีศุลกากรภายใต้ระบบการสำแดงภาษี (มาตรา 9) การขยายเวลาในการชำระภาษี (มาตรา 9-2) การแจ้งให้ชำระภาษีซึ่งจะใช้ในกรณีการเรียกเก็บภาษีที่ต้องชำระภายใต้ระบบการประเมินภาษี (มาตรา 9-3) กระบวนการชำระภาษี (มาตรา 9-4) หรือบุริมสิทธิในการจัดเก็บภาษีศุลกากร (มาตรา 9-5) เป็นต้น

ลักษณะที่ 5 บทบัญญัติอื่น ๆ สาระสำคัญของลักษณะนี้ ได้แก่ บทบัญญัติเกี่ยวกับการคืนเงินภาษีและการจัดสรรเงินภาษี (มาตรา 13) การกำหนดระยะเวลาในการอุทธรณ์ หรือการกำหนดเพื่อการประเมินภาษี (มาตรา 14) หรือการส่งเอกสาร (มาตรา 14-4) เป็นต้น

บรรพ 3 เรือ และอากาศยาน (Vessel and Aircraft)

บทบัญญัติในบรรพนี้มีสาระสำคัญ ได้แก่ เรื่องพิธีการในการนำเรือสินค้าต่างชาติหรืออากาศยานสินค้าต่างชาติ ผ่านเข้าทางเรือหรือท่าอากาศยานของประเทศญี่ปุ่น และพิธีการในการนำเรือหรืออากาศยานดังกล่าวออกจากท่าเรือหรือท่าอากาศยานไม่ว่าจะเป็นท่าเรือเปิดหรือท่าเรือปิดก็ตาม (มาตรา 15, 17, 18, และ 20) นอกจากนี้ จะเป็นการกล่าวถึงการขนถ่ายสินค้าทั้งในและนอกเวลาราชการ (มาตรา 16 และ 19) รวมถึงการพักสินค้าต่างชาติชั่วคราว (มาตรา 21) การรายงานการเรียกขนไปยังท่าเรือในต่างประเทศของเรือที่อยู่ชายฝั่งประเทศญี่ปุ่น (มาตรา 22) การเปลี่ยนสถานะของเรือ

หรืออากาศยานต่างชาติเป็นเรือหรืออากาศยานของประเทศญี่ปุ่น (มาตรา 25) การกำหนดตัวผู้เป็น นายเรือ (Master of Vessel) หรือกัปตันอากาศยาน (Captain of Aircraft) (มาตรา 26) เป็นต้น

บรรพที่ 4 เขตปลอดภาษี (Hozei Area)

ในบรรพนี้มีการแบ่งบทบัญญัติออกเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 บทบัญญัติทั่วไป มีสาระสำคัญ ได้แก่ มาตรา 29 ซึ่งจะแบ่งประเภทของเขตปลอดภาษีออกเป็น 5 ประเภท คือ เขตปลอดภาษีที่ถูกกำหนดขึ้น (Designated Hozei Area) ที่พักสินค้าปลอดภาษี (Hozei Shed) คลังสินค้าปลอดภาษี (Hozei Warehouse) คลังสินค้าโรงงานผลิตปลอดภาษี (Hozei Manufacturing Warehouse) และสถานที่แสดงสินค้าปลอดภาษี (Hozei Display Area) ส่วนบทบัญญัติอื่น ๆ ที่สำคัญในส่วนนี้ เช่น การนำสินค้าเข้าหรือออกจากเขตปลอดภาษี (มาตรา 31, 32 และ 33) สถานที่ที่สินค้าต่างประเทศจะถูกเก็บรักษา (มาตรา 30) การทำลายสินค้าต่างประเทศ (มาตรา 34) เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 เขตปลอดภาษีที่ถูกกำหนดขึ้น (Designated Hozei Area) ในลักษณะนี้จะกล่าวถึงเขตปลอดภาษีประเภทแรก โดยบทบัญญัติที่สำคัญจะเกี่ยวกับการกำหนดและการเพิกถอนการกำหนดเขตปลอดภาษีที่ถูกกำหนดขึ้น (มาตรา 37)

ลักษณะที่ 3 ที่พักสินค้าปลอดภาษี (Hozei Shed) เป็นการอธิบายถึงเขตปลอดภาษีประเภทที่ 2 ว่าหมายความว่าอย่างไร (มาตรา 42) เงื่อนไขการอนุญาตให้เป็น ที่พักสินค้าปลอดภาษี (มาตรา 42) การเพิ่มและลดศักยภาพของที่พักสินค้าปลอดภาษี (มาตรา 44) เป็นต้น

ลักษณะที่ 4 คลังสินค้าปลอดภาษี (Hozei Warehouse) บทบัญญัติในลักษณะนี้เป็นการกล่าวถึงคลังสินค้าปลอดภาษี ซึ่งจะกล่าวถึงนิยามของคำว่าคลังสินค้าปลอดภาษีไว้ในมาตรา 50 โดยมีสาระสำคัญอื่น ๆ คือ การกำหนดระยะเวลาในการเก็บสินค้าต่างประเทศในคลังสินค้าปลอดภาษีตามมาตรา 51 การรับรองการเก็บรักษาสินค้าต่างประเทศและการทดสอบการรับรองดังกล่าว (มาตรา 52 และ 53) เป็นต้น

ลักษณะที่ 5 คลังสินค้าโรงงานผลิตปลอดภาษี (Hozei Manufacturing Warehouse) เป็นการอธิบายว่า คลังสินค้าโรงงานผลิตปลอดภาษีคืออะไร (มาตรา 56) ระยะเวลาการเก็บรักษาสินค้าต่างประเทศใน) คลังสินค้าโรงงานผลิตปลอดภาษี (มาตรา 57) การสำแดงการชำระภาษีในกรณีพิเศษ (มาตรา 58-2) เป็นต้น

บรรพ 5 การขนส่งสินค้าผ่านแดน (Transportation)

บทบัญญัติในบรรพนี้จะเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการส่งสินค้าต่างประเทศผ่านแดน โดยมีหลักสำคัญคือ จะต้องแจ้งและได้รับการรับรองจากอธิบดีกรมศุลกากรก่อนตามมาตรา 63 และการจัดเก็บภาษีในกรณีที่มีการขนย้ายภายหลังหมดระยะเวลาที่ได้รับการอนุญาตตามมาตรา 65

บรรพ 6 การนำของออกจากด่าน (Clearance of Goods)

หลักการตามบทบัญญัติในบรรพนี้ คือ ผู้ใดที่ต้องการส่งออกหรือนำเข้าสินค้าใด ๆ จะต้องแจ้งหรือสำแดง ชื่อ จำนวน และราคาของสินค้านั้น ๆ รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นต่ออธิบดีกรมศุลกากร ทั้งนี้ ตามที่อธิบดีกรมศุลกากรกำหนดและจะต้องผ่านการตรวจสอบตัวอย่างสินค้าด้วย (มาตรา 67) โดยการสำแดงการนำเข้าหรือส่งออกนั้นต้องทำเมื่อสินค้านั้นเข้าสู่เขต ปลอดภาษีหรือสถานที่อื่นตามที่อธิบดีกรมศุลกากรกำหนดตามมาตรา 67-2 ส่วนเอกสารที่ต้องนำมาแสดงคือ Invoice (มาตรา 68)

ในกรณีที่สินค้าใดจำเป็นต้องได้รับการอนุญาตหรือการรับรองจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หากต้องมีการนำเข้าหรือส่งออก ผู้นำเข้าหรือส่งออกจะต้องแสดงถึงการได้รับอนุญาตหรือการรับรองจากหน่วยงานดังกล่าวต่อด่านศุลกากร ตามมาตรา 70 และกรณีที่เป็นสินค้าที่ต้องเสียภาษีศุลกากร ผู้นำเข้าจะต้องเสียภาษีศุลกากรหรือวางเงินประกันก่อน จึงจะได้รับอนุญาตให้นำเข้าสินค้าได้ตามที่บัญญัติในมาตรา 72 แต่หากผู้ใดต้องการขอนำเข้าของออกภายหลังจากสำแดงการนำเข้าแล้วแต่ยังไม่ได้รับการอนุญาต ผู้นั้นจะต้องวางเงินประกันเท่ากับจำนวนเงินภาษีศุลกากรที่ต้องชำระและได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศุลกากร

บรรพ 7 การเก็บในอารักขาและการกักสินค้า (Custody and Retention)

อธิบดีกรมศุลกากรมีอำนาจสั่งการให้เก็บสินค้าตามที่กำหนดไว้ในอารักขาของกรมศุลกากรเพื่อวัตถุประสงค์ในการขจัดอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้เขตปลอดภาษีหรือความปลอดภัยในการจัดเก็บภาษีศุลกากร เช่น สินค้าต่างประเทศที่เก็บอยู่ในเขตปลอดภาษีที่กำหนดขึ้นหรือที่พักสินค้าปลอดภาษี เกินกว่า 1 เดือน นับแต่วันที่มีการนำสินค้านั้นเข้ามาเก็บรักษาในสถานที่ดังกล่าว เป็นต้น (มาตรา 79) โดยในมาตรา 80 จะกำหนดวิธีการในการเก็บไว้ในอารักขาของกรมศุลกากร และอธิบดีกรมศุลกากรมีอำนาจนำสินค้านั้นออกขายทอดตลาดได้ หากถูกเก็บไว้ในอารักขาของกรมศุลกากรนานเกินกว่า 4 เดือน (มาตรา 84)

บรรพ 8 การยื่นคำคัดค้านและอุทธรณ์คำสั่งอธิบดีกรมศุลกากร (Statement of Dissatisfaction)

สาระสำคัญของบทบัญญัติบรรพนี้ คือ ผู้ใดที่ไม่พอใจคำสั่งหรือการกำหนดของอธิบดีกรมศุลกากรภายใต้กฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาษีศุลกากรสามารถยื่นคำคัดค้านได้ตามมาตรา 89 และสามารถอุทธรณ์คำสั่งได้ตามมาตรา 90 และหากเรื่องที่มีการคัดค้านหรืออุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ เช่น เรื่องเกี่ยวกับการกำหนดหรือการเรียกเก็บภาษีศุลกากร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอาจส่งเรื่องให้คณะกรรมการพิจารณาบทวนคำคัดค้านด้านศุลกากร (Customs Dissatisfaction Review Committee) เป็นผู้พิจารณา ตามมาตรา 91

บรรพ 9 บทบัญญัติเบ็ดเตล็ด (Miscellaneous Provisions)

บทบัญญัติในบรรพนี้ ได้แก่ การให้บริการนอกเวลา (มาตรา 98) อัตราค่าธรรมเนียม (มาตรา 100) การลดหรืองดค่าธรรมเนียม (มาตรา 101) อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ศุลกากร (มาตรา 105) อำนาจของอธิบดีกรมศุลกากรในกรณีพิเศษ (มาตรา 106) และการมอบอำนาจของอธิบดีกรมศุลกากร (มาตรา 107) เป็นต้น

บรรพ 10 บทกำหนดโทษ (Penal Provisions)

ความในบรรพนี้จะกล่าวถึงการกระทำความผิดฐานต่าง ๆ พร้อมทั้งบทกำหนดโทษสำหรับความผิดนั้น ๆ เช่น ผู้ใดนำเข้าสินค้าต้องห้ามตามมาตรา 21 วรรค 1 แห่งกฎหมายพิกัดอัตราศุลกากร (Customs Tariff Law) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 500,000 เยน หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 109) ผู้ใดกระทำการฉ้อโกงหรือกระทำการผิดกฎหมายเพื่อหลีกเลี่ยงการชำระภาษี หรือไม่ดำเนินการชำระค่าภาษีสำหรับการนำเข้าสินค้าที่ต้องเสียภาษี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 500,000 เยน หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 110) หรือผู้ใดส่งออกหรือนำเข้าสินค้าโดยไม่ได้รับอนุญาต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 300,000 เยน หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 111) เป็นต้น

บรรพ 11 การสืบสวนและการดำเนินคดีในการกระทำความผิด (investigation and Disposition of Offence)

บทบัญญัติในบรรพนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสอบสวนการกระทำความผิดและการดำเนินคดีในการกระทำความผิด

ลักษณะที่ 1 การสอบสวนการกระทำความผิด มีสาระสำคัญ คือ หากเจ้าหน้าที่ศุลกากรเห็นว่าในกรณีการกระทำความผิดใดมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสอบสวน เจ้าหน้าที่ศุลกากรก็มีอำนาจผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือพยานมาอยู่ต่อหน้าเพื่อทำการสืบสวน หรือตรวจสอบสิ่งของของบุคคลนั้น ตามมาตรา 119

ลักษณะที่ 2 การดำเนินคดีในการกระทำความผิด มีสาระสำคัญ คือ หลังจากที่เจ้าหน้าที่ศุลกากรทำการสอบสวนการกระทำความผิดเรียบร้อยแล้วจะต้องรายงานผลการสอบสวนต่ออธิบดีกรมศุลกากร แต่ถ้ามีกรณีตามที่กำหนดในมาตรา 137 เช่น ไม่ทราบที่อยู่ของผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด หรือมีเหตุให้เชื่อได้ว่าผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดอาจจะหลบหนี เจ้าหน้าที่ศุลกากรต้องแจ้งข้อกล่าวหาแก่พนักงานอัยการทันที และเมื่ออธิบดีกรมศุลกากรได้รับแจ้งผลการสอบสวนการกระทำความผิดจากเจ้าหน้าที่ศุลกากรตามมาตรา 137 แล้วและเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดจริง อธิบดีกรมศุลกากรอาจแจ้งให้ผู้กระทำความผิดนั้นชำระค่าเปรียบเทียบปรับในอัตราเท่ากับค่าปรับในความผิดฐานนั้น ๆ พร้อมยึดของกลางในการกระทำความผิด หรือชำระเงินเท่ากับราคาของกลางที่จะทำการยึด

หากการยึดของกลางนั้นไม่อาจกระทำได้ แต่ถ้ามีกรณีตามที่กำหนดในมาตรา 138 เช่น เมื่อเห็นว่าหากมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้วผู้กระทำความผิดต้องถูกลงโทษจำคุก หรือเมื่อผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระค่าปรับได้ อธิบดีกรมศุลกากรต้องแจ้งข้อกล่าวหาแก่พนักงานอัยการทันที (มาตรา 138) ทั้งนี้ ในมาตรา 140 บัญญัติเงื่อนไขในการส่งคดีให้แก่นักงานอัยการว่า การนำคดีเข้าสู่กระบวนการทางศาลจะกระทำไม่ได้หากไม่ผ่านขั้นตอนตามมาตรา 137 และ 138 ก่อน

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายศุลกากรของประเทศญี่ปุ่นนี้เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติขึ้นเพื่อรองรับการดำเนินการในระบบเดิม คือ ระบบกระดาษเท่านั้น โดยไม่มีบทบัญญัติส่วนใดที่บัญญัติถึงการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรแต่อย่างใด แต่ในเว็บไซต์ของกระทรวงการคลัง (www.mof.go.jp) ในส่วนของสำนักศุลกากรและพิภคศุลกากร (Customs and Tariff Bureau) ได้มีการกล่าวถึงเรื่อง “การบริหารจัดการศุลกากรในประเทศญี่ปุ่น ปี 2001” (Customs Administration in Japan 2001) โดยในเนื้อหาดังกล่าวได้มีการกล่าวถึงการนำเอาระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการพิธีการศุลกากร (Computerization of the Customs Procedures) ว่าได้มีการตรา “พระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านทางระบบประมวลผลข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์” (Special Act of Customs Procedure through the Electronic Data Processing System)⁴⁴ เพื่อรองรับการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการพิธีการศุลกากรโดยเฉพาะ โดยมีหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการและบำรุงรักษาระบบดังกล่าวโดยเฉพาะ คือ “องค์การจัดการระบบการดำเนินพิธีการศุลกากรอัตโนมัติแห่งประเทศญี่ปุ่น” (Nippon Automated Cargo Clearance System Operations Organization : NACCS Center)

NACCS Center จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1997 ตาม “พระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรสำหรับสินค้าทางอากาศ” (Special Act of Customs Procedure for Air Cargoes) (ปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านทางระบบประมวลผลข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์) เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการและบำรุงรักษาระบบการดำเนินพิธีการศุลกากรอัตโนมัติของประเทศญี่ปุ่น (Nippon Automated Cargo Clearance System) ให้มีความถูกต้องและรวดเร็ว รวมถึงระบบงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินค้าและการขนส่งระหว่างประเทศ โดย NACCS Center จะภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง

⁴⁴ www.mof.go.jp/english/tariff/ca2001/ca01.html

NACCS เป็นระบบเครือข่ายออนไลน์ (online network system) ซึ่งประกอบด้วยระบบคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างศูนย์กลางของระบบ กับเครื่องลูกข่ายของระบบที่ติดตั้งอยู่ตามด่านศุลกากรแต่ละด่าน รวมถึงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยการเชื่อมโยงผ่านระบบสื่อสารโทรคมนาคมทางสาย ซึ่ง NACCS สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือ

1. ระบบดำเนินพิธีการศุลกากรทางอากาศ (Air-NACCS)

Air-NACCS เป็นระบบคอมพิวเตอร์ที่เริ่มใช้ตั้งแต่ปี 1978 เพื่อดำเนินพิธีการศุลกากรและการให้บริการของบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้องในการนำเข้าสินค้าทางอากาศ ในปีต่อ ๆ มาการใช้ระบบนี้ได้จำกัดเฉพาะการนำเข้าสินค้าทางอากาศเท่านั้น แต่มันได้ถูกขยายเพื่อการส่งออกสินค้าทางอากาศด้วยในปี 1985 ต่อมาในปี 1993 และ 2001 ได้มีการพัฒนาระบบโดยการเพิ่มบทบาทการทำงานและนำไปใช้ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันระบบสามารถรองรับการดำเนินพิธีการศุลกากรและการให้บริการของบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งระบบได้ด้วยระบบออนไลน์ สำหรับการนำเข้าสินค้า ระบบออนไลน์จะเริ่มตั้งแต่เครื่องบินมาถึงสนามบิน (the arrival of an aircraft on an airport) จนกระทั่งการขนถ่ายสินค้าลงจากเครื่องบิน (the unloading of air cargoes from aircraft) การสำแดงการนำเข้า (import declaration) การตรวจสอบการนำเข้า (the approval of import) และการส่งของต่อภายในประเทศ (domestic delivery) ส่วนการส่งออกสินค้า ระบบออนไลน์จะถูกนำมาใช้ในกระบวนการพิธีการศุลกากรและการให้บริการของบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมถึงการขนส่งสินค้าไปยังเขตปลอดภาษี (the delivery of air cargoes to the Hozei area) การสำแดงการส่งออก (export declaration) การตรวจสอบการส่งออก (the approval of export) การขนถ่ายสินค้าขึ้นเครื่องบิน (the loading of cargoes to an aircraft) และการออกจากสนามบิน (departure from an airport)

2. ระบบดำเนินพิธีการศุลกากรทางทะเล (Sea-NACCS)

Sea-NACCS เป็นระบบคอมพิวเตอร์ที่เริ่มเมื่อเดือนตุลาคม 1978 เพื่อดำเนินพิธีการศุลกากรทั้งการส่งออกและการนำเข้าสินค้าทางทะเลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์

จำนวนของสถานที่ที่นำระบบ Sea-NACCS ไปใช้ได้เพิ่มขึ้นและครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศด้วยระบบออนไลน์ ตั้งแต่มีการปรับปรุงระบบในปี 1999 หลังจากการปรับปรุงระบบสำหรับการนำเข้าสินค้า ระบบออนไลน์จะเริ่มตั้งแต่เรือมาถึงท่าเรือ (the arrival of a vessel in a port) จนกระทั่งการขนถ่ายสินค้าขึ้นจากเรือ (the unloading of sea cargoes from a vessel) การสำแดงการนำเข้า (import declaration) การตรวจสอบการนำเข้า (the approval of import) และการส่งของต่อภายใน

ประเทศ (domestic delivery) ส่วนการส่งออกสินค้า ระบบออนไลน์จะถูกนำมาใช้ในกระบวนการพิธีการศุลกากรและการให้บริการของบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมถึงการขนส่งสินค้าไปยังเขตปลอดภาษี (the delivery of sea cargoes to the Hozei area) การสำแดงการส่งออก (export declaration) การตรวจสอบการส่งออก (the approval of export) การขนสินค้าลงเรือ (the loading of cargoes to a vessel) และการออกจากท่าเรือ (departure from a port)⁴⁵

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีศุลกากรสำหรับสินค้าทางอากาศ (Special Act of Customs Procedure for Air Cargoes) เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ในการดำเนินพิธีศุลกากรสำหรับสินค้าทางอากาศผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์ โดยในขณะนั้นประเทศญี่ปุ่นได้นำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้เฉพาะในการดำเนินพิธีการศุลกากรสำหรับสินค้าทางอากาศเท่านั้น ต่อมาในปี ค.ศ.1991 ได้มีแนวคิดในการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรสำหรับสินค้าทางเรือด้วย จึงได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรสำหรับสินค้าทางอากาศเป็น พระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านทางระบบประมวลผลข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Special Act of Customs Procedure through the Electronic Data Processing System) และเปลี่ยนแปลงองค์การจัดการระบบการดำเนินพิธีการศุลกากรสำหรับสินค้าทางอากาศแห่งประเทศไทยเป็น องค์การจัดการระบบการดำเนินพิธีการศุลกากรอัตโนมัติแห่งประเทศไทย (Nippon Automated Cargo Clearance System Operations Organization : NACCS Center) เพื่อให้ครอบคลุมการดำเนินพิธีการศุลกากรทั้งหมด รวมไปถึงการให้บริการของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินพิธีการศุลกากร โดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ด้วย

สำหรับขั้นตอนในการสำแดงการนำเข้า (import declaration) และการส่งออก (export declaration) ของประเทศญี่ปุ่นสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ผู้ประกอบการหรือตัวแทนบันทึกข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ของผู้ใช้บริการ แล้วส่งมายังเครื่องคอมพิวเตอร์ศูนย์กลาง
2. คอมพิวเตอร์ศูนย์กลางจะทำการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา กำหนดภาษี และดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วแจ้งกลับไปยังเครื่องคอมพิวเตอร์ของผู้ใช้บริการ

⁴⁵ Nippon Automated Cargo Clearance System Operations Organization, NACCS, 2002 (Mimeographed)

3. ยืนยันการสำแดงและส่งต่อการสำแดงข้อมูลนั้นไปยังระบบศูนย์กลาง
4. ระบบจะทำการเลือกรูปแบบการตรวจสอบโดยอัตโนมัติ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่สำแดง
5. การตรวจสอบแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่
 - 5.1 การตรวจสอบอย่างง่าย (simplified examination) การตรวจสอบรูปแบบนี้ หากสินค้าที่สำแดงการนำเข้าเป็นสินค้าปลอดภาษี หรือสินค้าที่ชำระภาษีผ่านระบบ Electronic Fund Transfer ได้ หรือได้รับอนุญาตให้ผ่อนผันการชำระภาษีได้ การอนุญาตให้นำเข้าหรือส่งออกจะกระทำได้ทันที
 - 5.2 การตรวจสอบเอกสาร (documentary examination) ผู้ประกอบการจะต้องยื่นสำเนาใบสำแดงการนำเข้าหรือส่งออกต่อกรมศุลกากรพร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ใบ invoice จากนั้น กรมศุลกากรจะตรวจสอบเอกสารดังกล่าว
 - 5.3 การตรวจสอบอย่างละเอียด (cargo inspection) ผู้ประกอบการจะต้องยื่นสำเนาใบสำแดงการนำเข้าหรือส่งออกต่อกรมศุลกากรพร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ใบ invoice จากนั้นกรมศุลกากรจะตรวจสอบสินค้าอย่างละเอียด
6. เมื่อการตรวจสอบเสร็จสิ้น หากเป็นสินค้าที่ต้องเสียภาษี ผู้ประกอบการหรือตัวแทนต้องชำระค่าภาษีให้เรียบร้อยก่อนจึงจะได้รับอนุญาตให้นำเข้าหรือส่งออกสินค้า
7. การชำระภาษีศุลกากร แบ่งออกเป็น
 - 7.1 การชำระผ่านทางระบบการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Fund Transfer)
 - 7.2 การขอผ่อนผันการชำระภาษี (Deferred payment) โดยจะต้องมีการวางเงินประกันด้วย
 - 7.3 การชำระเงินสดที่ธนาคาร
โดยการชำระภาษีสำหรับการส่งออกสินค้าจะทำได้เฉพาะตามข้อ 7.1 เท่านั้น

จากบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการทำธุรกรรมของภาครัฐดังกล่าว จะเห็นได้ว่าใน Law Concerning Electronic Signature and Certification Services ของประเทศญี่ปุ่นไม่ได้บัญญัติเรื่องการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐเอาไว้ ซึ่ง

แตกต่างจากบทบัญญัติ Electronic Transaction Act 1998 ของประเทศสิงคโปร์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2545 ของประเทศไทยที่บัญญัติเรื่องธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐเอาไว้อย่างชัดเจน

อีกทั้งในพระราชบัญญัติศุลกากรของประเทศญี่ปุ่นก็ไม่ได้บัญญัติถึงการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากร แตกต่างกับในพระราชบัญญัติศุลกากรของประเทศสิงคโปร์ซึ่งมีบทบัญญัติเบ็ดเตล็ดทั่วไป (miscellaneous provisions) เรื่องการให้บริการผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (computer service) กำหนดถึงการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ประเทศญี่ปุ่นก็มีพระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านทางระบบประมวลผลข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นกฎหมายที่กำหนดให้การดำเนินพิธีการศุลกากร รวมถึงการให้บริการของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพิธีการศุลกากรสามารถทำได้โดยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งถือได้ว่าประเทศญี่ปุ่นก็มีกฎหมายที่รองรับการนำเอาระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรอย่างชัดเจนเช่นกัน

บทที่ 5

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ในกิจการศุลกากร

ในบทนี้จะเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกิจการศุลกากร โดยการใช้ข้อมูลเอกสารประกอบข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ ส่วนการเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาจะนำเสนอในบทที่ 6 ต่อไป

ในส่วนของข้อมูลจากแบบสอบถาม นั้น ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามจำนวน 50 ชุด โดยบางส่วนผู้วิจัยเป็นผู้นำแบบสอบถามไปสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการด้วยตนเอง และบางส่วนใช้วิธีการส่งทางไปรษณีย์หรือ โทรสาร ซึ่งผู้วิจัยสามารถรวบรวมแบบสอบถามที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ทั้งสิ้น 20 ชุด และเมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจึงนำมาประมวลผลเป็นอัตราร้อยละเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยในแบบสอบถามจะมีคำถามทั้งหมด 21 ข้อ คำถามส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นเกี่ยวกับปัญหาต่างในการนำระบบ EDI มาใช้ในการปฏิบัติพิธีการศุลกากร ว่าส่งผลกระทบต่อความมั่นใจของผู้ประกอบการมากน้อยเพียงใด¹ ทั้งนี้ การสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการในการวิจัยนี้เป็นเพียงการสุ่มสำรวจผู้ประกอบการเพียงบางส่วนเพื่อนำผลการสำรวจมาทำการศึกษาเท่านั้น มิใช่ความเห็นของผู้ประกอบการส่วนใหญ่แต่อย่างใด โดยจากการสำรวจประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม 20 ราย แบ่งออกเป็น ผู้ใช้บริการของ customs broker ที่ให้บริการด้วยระบบ EDI จำนวน 6 ราย ผู้ใช้บริการของ service counter เอกชน จำนวน 10 ราย และผู้ให้บริการ EDI โดยตรง จำนวน 4 ราย

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินพิธีการศุลกากร พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำระบบ EDI ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ในการปฏิบัติพิธีการศุลกากร มีดังนี้

¹ ดูภาคผนวก ง

5.1 ปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายของการดำเนินการก่อนมีการตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ในส่วนของการตีความมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ว่าบทบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติ หลักเกณฑ์ในการทำธุรกรรมในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เอาไว้ว่าจะต้องกระทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา จึงจะนำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับและให้ถือว่ามีผลโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่นเดียวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนด

โดยได้มีผู้ให้ความเห็นในการตีความบทบัญญัติดังกล่าวเอาไว้เป็น 2 แนวทาง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 กล่าวคือ แนวทางที่ 1 เห็นว่า ระหว่างที่ยังไม่มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต้องถือว่าไม่อาจใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับแก่ธุรกรรมภาครัฐ แม้กฎหมายอื่นจะให้อำนาจแก่หัวหน้าหน่วยงานเป็นผู้ออกระเบียบและหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานภายในหน่วยงานของตนเองได้ แต่หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในระหว่างที่ยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับ ก็ให้นำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับแก่ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐไม่ได้ กล่าวคือไม่อาจถือว่าการทำข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้ทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีการลงลายมือชื่อแล้ว เป็นต้น ตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้²

แนวทางที่ 2 เห็นว่า การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐหรือโดยหน่วยงานภาครัฐจะทำได้เมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานของรัฐจะต้องปฏิบัติก่อนจึงจะสามารถมีผลโดยชอบตามกฎหมายฉบับนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายที่รับรองสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เฉพาะในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้การใดต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง (มาตรา 8) เท่านั้น เช่น การขอจดทะเบียนนิติบุคคล ดังนั้น การให้บริการอื่นที่กฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ

² ขวลิต อัครศาสตร์, ไพบุลย์ อมรภิญโญเกียรติ และพวก, กฎหมายไซเบอร์, (กรุงเทพมหานคร : เนชั่นบุ๊คส์, 2545), หน้า 138. อ้างถึงใน อรรถพร พันธ์พัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, ใน วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาคุ้มครอง 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 448.

มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง แม้ไม่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ ก็สามารถออกระเบียบหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้เอง เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายหรือขั้นตอนปฏิบัติที่หน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินการอยู่ได้³ นอกจากนี้ การตีความโดยเคร่งครัดจะทำให้การดำเนินการในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กับหน่วยงานของรัฐไม่สามารถทำได้เลยในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถดำเนินได้อย่างสะดวกและครบวงจร และไม่เป็นการส่งเสริมต่อการใช้และพัฒนาการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์⁴

เนื่องจากการมีความเห็นที่แตกต่างดังกล่าวในกลุ่มของผู้ใช้กฎหมาย ในส่วนของกรมศุลกากรจึงอาจส่งผลให้ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องเกิดความไม่มั่นใจในการดำเนินการเกี่ยวกับพิธีการนำเข้าและส่งออกโดยใช้ระบบ EDI กับกรมศุลกากรว่าการกระทำที่ตนได้กระทำโดยผ่านระบบ EDI ก่อนที่จะมีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35 นั้น จะมีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเหมือนกับการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual หรือไม่

ซึ่งจากการสอบถามผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้าถึงความมั่นใจในการใช้ระบบ EDI เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับพิธีการนำเข้าและส่งออกสินค้า ในประเด็นผลทางกฎหมายของการดำเนินการ ปรากฏว่าผู้ประกอบการจำนวนถึง 78 % ไม่ทราบว่าในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 กำหนดว่าการดำเนินใด ๆ ตามกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ ซึ่งได้กระทำลงในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะมีผลเช่นเดียวกันกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนด ก็ต่อเมื่อปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา และกว่า 89 % ไม่ทราบว่าขณะนี้ยังไม่มีกฤษฎีกาพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการตามมาตรา 35 ดังกล่าว ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์ในการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ให้ผู้ประกอบการเหล่านั้นฟัง แล้วจึง

³ สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร บริษัท : จีระการพิมพ์ จำกัด, 2545), หน้า 140.

⁴ อรรถพร พันธ์พัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, ในวารสารศาสตร์พหุสาขาปัญญาครบรอบ 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 448.

สอบถามว่ามีความมั่นใจมากน้อยเพียงใดว่าการดำเนินพิธีการศุลกากร โดยใช้ระบบ EDI จะมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual ผลปรากฏว่า ผู้ประกอบการ 52 % มีความมั่นใจในระดับปานกลาง 26 % ไม่มีความมั่นใจเลย 15.8 % มีความมั่นใจเพียงเล็กน้อย และ 5.3 % มีความมั่นใจมาก

จากผลการสำรวจดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า การดำเนินพิธีการศุลกากรจะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 และไม่ทราบว่าขณะนี้ยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 35 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ ทั้ง ๆ ที่บทบัญญัติดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกรรมของตนโดยตรง นั้น จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมศุลกากรได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวว่า ปัญหาดังกล่าวอาจมีลักษณะคล้ายกับปัญหาที่พบในศุลกากร ซึ่งอาจเป็นเพราะคนไทยมีทัศนคติว่ากฎหมายเป็นเรื่องยาก ไกลตัว จึงไม่ได้ให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจ เช่นเดียวกันกับกรณีที่กรมศุลกากรได้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับกรมศุลกากรให้ผู้ประกอบการทราบอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ไม่ว่าจะโดยวิธีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศุลกากร ดิจบอร์ดประชาสัมพันธ์ หรือการเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ของกรมศุลกากร แต่ผู้ประกอบการก็ยังคงไม่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกฎหมายดังกล่าว ซึ่งอาจเกิดจากการที่กฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพิธีการศุลกากรมีเป็นจำนวนมาก มีการออกกฎเกณฑ์ขึ้นใหม่อยู่เป็นประจำทำให้การติดตามกฎเกณฑ์ที่เป็นปัจจุบันทำได้ค่อนข้างยาก ผู้ประกอบการจึงไม่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกฎหมาย กฎ ระเบียบ เหล่านั้น แต่เมื่อใด ก็ตามทีผู้ประกอบการต้องพบกับปัญหาจากการดำเนินการ เมื่อนั้นผู้ประกอบการจึงจะให้ความสำคัญกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาทางเยียวยาแก้ไข และป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานั้น ๆ ขึ้นอีก⁵

โดยจะเห็นได้จากผลการสำรวจเพื่อเปรียบเทียบว่าผู้ประกอบการพอใจการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual หรือในระบบ EDI มากกว่ากัน ผลปรากฏว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประมาณ 84 % พึงพอใจการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI มากกว่า โดยสาเหตุที่ทำให้

⁵ สัมภาษณ์ กฤติกา ปิ่นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 17 ธันวาคม 2546.

ผู้ประกอบการพึงพอใจการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI มากกว่าอันดับแรก คือ การดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI ช่วยอำนวยความสะดวก และรวดเร็วว่าการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual

จากผลการสำรวจดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยินดีที่จะดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI มากกว่า เพราะระบบ EDI ช่วยอำนวยความสะดวกและช่วยให้การดำเนินพิธีการศุลกากรเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้ขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจโดยรวมใช้เวลาลดน้อยลง ทั้ง ๆ ที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า การดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI จะต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดเอาไว้ในพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ประกอบกับในปัจจุบันยังไม่พบปัญหาว่าการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI ไม่มีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงยังไม่ให้ความสำคัญแก่บทบัญญัติดังกล่าว

แต่เมื่อมีการอธิบายให้ผู้ประกอบการที่ตอบแบบสอบถามเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ที่บัญญัติในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 แล้วจึงสอบถามต่อไปว่า ปัญหาใดที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจหรือทำให้ผู้ประกอบการไม่ต้องการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI มากที่สุด ผลปรากฏว่า ปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายของการดำเนินการเป็นปัญหาในอันดับที่สอง รองมาจากปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล และสุดท้ายเป็นปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

จากผลการสำรวจดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมื่อผู้ประกอบการทราบและเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ที่บัญญัติในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 และเห็นว่าบทบัญญัตินี้ดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินธุรกิจของตนได้ ผู้ประกอบการเหล่านั้นก็จะเริ่มให้ความสำคัญแก่บทบัญญัตินั้น ๆ เนื่องจากผู้ประกอบการเริ่มเกิดความไม่มั่นใจว่าการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ EDI ซึ่งเป็นการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐ รูปแบบหนึ่งนั้น จะมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจของตนได้

โดยสาเหตุที่ทำให้ผู้ประกอบการเกิดความไม่มั่นใจดังกล่าวน่าจะเกิดจากการที่ประเทศไทยไม่มีกฎหมายรองรับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในภาครัฐอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับการบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐของต่างประเทศแล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศสิงคโปร์ คือ Electronic Transaction Act 1998 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐเอาไว้ในมาตรา 47 แห่งบทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกันกับวัตถุประสงค์ของบทบัญญัตินี้ที่มุ่งให้ตีความบทบัญญัติโดยยึดหลักเหตุผลในเชิงพาณิชย์ เพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งหนึ่งในวัตถุประสงค์เหล่านั้น คือ เพื่อให้การยื่นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ต่อหน่วยงานของรัฐสามารถทำได้สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น และเพื่อส่งเสริมการให้บริการของหน่วยงานของรัฐที่มีประสิทธิภาพ โดยวิธีการของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้แล้ว อาจกล่าวได้ว่าหลักเกณฑ์การนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐของประเทศสิงคโปร์นี้มีลักษณะคล้ายกับข้อความในหลักการและเหตุผล และที่บัญญัติในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ของประเทศไทย กล่าวคือ แม้ใน Electronic Transaction Act 1998 และ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 จะกำหนดขอบเขตไว้ให้ใช้บังคับกับธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ที่ดำเนินการในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แต่ในกฎหมายดังกล่าวก็บัญญัติให้นำมาใช้บังคับกับการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐด้วยเช่นเดียวกัน โดยต่างมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือ เพื่อส่งเสริมการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้น่าเชื่อถือและมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกันกับการทำธุรกรรมโดยวิธีการทั่วไปที่เคยปฏิบัติกันอยู่เดิม

อย่างไรก็ตามใน Electronic Transaction Act 1998 มาตรา 47 ได้วางหลักเกณฑ์ในการนำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐเอาไว้อย่างชัดเจนในบทบัญญัตินี้ดังกล่าวว่า หากหน่วยงานภาครัฐยอมรับการยื่น การสร้าง หรือการเก็บรักษาเอกสารเหล่านั้นในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ออกใบอนุญาตหรือใบรับรองในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือกำหนดวิธีการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ หน่วยงานเหล่านั้นจะต้องกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น วิธีการและรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จะถูกยื่น สร้าง เก็บรักษา หรือออก หรือ กระบวนการและวิธีการควบคุมที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความมั่นใจที่เพียงพอในเรื่องความสมบูรณ์ ความปลอดภัยและความเป็นความลับของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และวิธีการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น อันจะเป็นผลให้การดำเนินการต่าง ๆ ดังกล่าวมีผลเช่นเดียวกับการดำเนินการตามระบบเดิมคือระบบที่ใช้กระดาษ โดยไม่มีการกำหนดเงื่อนไขว่าการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จะมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการ

ดำเนินธุรกรรมในรูปแบบเดิม (ระบบกระดาษ) ก็ต่อเมื่อมีการบัญญัติกฎหมายอื่นมารองรับการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์นั้น ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ของประเทศไทย

อีกทั้งบทบัญญัติในมาตรา 90A แห่งกฎหมายศุลกากรของประเทศสิงคโปร์ นั้น ก็เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะสอดคล้องตาม Electronic Transaction Act 1998 มาตรา 47 (2) กล่าวคือ มีการบัญญัติให้อำนาจแก่อธิบดีกรมศุลกากรในการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับกรมศุลกากร ดังนั้น เมื่อมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ โดยอธิบดีฯ และรัฐมนตรีแล้ว การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวย่อมเป็นการดำเนินการที่ชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกันกับการดำเนินการตามระบบเดิมคือระบบกระดาษ

จากบทบัญญัติใน Electronic Transaction Act 1998 และกฎหมายศุลกากรของประเทศสิงคโปร์ที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกันในการบัญญัติให้มีการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรดังกล่าว นั้น เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้การดำเนินพิธีการศุลกากรในประเทศสิงคโปร์เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของประเทศไทย ถึงแม้หน่วยงานของรัฐจะได้ดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในขณะที่ยังไม่มีกฏหมายพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ซึ่งส่งผลให้มีปัญหาในการตีความมาตรา 35 ออกเป็น 2 แนว ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นก็ตาม แต่เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ที่ต้องการให้มีการส่งเสริมให้มีการใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ จึงควรตีความบทบัญญัติดังกล่าวโดยถือตามแนวคิดของนักวิชาการทางกฎหมายในสถาบัน School of free scientific research ตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 กล่าวคือ School of free scientific research เห็นว่าการตีความโดยยึดมั่นอย่างเคร่งครัดในตัวบทของประมวลกฎหมายซึ่งสนับสนุนโดย School of Exegesis นั้น มีเหตุผลไม่เพียงพอที่จะยึดเป็นหลักในการตีความกฎหมายได้อย่างแท้จริง เพราะเมื่อพิจารณาเห็นว่าหลังจากที่ได้ตรากฎหมายออกมาใช้บังคับ ยี่งเวลาผ่านไปนานเท่าใดก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ายิ่งจะเป็นการยากที่จะทราบได้ถึงเจตนาของฝ่ายนิติบัญญัติที่ออกกฎหมายมากขึ้นเท่านั้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องใช้บทบัญญัตินั้นต่อสถานการณ์หรือ

เหตุการณ์ในภายหลังที่ผู้ตรากฎหมายในขณะนั้นไม่อาจคาดเห็นได้ เพราะฉะนั้นการยึดมั่นอยู่ในการตีความถ้อยคำตามตัวอักษรอย่างที่ยึดถืออยู่ดั้งเดิม จึงไม่ทำให้การใช้กฎหมายถูกต้องและเป็นธรรมแก่สังคมได้ Francois Geny ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของ School of free scientific research ได้กล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดของ School นี้ไว้ว่า ผู้ร่างกฎหมายทั้งหลายย่อมไม่สามารถที่จะมองเห็นหรือคาดการณ์ในเหตุต่าง ๆ ได้ทุกกรณีที่จะเกิดขึ้น และเมื่อต้องพบกับสถานการณ์ที่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายไม่อาจให้คำตอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ผู้มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดก็จะต้องใช้บทบัญญัติในทางสร้างสรรค์ (creative role) มากขึ้น โดยเริ่มจากเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในประมวลกฎหมาย

นอกจากนี้ยังมีหลักการตีความทั่วไปอีกว่าต้องตีความให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ได้มากกว่าตีความแล้วกฎหมายไร้ผล กรณีนี้ หมายความว่าถ้าบทบัญญัตินั้นเป็นที่เคลือบคลุมต้องมีการตีความ แต่ถ้าตีความแล้วเกิดความเห็น 2 ทาง คือ ตีความหมายหนึ่งทำให้กฎหมายนั้นใช้บังคับไม่ได้ กรณีอย่างนี้รัฐย่อมไม่ชอบเพราะรัฐเป็นผู้ออกกฎหมายย่อมประสงค์ที่จะให้กฎหมายนั้นใช้บังคับได้มากกว่าที่จะใช้บังคับไม่ได้ นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวว่า “กฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำงานของระบบสังคม อย่ามองว่ากฎหมายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนหิ้งไม่อาจแตะต้องได้ และการตีความกฎหมายต้องเพื่อให้ปฏิบัติงานได้ไม่ใช่การตีความโดยไม่มีความรับผิดชอบ เมื่อเกิดปัญหาว่าตีความแล้วเกิดข้อขัดข้องจะต้องหาวิธีและกลไกที่จะทำให้เรื่องนั้นผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติงานต่อไปได้”⁷

เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการตีความมาตรา 35 ดังกล่าว จึงควรยึดหลักการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายควบคู่ไปกับการตีความตามตัวอักษร ประกอบกับการตีความให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ได้มากกว่าตีความแล้วกฎหมายไร้ผล โดยตีความว่าถึงแม้หน่วยงานของรัฐจะได้ดำเนินการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในขณะที่ยังไม่มีมาตรการพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการธุรกรรมดังกล่าวก็มีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินการธุรกรรมตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนดเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้ บทบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับได้และบรรลุเจตนารมณ์ของการตราพระราชบัญญัติดังกล่าวอันเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจรอย่างแท้จริง

⁶ เรื่องเดียวกัน : 115.

⁷ ธนุชัย หุ่นนิวัฒน์, “การตีความกฎหมาย,” วารสารพัฒนาข้าราชการ, ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 :121.

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการดำเนินพิธีการศาลการ เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลการมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากกฎหมายอื่น กล่าวคือ หากบทบัญญัติแห่งกฎหมายศาลการแตกต่างกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นในเรื่องเดียวกัน ให้บังคับตามกฎหมายศาลการ เว้นแต่กฎหมายอื่นจะบัญญัติไว้ชัดแจ้งเป็นอย่างอื่น กล่าวคือ พระราชบัญญัติศาลการ พ.ศ.2469 มาตรา 120 บัญญัติว่า “เมื่อใดบทพระราชบัญญัตินี้แตกต่างกับบทกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศอื่นที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้ ท่านว่าในเรื่องอันเกี่ยวแก่ศาลการนั้น ให้ยกเอาบทพระราชบัญญัตินี้ขึ้นบังคับ และกฎหมาย พระราชบัญญัติหรือประกาศใดซึ่งจะได้ให้ใช้ในภายหน้านั้น มิให้ถือว่าเพิกถอนจำกัดเปลี่ยนแปลงหรือถอนไปเสียซึ่งอำนาจและบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เว้นไว้แต่ในกฎหมายพระราชบัญญัติหรือประกาศใหม่นั้น จะแสดงไว้โดยชัดแจ้งว่ามีประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น” มาตรา 120 นี้มีขึ้นเพื่อให้บทบัญญัติต่าง ๆ ของพระราชบัญญัติศาลการ พ.ศ.2469 ใช้บังคับได้ แม้ในอนาคตจะมีกฎหมายแตกต่างกับกฎหมายศาลการ ก็ใช้บังคับตามกฎหมายศาลการ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 954/2481 ที่พิพากษาว่า พระราชบัญญัติศาลการเป็นกฎหมายพิเศษ เมื่อในพระราชบัญญัตินี้มีบัญญัติถึงการริบทรัพย์ไว้โดยเฉพาะแล้ว จะยกเอากฎหมายลักษณะอาญาว่าด้วยการริบทรัพย์มาใช้บังคับมิได้ โดยตัวอย่างของมาตรา 120 จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติศาลการ พ.ศ.2469 มาตรา 10 วรรคหนึ่ง (ที่บังคับใช้ในปัจจุบัน) ซึ่งบัญญัติว่า “บรรดาค่าภาษีนั้น ให้เก็บตามบทพระราชบัญญัตินี้และตามกฎหมายว่าด้วยพิกัตอัตราศาลการ” แต่พระราชบัญญัติส่งเสริมการ ลงทุน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2534 บัญญัติว่า “ผู้ได้รับการส่งเสริมจะได้รับยกเว้นอากรขาเข้า สำหรับเครื่องจักรตามที่คณะอนุกรรมการอนุมัติ แต่เครื่องจักรนี้ต้องไม่เป็นเครื่องจักรที่ผลิตหรือประกอบได้ในราชอาณาจักร ซึ่งมีคุณภาพใกล้เคียงกันกับชนิดที่ผลิตในประเทศและมีปริมาณเพียงพอที่จะจัดหามาใช้ได้” เมื่อกฎหมายส่งเสริมการลงทุนบัญญัติเรื่องการยกเว้นอากรไว้ชัดแจ้ง จึงต้องบังคับไปตามนั้น⁸

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ต่อไปว่า การที่มาตรา 35 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 บัญญัติว่า “คำขอ การอนุญาต การจดทะเบียน คำสั่งทางปกครอง การชำระเงิน การประกาศ หรือการดำเนินการใด ๆ ตามกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ ถ้าได้กระทำในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดย

⁸ ซูชาติ อัสวโรจน์, คำอธิบายกฎหมายศาลการ, (กรุงเทพฯ: มานนคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2541), หน้า 34 – 35.

พระราชกฤษฎีกาให้นำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับและให้ถือว่ามีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับ การดำเนินตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนด” นั้น จะถือเป็นบทบัญญัติที่ ยกเว้นไม่นำกฎหมายศุลกากรในส่วนของ การดำเนินพิธีศุลกากรกับกรมศุลกากรหรือโดยกรมศุลกากร มาบังคับใช้หรือไม่

โดยได้มีผู้ให้ความเห็นในปัญหาดังกล่าวเอาไว้ว่า “กรณีไม่ต้องด้วยข้อยกเว้นตาม มาตรา 120 เพราะข้อยกเว้นจะต้องตีความโดยเคร่งครัด กล่าวคือ บทกฎหมายนั้น ๆ จะต้องตีความ ชัดเจนว่าไม่ใช่กฎหมายศุลกากรบังคับ จะเห็นได้ว่ามาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 (ที่แก้ไขเพิ่มเติมแล้ว)¹⁰ ก็คือ มาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. 2522 (ที่แก้ไขเพิ่มเติมแล้ว)¹¹ บัญญัติโดยใช้ถ้อยคำ “อาคารเช่า” ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่า มุ่งถึงพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 นั้นเอง แต่มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทาง อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ประสงค์จะให้ เป็นกฎหมายกลางซึ่งใช้บังคับกับกรณีทั่ว ๆ ไปตามกฎหมาย ต่าง ๆ ดังนี้หากกฎหมายฉบับใดไม่มีบทบัญญัติดังมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 35 ก็ใช้บังคับกฎหมายนั้นได้ แต่กรณีมาตรา 120 บัญญัติไว้ชัดเจนแล้ว ดังนี้ จะออก พระราชกฤษฎีกามาใช้บังคับแก่การศุลกากรตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 มิได้”

⁹ ชูชาติ อัครโวจน์, “ข้อวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 : การระงับการศุลกากร,” *วารสารศุลกากร* 15 (2545) : 125 – 128.

¹⁰ มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ.2520 (ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 3 แห่งพระราช บัญญัติส่งเสริมการลงทุน (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2534) บัญญัติว่า “ในกรณีที่มิเหตุอันสมควร คณะกรรมการจะให้ผู้ที่ได้รับ การส่งเสริมได้รับลดหย่อนอาคารเช่าไม่เกินร้อยละเก้าสิบของอัตราปกติสำหรับวัตถุประสงค์หรือวัตถุประสงค์ เป็น ที่นำเข้ามาใน ราชอาณาจักรเพื่อใช้ผลิต ผสม หรือประกอบในกิจการที่ได้รับการส่งเสริม มีกำหนดเวลาราวละไม่เกินหนึ่งปีนับแต่ วันที่คณะกรรมการกำหนด แต่วัตถุประสงค์หรือวัตถุประสงค์เป็นนั้นต้องไม่เป็นของที่ผลิตหรือมีกำเนิดในราชอาณาจักร ซึ่งมีคุณ ภาพใกล้เคียงกันกับชนิดที่จะนำเข้ามาในราชอาณาจักรและมีปริมาณเพียงพอที่จะจัดหามาใช้ได้ ทั้งนี้ตามชนิด ปริมาณ ระยะเวลา ปริมาณ ระยะเวลา เงื่อนไข และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด”

¹¹ มาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ.2522 (ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดย มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2534 แล้ว) บัญญัติว่า “ของที่ผู้ ประกอบอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการค้าเพื่อส่งออกนำเข้ามาในราชอาณาจักรและนำเข้าไปในเขตอุตสาหกรรมส่ง ออกเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าหรือเพื่อการค้าเพื่อส่งออก ให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการส่ง เสริมการลงทุน อาคารเช่า ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีสรรพสามิต ทั้งนี้ให้รวมถึงของที่นำออกจากเขตอุตสาหกรรมส่ง ออกแห่งหนึ่งไปยังเขตอุตสาหกรรมส่งออกอีกแห่งด้วย”

ซึ่งในส่วนนี้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าว เนื่องจากพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 บัญญัติขึ้นก่อนที่จะนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกิจการศุลกากร จึงเชื่อได้ว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อรองรับการดำเนินพิธีศุลกากรด้วยระบบกระดาษ และไม่มีส่วนใดในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ที่บัญญัติโดยชัดแจ้งว่าการดำเนินการใด ๆ อันเกี่ยวแก่การศุลกากรให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ประกอบกับศาลฎีกาได้ชี้แล้วว่าในกรณีที่กฎหมายศุลกากรขัดกับกฎหมายอื่น ต้องใช้กฎหมายศุลกากรบังคับ¹²

นอกจากเหตุผลเรื่องลักษณะพิเศษของกฎหมายศุลกากร มาตรา 120 แล้ว ยังมีเหตุผลอื่นที่สนับสนุนให้เห็นว่าในส่วนของกรมศุลกากรจำเป็นต้องมีตราพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ขึ้นโดยเฉพาะ นั่นคือ รูปแบบการดำเนินการบางประการของกรมศุลกากรที่มีลักษณะพิเศษต่างจากการดำเนินการของหน่วยงานอื่น เช่น การยื่นใบขนสินค้าที่ต้องมีการตรวจสอบใบขนสินค้าซึ่งไม่ใช่การอนุญาตให้นำของเข้าราชอาณาจักร เนื่องจากเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของกรมศุลกากรที่ต้องทำการตรวจสอบและกรมศุลกากรไม่สามารถปฏิเสธที่จะไม่ทำการตรวจสอบได้ ส่วนการอนุญาตให้นำของเข้าราชอาณาจักรเป็นอำนาจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับของที่จะนำเข้านั้น ๆ ดังนั้น จึงยังคงเป็น

¹² เช่น โทษของผู้พยายามกระทำความผิดตามมาตรา 27 ในฐานพยายามหลีกเลี่ยงการเสียภาษีโดยเจตนา ถือว่าภาษีมีโทษเท่ากับความสำเร็จ ต่างกับโทษพยายามกระทำความผิดในความผิดทั่ว ๆ ไปตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งมีโทษเบากว่าความสำเร็จ หรือการกำหนดโทษปรับตามมาตรา 27 จะนำมาตรา 31 ประมวลกฎหมายอาญามาใช้ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 664/2506) หรือการกำหนดโทษปรับตามมาตรา 27 ทวิ ก็เป็นเช่นเดียวกับมาตรา 27 คือต้องปรับจำเลยทุกคนรวมกันไม่เกิน 4 เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว จะนำมาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยปรับจำเลยเรียงตัวมิได้ เป็นการขัดต่อมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 (คำพิพากษาฎีกาที่ 401/2509 (ประชุมใหญ่)) ส่วนการริบทรัพย์เมื่อพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 บัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้วก็ต้องใช้ตามนั้น จะนำกฎหมายลักษณะอาญามาใช้บังคับมิได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 954/2481) หรือการทำเรื่องแห่งประเทศไทยจะนำบริบทสิทธิในมูลหนี้ค่าเก็บรักษาสินค้ากรณีร้องจัดทรัพย์สินในคดีแพ่งหมายเลขคดีแดงที่ 3987/2503 มาใช้ในกรณีเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดของตกค้างไม่ได้ เพราะจะต้องดำเนินการตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ก่อน คือ หักใช้ค่าภาษี ค่าเก็บรักษา ค่าย้ายขน หรือค่าภาระติดพันอันค้างชำระแก่ศุลกากรเสียก่อน แม้ความข้อนี้จะขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบริบทสิทธิที่ต้องใช้กฎหมายว่าด้วยศุลกากรบังคับตามนัยแห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 120 (ชูชาติ อัสวโรจน์, “ข้อวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 : ภาระกิจการศุลกากร,” วารสารศุลกากร 14 (2545) : 177.)

ปัญหาที่จำเป็นจะต้องมีการตีความกันต่อไปว่ารูปแบบการดำเนินการของกรมศุลกากรดังกล่าวนั้นจะเป็นรูปแบบการดำเนินการใดตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ที่กำหนดรูปแบบของการดำเนินการเอาไว้ ได้แก่ คำขอ การอนุญาต การจดทะเบียน คำสั่งทางปกครอง การชำระเงิน การประกาศ หรือการดำเนินการใด ๆ¹³

นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลเรื่องความรับผิดชอบหรือโทษบางอย่างตามพระราชบัญญัติศุลกากรที่มีหลักว่า การกระทำความผิดที่จะถือเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรต้องเป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายศุลกากรบังคับให้ต้องกระทำแล้วมีการฝ่าฝืน เช่น จะเป็นความผิดตามมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ต้องเป็นเรื่องที่กฎหมายศุลกากรกำหนด หรือบังคับให้กระทำเท่านั้น¹⁴ หากเป็นการกระทำที่กฎหมายอื่นกำหนดให้ทำแล้วมีการฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรไม่ได้¹⁵ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 เช่นมาตรา 27 เป็นต้น¹⁶ ซึ่งเหตุผลเรื่องความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากรนี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อถัดไป

¹³ สัมภาษณ์ กฤติกา ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 13 กุมภาพันธ์ 2547.

¹⁴ มาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำหรือจัดหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำ หรือยื่น หรือจัดให้ผู้อื่นยื่นซึ่งใบขนสินค้า คำแสดง ใบรับรอง บันทึก เรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในเรื่องใด ๆ อันเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ หรืออันพระราชบัญญัตินี้บังคับให้กระทำนั้นเป็นความเท็จก็ดี เป็นความไม่บริบูรณ์ก็ดี หรือเป็นความชักพาให้ผิดหลงในราชการใด ๆ ก็ดี หรือถ้าผู้ใดซึ่งพระราชบัญญัตินี้บังคับให้ตอบคำถามอันใดของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้ตอบคำถามอันนั้นโดยสัตย์จริงก็ดี หรือถ้าผู้ใดไม่ยอม หรือละเลยไม่ทำไม่รักษาไว้ซึ่งบันทึกเรื่องราว หรือทะเบียน หรือสมุดบัญชี หรือเอกสาร หรือตราสารอย่างอื่น ๆ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้บังคับไว้ก็ดี หรือถ้าผู้ใดปลอมแปลงหรือใช้เมื่อปลอมแปลงแล้วซึ่งเอกสารบันทึกเรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นที่พระราชบัญญัตินี้บังคับไว้ให้ทำ หรือใช้ในกิจการใด ๆ เกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ก็ดี หรือแก้ไขเอกสารบันทึกเรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นภายหลังที่ได้ออกไปแล้วในทางราชการก็ดี หรือปลอมดวงตรา ลายมือชื่อ ลายมือชื่อย่อ หรือเครื่องหมายอย่างอื่นของพนักงานกรมศุลกากร หรือซึ่งพนักงานกรมศุลกากรใช้เพื่อการใด ๆ อันเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ก็ดี ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน”

¹⁵ สัมภาษณ์ กฤติกา ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร, 13 กุมภาพันธ์ 2547

¹⁶ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 บัญญัติว่า “ผู้ใดนำหรือพาของที่ยังมิได้เสียค่าภาษี หรือของต้องจำกัด หรือของต้องห้าม หรือที่ยังมิได้ผ่านศุลกากร โดยถูกต้องเข้ามาในพระราชอาณาจักรสยามก็ดี หรือ

5.2 ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469

เนื่องจากกฎหมายศุลกากรเป็นกฎหมายภาษีอากรแขนงหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายมหาชนในทางเศรษฐกิจเนื้อหาในบทบัญญัติของกฎหมายศุลกากรนั้นส่วนใหญ่เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนผู้ประกอบการค้า โดยให้รัฐมีอำนาจควบคุมและ จัดเก็บสำหรับสินค้าหรือสิ่งของที่นำเข้ามาในและส่งออกนอกราชอาณาจักร เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายศุลกากรบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายในการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐ จึงจำเป็นต้องมีอำนาจบังคับเหนือเอกชนหรือมีบทบัญญัติที่มีสภาพบังคับ (sanction) โดยกำหนดความผิดและโทษทางอาญาไว้ในกฎหมายศุลกากรระบุนำให้การกระทำที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติหรือระเบียบพิธีการศุลกากร ซึ่งกระทบกระเทือนต่อรายได้จากภาษีอากรของรัฐเป็นความผิดและมีโทษในทางอาญา กฎหมายศุลกากรจึงมีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความรับผิดชอบและมีโทษในทางอาญา จึงต้องนำบทบัญญัติซึ่งเป็นหลักทั่วไปในภาคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับด้วย ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 17 ว่า “บทบัญญัติในภาคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายนี้ให้ใช้ในกรณีแห่งความผิดอาญาตามกฎหมายอื่นด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้นจะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ความผิดตามกฎหมายศุลกากรจึงต้องอยู่ภายใต้บทบังคับของหลักความผิดทางเทคนิค ถือเป็นความผิดประเภทที่เกิดจากข้อห้าม (Mala Prohibita) ซึ่งไม่เหมือนกับลักษณะของความผิดตามกฎหมายอาญาที่จัดเป็นความผิดที่มีลักษณะเป็นความผิดอยู่ที่ตัวเอง (Mala Inse) โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของสังคมและรักษาระดับศีลธรรมอันดี ของประชาชนเป็นหลัก แต่กฎหมายศุลกากรนั้นมีบทบัญญัติทำนองยกเว้นหลักความรับผิดชอบทางอาญาทั่วไปอยู่หลายประการซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะพิเศษของกฎหมายศุลกากร

ส่งหรือพาของเช่นว่านี้ออกไปนอกพระราชอาณาจักรก็ดี หรือช่วยเหลือด้วยประการใด ๆ ในการนำของเช่นว่านี้เข้ามา หรือส่งออกป็นก็ดี หรือย้ายถอนไป หรือช่วยเหลือให้ย้ายถอนไปซึ่งของดังกล่าวนี้จากเรือกำปั่น ท่าเทียบเรือ โรงเก็บสินค้า คลังสินค้า ที่มั่นคง หรือโรงเก็บของโดยไม่ได้รับอนุญาตก็ดี หรือให้อาศัยเก็บ หรือเก็บ หรือซ่อนของเช่นว่านี้ หรือยอม หรือจัดให้ผู้อื่นทำการเช่นว่านี้ก็ดี หรือเกี่ยวข้องด้วยประการใด ๆ ในการขนหรือย้ายถอน หรือกระทำการใด ๆ แก่ของเช่นว่านี้ก็ดี หรือเกี่ยวข้องด้วยประการใด ๆ ในการหลีกเลี่ยง หรือพยายามหลีกเลี่ยงการเสียค่าภาษีศุลกากร หรือในการหลีกเลี่ยง หรือพยายามหลีกเลี่ยงบทกฎหมายและข้อจำกัดใด ๆ อันเกี่ยวแก่การนำของเข้า ส่งของออก ขนของขึ้น เก็บของในคลังสินค้า และการส่งมอบของโดยเจตนาจะถือค่าภาษีของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะต้องเสียสำหรับของนั้น ๆ ก็ดี หรือหลีกเลี่ยงข้อห้ามหรือข้อจำกัดอันเกี่ยวแก่ของนั้นก็ดี สำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ ให้ปรับเป็นเงินสี่เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว หรือจำคุกไม่เกินสิบปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”

ที่ต่างไปจากหลักของกฎหมายอาญา ซึ่งมาตรา 17 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติยกเว้นไว้ว่า “... เว้นแต่กฎหมายนั้น ๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” กล่าวคือ หากมีบทบัญญัติของกฎหมาย สุลกากร ยกเว้นหลักดังกล่าวโดยชัดแจ้งแล้ว ย่อมไม่ต้องคำนึงถึงหลักทั่วไปในประมวลกฎหมาย อาญา และในมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ยังได้บัญญัติเน้นในการใช้กฎหมาย สุลกากรไว้โดยเฉพาะว่า “เมื่อใดบทพระราชบัญญัตินี้แตกต่างกับกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือ ประกาศอื่นที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้ ท่านว่าในเรื่องอันเกี่ยวแก่ศุลกากรนั้น ให้ยกเอาบทพระราชบัญญัตินี้ ขึ้นบังคับ และกฎหมายพระราชบัญญัติหรือประกาศใดซึ่งจะได้ให้ใช้ในภายหน้านั้น มิให้ถือว่า เพิกถอนจำกัดเปลี่ยนแปลงหรือถอนไปเสียซึ่งอำนาจและบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เว้นไว้แต่ใน กฎหมาย พระราชบัญญัติหรือประกาศใหม่นั้น จะแสดงไว้โดยชัดแจ้งว่ามีประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น”¹⁷

โดยได้มีผู้ให้ความเห็นในประเด็นที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติศุลกากร เอาไว้ว่า¹⁸ “หากจะแปลความว่ามาตรา 35 ใช้บังคับกับการศุลกากรและมีผลเช่นเดียวกับการดำเนินงาน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายศุลกากรกำหนด ก็อาจมีปัญหาทางด้านความรับผิดชอบทางอาญาได้ เช่น พระราชกฤษฎีกากำหนดให้สำแดงรายการในใบขนอิเล็กทรอนิกส์หากมิได้สำแดงตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนด จะเป็นการสำแดงเท็จซึ่งอาจเป็นความผิดตามมาตรา 27 และมาตรา 99 แห่ง พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 หรือไม่

โดยปกติแล้วผู้นำของเข้าหรือผู้ส่งออกต้องปฏิบัติตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติ ศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ.2482 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อนำของใด ๆ เข้ามาหรือส่งของใด ๆ ออกไปและของ นั้นต้องเสียอากรหรือไม่ก็ตาม ให้ผู้นำของเข้าหรือผู้ส่งออกแสดงรายการต่อไปนี้ในใบขนสินค้า หรือ ชนิดของ คุณภาพ ปริมาณ น้ำหนัก ราคาศุลกากร และรายการอย่างอื่น ๆ ตามแต่อธิบดีจะต้องการ และให้ลงนามรับรองในใบขนสินค้าหรือใช้วิธีการอื่นใดตามที่อธิบดีกำหนดเพื่อรับรองใบขนสินค้าว่า ข้อความที่แสดงไว้นั้นเป็นความจริง

¹⁷ มานะ หลีกทอง, ความรับผิดชอบกฎหมายและการระงับคดีของผู้นำเข้า – ส่งออก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2535), หน้า 16.

¹⁸ ชูชาติ อัสวโรจน์, “ข้อวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 : ภาวะกิจกรรมศุลกากร,” วารสารศุลกากร 15 (2545) : 125 – 128.

ถ้าไม่พึงสอพบทราบราคาศุลกากรได้ให้ผู้นำของเข้าหรือผู้ส่งของออกแสดงค่าแห่งของประเภท และชนิดเดียวกันซึ่งจะพึงส่งมอบได้ ณ ที่ที่นำของเข้าหรือส่งของออกแล้วแต่กรณี แต่ในส่วนของเขาเข้าไม่รวมค่าอากร”

การสำแดงรายการในใบขนสินค้าขาเข้าหรือใบขนสินค้าขาออก (อันเป็นเอกสารทำด้วยกระดาษ) เป็นเท็จ ผู้สำแดงย่อมมีความรับผิดทางอาญาตามมาตรา 99 หรือมาตรา 99 ประกอบกับมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 แล้วแต่กรณี

ดังนี้ หากจะแปลความว่ามาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ที่ให้ออกพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับกับการศุลกากรและมีผลเช่นเดียวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายศุลกากรกำหนด ก็อาจมีปัญหาทางด้านความรับผิดทางอาญาได้ เช่น พระราชกฤษฎีกากำหนดให้สำแดงรายการในใบขนสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ หากมิได้สำแดงตามหลักเกณฑ์ จะเป็นการสำแดงเท็จซึ่งอาจเป็นความผิดตามมาตรา 99 หรือมาตรา 99 ประกอบกับมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 หรือไม่ หากตีความว่าไม่ผิด คือพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ไม่ประสงค์ให้ใช้บังคับกับกรณีอาญา ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะมาตรา 35 มิได้จำกัดว่าจะไม่ให้มีผลในทางอาญาเลย แต่หากมาตรา 35 ประสงค์จะให้ผลบังคับทางอาญาด้วย ในเชิงการตีความกฎหมาย ก็เห็นว่าทำมิได้เพราะ มาตรา 32 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” บทบัญญัติที่เป็นโทษทางอาญาต้องตีความเคร่งครัด กรณีดังกล่าว พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มิได้มีบัญญัติเรื่องการใช้ใบขนอิเล็กทรอนิกส์และโทษทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ดังนี้ หากออกพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 35 กรณีที่ไม่อาจนำมาตรา 27 และมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 (ซึ่งใช้กับใบขนกระดาษ) มาใช้กับใบขนอิเล็กทรอนิกส์ตามมาตรา 35 ได้”

ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การกระทำความผิดที่จะถือเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรต้องเป็นเรื่องที่กฎหมายศุลกากรบังคับให้ต้องกระทำแล้วมีการฝ่าฝืน หากเป็นการกระทำที่กฎหมายอื่น คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 กำหนดให้ทำแล้วมีการฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรไม่ได้ และถึงแม้จะมีการตรา

พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 แล้วก็ตาม แต่หากยังคงมีปัญหาในการตีความว่า มาตรา 35 นี้ถือเป็นข้อยกเว้นตามส่วนท้ายของมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 หรือไม่แล้ว ปัญหาเรื่องความรับผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากรก็ยังคงเป็นปัญหาที่ยังคงต้องมีการตีความกันต่อไป ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงควรมีการตราพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ขึ้นเพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินธุรกรรมของกรมศุลกากรและกำหนดโทษที่เกิดจากการกระทำความผิดในรูปแบบดังกล่าวขึ้นเป็นการเฉพาะ

5.3 ปัญหาความปลอดภัยของข้อมูล

ความเชื่อใจและความมั่นใจถือเป็นปัญหาสำคัญในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มากกว่าการทำธุรกรรมในระบบกระดาษ ซึ่งเหตุผลหลักที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว ก็คือระบบอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นระบบที่ใช้เป็นสื่อกลางในการทำธุรกรรมเป็นระบบเปิด (open network) ทำให้การทำธุรกรรมผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตไม่มีความปลอดภัยเหมือนการทำธุรกรรมในรูปแบบอื่น¹⁹

เนื่องจากการปฏิบัติพิธีการศุลกากรในระบบ EDI ต้องอาศัยการส่งผ่านข้อมูลทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์เป็นหลัก ซึ่งการส่งผ่านข้อมูลทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์นี้ง่ายต่อการถูกคุกคาม ตัวอย่างของการถูกคุกคามข้อมูล ได้แก่²⁰

- การเข้าถึงระบบเครือข่ายจากผู้ที่ไม่มสิทธิ
- การเข้ามาทำลาย เปลี่ยนแปลง หรือขโมยข้อมูล
- การนำข้อมูลไปเปิดเผยแก่ผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง
- การทำให้การทำงานของระบบหยุดชะงัก

¹⁹ Patrick Quirk and Jay Forder, *Electronic Commerce and the Law*, (Melbourn : John Wiley & Sons Australia, Ltd, 2003), p. 84.

²⁰ ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, *e-Commerce FAQ คำถามนี้มีคำตอบ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2546), หน้า 56.

- การปฏิเสธความรับผิดชอบในการทำธุรกรรม หรือการอ้างว่าได้รับหรือให้บริการ/ข้อมูลของผู้ซื้อหรือผู้ขาย ซึ่งถ้าข้อมูลเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางการเงิน เช่น หมายเลขบัตรเครดิต ข้อมูลลับบริษัท (corporate secret) หรือข้อมูลที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property) จะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก

เพื่อสร้างความมั่นใจในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

1. การระบุตัวตนบุคคลและอำนาจหน้าที่ (authentication & authorization) คือ การระบุตัวตนบุคคลที่ติดต่อกับว่าเป็นบุคคลตามที่ได้กล่าวอ้างไว้จริง และมีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้กล่าวอ้างไว้จริง (เปรียบได้กับการแสดงตัวด้วยบัตรประจำตัวซึ่งมีรูปติดอยู่ด้วย หรือ การใช้ระบบล็อกซึ่งผู้ที่เปิดได้จะต้องมีกุญแจอยู่เท่านั้น เป็นต้น)
2. การรักษาความลับของข้อมูล (confidentiality) คือ การรักษาความลับของข้อมูลที่เก็บไว้หรือส่งผ่านทางเครือข่าย โดยป้องกันไม่ให้ผู้อื่นที่ไม่มีสิทธิ ลักลอบดูได้ (เปรียบเทียบกับได้กับการปิดผนึกซองจดหมาย การใช้ซองจดหมายที่ทึบแสง หรือ การเขียนหมึกที่มองไม่เห็น เป็นต้น)
3. การรักษาความถูกต้องของข้อมูล (integrity) คือ การป้องกันไม่ให้ข้อมูลถูกแก้ไข โดยตรวจสอบไม่ได้ (เปรียบเทียบกับได้กับการเขียนด้วยหมึกซึ่งถ้าถูกลบแล้วจะก่อให้เกิดรอยลบขึ้น การใช้ไฮโลแกรมกำกับบนบัตรเครดิต เป็นต้น)
4. การป้องกันการปฏิเสธ หรืออ้างความรับผิดชอบ (non-repudiation) คือ การป้องกันการปฏิเสธว่าไม่ได้มีการส่งหรือรับข้อมูลจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือ การป้องกันการอ้างที่เป็นเท็จว่าได้รับหรือส่งข้อมูล (เปรียบเทียบกับได้กับการส่งจดหมายลงทะเบียน เป็นต้น)²¹

²¹ ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, e-Commerce FAQ คำถามนี้มีคำตอบ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีอีดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2546), หน้า 56.

นอกจากมาตรการที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นซึ่งเป็นมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลพื้นฐานในระดับบุคคลแล้ว ในกรณีขององค์กรหรือหน่วยงานซึ่งจะมีเครือข่ายภายในองค์กรหรือหน่วยงานของตัวเองจำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรการดังต่อไปนี้ด้วย²²

- การควบคุมการเข้าถึง (Access Control) ซึ่งอนุญาตให้เฉพาะบุคคลซึ่งมีสิทธิหรือได้รับอนุญาตเท่านั้นในการเข้าถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และป้องกันมิให้บุคคลซึ่งไม่มีสิทธิหรือไม่ได้รับอนุญาตเข้าถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์²³
- ความมั่นคงในการรักษาความปลอดภัยของระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Security) หน่วยงานหรือองค์กรควรจัดให้มีการมีความมั่นคงในการรักษาความปลอดภัยของระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การติดตั้ง Firewall, SSL, การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) หรือการจัดทำนโยบายและมาตรการด้านความมั่นคง (Security Policy & Security Guidelines หรือ Security Procedures) เป็นต้น

จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการว่าทราบหรือไม่ว่าการส่งผ่านข้อมูลทางระบบ EDI เช่น การสำแดงใบขนสินค้าผ่านระบบ EDI ข้อมูลดังกล่าวอาจถูกผู้อื่นล่วงรู้โดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลได้ ผลปรากฏว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่คิดเป็น 73.7 % ไม่ทราบข้อเท็จจริงดังกล่าว โดยเมื่อได้อธิบายให้ผู้ประกอบการดังกล่าวเข้าใจว่าการส่งผ่านข้อมูลทางระบบ EDI มีโอกาสที่จะถูกคุกคามข้อมูลได้แล้ว จึงถามต่อไปว่ามีความมั่นใจในระบบรักษาความปลอดภัยในการส่งผ่านข้อมูลทางระบบ EDI ของกรมศุลกากรมากน้อยเพียงใด ผลปรากฏว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่คิดเป็น 42.1 % ไม่มั่นใจในระบบการส่งผ่านข้อมูลทางระบบ EDI ของกรมศุลกากร อีกส่วนหนึ่ง 36.8 % มีความมั่นใจในระดับปานกลาง 15.8 % มีความมั่นใจน้อย และส่วนที่เหลืออีก 5.3 % มีความมั่นใจในระบบการส่งผ่านข้อมูลทางระบบ EDI ของกรมศุลกากรมาก

²² สัมภาษณ์ สุรางคณา วายุภาพ, หัวหน้าโครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 23 มกราคม 2547.

²³ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีอีดียูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2545), หน้า 87.

นอกจากนั้น ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังเห็นว่าปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล ถือเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในการดำเนินพิธีการศุลกากร โดยใช้ระบบ EDI มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการอีกส่วนหนึ่งได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาความปลอดภัยของข้อมูลว่า ปัญหาดังกล่าวไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในการดำเนินพิธีการศุลกากร โดยใช้ระบบ EDI มากนัก เนื่องจากในการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual การส่งผ่านเอกสารซึ่งอยู่ในรูปกระดาษต้องผ่านบุคคลจำนวนมาก ทั้งเจ้าหน้าที่ของผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่ของกรมท่าเรือ เจ้าหน้าที่ของกรมศุลกากร ถ้าข้อมูลจะรั่วไหลน่าจะรั่วไหลในขั้นตอนเหล่านี้มากกว่า โอกาสที่ข้อมูลจะรั่วไหลจึงน่าจะเกิดขึ้นในการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual มากกว่า ในขณะที่เมื่อนำระบบ EDI มาใช้ทำให้ขั้นตอนที่ต้องส่งผ่านเอกสารในรูปกระดาษลดน้อยลง ดังนั้นโอกาสที่ข้อมูลจะรั่วไหลจึงน้อยกว่า แต่การส่งผ่านเอกสารในระบบ EDI ก็มีข้อน่าคิดคือ ถ้ามี hacker ที่มีความสามารถบุกรุก เข้ามาในระบบ หรือเกิดการส่งผ่านข้อมูลผิดพลาดทำให้เกิดการรั่วไหลของข้อมูลโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือถ้าเจ้าหน้าที่ของผู้ประกอบการไม่สุจริตทำการบันทึกข้อมูลลงแผ่นบันทึกข้อมูลแล้วนำไปเผยแพร่ก็อาจเป็นไปได้ และสามารถทำได้ง่ายกว่าระบบ manual แต่ผู้ประกอบการดังกล่าวก็ยังเชื่อมั่นว่าข้อมูลจะปลอดภัยกว่าระบบ manual โดยมีความมั่นใจถึง 80 %²⁴

จากผลการสำรวจดังกล่าว จึงให้เห็นว่าปัญหาที่ส่งผลให้ผู้ประกอบการไม่มั่นใจหรือไม่ต้องการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านระบบ EDI มากที่สุด คือ ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล ซึ่งสาเหตุหลักที่เป็นเช่นนั้นน่าจะเกิดจากการขาดบทบัญญัติที่กำหนดคกฏเกณฑ์เกี่ยวกับมาตรการในการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลของหน่วยงานของรัฐที่ชัดเจน เนื่องจากในมาตรา 3 วรรคสุดท้าย แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 กำหนดให้พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับแก่ธุรกรรมในการดำเนินงานของรัฐตามที่กำหนดในหมวด 4 ประกอบกับมาตรา 25 ซึ่งบัญญัติว่า “ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ใดที่ได้กระทำตามวิธีการแบบปลอดภัยที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาให้สันนิษฐานว่าเป็นวิธีการที่เชื่อถือได้” ดังนั้น การดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐตาม มาตรา 35 จะต้องปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาที่จะออกตามความในมาตรา 25 ดังกล่าวด้วย จึงจะมีผลเป็นการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ แต่เนื่องจากในขณะนี้ยังไม่มีมาตรการ

²⁴ สัมภาษณ์ สายนธ์ จันทร์วิภาสวงศ์, 15 มกราคม 2547.

พระราชกฤษฎีกากำหนดวิธีการแบบปลอดภัยตามที่กำหนดในมาตรา 25 ในปัจจุบันจึงยังไม่มีธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ใดที่สันนิษฐานได้ว่าเป็นธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

5.4 ปัญหาเรื่องความพร้อมของคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง

โดยที่การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย จึงทำให้เกิดปัญหาความพร้อมของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องในการทำธุรกรรมดังกล่าว ซึ่งได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการเอกชน

5.4.1 ปัญหาความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐ

ในหัวข้อปัญหาความพร้อมของหน่วยงานของรัฐนี้ จะกล่าวถึงปัญหา 3 ด้าน คือ ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ปัญหาด้านระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐ และปัญหาด้านงบประมาณ

5.4.1.1 ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ทรัพยากรมนุษย์ ถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องจากเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะความรู้ ความสามารถ จะสามารถประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้และความชำนาญ²⁵

สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ทรัพยากรมนุษย์ที่จะเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ คือ ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ หรือการจัดให้มีโครงการ “รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์” จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความพร้อมของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ เพื่อให้การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

²⁵ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน), “ก้าวสู่เศรษฐกิจใหม่ด้วย e-Thailand,” วารสารเศรษฐกิจวิเคราะห์ 10 (ตุลาคม 2544) : 21 – 31.

ในการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐอาจพบปัญหาข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ต่อต้านการดำเนินงานดังกล่าว และไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติงานแบบใหม่ ซึ่งปัญหาในลักษณะนี้อาจจะรุนแรงมากในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเนื่องมาจากการขาดความเข้มแข็งในเรื่องทรัพยากรมนุษย์ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไม่มั่นคงนัก รวมทั้งภาวะการจ้างงานค่อนข้างต่ำ โดยสาเหตุที่ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกต่อต้าน อาจมีได้หลายสาเหตุ เช่น

- กลัวว่าเทคโนโลยีจะเข้ามาแทนที่ตำแหน่งของตัวเอง ข้าราชการรู้สึกว่าตัวเองไร้คุณค่าในที่ทำงาน
- กลัวว่าตัวเองจะสูญเสียอำนาจและสิ่งที่ตัวเองได้ปูช่องทางเอาไว้สำหรับความก้าวหน้าในระบบการทำงานแบบเดิม
- ไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี เมื่อต้องทำงานต่อหน้าผู้อื่นโดยที่ตัวเองทำไม่ถูกวิธีทำให้เกิดอาการที่เรียกว่า “ตระหนกหรือตื่นกลัวเทคโนโลยี”
- กลัวว่าเทคโนโลยีจะทำให้ตัวเองมีงานเพิ่มมากขึ้น เช่น ต้องตอบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชน
- เชื่อว่าตัวเองจะไม่ได้รับผลประโยชน์ใด ๆ จากการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในงาน อีกทั้งเชื่อว่าตัวเองไม่เสียประโยชน์หากไม่ยอมรับหรือปฏิเสธเทคโนโลยี
- กังวลในบางเรื่อง เช่น กลัวว่าระบบงานใหม่ที่เป็นระบบอัตโนมัติจะทำให้โอกาสที่จะได้รับสินบนจากผู้มาติดต่อบางกลุ่มจะมีน้อยลง²⁶

5.4.1.2 ปัญหาด้านระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐ

ในการดำเนินงานใด ๆ ของหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องมีกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง รongรับการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่ง การนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินการของหน่วยงานก็มีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์รองรับการดำเนินงานดังกล่าว เช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการดำเนินการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และความหลากหลาย ทำให้เกิดปัญหาในการตราบทบัญญัติขึ้นรองรับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงและ

²⁶ เรียบเรียงจาก Pacific Council on International Policy, เส้นทางสู่รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ แปลโดย สำนักงาน เลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน เลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ , 2545), หน้า 33.

หลากหลายดังกล่าว ซึ่งมีสาเหตุจากการที่กระบวนการหรือขั้นตอนในการปราบทัญญูติ หรือแก้ไข บทัญญูติมีหลายขั้นตอน จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ทำให้หน่วยงานไม่สามารถตราหรือ แก้ไขบทัญญูติเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้ทัน ประกอบกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการ นำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในหน่วยงานหลาย ๆ ปัญหาที่มีลักษณะเป็นปัญหาที่ไม่อาจกำหนดไว้ ล่วงหน้าได้ ดังนั้น การปราบทัญญูติเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ซึ่ง ไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้า จึงจำเป็นต้องรอให้เกิดปัญหาค้นก่อนจึงจะสามารถปราบทัญญูติเพื่อ แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาดังกล่าวทำให้การนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐ เป็นไปได้โดยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

5.4.1.3 ปัญหาด้านงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ

ในการจัดให้มีการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐมีปัญหา ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ปัญหาด้านงบประมาณที่เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่ การขาดแคลนทรัพยากรในการ ลงทุนเบื้องต้น และการขาดการให้การสนับสนุนทางการเงินอย่างต่อเนื่องสำหรับโครงการรัฐบาล อิเล็กทรอนิกส์ โครงการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์หลายโครงการที่ได้เริ่มขึ้นเป็นอย่างดีแต่ก็ต้องล้มเหลว ในเวลาต่อมาเพราะไม่มีงบประมาณที่จะใช้อย่างต่อเนื่อง ในหลายกรณีมีโครงการรัฐบาล อิเล็กทรอนิกส์ในหน่วยราชการที่ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมแต่ไม่มีรายได้เพิ่มเติมมาสนับสนุน²⁷

ในส่วนของกรมศุลกากร นั้น การนำระบบ EDI ย่อมก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่ จำเป็น ต้องมีรายได้หรืองบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินการเช่นกัน โดยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการวางระบบโทรคมนาคมเพื่อรองรับการวางระบบ EDI ค่าใช้จ่ายสำหรับการวางแผนที่จะวางระบบ EDI ค่าใช้จ่ายสำหรับการพัฒนาระบบ อาทิเช่น การปรับปรุงซอฟต์แวร์เพื่อให้ EDI สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือค่าใช้จ่ายฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ หรือกรมศุลกากรมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้ สำหรับรองรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมส่งผลให้การนำระบบ EDI ไม่ประสบผลสำเร็จ

²⁷ ศรีศักดิ์ จามรมาน และ ณิชอุษา ช่อโพธิ์ทอง, “การแปรสภาพเป็นระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์”, เอกสาร ประกอบการสัมมนาเรื่อง Unveiling the Next Generation of e-Government, 18 ธันวาคม 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์ เผยแพร่)

5.4.2 ปัญหาความพร้อมของผู้ประกอบการเอกชน

เนื่องจากผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออกสินค้ามีหลายระดับ บางรายอาจมีความพร้อมที่จะนำระบบ EDI มาปรับใช้กับการการนำเข้าและส่งออก แต่อีกหลาย ๆ รายที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งมีเงินทุนในการดำเนินธุรกิจไม่มากนักอาจเห็นว่าการนำระบบ EDI มาใช้ จะก่อให้เกิดภาระเรื่องค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจึงยังไม่พร้อมที่จะใช้ระบบ EDI

ซึ่งในการเข้าสู่ระบบ EDI ของกรมศุลกากร ตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ว่า ผู้ประกอบการมีทางเลือกอยู่ 3 วิธี คือ

1. เป็นผู้ใช้ EDI โดยตรง (EDI direct user)

ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบการรายใหญ่ ซึ่งมีปริมาณการประกอบการสูงและมีระบบคอมพิวเตอร์ภายในของตัวเองแล้ว โดยผู้ประกอบการที่จะเลือกใช้วิธีนี้จะต้องมีเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สื่อสารครบชุด พร้อมกับ EDI software และ software สำหรับบันทึกข้อมูล invoice และข้อมูลใบขนสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้จะต้องเลือกว่าจะส่งข้อมูล EDI ผ่านผู้ให้บริการ EDI รายใด (VAN provider) โดยผู้ให้บริการจะต้องมาจดทะเบียนเป็น EDI user ตามประกาศกรมศุลกากรก่อน และทดสอบการรับส่งข้อมูล EDI กับกรมศุลกากรก่อนที่จะใช้จริง นอกจากนี้ผู้ให้บริการจะต้องเซ็นสัญญาการใช้ระบบ EDI กับกรมศุลกากรในระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับข้อมูลที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้ใช้เป็นหลักฐานทางกฎหมายได้อีกด้วย

2. ใช้บริการของ Customs Broker ที่ให้บริการด้วยระบบ EDI

การเข้าสู่ระบบ EDI ในทางเลือกนี้ผู้ประกอบการเพียงแต่ติดต่อ Customs Broker หรือตัวแทนออกของที่เป็นสมาชิก EDI และผ่านการทดสอบการรับส่งข้อมูล EDI กับกรมศุลกากรว่าต้องการใช้ระบบ EDI ในการปฏิบัติพิธีการศุลกากร Customs Broker หรือตัวแทนออกของ ก็จะเป็นผู้ดำเนินการให้ตามต้องการ เพียงแต่ผู้นำเข้า/ส่งออกจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าบริการให้แก่ Customs Broker หรือตัวแทนออกของตามที่ตกลงกัน

3. ใช้บริการของ Service Counter เอกชน

ในกรณีนี้ ผู้ประกอบการต้องนำ invoice และเอกสารอื่น ๆ มาให้ที่จุด Service Counter เอกชนเพื่อให้พนักงาน ณ ที่จุดบริการบันทึกข้อมูลจาก invoice และเอกสารของผู้ประกอบการลงในเครื่องคอมพิวเตอร์แล้วส่งข้อมูล EDI ไปยังกรมศุลกากร โดยผ่านผู้ให้บริการ EDI (VAN) เมื่อเครื่องคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากรตรวจสอบแล้วถูกต้องและแจ้งผลการตรวจมาให้ทราบ Service Counter เอกชน ก็จะพิมพ์ใบขนสินค้าฯ ให้แก่ผู้ให้บริการเพื่อนำไปยื่นต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรต่อไป โดย Service Counter เอกชนจะคิดค่าบริการจากผู้ให้บริการเป็นรายใบขนฯ ตามที่ตกลงกัน

จากทางเลือกในการเข้าสู่ระบบ EDI ของกรมศุลกากรดังกล่าว ผู้ประกอบการจะต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่างกัน ดังนี้

1. กรณีใช้บริการ Customs Broker ที่ให้บริการด้วยระบบ EDI

โดยที่ผู้ประกอบการไม่ต้องดำเนินการใด ๆ เพิ่มเติมจากที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้วในปัจจุบัน เพียงแค่นำเอกสารต่าง ๆ ตามที่ Customs Broker ต้องการไปติดต่อกับ Customs Broker แล้วแจ้งความประสงค์ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้จึงได้แก่ค่าบริการในการดำเนินการของ Customs Broker ซึ่งขึ้นอยู่กับ Customs Broker แต่ละรายว่าจะคิดอัตราค่าบริการเท่าไร

2. ใช้บริการของ Service Counter เอกชน

กรณีนี้ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นก็จะขึ้นอยู่กับอัตราค่าบริการที่กำหนดขึ้น โดย Service Counter เอกชนแต่ละราย เช่นเดียวกับการใช้บริการของ Customs Broker

3. กรณีเป็นผู้ใช้ระบบ EDI โดยตรง จากภาระหน้าที่ของผู้ที่ต้องการใช้ระบบ EDI โดยตรง ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ดังนี้

- 3.1 ค่าใช้จ่ายในการจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์
- 3.2 ค่าใช้จ่ายในการจัดหาซอฟต์แวร์
- 3.3 ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมบุคลากร
- 3.4 ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการผู้ให้บริการ EDI

ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ว่าผู้ประกอบการจะเลือกเข้าสู่ระบบ EDI ของกรมศุลกากรด้วยวิธีการใดก็ตาม ผู้ประกอบการก็จะต้องมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งนั่นหมายถึงจะต้องมีการลงทุนเพิ่มขึ้น และเมื่อต้องมีการลงทุนเพิ่มขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน อันอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันกับผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ในตลาดได้ไม่ว่าจะเป็นตลาดภายในประเทศหรือตลาดระหว่างประเทศก็ตาม

แต่จากการสำรวจผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ใช้บริการ EDI กับกรมศุลกากรโดยตรง ปรากฏว่า 50 % ของผู้ประกอบการดังกล่าวเห็นว่า การเข้าเป็นผู้ใช้บริการ EDI กับกรมศุลกากรโดยตรงไม่ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินพิธีศุลกากรเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด โดยมีผู้ประกอบการ 25 % เห็นว่าการเข้าเป็นผู้ใช้บริการ EDI กับกรมศุลกากรโดยตรงส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินพิธีการศุลกากรเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย และอีก 25 % เห็นว่าค่าใช้จ่ายในการดำเนินพิธีศุลกากรเพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง และเมื่อสอบถามเพิ่มเติมว่าปัญหาใดที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจหรือทำให้ไม่ต้องการดำเนินพิธีการศุลกากรโดยใช้ระบบ EDI ผลปรากฏว่า ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเป็นปัญหาที่ผู้ประกอบการเห็นว่าส่งผลกระทบต่อความน้อยที่สุด รองลงมาจากปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลและปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายของการดำเนินตามลำดับ

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ใช้บริการ EDI กับกรมศุลกากรโดยตรง ผู้ประกอบการดังกล่าวให้ความเห็นว่า การนำระบบ EDI มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจริงในส่วนของ การซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ การซื้อโปรแกรมที่จะใช้เชื่อมโยงกับระบบ EDI ของกรมศุลกากรได้ แต่ค่าใช้จ่ายดังกล่าวก็เป็นเพียงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเพียงครั้งเดียวในตอนเริ่มต้นและเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่ทำให้ผู้ประกอบการเดือดร้อน ในทางกลับกันการนำระบบ EDI มาใช้ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการประกอบการได้ถึง 2 ส่วน ส่วนแรก คือ ค่าใช้จ่ายในส่วนที่เป็นขั้นตอนการทำงาน สมมติว่าเดิมขั้นตอนการดำเนินพิธีการศุลกากรมีทั้งหมด 15 ขั้นตอน แต่เมื่อใช้ระบบ EDI ลดขั้นตอนลงเหลือ 7 ขั้นตอน ซึ่งขั้นตอนที่ลดลงไปโดยไม่ต้องดำเนินการนี้ ถ้าคิดเป็นเวลาออกมาแล้วก็จะช่วยลดค่าใช้จ่ายได้มาก เพราะการลดเวลาก็คือการลดค่าใช้จ่ายในการทำงานด้วย ส่วนค่าใช้จ่ายส่วนที่ 2 ที่ลดลง คือ ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับกรมศุลกากร สมมติเดิมขั้นตอนการดำเนินพิธีการศุลกากรมี 15 ขั้นตอน ต้องเสียค่าใช้จ่ายขั้นตอนละ 20 บาท ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 300 บาท แต่เมื่อใช้ระบบ

EDI ขั้นตอนการดำเนินพิธีการศุลกากรลดลง ค่าใช้จ่ายก็ลดลงด้วย²⁸

จากผลการสำรวจดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เห็นว่าการนำระบบ EDI มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรไม่ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในส่วนของการดำเนินพิธีการศุลกากรเพิ่มขึ้น และในทางกลับกันการนำระบบ EDI มาใช้กลับช่วยให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินพิธีการศุลกากรในระยยาวลดลง กล่าวคือ ช่วยลดทั้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของผู้ประกอบการเอง และค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าธรรมเนียมในการดำเนินการขั้นตอนต่าง ๆ กับกรมศุลกากร ดังนั้น ปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในการนำระบบ EDI มาใช้จึงไม่น่าจะเป็นอุปสรรคทำให้ผู้ประกอบการไม่ต้องการดำเนินพิธีการศุลกากรด้วยระบบ EDI

5.5 ปัญหาเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่ชอบของเจ้าหน้าที่

ในการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบ manual เป็นกระบวนการที่ผู้ประกอบการต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่โดยตรงทุกขั้นตอน ได้แก่

- ขั้นตอนการตรวจสอบความถูกต้องด้านพิธีการทั่วไป
- ขั้นตอนการตรวจสอบความถูกต้องด้านพิกัดอัตราศุลกากร
- ขั้นตอนการบันทึกข้อมูลใบขนสินค้าลงในคอมพิวเตอร์
- ขั้นตอนการประเมินพิกัดและอัตราอากร
- ขั้นตอนการกำหนดชื่อนายตรวจหรือสารวัตรผู้ทำการตรวจปล่อย สินค้า
- ขั้นตอนการตรวจปล่อยสินค้า

จากการสอบถามผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มสำรวจ ผู้ประกอบการบางรายได้ให้ความเห็นว่า ทุกขั้นตอนที่ต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่อาจมีโอกาที่เจ้าหน้าที่จะใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งโดยมิชอบได้ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการล่าช้าโดยไม่มีเหตุอันสมควร การไม่ดำเนินการตามลำดับก่อนหลัง ตลอดจนการเรียกรับสินบนในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติงานโดยชอบหรือโดยมิชอบก็ตาม²⁹

²⁸ สัมภาษณ์ สายัณห์ จันทร์วิภาสวงศ์, 15 มกราคม 2547.

แต่เมื่อมีการนำระบบ EDI มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากร ส่งผลให้ขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีการลดลงจากขั้นตอนในระบบ manual โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนที่ต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่โดยตรงซึ่งลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรที่ผู้ประกอบการยังคงต้องติดต่อหรือมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่โดยตรงถึงแม้จะมีการนำระบบ EDI มาใช้แล้วก็ตาม นั่นคือ กรณีที่เป็นใบขนสินค้าประเภท red line ผู้ประกอบการยังคงต้องส่งใบขนสินค้าให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องด้านพิกัดอัตราศุลกากร และขั้นตอนการตรวจปล่อยสินค้า

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง³⁰ ว่าการนำระบบ EDI มาใช้ในการดำเนินพิธีศุลกากรช่วยลดปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ได้หรือไม่ ผู้ประกอบการมีความเห็นว่าการใช้อำนาจโดยมิชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ลดน้อยลง แต่ยังคงมีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 2 ขั้นตอน ที่ถึงแม้จะนำระบบ EDI มาใช้แล้วแต่ขั้นตอนที่ต้องติดต่อเจ้าหน้าที่โดยตรงเหล่านี้ยังคงมีอยู่ คือ ขั้นตอนการส่งสินค้าไปตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่กองวิเคราะห์สินค้า เพื่อตรวจสอบว่าสินค้านั้นเป็นไปตามที่ผู้ประกอบการขอนำเข้าหรือไม่ ซึ่งขั้นตอนนี้หากเจ้าหน้าที่มีความชำนาญในการตรวจสินค้า ตรวจแล้วเห็นว่าให้นำเข้าถูกต้องก็ให้ผ่าน หรือหากเห็นว่าไม่ถูกต้องก็ต้องดำเนินการตามกฎหมาย แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ขาดความชำนาญวิเคราะห์สินค้าผิดพลาดก็อาจส่งผลให้ผู้นำเข้าตกเป็นผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร มาตรา 99 ประกอบมาตรา 27 ดังนั้น ในขั้นตอนนี้เจ้าหน้าที่จึงยังคงสามารถใช้วิจารณญาณในการปฏิบัติหน้าที่อยู่

ส่วนอีกขั้นตอนหนึ่ง คือ ขั้นตอนการตรวจปล่อยสินค้าซึ่งเกี่ยวข้องกับนายตรวจ โดยนายตรวจจะเป็นผู้สลับหลังใบขนสินค้าว่าตรวจแล้วพอใจหรือไม่ ซึ่งนายตรวจบางรายยังขาดทักษะ

²⁹ ผลการวิจัยเรื่องการคอร์รัปชันในระบบราชการไทย (2541) โดยผาสุก พงษ์ไพจิตร สังกัด พิริยะรังสรรค์ นवलน้อย ตรีรัตน์ และศักดิ์กรินทร์ นิยมศิลป์ ซึ่งดำเนินการระหว่างปี 2539 – 2541 พบว่า จากการสำรวจข้อมูลนักธุรกิจจำนวน 430 ราย ระบุว่ากรมศุลกากรเป็นกรมที่มีการคอร์รัปชันมากที่สุด และการทำเรื่องแห่งประเทศไทยติดอันดับที่ 13 โดยผู้ตอบแบบสอบถามเป็นนักธุรกิจที่อยู่ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าและส่งออก 98 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.8 (นवलน้อย ตรีรัตน์, คอร์รัปชันกับการค้าระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.), หน้า 1)

³⁰ สัมภาษณ์ สายัณห์ จันทร์วิภาสวงศ์, 15 มกราคม 2547.

ในการตรวจสอบสินค้า เมื่อเกิดกรณีที่ไม่น่าไว้วางใจว่าสินค้านั้นอยู่ในพิกัดใดก็จะเรียกให้ผู้นำเข้าวางประกันไว้ก่อน ซึ่งจริง ๆ แล้วพิกัดที่ผู้นำเข้าแจ้งมาอาจถูกต้องก็ได้ หากปรากฏว่าพิกัดที่ผู้นำเข้าแจ้งถูกต้องทางกรมศุลกากรก็จะคืนเงินประกันให้ แต่ไม่มีผู้ได้รับผิดชอบในการที่ผู้ประกอบการนั้นต้องจัดหาเงินสดมาวางประกัน รวมถึงการเสียเวลาในการเดินเรื่องเพิ่มขึ้น ขั้นตอนนี้จึงเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ยังต้องใช้วิจารณญาณในการปฏิบัติหน้าที่อยู่

นอกจากนี้ จากการสำรวจผู้ประกอบการเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวปรากฏว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ คิดเป็น 42.1 % เห็นว่าการนำระบบ EDI มาใช้ช่วยลดปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ได้ในระดับปานกลาง อีก 31.6 % เห็นว่าช่วยลดปัญหาได้เล็กน้อย 21.1 % เห็นว่าไม่ช่วยลดปัญหา และ 5.3 % เห็นว่า ระบบ EDI ช่วยลดปัญหาดังกล่าวได้มาก

จากผลการสำรวจสามารถวิเคราะห์ได้ว่าการนำระบบ EDI มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรสามารถลดปัญหาการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากการปฏิบัติพิธีศุลกากรด้วยระบบ EDI ช่วยลดขั้นตอนหรือกระบวนการในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรให้สั้นลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนที่จะต้องติดต่อเจ้าหน้าที่โดยตรง เมื่อเจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการมีปฏิสัมพันธ์กันลดลง ส่งผลให้โอกาสในการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ลดลงไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการนำระบบ EDI มาใช้แต่ก็ยังคงมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการปฏิบัติพิธีศุลกากรที่ผู้ประกอบการยังคงต้องติดต่อกับตัวเจ้าหน้าที่โดยตรง นั่นคือ ขั้นตอนการตรวจตัวอย่างสินค้าโดยเจ้าหน้าที่วิเคราะห์สินค้า และขั้นตอนการตรวจปล่อยสินค้าโดยนายตรวจตามที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยขั้นตอนเหล่านี้ยังให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์ สินค้าและมีคำวินิจฉัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีโอกาสที่เจ้าหน้าที่บางส่วนจะปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้ไม่ว่าจะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ถือเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีสารสนเทศมิได้เข้ามามีบทบาทเฉพาะในภาคเอกชนเท่านั้น ในการทำธุรกรรมของภาครัฐ เทคโนโลยีสารสนเทศก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบให้เกิดความคล่องตัว ความสะดวกรวดเร็ว ทำให้การดำเนินงานของภาครัฐมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานของภาคเอกชนในส่วนที่ต้องติดต่อกับภาครัฐเกิดความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ขึ้น มีผลบังคับใช้ในวันที่ 3 เมษายน 2545 ซึ่งมีหลักการและเหตุผลเพื่อรองรับสถานะทางกฎหมายของข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ให้เสมือนกับการทำเป็นหนังสือหรือหลักฐานเป็นหนังสือ เพื่อเป็นการส่งเสริมการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้น่าเชื่อถือและมีผลในทางกฎหมายเช่นเดียวกับการทำธุรกรรมโดยวิธีการทั่วไปที่เคยปฏิบัติอยู่เดิม โดยในส่วนของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐได้บัญญัติไว้ในหมวด 4 มาตรา 35 ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ คือ การดำเนินการใด ๆ ตามกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ ถ้าได้กระทำในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ให้นำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับ ซึ่งหลังจากที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ ได้มีหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานจัดให้มีการบริการในรูปแบบของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ขึ้น แต่เนื่องจากยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ ตามมาตรา 35 จึงเกิดประเด็นปัญหาขึ้นมาว่า การดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐในระหว่างที่ยังไม่มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา ตามมาตรา 35 นี้ จะมีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายเรื่องนั้น ๆ กำหนดหรือไม่ โดยได้มีผู้ให้ความเห็นในประเด็นปัญหาดังกล่าวเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 เห็นว่าไม่อาจใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 บังคับแก่ธุรกรรมภาครัฐ แม้กฎหมายอื่นจะให้อำนาจแก่หัวหน้าหน่วยงาน

เป็นผู้ออกระเบียบและหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานภายในหน่วยงานของตนได้ แต่หากมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นก็จะนำพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับแก่กรณีไม่ได้ ส่วนแนวทางที่ 2 เห็นว่า การให้บริการอื่นที่กฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง แม้ไม่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ หน่วยงานก็สามารถออกระเบียบหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้เอง

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งเอกสาร การสำรวจความคิดเห็น และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพิธีการศุลกากร สามารถสรุปได้ว่าการมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายคือ พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ภาครัฐเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจรอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะทำให้ผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าเกิดความมั่นใจในการทำธุรกรรมกับกรมศุลกากรมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐก่อนมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการทำธุรกรรมดังกล่าว ตามมาตรา 35 เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความมั่นใจของผู้ประกอบการในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐ ซึ่งส่งผลให้การใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพและไม่ครบวงจรอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจความคิดเห็นส่วนใหญ่ไม่มีความมั่นใจว่าการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ก่อนที่จะมีพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35 นั้น จะมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินธุรกรรมในรูปแบบเดิม คือ รูปแบบกระดาษหรือไม่ โดยสาเหตุที่ทำให้ผู้ประกอบการเกิดความไม่มั่นใจดังกล่าวเป็นเพราะในปัจจุบันยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ตามมาตรา 35 และได้มีผู้ให้ความเห็นในการตีความมาตรา 35 ในประเด็นผลทางกฎหมายของการดำเนินการก่อนการตราพระราชกฤษฎีกาเอาไว้ 2 แนวทางดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

แต่ในส่วนของการดำเนินพิธีการศุลกากร นั้น ถึงแม้จะมีการตราพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 35 ดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวไม่สามารถนำมาบังคับใช้กับการใด ๆ ที่เกี่ยวแก่การศุลกากรได้ ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะพิเศษของพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้บทบัญญัติต่าง ๆ ของพระราชบัญญัติดังกล่าวสามารถใช้บังคับได้ ถึงแม้

ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะแตกต่างกับกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศอื่นที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น หรือในอนาคตจะมีกฎหมายทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติดังกล่าว หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่ตุลาการ ก็ต้องใช้บังคับตามพระราชบัญญัติตุลาการ พ.ศ.2469 เว้นแต่ในกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศ อื่นนั้นจะบัญญัติโดยชัดแจ้งว่าเรื่องดังกล่าวให้บังคับตามกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศนั้น ๆ ประกอบกับเหตุผลเรื่องความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติตุลาการที่การกระทำความผิดจะต้องเป็นการ กระทำที่ฝ่าฝืนการใด ๆ ที่พระราชบัญญัติตุลาการกำหนดให้กระทำ แต่หากการกระทำความผิดนั้น เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายอื่น จะถือเป็นการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติตุลาการไม่ได้ เช่น การยื่น ใบขณสินค้ำทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นเท็จจะไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติตุลาการ เนื่องจากใน พระราชบัญญัติตุลาการ พ.ศ. 2469 ไม่ได้บัญญัติเรื่องใบขณสินค้ำอิเล็กทรอนิกส์เอาไว้ จะถือว่าการยื่น ใบขณสินค้ำอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นการกระทำตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 เป็นการกระทำที่ พระราชบัญญัติตุลาการ พ.ศ.2469 บังคับให้ต้องกระทำไม่ได้ อีกทั้ง ลักษณะของการดำเนินพิธีการตุลาการที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากหน่วยงานอื่น ยากที่จะระบุได้ว่า การดำเนินการในแต่ละขั้นตอนถือเป็นการดำเนินการรูปแบบใดตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่า ด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ดังนั้น ด้วยความขัดข้องหลายประการข้างต้น ผู้วิจัยจึง มีความเห็นว่ากรมตุลาการมีความจำเป็นจะต้องเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติตุลาการ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ขึ้นเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินพิธีการตุลาการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าปัญหาในเรื่องผลทางกฎหมายของการทำธุรกรรม ทางอิเล็กทรอนิกส์ก่อนมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35 มิใช่ ปัญหาหลักเพียงปัญหาเดียวที่พบจากการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการปฏิบัติพิธีการตุลาการ แต่ ยังมีปัญหาอื่นที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในการปฏิบัติพิธีการตุลาการด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือ เป็นปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ได้ อย่างเต็มที่ อันอาจส่งผลให้การใช้ประโยชน์จากธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ซึ่งปัญหาเหล่านั้น ได้แก่

- ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติตุลาการ พ.ศ.2469
- ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล
- ปัญหาเรื่องความพร้อมของคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง
- ปัญหาเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาที่พบจากการศึกษาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับแต่ละปัญหาดังนี้

6.2.1 ปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายของการดำเนินการก่อนมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า ควรเร่งให้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐตามมาตรา 35 โดยเร็ว เพื่อเป็นการช่วยก่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้ประกอบการที่ต้องดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐ และเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจร เนื่องจากการตราพระราชกฤษฎีกาจะส่งผลให้การดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐ หรือโดยภาครัฐมีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจนโดยไม่ต้องอาศัยการตีความ ซึ่งได้มีผู้ให้ความเห็นในประเด็นการออกพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวเอาไว้ 2 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 ให้นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ตามความในมาตรา 6 เสนอออกพระราชกฤษฎีกาตามความในมาตรา 35 โดยพระราชกฤษฎีกานี้จะกำหนดหลักเกณฑ์อย่างกว้างเป็นหลักเกณฑ์กลางสำหรับหน่วยงานของรัฐทุกแห่ง และให้หน่วยงานของรัฐแต่ละแห่งออกประกาศ ระเบียบ ตามความในพระราชกฤษฎีกานี้ เพื่อให้บังคับแก่ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของหน่วยงานของตน เพราะหน่วยงานแต่ละแห่งมีวิธีการ ขั้นตอน และการปฏิบัติ ตลอดจนเรื่องราชการที่ต้องรับผิดชอบในกำกับดูแลแตกต่างกันนั่นเอง ตามแนวทางนี้จะมีพระราชกฤษฎีกาฉบับเดียว แต่มีประกาศและระเบียบหลายฉบับตามที่หน่วยงานของรัฐแต่ละแห่งกำหนดขึ้น

¹ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา, ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย, วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาครบรอบ 5 ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า 449 – 450.

แนวทางที่ 2 ให้นำหน่วยงานภาครัฐแต่ละหน่วยงานเสนอให้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ในหน่วยงานของตน โดยแต่ละหน่วยงานเสนอมายังคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้คณะกรรมการเสนอไปยังนายกรัฐมนตรีในการนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป ตามแนวทางนี้ก็จะมีการตราพระราชกฤษฎีกาหลายฉบับโดยหน่วยงานแห่งใดมีความพร้อมก่อนก็สามารถเสนอได้ก่อนทันที

ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยเห็นว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 35 เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์กว้าง ๆ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์กลางสำหรับหน่วยงานรัฐทุก ๆ หน่วยงาน ประกอบกับการดำเนินการต่าง ๆ ของแต่ละหน่วยงานจะมีกฎเกณฑ์ เจือจางที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับลักษณะงานของงานในความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ เช่น กรณีของกรมศุลกากรที่ต้องมีการสำแดงใบขนสินค้าตามกฎหมายที่กำหนดในพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 หรือเรื่องบทกำหนดโทษในพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ที่มีลักษณะความผิดที่แตกต่างกัน จากกฎหมายอื่น ดังนั้น พระราชกฤษฎีกาที่จะออกตามความในมาตรา 35 จึงควรมีลักษณะเป็นพระราชกฤษฎีกาที่กำหนดหลักเกณฑ์อย่างกว้าง เป็นหลักเกณฑ์กลางสำหรับหน่วยงานรัฐทุกแห่ง โดยในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวอาจกำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาติดต่อ หรือใช้บริการ โดยการจัดให้มีการบริการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้เป็นไปตามเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ที่ต้องการส่งเสริมการใช้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จากนั้นจึงให้หน่วยงานภาครัฐแต่ละแห่งออกประกาศ ระเบียบ คำสั่งตามความแห่งพระราชกฤษฎีกานี้ต่อไป และควรกำหนดนโยบายให้หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานที่จะออกประกาศ ระเบียบ คำสั่ง ดังกล่าวเสนอผ่านคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ประกาศ ระเบียบ คำสั่ง ของแต่ละหน่วยงานเป็นไปในแนวทางเดียวกันและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา เนื่องจากคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มีหน้าที่ปฏิบัติการณ์อื่นใดเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นตามมาตรา 37 (5) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544

ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งในการตีความมาตรา 35 ในการตราพระราชกฤษฎีกาจำเป็นจะต้องมีกำหนดหลักเกณฑ์รองรับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐในช่วงก่อนพระราชกฤษฎีกามีผลใช้บังคับ โดยอาจมีการกำหนดบทเฉพาะกาลให้ใช้บังคับ

ย้อนหลังกับรัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ที่กระทำขึ้นนับแต่วันที่พระราชบัญญัติว่าด้วยรัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ใช้บังคับ

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่ยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 35 หากมี ปัญหาข้อขัดแย้งในการบังคับใช้มาตรา 35 ว่าการดำเนินการในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีผลทางกฎหมาย เช่นเดียวกันกับการดำเนินการในรูปแบบเดิม คือ รูปแบบกระดาษหรือไม่ เพียงใด ซึ่งจะต้องอาศัยหลักการตีความกฎหมาย นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหากมีข้อโต้แย้งในการบังคับใช้มาตรา 35 จำเป็นจะต้องมีการตีความ ควรตีความบทบัญญัติดังกล่าว โดยการไม่ยึดมั่นอยู่กับการตีความถ้อยคำตามตัวอักษร เพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยหลักการตีความตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติประกอบด้วย เพื่อให้ เกิดการใช้กฎหมายอย่างถูกต้องและเป็นธรรมแก่สังคม ตามทฤษฎีการตีความของ school of free scientific research ประกอบกับหลักการตีความทั่วไปที่ต้องตีความกฎหมายให้มีผลบังคับใช้มากกว่า ตีความแล้วกฎหมายไร้ผล ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัติว่าด้วยรัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มี วัตถุประสงค์ในการส่งเสริมให้มีการใช้รัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจร อย่างแท้จริง และการการใช้รัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การใช้ รัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ครบวงจร จึงควรตีความมาตรา 35 ดังกล่าวถึงแม้หน่วยงานของรัฐจะได้ ดำเนินรัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ในขณะที่ยังไม่มีมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และ วิธีการ การดำเนินรัฐธรรมนูญดังกล่าวก็มีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินรัฐธรรมนูญตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนดเช่นเดียวกัน

สำหรับกรณีของกรมศุลกากร ด้วยเหตุผลเรื่องลักษณะพิเศษของมาตรา 120 แห่ง พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้บทบัญญัติต่าง ๆ ของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว สามารถใช้บังคับได้ ถึงแม้ว่าบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจะแตกต่างกับกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศ อื่นที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น หรือในอนาคตจะมีกฎหมายทำนองเดียวกับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่ศุลกากรก็ต้องใช้บังคับตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 เว้นแต่ ในกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศอื่นนั้นจะบัญญัติโดยชัดแจ้งว่าเรื่องดังกล่าวให้บังคับตาม กฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศนั้น ๆ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินการใด ๆ ตามพระราชบัญญัติ ศุลกากร พ.ศ.2469 ไม่อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยรัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 เนื่องจาก ไม่มีส่วนใดในพระราชบัญญัติว่าด้วยรัฐธรรมนูญทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ที่บัญญัติโดย ชัดแจ้งว่าการดำเนินการใด ๆ อันเกี่ยวข้องแก่การศุลกากรให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยรัฐธรรมนูญ

ทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ประกอบกับศาลฎีกาได้ชี้แล้วว่าในกรณีที่กฎหมายศุลกากรขัดกับกฎหมายอื่นต้องใช้กฎหมายศุลกากรบังคับ² ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากจะให้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ในพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 คงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นกฎหมายกลาง ยากที่จะบัญญัติให้ครอบคลุมการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐได้ทั้งหมด ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า กรมศุลกากรอาจเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ขึ้นเพื่อรองรับการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกรมศุลกากร โดยเฉพาะ เนื่องจากเป็นรูปแบบการดำเนินการที่ไม่เคยมีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศุลกากรฉบับใด ๆ มาก่อน และเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ประกอบกับการดำเนินธุรกรรมของกรมศุลกากรมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากหน่วยงานอื่น ซึ่งการบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ในลักษณะนี้เป็นลักษณะเดียวกันกับการบัญญัติกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นที่มีการบัญญัติ “พระราชบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านทางระบบประมวลผลข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์” (Special Act of Customs Procedure through the Electronic Data Processing System) ขึ้นเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับการดำเนินพิธีการศุลกากรผ่านระบบประมวลผลข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะ โดยกรมศุลกากร

² เช่น โทษของผู้พยายามกระทำความผิดตามมาตรา 27 ในฐานะพยายามหลีกเลี่ยงการเสียภาษีโดยเจตนาถือค่าภาษีมีโทษเท่ากับความสำเร็จ ต่างกับโทษพยายามกระทำความผิดในความคิดทั่ว ๆ ไปตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีโทษเบากว่าความสำเร็จ หรือการกำหนดโทษปรับตามมาตรา 27 จะนำมาตรา 31 ประมวลกฎหมายอาญามาใช้ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 664/2506) หรือการกำหนดโทษปรับตามมาตรา 27 ทวิ ก็เป็นเช่นเดียวกับมาตรา 27 คือ ต้องปรับจำเลยทุกคนรวมกันไม่เกิน 4 เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว จะนำมาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยปรับจำเลยเรียงตัวมิได้ เป็นการขัดต่อมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 (คำพิพากษาฎีกาที่ 401/2509 (ประชุมใหญ่)) ส่วนการริบทรัพย์เมื่อพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 บัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้วก็ต้องใช้ตามนั้น จะนำกฎหมายลักษณะอาญามาใช้บังคับมิได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 954/2481) หรือการทำเรือแห่งประเทศไทยจะนำภูมิสิทธิในมูลหนี้ค่าเก็บรักษาสินค้ากรณีร้องจัดทรัพย์ในคดีแพ่งหมายเลขคดีแดงที่ 3987/2503 มาใช้ในกรณีเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดของตกค้างไม่ได้ เพราะจะต้องดำเนินการตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ก่อน คือ หักใช้ค่าภาษี ค่าเก็บรักษา ค่าขนถ่าย หรือค่าภาระติดพันอันค้างชำระแก่ศุลกากรเสียก่อน แม้ความข้อนี้จะขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยภูมิสิทธิก็ต้องใช้กฎหมายว่าด้วยศุลกากรบังคับตามนัยแห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 มาตรา 120 (ชูชาติ อัสวโรจน์, “ข้อวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 : ภาระกิจกรมศุลกากร,” วารสารศุลกากร 14 (2545) : 177.)

อาจอาศัยหลักการของพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นแนวทางในการตราบทบัญญัติดังกล่าวต่อไป

6.2.2 ปัญหาเรื่องความรับผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469

ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถึงแม้จะมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 แล้วก็ตาม แต่หากยังคงมีปัญหาในการตีความว่ามาตรา 35 นี้ ถือเป็นข้อยกเว้นตามส่วนท้ายของมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 หรือไม่แล้ว ปัญหาเรื่องความรับผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากรก็ยังคงเป็นปัญหาที่ยังคงต้องมีการตีความกันต่อไป ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการตีความมาตรา 35 ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสำหรับกรมศุลกากรควรเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. โดยต้องจัดให้มีการกำหนดบทบัญญัติในส่วนของการกระทำความผิดและโทษอันเกิดจากการกระทำความผิดผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ในพระราชบัญญัติดังกล่าวให้ชัดเจน เพื่อให้ครอบคลุมการกระทำความผิดดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม หากในระหว่างที่ยังไม่มีการตราพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. หากมีปัญหาในการดำเนินพิธีการศุลกากรในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ผู้ประกอบการอ้างว่าการสำแดงใบขนสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นเท็จไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 เนื่องจากในพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 ไม่ได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับใบขนสินค้าอิเล็กทรอนิกส์เอาไว้ ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจำเป็นจะต้องอาศัยหลักการตีความกฎหมายในลักษณะที่ให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ได้มากกว่าการตีความแล้วกฎหมายไร้ผล ดังนั้น จึงต้องตีความว่ากระสำแดงใบขนสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ถือเป็นการดำเนินการตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 เช่นกัน

อนึ่ง การที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรให้กรมศุลกากรเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อรองรับการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของกรมศุลกากร โดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของปัญหาผลทางกฎหมายของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐก่อนมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา 35 หรือในส่วนของปัญหาเรื่องความรับผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากรนี้ก็ตาม มิได้หมายความว่าผู้วิจัยมีความต้องการให้

ทุกหน่วยงานของรัฐแก้ไขกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานเพื่อรองรับการดำเนินการในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เหมือนอย่างกรมศุลกากรทั้งหมด แต่เนื่องจากกรณีของกรมศุลกากร นั้นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของกรมศุลกากร คือ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกฎหมายของหน่วยงานอื่น ตรงที่มีบทบัญญัติมาตรา 120 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อใดบทพระราชบัญญัตินี้แตกต่างกับบทกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือประกาศอื่นที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้ ท่านว่าในเรื่องอันเกี่ยวแก่ศุลกากรนั้น ให้ยกเอาบทพระราชบัญญัตินี้ขึ้นบังคับ และกฎหมายพระราชบัญญัติหรือประกาศใดซึ่งจะได้ให้ใช้ในภายหน้านั้น มิให้ถือว่าเพิกถอนจำกัดเปลี่ยนแปลงหรือถอนไปเสียซึ่งอำนาจและบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เว้นไว้แต่ในกฎหมายพระราชบัญญัติหรือประกาศใหม่นั้นจะแสดงไว้โดยชัดแจ้งว่ามีประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น” อันเป็นการวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า เมื่อใดที่พระราชบัญญัตินี้แตกต่างกับกฎหมายอื่นที่ใช้อยู่ในเวลานั้น ถ้าเป็นเรื่องอันเกี่ยวแก่ศุลกากรให้ยกเอาพระราชบัญญัตินี้ขึ้นบังคับ และกฎหมายซึ่งจะประกาศใช้ในภายหน้านั้น มิให้ถือว่าเพิกถอนจำกัดเปลี่ยนแปลงหรือถอนไปเสียซึ่งอำนาจและบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เว้นไว้แต่ในกฎหมายใหม่นั้นจะแสดงไว้โดยชัดแจ้งว่ามีประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น ดังนั้น ในส่วนของหน่วยงานราชการอื่นซึ่งไม่มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันกับมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขหรือตรากฎหมายขึ้นใหม่เพื่อรองรับการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงาน โดยอาจเพียงแต่จัดให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อรองรับการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานของตนให้สอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกาที่จะตราขึ้นตามความในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ก็พอ

6.2.3 ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูล

เนื่องจากการปฏิบัติพิธีการศุลกากรในระบบ EDI ต้องอาศัยการส่งผ่านข้อมูลทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์เป็นหลัก ซึ่งการส่งผ่านข้อมูลทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์นี้ง่ายต่อการถูกคุกคาม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรมีบทบัญญัติที่กำหนดคกฏเกณฑ์เกี่ยวกับมาตรการในการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลของหน่วยงานของรัฐที่ชัดเจน เนื่องจากในมาตรา 3 วรรคสุดท้าย แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 กำหนดให้พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับแก่ธุรกรรมในการดำเนินงานของรัฐตามที่กำหนดในหมวด 4 ประกอบกับมาตรา 25 ซึ่งบัญญัติว่า “ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ใดที่ได้กระทำตามวิธีการแบบปลอดภัยที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาให้สันนิษฐานว่าเป็นวิธีการที่เชื่อถือได้” ดังนั้น การดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐตาม

มาตรา 35 จะต้องปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาที่จะออกตามความในมาตรา 25 ดังกล่าวด้วย จึงจะมีผลเป็นการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ แต่เนื่องจากในขณะนี้ยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวิธีการแบบปลอดภัยตามที่กำหนดในมาตรา 25 ในปัจจุบันจึงยังไม่มีธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ใดที่สันนิษฐานได้ว่าเป็นธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการตราพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 25 แล้ว หน่วยงานของรัฐก็สามารถดำเนินการตามวิธีการที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวเพื่อให้ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์นั้นเป็นธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์อื่นใดเพิ่มเติมอีก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในปัจจุบันจะยังไม่มีธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ใดที่สันนิษฐานได้ว่าเป็นธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ แต่หากหน่วยงานของรัฐประสงค์จะดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีลักษณะเป็นธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ก็อาจมีการกำหนดหลักเกณฑ์ภายในที่ชัดเจนถึงมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลที่หน่วยงานนำมาปรับใช้ โดยมาตรการดังกล่าวต้องมีความน่าเชื่อถือและเป็นไปตามมาตรการรักษาความปลอดภัยสากล เช่น มีบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์ให้มีการนำมาตรการในการระบุตัวตนบุคคลและอำนาจหน้าที่ การรักษาความลับของข้อมูล การรักษาความถูกต้องของข้อมูล การป้องกันการปฏิเสธ หรืออ้างความรับผิดชอบ การควบคุมการเข้าถึง และความมั่นคงในการรักษาความปลอดภัยของระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้มาใช้ในหน่วยงาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบการเกิดความมั่นใจในการดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐว่าเป็นการดำเนินธุรกรรมที่มีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น โดยมีตัวอย่างหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบัญญัติภายในกำหนดหลักเกณฑ์ในการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล คือ ธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งได้มีการออกแนวปฏิบัติในการรักษาความปลอดภัยการให้บริการการเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สถาบันทางการเงินใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและกระบวนการในการรักษาความปลอดภัยสำหรับการให้บริการการเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้บริการดังกล่าวมีความปลอดภัย เป็นที่น่าเชื่อถือ และเป็นการรักษาผลประโยชน์ของลูกค้าสถาบันการเงิน โดยในแนวปฏิบัติดังกล่าวมีเนื้อหาในส่วนที่เป็นกระบวนการหลักของการรักษาความปลอดภัยระบบให้บริการ ซึ่งรวมถึงเทคโนโลยีรักษาความปลอดภัย ได้แก่ การควบคุมการเข้าถึงระบบให้บริการและข้อมูล (access control) การตรวจสอบตัวตนลูกค้าและการป้องกันการปฏิเสธความรับผิดชอบ (authentication & non-repudiation) การรักษาความถูกต้องเชื่อถือได้ของระบบให้บริการและข้อมูล (system & data integrity) การรักษาความลับของข้อมูล (data confidentiality) การรักษาความพร้อมใช้ของระบบให้บริการ (system availability) การติดตามตรวจสอบความผิดปกติและความล่าช้าของระบบ

ให้บริการ (system detection) การแก้ไขปัญหาและการรายงานในกรณีระบบให้บริการได้รับความเสียหายจากภัยคุกคาม (incident response & report)³

นอกจากนี้ ยังควรเร่งให้มีการตราพระราชกฤษฎีกาเพื่อกำกับดูแลธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ตามมาตรา 32 ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มากยิ่งขึ้น เนื่องจาก ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ประการหนึ่ง คือ ความเชื่อมั่นในการระบุดังบุคคลที่ต้องการจะติดต่อด้วย และความถูกต้องแท้จริงของข้อมูล แต่เนื่องจากลักษณะของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์บ่อยครั้งที่การติดต่อกันระหว่างคู่สัญญาจะเป็นการติดต่อกันระหว่างผู้ที่ไม่คุ้นเคยหรือไม่เคยติดต่อกันมาก่อน จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการในการสร้างความมั่นใจให้แก่คู่สัญญาว่าผู้ที่ตนติดต่อด้วยคือคนที่ตนต้องการติดต่อด้วยจริง และข้อมูลที่ตนส่งหรือได้รับมีความปลอดภัย ไม่ถูกผู้อื่นเข้าถึง หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยในพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 หมวด 3 เรื่อง ธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้บัญญัติให้มีผู้ประกอบกรรับรอง (Certification Authority) เพื่อทำหน้าที่รับรองความถูกต้องของตัวบุคคลและข้อมูลดังกล่าว และเพื่อให้ผู้ที่จะใช้บริการของผู้ประกอบการออกใบรับรองเกิดความมั่นใจในการใช้บริการดังกล่าว เนื่องจาก บริการของผู้ประกอบการรับรองถือเป็นบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบหนึ่ง โดยในมาตรา 32 ได้กำหนดว่าในกรณีที่เป็นเพื่อรักษาความมั่นคงทางการเงินและการพาณิชย์ หรือเพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความเชื่อถือและยอมรับในระบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือเพื่อป้องกันความเสียหายต่อสาธารณชน ให้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดให้การประกอบธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ใดเป็นกิจการที่ต้องแจ้งให้ทราบ ต้องขึ้นทะเบียน หรือต้องได้รับใบอนุญาตก่อนก็ได้ ซึ่งถือเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ ผู้ใช้บริการของผู้ประกอบการเหล่านี้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีขั้นตอนการแจ้งให้ทราบ การขึ้นทะเบียน และการได้รับอนุญาตมารองรับการประกอบธุรกิจดังกล่าว อีกชั้นหนึ่ง

อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า นอกจากการตราพระราชกฤษฎีกาตามความในมาตรา 25 และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ดังกล่าวแล้ว หากกฎหมาย

³ ธนาคารแห่งประเทศไทย, “หนังสือที่ ธปท.สนส.(11) ว. 2484/2546 เรื่อง แนวปฏิบัติในการรักษาความปลอดภัยการให้บริการการเงินทางอิเล็กทรอนิกส์,” 19 พฤศจิกายน 2546. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในหกฉบับของกฎหมายภายใต้โครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ มีผลบังคับใช้แล้ว กฎหมายดังกล่าวจะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ ผู้ที่ต้องการเข้าทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กับภาครัฐมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก กำหนดฐานความผิดและบทลงโทษเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการรักษาความลับ ความครบถ้วน และการทำงานของข้อมูลคอมพิวเตอร์และระบบคอมพิวเตอร์ เช่น การเข้าถึงโดยไม่มีอำนาจ การลักลอบดักข้อมูล การรบกวนข้อมูลและระบบคอมพิวเตอร์ เป็นต้น และการกระทำความผิดที่ เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เช่น การปลอมแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์ หรือการเผยแพร่สื่อลามกอนาจาร เป็นต้น ประการที่สอง กำหนดมาตรการเฉพาะในการปราบปรามการกระทำความผิดที่เป็นอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ และมาตรการที่จำเป็นในการบังคับการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งขณะนี้กฎหมายนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา

6.2.4 ปัญหาเรื่องความพร้อมของคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง

6.2.4.1 ปัญหาด้านความพร้อมของหน่วยงานของรัฐ

ปัญหาความพร้อมของหน่วยงานของรัฐยังแบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ ปัญหาความพร้อมของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ปัญหาด้านระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐ และปัญหาด้านงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ

- ปัญหาความพร้อมของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ในการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาครัฐอาจพบปัญหาข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ต่อต้านการดำเนินงานดังกล่าว และไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติงานแบบใหม่ ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าในขั้นแรกจำเป็นต้องรู้ถึงสาเหตุในการต่อต้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ ซึ่งมีหลายสาเหตุตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 หัวข้อ 5.4.1.1 จากนั้นจึงควรวางแผนให้การดำเนินงานในระบบที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติงานโดยควรจัดให้มีการอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงอบรมเพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจระบบและเกิดความคุ้นเคยในการปฏิบัติงานโดยการใช้เทคโนโลยี และต้องให้ความสำคัญกับการให้ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับ

เทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้ เมื่อข้าราชการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจวิธีปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่แล้วก็จะมีการต่อต้านน้อยลง

- ปัญหาด้านระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐ

โดยที่การดำเนินงานใด ๆ ของหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องมีกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ร้องรับการดำเนินงานนั้น ๆ แต่การตราบทบัญญัติขึ้นรองรับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงและหลากหลาย จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ทำให้หน่วยงานไม่สามารถตราหรือแก้ไขบทบัญญัติเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้ทัน ประกอบกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในหน่วยงานหลาย ๆ ปัญหาที่มีลักษณะเป็นปัญหาที่ไม่อาจกำหนดไว้ล่วงหน้าได้ ดังนั้น การตราบทบัญญัติเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ซึ่งไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้า ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการตรากฎระเบียบเพื่อรองรับการดำเนินการในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐแต่ละแห่ง ควรตรากฎระเบียบที่มีลักษณะเป็นกลางไม่เจาะจงเพื่อรองรับเทคโนโลยีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อให้กฎระเบียบดังกล่าวสามารถใช้ได้อย่างยืดหยุ่นทำให้ใช้ได้กับเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในอนาคตได้โดยไม่ต้องมีการตรารุ่นใหม่หรือแก้ไขบ่อย ๆ

- ปัญหาด้านงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ

เนื่องจากการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการให้บริการประชาชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างทั่วถึง มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่าง ๆ ที่สูงพอสมควร หน่วยงานของรัฐจึงจำเป็นต้องมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าวอย่างเพียงพอต่อเนื่องจึงจะสามารถพัฒนาการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยการจัดหางบประมาณดังกล่าวอาจมีแหล่งที่มาจาก 2 แหล่งใหญ่ ๆ คือ งบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล และรายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมจากการให้บริการของหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าในส่วนของรายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมจากการให้บริการนี้มีข้อควรคำนึงถึง คือ ความเท่าเทียมกันในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมระหว่างการดำเนินธุรกรรมในรูปแบบเดิมกับการดำเนินธุรกรรมในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ กล่าวคือ หากการให้บริการของหน่วยงานในรูปแบบเดิมที่ไม่ใช่ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม การให้บริการในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ก็ไม่ควรเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเช่นเดียวกัน เพื่อที่จะต้องไม่เป็นการเพิ่มภาระให้แก่ผู้ใช้บริการเกินควร นอกจากนี้ ในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมนี้ยังต้องมีกฎหมายที่ให้อำนาจแก่หน่วยงานอย่างชัดเจนด้วย ดังนั้น รัฐบาลจึงควรมีงบ

ประมาณสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐในการจัดเตรียมโครงสร้าง พื้นฐานเพื่อการให้บริการประชาชน ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

6.2.4.2 ปัญหาความพร้อมของผู้ประกอบการเอกชน

จากการศึกษาวิจัยผู้ประกอบการส่วนใหญ่เห็นว่าการนำระบบ EDI มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรไม่ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในส่วนของการดำเนินพิธีการศุลกากรเพิ่มขึ้น และในทางกลับกันการนำระบบ EDI มาใช้กลับช่วยให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินพิธีการศุลกากรในระยะยาวลดลง กล่าวคือ ช่วยลดทั้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของผู้ประกอบการเอง และค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าธรรมเนียมในการดำเนินการขั้นตอนต่าง ๆ กับกรมศุลกากร ดังนั้น ปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในการนำระบบ EDI มาใช้จึงไม่น่าจะเป็นอุปสรรคทำให้ผู้ประกอบการไม่ต้องการดำเนินพิธีการศุลกากรด้วยระบบ EDI

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าเนื่องจากยังมีผู้ประกอบการบางส่วนเห็นว่า การเข้าสู่ระบบ EDI ทำให้ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรเพิ่มขึ้น กรมศุลกากรจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ประกอบการเห็นว่า การใช้ระบบ EDI อาจเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายเฉพาะในช่วงแรกเท่านั้น แต่ในระยะยาว หรือโดยภาพรวมการใช้ระบบ EDI จะช่วยให้ผู้ประกอบการประหยัดทั้งค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินการ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบ EDI มากยิ่งขึ้นด้วย

6.2.5 ปัญหาเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่

การนำระบบ EDI มาใช้ในการดำเนินพิธีการศุลกากรสามารถลดปัญหาการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากการปฏิบัติพิธีการศุลกากรด้วยระบบ EDI ช่วยลดขั้นตอนหรือกระบวนการในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรให้น้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนที่จะต้องติดต่อเจ้าหน้าที่โดยตรง เมื่อเจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการมี ปฏิสัมพันธ์กันลดลง ส่งผลให้โอกาสในการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ลดลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการนำระบบ EDI มาใช้แต่ก็ยังคงมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรที่ ผู้ประกอบการยังคงต้องติดต่อกับตัวเจ้าหน้าที่โดยตรง นั่นคือ ขั้นตอนการตรวจตัวอย่างสินค้าโดยเจ้าหน้าที่วิเคราะห์สินค้า และขั้นตอนการตรวจปล่อยสินค้าโดยนายตรวจตามที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยขั้นตอนเหล่านี้ยังให้อำนาจ

แก่เจ้าหน้าที่ในการใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์สินค้าและมีคำวินิจฉัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีโอกาสที่เจ้าหน้าที่บางส่วนจะปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้ไม่ว่าจะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าหน่วยงานของรัฐควรมีมาตรการจูงใจให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตพร้อม ๆ กับการกำหนดโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ที่กระทำความผิดให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าถึงแม้จะมีการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ แต่ปัญหาเรื่องการใช้อำนาจหน้าที่โดยทุจริตก็ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้าง เนื่องจากเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกสังคม ดังนั้น จึงไม่ควรคาดหวังว่าการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้จะแก้ปัญหการใช้อำนาจหน้าที่โดยทุจริตของเจ้าหน้าที่ได้โดยสมบูรณ์



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน), ธนาคาร. ก้าวสู่เศรษฐกิจใหม่ด้วย e-Thailand. วารสารเศรษฐกิจ
วิเคราะห์ 10 (ตุลาคม 2544) : 21 – 31.
- กองบรรณาธิการฝ่ายตำราและหนังสือวิชาการ บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น (มหาชน) จำกัด. พจนานุกรม
คอมพิวเตอร์เรียบเรียงจาก Microsoft Press Computer Dictionary.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น (มหาชน) จำกัด, 2543.
- กฤติกา ปิ่นประเสริฐ. ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายต่างประเทศ กรมศุลกากร. สัมภาษณ์, 3
กันยายน 2546.
- กฤษณะ ช่างกล่อม. ร่างรายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง กฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2542.
- การสื่อสารแห่งประเทศไทย. ย้อนอดีตการสื่อสารไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟฟิค
ซัพพลายส์ จำกัด, 2533.
- ครรชิต มาลัยวงศ์. ไอทีกับธุรกิจ แนวคิดและแนวทาง. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2537.
- โครงการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. (online) บทความและองค์ความรู้เกี่ยวกับ e-Government ประสบ
การณ์การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศออสเตรเลีย. แหล่งที่มา :
<http://www.egov.thaigov.net/knowledge/eGovernmentInter/Australia.pdf> (29
มิถุนายน 2545)
- โครงการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. (online) บทความและองค์ความรู้เกี่ยวกับ e-Government
ประสบการณ์การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศสหรัฐอเมริกา. แหล่งที่
มา : <http://www.egov.thaigov.net/knowledge/eGovernmentInter/USA.pdf> (3
กรกฎาคม 2545)
- โครงการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. (online) บทความและองค์ความรู้เกี่ยวกับ e-Government
ประสบการณ์การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศสิงคโปร์. แหล่งที่มา :
<http://www.egov.thaigov.net/knowledge/eGovernmentInter/Singapore.pdf> (4
กรกฎาคม 2545)

- ชวลิต อรรถศาสตร์, ไพบุลย์ อมรภิญโญเกียรติ และพวก. กฎหมายไซเบอร์. กรุงเทพมหานคร : เนชั่นบุ๊คส์, 2545, อ้างถึงใน อรรถพรธนะ พันธุ์พัฒนา. ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย. วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญา ครบรอบ 5 ปี, หน้า 448. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545.
- ชูชาติ อัสวโรจน์. ข้อวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 : ภาระกิจการศุลกากร. วารสารศุลกากร 15 (2545) : 125 – 128.
- ชูชาติ อัสวโรจน์. คำอธิบายกฎหมายศุลกากร. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2541.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์, ไพบุลย์ เกียรติโกมล. ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. หนังสือที่ ธปท.สนส.(11) ว. 2484/2546 เรื่อง แนวปฏิบัติในการรักษาความปลอดภัยการให้บริการการเงินทางอิเล็กทรอนิกส์. 19 พฤศจิกายน 2546. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- ธนชัย หุ่นนิวัฒน์. การตีความกฎหมาย. วารสารพัฒนาข้าราชการ ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2545) : 120.
- นวลน้อย ศรีรัตน์. คอร์รัปชันกับการค้าระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, การตีความกฎหมาย : ตัวอักษรหรือเจตนารมณ์. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2542) : 33.
- ประมวลระเบียบปฏิบัติศุลกากร พ.ศ.2544 ภาค 2 พิธีการนำเข้า
- ประสาธน์ เกียรติไพบุลย์กิจ. คู่มือธุรกิจนำเข้า – ส่งออก. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแท่นทองปริ้นติ้งเซอร์วิส จำกัด, 2544.
- พรชัย รัศมีแพทย์. การตีความกฎหมาย. วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2545) : 168
- พรเพชร วิชิตชลชัย. วารสารกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ, หน้า 308
- ยี่น ภูสุวรรณ. การดำเนินงานอิเล็กทรอนิกส์ในหน่วยงานของรัฐ : บทบาทและความสำคัญ. ใน การปฏิรูประบบราชการ : รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government), หน้า 48 – 49. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ สำนักงาน ก.พ. , 2544.
- มานะ หลีกทอง. ความรับผิดชอบกฎหมายและการระงับคดีของผู้นำเข้า – ส่งออก. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, 2535.

- วิชัย มากวัฒนาสุข. คู่มือศุลกากรฉบับพิเศษ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2545.
- วิชัย มากวัฒนาสุข. คู่มือศุลกากรฉบับใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บรรณศิลป์ พรินต์ติ้ง จำกัด, 2543.
- วิระดา สมสวัสดิ์, วิระวูฑฒ์ วัฒนายน. กฎหมายเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : บริษัท มิตรนราการพิมพ์ จำกัด, 2527.
- วุฒิพงษ์ พงศ์สุวรรณ. รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. ใน การปฏิรูประบบราชการ : รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government), หน้า 18. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ สำนักงาน ก.พ. , 2544.
- ศรีศักดิ์ จามรมาน และ ณัฐจิชา ช่อโพธิ์ทอง. การแปรสภาพเป็นระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “Unveiling the Next Generation of e-Government.” 18 ธันวาคม 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- ศุลกากร, กรม. (online) <http://www.customs.go.th/edi02-3.htm> (4 กันยายน 2545)
- ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์. คู่มือการทำสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พาณิชพระนคร (2535) จำกัด, 2545.
- ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์. e-Commerce FAQ คำถามนี้มีคำตอบ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2546.
- ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์. Safety Net ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างไรให้ปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์พัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, 2546.
- สถาบันรหัสสากล สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (online) ระบบ EAN*UCC การแลกเปลี่ยนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์. แหล่งที่มา : http://www.ean thai.org/html_aug_thai/smez.shtml (6 กันยายน 2545)
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (ส่วนหนึ่งของโครงการแผนแม่บทกระทรวงพาณิชย์ พ.ศ.2540 – 2549). สถานที่พิมพ์ ไม่ระบุ, 2541.
- сайन्छ์ จันทรวิภาสวงศ์. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2547.
- สุรางคณา วายุภาพ. หัวหน้าโครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ ศูนย์อิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2547.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ. กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2544.

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ. โครงการพัฒนากฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2544.

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ. คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2545.

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ. แนวทางการพัฒนากฎหมายแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย. ไม้ระบุดานที่พิมพ์และปีพิมพ์.

อรพรรณ พันธุ์พัฒนา. การพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545

อรพรรณ พันธุ์พัฒนา. การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Interchange – EDI) ประเด็นพิจารณาในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติกรรมสัญญา. บทบัญญัติ เล่ม 53 ตอน 3 (กันยายน 2540) : 96-97

อรพรรณ พันธุ์พัฒนา. ความขัดข้องปัจจุบันในการใช้ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐของประเทศไทย. ใน วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาครบรอบ 5 ปี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545

อัคราทร จุฬารัตน. การตีความกฎหมาย. ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศ.ดร.สมภพ โทตระกิตย์, หน้า 247. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2540

Laudon K. C. and Laudon J. P. ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ. เรียบเรียงโดย สัตยุทธ์ สว่างวรรณ กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า จำกัด, 2545.

Pacific Council on International Policy. เส้นทางสู่รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. แปลโดย สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ , 2545.

ภาษาอังกฤษ

- Chia Siow Yue and James Jerome Lim. Singapore : A Regional Hub in ICT. In J.E.J Prins, Designing E-Government on the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change, pp.261 - 295. The Netherlands : Kluwer Law International, 2001.
- Douglas Holms. EGov, an Ebusiness plan for government. Finland : Nicholas Brealey Publishing, 2001
- Government Chief Information Office, Infocomm Development Authority of Singapore. e-Government Action Plan II. [online] Available from : [http:// www.egov.gov.sg](http://www.egov.gov.sg) [2003, July 25]
- Ministry of Economy, Trade and Industry. Outline of Law Concerning Electronic Signatures and Certification Services. [online] Available from : <http://www.meti.go.jp/english/report/data/gesignline.html> [2003, August 3]
- Ministry of Finance, The Japanese Government. Customs Administration in Japan 2001. [online] Available from : <http://www.mof.go.jp/english/tariff/ca2001/ca01.html> [2003, September 15]
- Ministry of Information, Communication and Arts. [online] http://www.gov.sg/customs/trade/trde2_2.html [2003, July 25]
- Ministry of Justice. Report on the legal system of electronic commerce. [online] Available from : <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/CIAB/ciab-17.html> [2003, July 23]
- Nippon Automated Cargo Clearance System Operations Organization. NACCS, 2002. (Mimeographed)
- Office of the Cabinet Public Relation, Cabinet Secretariat of Japan. Basic IT Strategy. [online] Available from : http://www.kantei.go.jp/foreign/it/council/basic_it.html [2003, July 24]
- Office of the Cabinet Public Relation, Cabinet Secretariat of Japan. e-Japan Strategy. [online] Available from : http://www.kantei.go.jp/foreign/it/network/0122full_e.html [2003, October 2]
- Patrick Quirk and Jay Forder. Electronic Commerce and the Law. Melbourn : John Wiley & Sons Auatralia, Ltd, 2003.

Seiichi Masuyama and Donna Vandenbrink. Towards a Knowledge-based Economy : East Asia's
changing industrial Geography. Singapore : Seng Lee Press Pte, Ltd., 2003.



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Singapore “Electronic Transaction Act 1998”

Article 3 “This Act shall be construed consistently with what is commercially reasonable under the circumstances and to give effect to the following purposes:

- (a) to facilitate electronic communications by means of reliable electronic records;
- (b) to facilitate electronic commerce, eliminate barriers to electronic commerce resulting from uncertainties over writing and signature requirements, and to promote the development of the legal and business infrastructure necessary to implement secure electronic commerce;
- (c) to facilitate electronic filing of documents with government agencies and statutory corporations, and to promote efficient delivery of government services by means of reliable electronic records;
- (d) to minimise the incidence of forged electronic records, intentional and unintentional alteration of records, and fraud in electronic commerce and other electronic transactions;
- (e) to help to establish uniformity of rules, regulations and standards regarding the authentication and integrity of electronic records; and
- (f) to promote public confidence in the integrity and reliability of electronic records and electronic commerce, and to foster the development of electronic commerce through the use of electronic signatures to lend authenticity and integrity to correspondence in any electronic medium.”

Article 6 (4) “Paragraph (3) does not limit the ability of any person :

- (a) to establish in any other way, for the purpose of satisfying the requirement referred to in paragraph (1), the reliability of an electronic signature; or
- (b) to adduce evidence of the non-reliability of an electronic signature.”

Article 17 “If, through the application of a prescribed security procedure or a commercially reasonable security procedure agreed to by the parties involved, it can be verified that an electronic signature was, at the time it was made-

- (a) unique to the person using it;
- (b) capable of identifying such person;
- (c) created in a manner or using a means under the sole control of the person using it; and

(d) linked to the electronic record to which it relates in a manner such that if the record was changed the electronic signature would be invalidated,
such signature shall be treated as a secure electronic signature.”

Article 18 (2) “In any proceedings involving a secure electronic signature, it shall be presumed, unless evidence to the contrary is adduced, that –

- (a) the secure electronic signature is the signature of the person to whom it correlates; and
- (b) the secure electronic signature was affixed by that person with the intention of signing of approving the electronic record.”

Article 47 “(1) Any department or ministry of the Government, organ of State or statutory corporation that, pursuant to any written law

- (a) accepts the filing of documents, or requires that documents be created or retained;
 - (b) issues any permit, licence or approval; or
 - (c) provides for the method and manner of payment,
- may, notwithstanding anything to the contrary in such written law
- (i) accept the filing of such documents, or the creation or retention of such documents in the form of electronic records;
 - (ii) issues such permit, licence or approval in the form of electronic records;
 - (iii) make such payment in electronic form.

(2) In any case where a department or ministry of the Government, organ of State or statutory corporation decides to perform any of the functions in subsection (1) (i), (ii) or (iii), such agency may specify

- (a) the manner and format in which such electronic records shall be filed, created, retained or issued;

- (b) where such electronic records have to be signed, the type of electronic signature required (including, if applicable, a requirement that a sender use a digital signature or other secure electronic signature);
- (c) the manner and format in which such signature shall be affixed to the electronic record, and the identity of or criteria that shall be met by any certification authority used by the person filing the document;
- (d) control processes and procedures as appropriate to ensure adequate integrity, security and confidentiality of electronic records or payments; and
- (e) any other required attributes for electronic records or payments that are currently specified for corresponding paper documents.

(3) Nothing in this Act shall by itself compel any department or ministry of the Government, organ of State or statutory corporation to accept or issue any document in the form of electronic records.”



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Singapore “Customs Act”

Article 90A “(1) The Director-General may establish and operate a computer service and make provision for any manifest, return, list, statement, declaration, direction, notice, permit, receipt or other document required or authorised by this Act to be made, served or submitted by electronic transmission (referred to in this Act as an electronic notice).

(2) A registered user may, in accordance with the regulations made under subsection (13), make and serve an electronic notice to the computer account of the Director-General.

(3) The Director-General or any person authorised by him may, in accordance with the regulations made under subsection (13), make and serve an electronic notice to the computer account of a registered user.

(4) Where an electronic notice is transmitted to the computer account of the Director-General using the authentication code assigned to a registered user –

- (a) with or without the authority of the registered user; and
- (b) before the notification to the Director-General by the registered user in the prescribe manner, of cancellation of the authentication code, that notice shall, for the purposes of this Act, be presumed to be made by the registered user unless he adduces evidence to the contrary.

(5) Where the registered user alleges that he has transmitted no such electronic notice referred to in subsection (4), the burden is also on him to adduce evidence of that fact.

(6) For the purposes of this Act, an electronic notice or a copy thereof shall not be inadmissible in evidence merely on the basis that it was transmitted without the making or delivery of any equivalent document or counterpart in paper form.

(7) Notwithstanding any other written law, in any proceedings under this Act, an electronic notice or a copy thereof (including a print-out of that notice or copy) or any database report (including a print-out of that report) relating to that notice-

- (a) certified by the Director-General to contain all or any information transmitted in accordance with this section; and

(b) duly authenticated in the manner specified in subsection (8) or is otherwise duly authenticated by showing that there is no material discrepancy between the electronic notice or copy thereof certified by the Director-General and the copy of the same electronic notice kept by an independent record keeper appointed under any regulations made under subsection (13),

shall be admissible as evidence of the facts stated or contained therein.

(8) For the purposes of this section, a certificate-

(a) giving the authentication code and other particulars of any user and device (if known) involved in the production and transmission of, and identifying the nature of, the electronic notice or copy thereof; and

(b) purporting to be signed by the Director-General or by a person occupying a responsible position in relation to the operation of the computer service at the relevant time,

shall be sufficient evidence that the electronic notice or copy thereof has been duly authenticated, unless the court, in its discretion, calls for further evidence on this issue.

(9) Where an electronic notice or a copy thereof is admissible under subsection (7), it shall be presumed, until the contrary is proved, that the contents of the electronic notice or copy thereof have been accurately transmitted.

(10) The Director-General may, for the purpose of facilitating any electronic transmission under this section, approve the use in any such electronic transmission of symbols, codes, abbreviations or other notations to represent any particulars or information required under this Act.

(11) Any officer of customs or any other person employed in the administration of this Act shall not be treated as having contravened any provision of any written law relating to confidentiality or secrecy merely because he communicates to the independent record keeper or his employee or permits the independent record keeper or his employee to have access to any electronic notice or any information contained therein.

(12) The independent record keeper, his employee and any person transmitting an electronic notice on behalf of another person shall not divulge or disclose the contents of any electronic notice or copy thereof without the prior written consent of the Director-General.

(13) the Minister may make regulations-

- (a) prescribing the conditions for subscription to the computer service, including the manner in which the authentication codes are to be assigned;
- (b) prescribing the manifests, returns, lists, statements, declarations, directions, notices, permits, receipts or any other document which may be transmitted through the computer service including the form and manner in which they are to be transmitted;
- (c) for the correction of errors in or amendments to electronic notices;
- (d) prescribing the procedure for use of computer service including the procedure in circumstances where there is a breakdown or interruption in the service;
- (e) for the appointment of an independent record keeper to be charged with the duty to maintain for a prescribed period a record of all the electronic notice and transactions made through the data service provider between the Director-General and the registered users, such a duty to include keeping the database reports;
- (f) for the independent record keeper to produce a copy of the relevant record pertaining to any electronic notice or a copy thereof to either the Director-General or the registered user, whose electronic notice is in issue, when requested by either party to do so;
- (g) for the standards of security, confidentiality, data integrity and conduct of the computer service and for the review of the operations and activities of the data service provider by such authority or expert as may be prescribed; and
- (h) generally for the better provision of the computer service.”

Article 128 “(1) Any person who –

- (a) makes, orally or in writing, or signs any declarations, certificate or other document required by this Act, which is untrue or incorrect in any particular or which is incomplete by omitting any material particular therefrom;
- (b) makes, orally or in writing, or signs any declarations, or document made for consideration of any officer of customs on any application presented to him, which is untrue or incorrect in any particular or which is incomplete by omitting any material particular therefrom;
- (c) counterfeits or falsifies, or uses, when counterfeited or falsified, any document which is or may be required under this Act or any document used in the transaction of any business or matter relating to customs;
- (d) being required by this Act to make a declaration of the value of dutiable goods imported into or manufactured in Singapore for the purpose of assessment of customs duty or excise duty, fails to make the declaration as required or makes such declaration which is untrue or incorrect in any particular or which is incomplete by omitting any material particular therefrom;
- (e) fraudulently alters any document, or counterfeits the seal, signature, initials or other mark of, or used by, any officer of customs for the verification of any such document or for the security of any goods or any other purpose in the conduct of business relating to customs;
- (f) being required by this Act to make a declaration of dutiable goods imported, exported or transhipped, fails to make the declaration as required; or
- (g) fails or refuses to produce a proper office of customs any document required to be produced under section 90,

shall be guilty of an offence and shall be liable on conviction to a fine not exceeding \$10,000 or the equivalent of the exact amount of customs duty, excise duty, or tax payable whichever is the greater or to imprisonment for a term not exceeding 12 months or to both.

(2) When any such declaration, whether oral or written, or any such certificate or other document as is referred to in subsection (1) (a) (b) (c) and (d) has been or in part, it shall be no defence to allege –

- (a) that the declaration, certificate or other document was made or used inadvertently or without criminal or fraudulent intent, or that the person signing the same was not aware of or did not understand the contents of the document; or
- (b) where the declaration was made or recorded in English by interpretation from any other language, that the declaration was misinterpreted or not fully interpreted by any interpreter provided by the declarant.

(3) When a failure to make a declaration as referred to in subsection (1) (f) has been proved, it shall be no defence to allege that the failure was inadvertent or without criminal or fraudulent intent or that it was not known that such a declaration is required to be made.

Article 129 “(1) Any person who, being required by this Act to answer any question put to him by any proper officer of customs, or to give any information or produce any document which may reasonably be required of him by the officer and which it is in his power to give –

- (a) refuse to answer the question or does not truly answer the question;
- (b) refuse to give such information or produce such document; or
- (c) furnishes as true information or document which he knows or has reason to believe to be false,

shall be guilty of an offence and shall be liable on conviction to a fine not exceeding \$5,000 or to imprisonment for a term not exceeding 12 months or to both.

(2) When any such answer or any such information or any such document is proved to be untrue or incorrect in whole or in part, it shall be no defence to allege that such answer or such information or such document or any part thereof was made or furnished or produced inadvertently or without criminal or fraudulent intent, or was misinterpreted or not fully interpreted by an interpreter provided by the informant.

(3) Nothing in this Act shall oblige a person to answer any question which would have a tendency to expose him to a criminal charge or to a penalty or forfeiture.”

Article 130 A “(1) Any person who, without the authority of the Director-General –

- (a) destroys, damages, erases or otherwise manipulates data stored in, or used in connection with, a computer;
- (b) introduce into, or records or stores in, a computer by any means data for the purpose of –
 - (i) destroying, damaging, erasing or altering other data stored in that computer; or
 - (ii) interfering with, interrupting or obstructing the lawful use of, that computer or the data stored in that computer; or
- (c) otherwise uses a computer,

the purpose or effect of which is to reduce, avoid or evade any liability to customs duty, excise duty, or tax imposed or which would otherwise have been imposed by this Act, or to defeat any provision of this Act, shall be guilty of an offence and shall be liable –

- (i) on the first conviction to a fine of not less than 10 times the amount of the customs duty, excise duty, or tax or \$5,000 whichever is lesser amount, and of not more than 20 times the amount of the customs duty, excise duty, or tax or \$5,000 whichever is the greater and where the amount of customs duty or excise duty cannot be ascertained, the penalty shall be a fine not exceeding \$5,000; and
- (ii) on the second or subsequent conviction to the fine mentioned in subparagraph (i) or to imprisonment for a term not exceeding 2 years or to both.

(2) In subsection (1), “data” includes any computer program or part of a computer program being a program, whether or not approved by the Director-General, for use in relation to the computer service established under section 90A.”



ภาคผนวก ค

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. Law Concerning Electronic Signature and Certification

Services

Article 4: Accreditation

A person seeking to perform or has been performing designated certification service may receive an accreditation from the related ministers.

2. A person seeking to receive an accreditation stipulated in the preceding paragraph shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, file with the related ministers an application form that states the following facts as well as other documents prescribed by the ordinance of the related ministries:

- i. the name and address, and if a organization, the name of its representative;
- ii. an outline of the facilities used for the service applied for accreditation, and the method of implementation of the service applied for accreditation.

3. When the related ministers have granted the accreditation stipulated in paragraph 1, the ministers shall make an announcement of that fact.

Article 5: Disqualification provisions

A person to whom any of the following numbered items applies may not receive the accreditation stipulated in paragraph 1 of the preceding article:

- i. a person who has been sentenced to a penalty of imprisonment or greater (including an equivalent penalty pursuant to the laws and regulations of a foreign country) or who has been sentenced to a penalty pursuant to this Law and with respect to whom fewer than two years have passed since the day on which either the enforcement of said penalty finished or the person came to be no longer subject thereto;
- ii. a person whose accreditation has been revoked pursuant to the provisions of either Article 14, paragraph 1 or Article 16, paragraph 1, and with respect to whom fewer than two years have passed since the day of the revocation; or

iii. an organization for whom either of the preceding numbered items applies to any director performing the service.

Article 6: Requirements of accreditation

The related ministers shall grant an accreditation only when they find that the application for accreditation stipulated in Article 4, paragraph 1 conforms to all of the following requirements:

- i. the facilities including (hardware, and software) used for the service applied for accreditation conform to requirements prescribed by the ordinance of the related ministries;
- ii. the confirmation in the service applied for accreditation of the identity of the user is performed through a method prescribed by the ordinance of the related ministries; and in addition to the facts listed in the preceding numbered items, the service applied for accreditation is performed through a method that conforms with requirements prescribed by the ordinance of the related ministries.

2. In conducting the review for the purposes of the accreditation stipulated in Article 4, paragraph 1, the related ministers shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, perform on-site investigation of the system involved in the implementation of the service applied for accreditation.

Article 9: Accreditation, etc. of changes

If an accredited certification service provider seeks to change an item stipulated in Article 4, paragraph 2, numbered item 2 or numbered item 3, it must receive the accreditation of related ministers. However, the foregoing shall not apply with respect to slight changes prescribed by order of the related ministries.

2. A person seeking to receive the accreditation of change stipulated in the preceding paragraph shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, file with the related ministers an application form that states the facts concerning the change as well as other documents prescribed by the ordinance of the related ministries.

3. The provisions of Article 4, paragraph 3 and those of Article 6 shall be applied, *mutatis mutandis*, to the accreditation of change provided for in paragraph 1.

4. If there is a change in a fact provided for in Article 4, paragraph 2, numbered item 1, an accredited certification service provider shall give notice of that fact to the related ministers without delay.

Article 11: Books and records

An accredited certification service provider shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, create and preserve books and records relating to its accredited service.

Article 12: Proper use of information relating to the confirmation of the identity of users

An accredited certification service provider shall not use the information it learns through the confirmation of the identity of users for its accredited service for any purpose other than those necessary for the provision of the accredited service.

Article 14: Revocation of accreditation

If any of the following numbered items applies to an accredited certification service provider, the related ministers may revoke such accreditation:

- i. if Article 5, numbered item 1 or numbered item 3 becomes applicable;
- ii. if the accredited certification service provider fails to conform to any numbered item of Article 6, paragraph 1; or
- iii. if the accredited certification service provider violates any provision of Article 9, paragraph 1, Article 11, Article 12, or Article 13, paragraph 2; or
- iv. if the accredited certification service provider receives the accreditation provided for in Article 4, paragraph 1 or the accreditation of change stipulated in Article 9, paragraph 1 through any improper means.

2. When related ministers have revoked an accreditation pursuant to the provisions of the preceding paragraph, they shall make an announcement of that fact.

Article 17: Investigation by a designated investigating organization

The related ministers may have the person they designate (hereinafter referred to as "designated investigating organization") conduct the whole or part of the investigation pursuant to the provisions of Article 6, paragraph 2 (including cases where they are applied mutatis mutandis in Article 7, paragraph 2 [including cases where it is applied mutatis mutandis in Article 15, paragraph 2], Article 9, paragraph 3 [including cases where it is applied mutatis mutandis in Article 15, paragraph 2], and Article 15, paragraph 2) (hereinafter referred to, with the exception of the following section, as "investigation").

2. If related ministers have the designated investigating organization conduct the whole or part of the investigation pursuant to the provisions of the preceding paragraph, they shall not conduct the whole or part of said investigation. In this case, the related ministers shall perform an examination in consideration of the results of the investigation that the designated investigating organization gives notice of pursuant to the provisions of paragraph 4 for the purpose of the accreditation provided for in Article 4, paragraph 1 or a renewal thereof, the accreditation of change provided for Article 9, paragraph 1 (including cases where it is applied mutatis mutandis in Article 15, paragraph 2) or the accreditation provided for in Article 15, paragraph 1 or renewal thereof.

3. When the related ministers have the designated investigating organization conduct the whole or part of the investigation pursuant to the provisions of paragraph 1, the person seeking to receive the accreditation provided for in Article 4, paragraph 1 or a renewal thereof, the accreditation of change provided for Article 9, paragraph 1 (including cases where it is applied mutatis mutandis in Article 15, paragraph 2) or the accreditation stipulated in Article 15, paragraph 1 or renewal thereof shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, file with the designated investigating organization an application with respect to the investigation that the designated investigating organization performs notwithstanding the provisions of Article 4, paragraph 2 (including cases where they are applied mutatis mutandis in Article 7, paragraph 2 [including cases where this is applied mutatis mutandis in Article 15, paragraph 2] and Article 15, paragraph 2) and Article 9, paragraph 2 (including cases where they are applied mutatis mutandis in Article 15, paragraph 2).

4. When the designated investigating organization has conducted the investigation upon the application provided for in the preceding paragraph, it shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, give notice of the results of the investigation to the related ministers without delay.

Article 18: Designation

Designation pursuant to the provisions of the preceding article, paragraph 1 (hereinafter referred to as "designation") shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, be made upon the application of the person seeking to conduct the investigation (with the exception of a person seeking to conduct it by means of an office located in a foreign country).

Article 19: Disqualification provisions

A person to whom any of the following numbered items applies may not receive designation:

- i. a person who has been sentenced to a penalty of imprisonment or greater or who has been sentenced to a penalty pursuant to this Law and with respect to whom fewer than two years have passed since the day on which either the enforcement of the penalty finished or the person came to be no longer subject thereto;
- ii. a person whose designation has been revoked pursuant to the provisions of Article 29, paragraph 1, or whose approval has been revoked pursuant to the provisions of Article 32, paragraph 1, and with respect to whom fewer than two years have passed since the day of said revocation; or
- iii. an organization for whom either of the preceding numbered items applies to any director performing said service.

Article 20: Standards of designation

The related ministers shall grant designation upon the application only when they find that it conforms to all of the following numbered items:

- i. it possesses the financial base and technological ability sufficient to competently and smoothly implement the investigation service;
- ii. if an organization, there is no risk that its board members or the makeup of constituents prescribed by the ordinance of the related ministries in accordance with organization type will interfere with the fair implementation of the investigation;
- iii. if it performs a service other than the investigation service, there is no risk that the investigation will become unfair through the performance of such a service; and
- iv. a proper and smooth implementation of the investigation upon the application will not be impeded as a result of designation.

Article 23: Duty of confidentiality, etc.

The board members (here, in the following paragraph as well as in Article 43 and Article 45, if the designated investigating organization is not an organization, the person who received said designation) and staff members of the designated investigating organization, as well as persons who formerly held such positions, shall not disclose any secrets that they learned in connection with the investigation service.

2. For the purposes of the application of the Criminal Law (Law No. 45 of 1907) and other penalties, the directors and staff members of a designated investigating organization engaging in the investigation service are deemed public officials pursuant to laws and regulations.

Article 24: Duty of investigation

When the designated investigating organization is requested to conduct an investigation, it shall conduct the investigation without delay unless there is a valid reason not to.

Article 25: Investigation service regulations

The designated investigating organization shall prescribe rules concerning the investigation service (hereinafter referred to as "investigation service rules") and obtain the authorization of the related ministers. The same procedure shall apply to amendments to the investigation service rules.

2. Matters to be prescribed in the investigation service rules shall be prescribed by the ordinance of the related ministries.

3. If the related ministers find that investigation service rules authorized pursuant to paragraph 1 have become inappropriate for the fair implementation of investigations, they may order that such investigation service rules be amended.

Article 26: Books and records

The designated investigating organization shall, in accordance with the prescriptions of the ordinance of the related ministries, prepare and preserve books and record facts concerning the investigation service as being prescribed by the ordinance of the related ministries.

Article 27: Order to conform

If related ministers find that a designated investigating organization is not in conformity with Article 20, numbered items 1 through 3, they may order that such designated investigating organization take measures necessary to conform to these provisions.

Article 28: Suspension and abrogation of service

Unless it receives the authorization of related ministers, a designated investigating organization may not suspend or abrogate the whole or part of its investigation service.

2. When he has given the authorization stipulated in the preceding paragraph, the related ministers shall make an announcement of that fact.

Article 29: Revocation, etc. of designation

If the related ministers find that any of the following numbered items apply to a designated investigating organization, they may revoke such designation, or they may order that the whole or part of the investigation service be suspended for a prescribed period:

- i. if there is a violation of any provision of this section;
- ii. if Article 19, numbered item 1 or numbered item 3 becomes applicable;

iii. if investigation service is performed in violation of the investigation service regulations authorized pursuant to Article 25, paragraph 1;

iv. if there is a violation of any order pursuant to the provisions of Article 25, paragraph 3 or Article 27; or

v. if designation is received by any improper means.

2. When they have revoked a designation or ordered that the whole or part of the investigation service be suspended for a prescribed period pursuant to the provisions of the preceding paragraph, the related ministers shall make an announcement of that fact.

Article 30: Implementation of the investigation service by related ministers

If the designated investigating organization suspends the whole or part of the investigation service pursuant to the provisions of Article 28, paragraph 1; if the designated investigating organization is ordered to suspend the whole or part of the investigation service pursuant to the provisions of the preceding article, paragraph 1; or if the designated investigating organization becomes unable to conduct the whole or part of the investigation service due to a natural disaster or other ground, the related ministers shall, notwithstanding the provisions of Article 17, paragraph 2, conduct the whole or part of the investigation service when they find it necessary.

2. When the related ministers decide to conduct the investigation service pursuant to the provisions of the preceding paragraph, or decide to no longer conduct the investigation service that it is conducting pursuant to the provisions of the same paragraph, they shall make an announcement of that fact in advance.

3. For the cases when the related ministers decide to conduct the investigation service pursuant to the provisions of paragraph 1, permit the abrogation of the investigation service pursuant to the provisions of Article 28, paragraph 1, or revoke a designation pursuant to the provisions of the preceding article, paragraph 1, the ordinance of the related ministries shall prescribe necessary matters including taking over of the investigation service.

ภาคผนวก ง



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ปัจจุบันท่านดำเนินพิธีการนำเข้า – ส่งออกสินค้าโดยใช้ระบบใด

- ระบบ manual
- ระบบ EDI

6. ท่านเข้าใจในพิธีการนำเข้า – ส่งออกสินค้า โดยใช้ระบบ EDI มากน้อย เพียงใด

- ไม่เข้าใจเลย
- เข้าใจดี
- เข้าใจเล็กน้อย

7. ท่านเป็นผู้ให้บริการ EDI ประเภทใด

- ใช้บริการของ customs broker ที่ให้บริการด้วยระบบ EDI (โปรดข้ามไปตอบข้อ 9.)
- ใช้บริการของ service counter เอกชน (โปรดข้ามไปตอบข้อ 9.)
- เป็นผู้ให้บริการ EDI โดยตรง

8. การเป็นผู้ให้บริการ EDI กับกรมศุลกากรโดยตรง ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในพิธีการนำเข้า – ส่งออกสินค้าของท่านสูงขึ้นหรือไม่ เพียงใด

- ไม่สูงขึ้น
- สูงขึ้นปานกลาง
- สูงขึ้นเล็กน้อย
- สูงขึ้นมาก

9. ท่านทราบหรือไม่ว่าในการส่งผ่านข้อมูลทางระบบ EDI เช่นการสำแดงใบขนสินค้าผ่านระบบ EDI ข้อมูลดังกล่าวอาจถูกผู้อื่นล่วงรู้โดยท่านไม่ได้ให้ความยินยอมได้

- ทราบ
- ไม่ทราบ

10. ท่านมีความมั่นใจในระบบรักษาความปลอดภัยในการส่งผ่านข้อมูลทางระบบ EDI ของกรมศุลกากรมากน้อย เพียงใด

- ไม่นั่นใจ
- ปานกลาง
- เล็กน้อย
- มาก

11. ท่านทราบหรือไม่ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 35 กำหนดให้การดำเนินการตามกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐหรือโดยหน่วยงานของรัฐ ถ้าได้กระทำในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา ให้นำพระราชบัญญัติดังกล่าวมาใช้บังคับและให้ถือว่ามีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกันกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้น ๆ กำหนด

.... ทราบ

.... ไม่ทราบ

12. ท่านทราบหรือไม่ว่าขณะนี้ยังไม่มีกฏกระทรวงประกาศนียบัตรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544

.... ทราบ

.... ไม่ทราบ

13. ท่านมีความมั่นใจมากน้อยเพียงใด ว่าการนำเข้า – ส่งออกสินค้าผ่านระบบ EDI (ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการดำเนินการตามกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์) จะมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกันกับการดำเนินการนำเข้า – ส่งออกสินค้าโดยใช้ระบบเดิม (ระบบ manual)

.... ไม่น่าใจ

.... ปานกลาง

.... เล็กน้อย

.... มาก

14. ท่านคิดว่าพิธีการนำเข้า – ส่งออกสินค้าโดยใช้ระบบ EDI ช่วยลดปัญหาการทุจริตของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้หรือไม่ เพียงใด

.... ไม่ช่วย

.... ปานกลาง

.... เล็กน้อย

.... มาก

15. ท่านคิดว่าพิธีการนำเข้า – ส่งออกสินค้าโดยใช้ระบบ EDI ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ท่านมากน้อย เพียงใด

.... น้อย

.... มาก

.... ปานกลาง

21. ข้อเสนอแนะที่อยากให้เห็นทางราชการดำเนินการแก้ไขปรับปรุง

.....

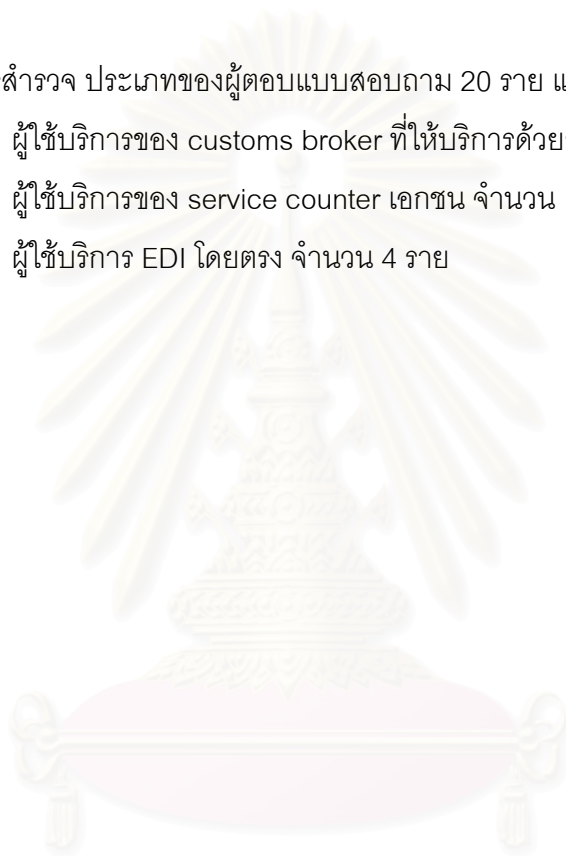
.....

.....

.....

หมายเหตุ : จากการสำรวจ ประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม 20 ราย แบ่งออกเป็น

1. ผู้ใช้บริการของ customs broker ที่ให้บริการด้วยระบบ EDI จำนวน 6 ราย
2. ผู้ใช้บริการของ service counter เอกชน จำนวน 10 ราย
3. ผู้ใช้บริการ EDI โดยตรง จำนวน 4 ราย



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบขนสินค้าขาเข้าพร้อมแบบแสดงรายการภาษีสรรพสามิตและภาษีมูลค่าเพิ่ม

กศก.99/1



สั่งการตรวจ		ประเภทใบขนฯ		เลขที่ใบขนฯ				
		ภาษีอากรที่ต้องชำระ	ค่าภาษีอากร (บาท)	เงินประกัน (บาท)				
ผู้ขายของเข้า (ชื่อ ที่อยู่ โทรศัพท์)	เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร	อากรขาเข้า						
		ภาษีสรรพสามิต						
		ภาษีเฟื้องมหาดไทย						
		ภาษีมูลค่าเพิ่ม						
ชื่อและเลขที่บัตรผ่านพิธีการ		ภาษีและค่าธรรมเนียมอื่นๆ						
ใบอนุญาตนำเข้าหรือหนังสือรับรอง		รวมทั้งสิ้น						
		เลขที่บัญชีราคาสินค้า						
ใบตราส่งเลขที่	แบบ ๑๓.2 วันที่	เลขที่ชำระภาษีอากร/ประกัน						
ชื่อยานพาหนะ	วันนำเข้า							
เครื่องหมายและเลขหมายหีบห่อ	จำนวนและลักษณะหีบห่อ							
		ประเทศกำเนิด	รหัส	ประเทศต้นทางที่บรรทุก	รหัส			
		ท่าเรือที่นำเข้า	รหัส	สถานที่ตรงปล่อย	รหัส			
จำนวนหีบห่อรวม (ตัวเลข)		(ตัวอักษร)			อัตราแลกเปลี่ยน			
รายการที่	ประเภทภักดี	ราคาของ (เงินต่างประเทศ)	อัตราอากรขาเข้า	อากรขาเข้าตามปกติ	ค่าธรรมเนียม	รหัสสินค้าสรรพสามิต	ภาษีสรรพสามิต	ฐานภาษีมูลค่าเพิ่ม
	รหัสสถิติ หน่วย	ราคาของ (บาท)		อากรขาเข้าที่ชำระ	ภาษีอื่น	อัตราภาษีสรรพสามิต	ภาษีเฟื้องมหาดไทย	ภาษีมูลค่าเพิ่ม
	รหัสสิทธิพิเศษ	น้ำหนักสุทธิ	ปริมาณ		ชนิดของ			
	เจ้าหน้าที่→							
เจ้าหน้าที่→								
เจ้าหน้าที่→								
รวม								
รวมน้ำหนักสุทธิ		รวมค่าภาษีอากรทั้งสิ้น						
ข้าพเจ้าขอรับรองว่ารายการที่แสดงข้างต้นนี้เป็นจริงทุกประการ						ประทับตรา		
หากไม่ถูกต้องครบถ้วนข้าพเจ้ายอมรับผิดตามกฎหมาย						นิติบุคคล (ถ้ามี)		
(ลายมือชื่อผู้นำเข้า)						วันที่		
เลขที่บัตรผู้จัดการ/ผู้รับมอบ		วันที่		วันที่ออกเลขที่ใบขนฯ				

ใบขนสินค้าขาเข้าพร้อมแบบแสดงรายการภาษีสรรพสามิตและภาษีมูลค่าเพิ่ม (กศก.99/1) หน้า 2/4

ตามประมวลฯ ข้อ 2 01 02 01 (1)

สำหรับผู้นำของเข้า	บันทึกการตรวจสอบพิธีการ		
บันทึกอื่นๆ	บันทึกการประเมินอากร		
บันทึกการนำส่งตัวอย่าง	บันทึกการวิเคราะห์สินค้า		
บันทึกการตรวจ			บันทึกการควบคุมการขนถ่าย-เก็บรักษา
บันทึกการปล่อย	<p style="text-align: center;">สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>		

สำหรับผู้นำของเข้า	บันทึกการตรวจสอบพิธีการ		
บันทึกอื่น ๆ	บันทึกการประเมินอากร		
บันทึกการนำส่งตัวอย่าง	บันทึกการวิเคราะห์สินค้า		
บันทึกการตรวจ			บันทึกการควบคุมการขนถ่าย-เก็บรักษา
บันทึกการปล่อย	<p style="text-align: center;">สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>		

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายจักรกฤษณ์ งามจำ เกิดวันที่ 12 กันยายน 2519 จังหวัดลพบุรี สำเร็จการศึกษา
นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2542 ปัจจุบันรับราชการ
ในตำแหน่ง นิติกร ระดับ 4 ฝ่ายกฎหมาย 2 กองกฎหมาย กรมไปรษณีย์โทรเลข



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย